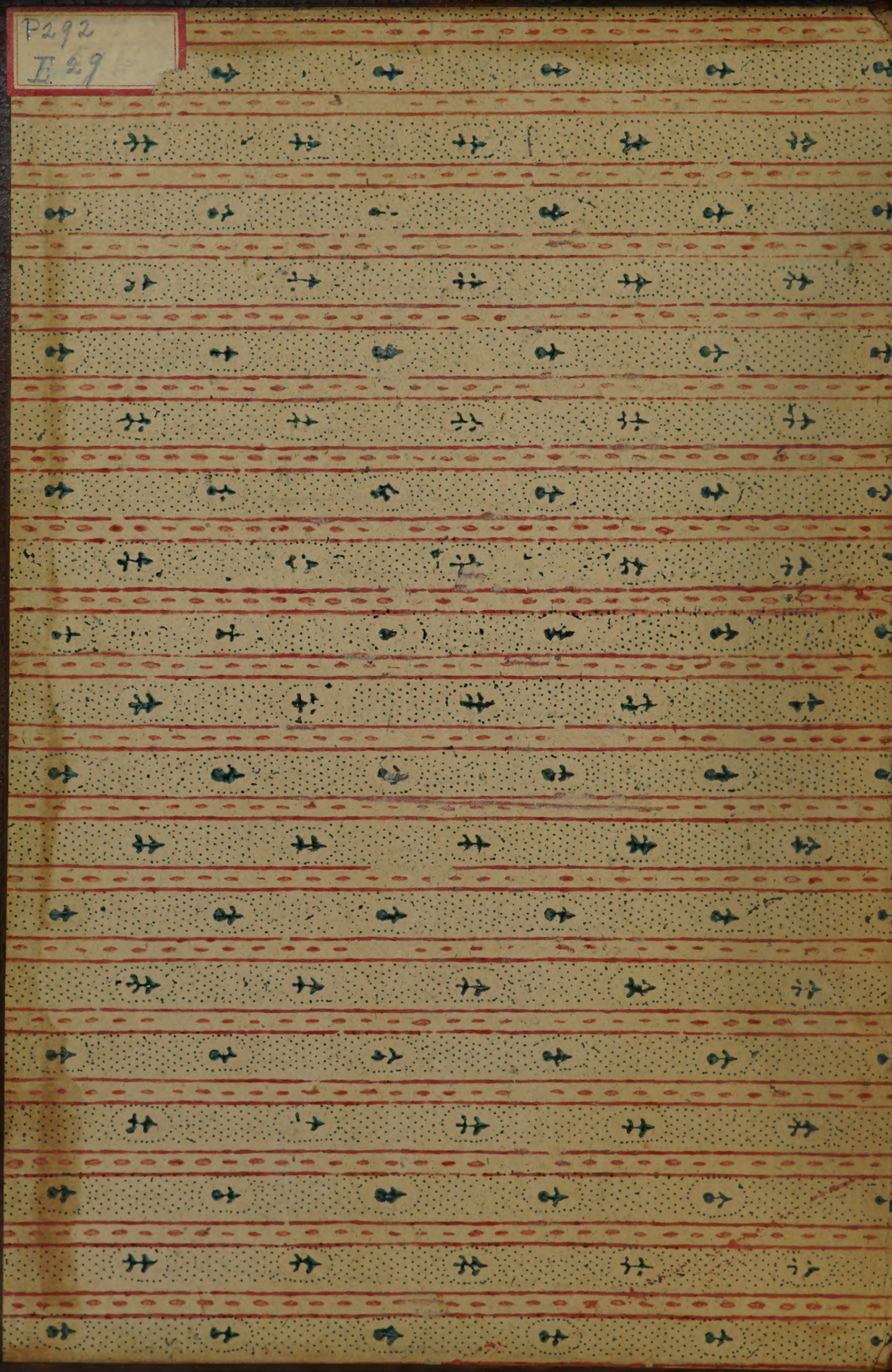
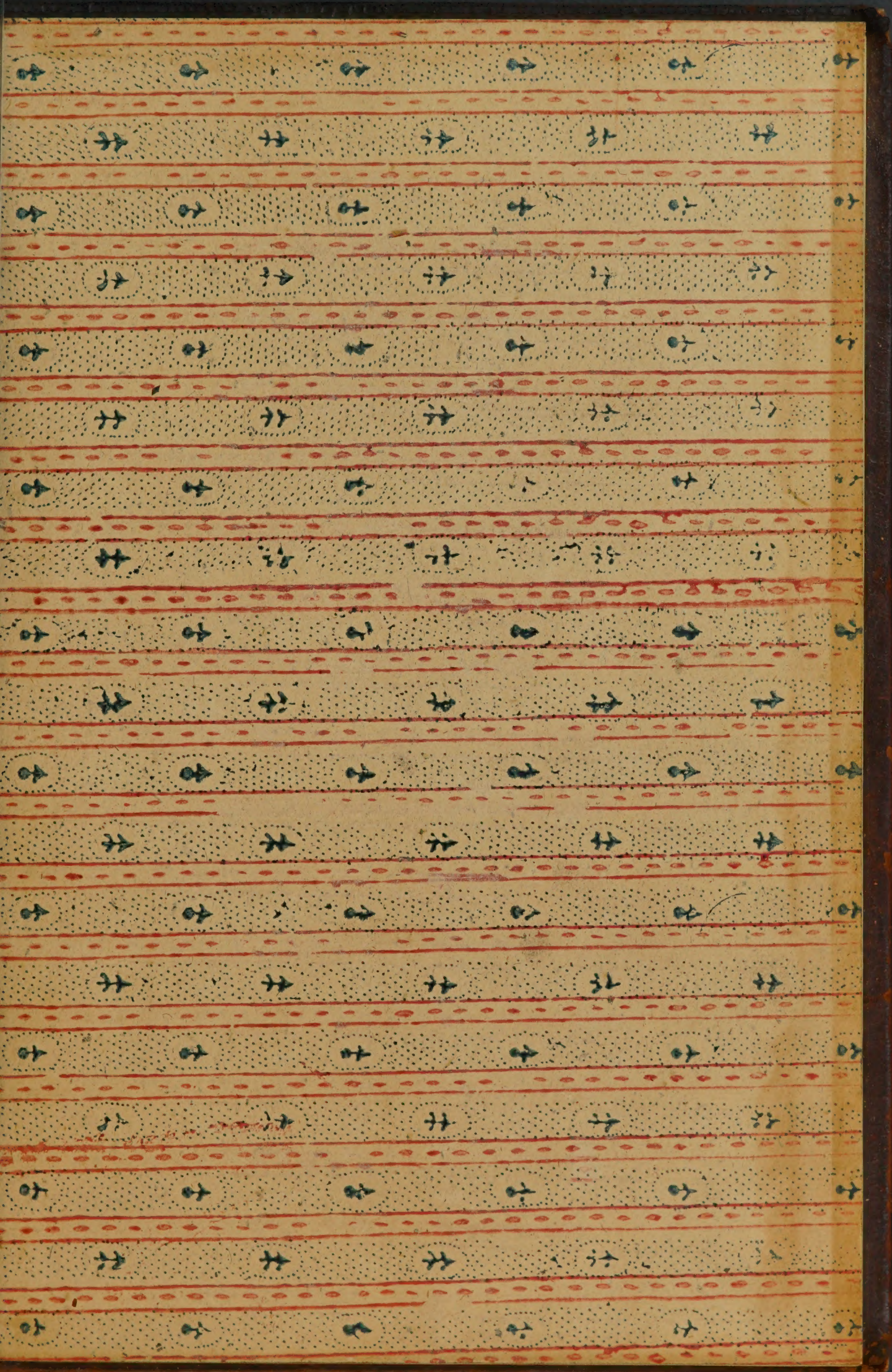
M. AEGYPTII
EXPLICATIO
S. C. DE
BACHAN

SENATUSCONSULTI
DE
BACCHANALIBUS

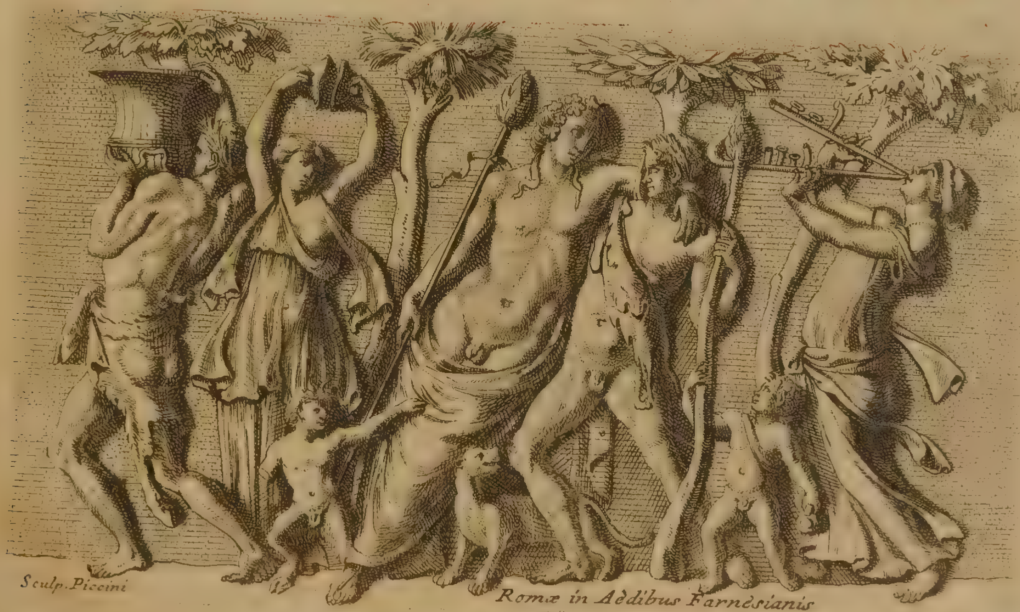
Sive aeneae vetustae Tabulae

MUSEI CAESAREI VINDOBONENSIS

EXPLICATIO

AUCTORE

MATTHAEO AEGYPTIO

NEAPOLI CIƆIƆCCXXIX.

Apud FELICEM MUSCAM

Superiorum Permissu.

IMP. CAES. CAROLO VI.
LEOPOLDI F. FERDIN. N. FERDIN. PRON.
DOMITORI GENTIVM BARBARARVM
RESTITVTORI ORBIS ROMANI
VICTORI AC TRIVMPHATORI S. AVG.
HISPAN. NEAPOLIS AC SICILIAE REGI
CATH. PIO. FELICI
ANTIQVITATVM PRAECIPVE ROMANARVM
PRO SVO IVRE EXIMIO CVLTORI
EXPLICATIONEM VETERIS
S. C. DE BACCHANALIBVS
AVGVSTIS EIVS AVSPICIIS LVCVBRATAM
DEDICAT DICAT CONSECRATQVE
MATTHAEVS AEGYPTIVS
D. N. M. Q. E.

AD LECTOREM

PRAEFATIO

Quum anno ſuperioris ſaeculi XL. Joh. Baptiſta Cigala, Tirioli in Brutiis dominus, aedes ſibi praetorias à fundamentis excitaret, forte accidit ut inter fodiendum plurima antiquitatis veſtigia, columnarum ſcapi, integri, fracti, baſes, zophori, & epiſtylia egererentur, ex quibus non leve indicium ſubortum eſt, fuiſſe ibi oppidum haud incelebre. Quum verò ambigeretur, an rudera illa ad exciſam aliquam Graecorum urbem, an ad Romanorum coloniam pertinerent; commodùm reperta eſt aenea tabula, quaquaverſum fere pedalis, in qua Latinis literis, rudibus tamen, inciſum erat Senatuſconſultum, quod Romae de Bacchanalibus coërcendis factum eſt: quae tabula licet praeter ſpem longiſſimam tulerit aetatem, fractam nihilominus vel antiquitus fuiſſe, ac novo fuſo aere conſolidatam, (ſive ferruminatam, ut loquuntur JCti) certiſſimis indiciis etiamnum apparet. Lapideum praeterea ſarcophagum detectum narrant, & cadaver hominis mirae proceritatis, qualia gigantum fuiſſe perhibentur; cujus dentes molares duo, qui apud ruſticos quoſdam adhuc ſupererant, tandem Romam ad Chriſtinam Svecorum Reginam, hujuſmodi rerum apprime ſtudioſam, allati fuere. Fides ſit penes auctores: non enim me latet, quàm malè propter hujuſmodi dentes, ac oſſa, apud criticos audierit Fazellus (a). Magna in eo ſarcophago bituminis copia, quo, veluti pice, uſi ſunt loci incolae; donec eam fuiſſe Aegyptiacam cadaveris condituram, quum eximii medici ac philoſophi Thomae Cornelii Conſentini judicio, tum curandorum vulnerum praeſenti vi ſerò Neapoli compertum eſt. Quamquam quid vetat dicere, non multum à vero aberratum eſſe? Nam ex picea quoque cedriam fieri ſolitam ſcribunt (b); & cedriam condiendis cadaveribus apud veteres uſurpatam, tam certò ſcimus, quàm quod maximè.

A Me-

(a) *Theodor. Ryckius. orat. de Gigantibus.* (b) *lib. 3. de admirat. oper. antiquor. praeſtantia cap. 13.*

Meliore quodam fato aenea tabula rusticorum manus evasit, & à domino, bonarum literarum, ac praesertim vetustatis amantissimo, inter κειμήλια *servata est. Hanc junior Joh. Baptista, illius nepos, Tirioli Princeps, bonis & ipse literis haud leviter imbutus, cupientibus summis quandoque viris constantissimè pernegavit: exscribendi tantum potestatem, quibuscumque vellent, humanissimè semper fecit. Exscripsi ego ante annos* XXX. *vix dum hoc genere studiorum initiatus: exscripsit, ut alios inferioris notae praeteream, Jacobus Tollius (tametsi non adamussim), à quo Batavi typographi accepere, & ope artis chalcographicae libris M. Tullii Ciceronis praefixere. Excripsit vir Clar. Carolus Majellus, Neapolitani Seminarii, sub Archiepiscopo Cardinali Cantelmo, studiis Praefectus, nunc Archiepiscopus Emesenus. Ab Augustino Scilla, pictore Messanensi, accepit Raphael Fabrettus, ediditque Inscriptionum cap.* VI., *nec ipse satis diligenter. Ex Fabretto nuper exscripsit Clar. Scipio Maffaeus* (a), *& aliquot conjecturis illustravit. Longe à vero abest, quod Scilla Fabretto narravit, altam esse tabulam pedem unum, latam pedem unum & semis; quum vix sicilico altitudinem superet latitudo, ut ex nostra figura, ad unguem expressa, patet. Illud notandum fuerat, quod lineâ* V. *vitio fabri aerarii legitur* VTR A, *interjecto quadratae literae spatio, pro* VERBA, *ut sensus proculdubio postulat: lineâ* VI., *post vocem* ADESENT, *relictam fuisse ab eodem fabro, nulla prorsus necessitate ad id cogente, lacunam, deinde has literas incisas* A RES: *quae lacuna facillimè suppletur, sic:* QUOM EA, *ut ex inferioribus liquidò constat. Lineâ quoque* XI. XII. *&* XIII. *deesse fragmentum ad instar fere trianguli, quod & nos, quum tabulae ipsius fragmenta, non rectè adhaerentia, componeremus, supplevimus; nam fuso stanno vacuum illud complanavimus, & paucas literas in id incidi curavimus, quas tabula ipsa incidendas apertissimè significabat.*

Tandem hoc insigne, & nullo non pretio aestimabile eruditae antiquitatis monumentum clariss. eques Pius Nicolaus Garellius, Caes. Majestatis CAROLI VI. *semper Augusti medicus primarius, ac bibliothecae Praefectus, pro suo erga optimum Principem bonasque artes studio, effecit ut à privatis ad Augusteos lares transferretur: operam suam commodante amplissimo Praeside Cajetano Argentio, qui facili negotio abs memorato Tirioli Principe,* viro

(a) *Hist. Art. diplomaticae. pag.* 125.

viro spectatae erga CAESAREM *fidei, statim obtinuit.*

Habes, candide Lector, aeneae tabulae historiam: nunc quae me caussae ad scribendum impulerint, paucis accipe. Quum idem Princeps meam sciscitaretur sententiam, ecquid de exornanda tabula, ad CAESAREM *quamprimum mittenda, videretur; forte imprudenti mihi excidit, jampridem à me quaedam pauca, quum juvenili ocio fruerer, fuisse ad eam rem in adversariis adnotata: quod si tantum temporis publica Civitatis nostrae negocia largirentur, quantum ad ea in manus resumenda, & Senatusconsultum illustrandum usui foret, gratissimum laborem lubenti animo à me susceptum iri. Excidit id, inquam. Atqui diebus sane pauculis post arcessit me clar. Praeses, rogat, instat, urget, quidquid commentatus essem in lucem proferrem: gratissimum id Reip. literariae, &, quod caput rei esset, clementissimo* CAESARI *in primis futurum. Ego verò, intermissa jamdiu hujusmodi studia caussari: tanti non esse quae olim adnotaveram, ut sapientissimi Principis oculis subjicerentur: confusa omnia difficillime in unum veluti corpus coalitura: in summa temporis inopia, & paucos inter libros, & adhuc imbecilla per morbum regium valetudine, quî fieri posse, ut argumentum multiplex, varium, non obvium, tractarem cum dignitate? Quid opus est verbis? Pervicit tandem auctoritas doctissimi viri, quae semper apud me plurimum valuit: manus continuò ad rem: excerpta ex optimis auctoribus consarcinare, paginas opplere; mox stilum vertere, & quae paulo ante probaveram rejicere, per semestre fere spatium, non sine animi anxietate, perrexi. Neque enim, dum hoc saxum verso, à reliquis insuavibus negociis mihi licuit feriari; & satis, pro viribus, properanti quotidie stimuli addebantur: quod quum per se molestum est, tum mihi praesertim, qui sive naturâ, sive fato quodam, omnia incoepta abrumpente, magnus cunctator sum. Ante omnia Livii de Bacchanalibus verba proposui, eaque illustranda duxi: erat enim enarranda eorum historia, ne quid cupidum lectorem moraretur: & ridiculus sane fuissem, nec totâ curandus Anticyrâ, si aliis quàm Livii verbis latine, perspicue, eleganter, copiose, ac denique cum dignitate dicere suscepissem. Itaque singillatim observationes, quae justi commentarii loco esse possunt, adjeci, ut viam ad Senatusconsultum intelligendum, quocumque tandem modo possem, ac pro mearum virium exiguitate, complanarem. Qua quidem in re coa-*

ctus sum salebrosam penitioris vetustatis insistere viam; in eruendis originibus, vel ipsis Graecis Latinisque auctoribus parum compertis, successu nec admodum felici, insudare; arcana Cereris, atque adeo Isidis, Bacchi, Osiridis, Attidis investigare; discrimen inter Dionysia, Mysteria, Thesmophoria, Cerealia, Eleusinia statuere; insanos denique lymphaticosque ritus, immo obscoena quaedam in medium afferre, quae ad Bacchi faedissimum cultum pertinebant: quum ut unusquisque intelligeret, merito Bacchanalia fuisse abolita, quando nihil fuit ad corrumpendos bonos mores aptius; tum ut seriò cogitemus, quibus in tenebris, quove in coeno Idololatrae versarentur; ac tandem verae Religionis lucem, ac praestantiam, & beneficia à CHRISTO, *Deo & Servatore nostro, in genus humanum collata, non sine grati animi affectu perpendamus. Ignoscat igitur pudicus lector, & labores meos aequi bonique consulat rogo, si quaedam silenda, sed Bacchanalibus arctissimè conjuncta, enuntiavi: nam sic instruendus erat, ut ex iis, quae semota omni verecundia propalam fiebant, quantum in abdito parcitum pudori fuerit, secum facile reputaret. Postremò ipsum Senatusconsultum per partes exposui, notis, ut plurimum, ad rem Grammaticam pertinentibus: praecipua enim in eo legendo tyronibus difficultas oritur ex orthographia. Quae omnia an ex sententia successerint, tuum, Lector benevole, judicium esto: immo, quando aliter fieri non potest, nec malevolorum refugio; dum ne ante decernant, quàm ab ovo usque ad mala, ut vetus habet proverbium, & meum propositum, & rationem rerum tractandarum cognoverint. Vale Neap. Kal. Nov. MDCCXXVII.*

T. LI-

T. LIVII PATAVINI
DE BACCHANALIBUS VERBA

Ex Decadis IV. *libro* IX.

Nſequens annus Sp. Poſtumium Albinum, & Q. Marcium Philippum Coſſ. ab exercitu, bellorumque & provinciarum cura ad inteſtinae conjurationis vindictam avertit: *& inferius*: Coſſ. ambobus quaeſtio de clandeſtinis conjurationibus decreta eſt. GRAECUS ignobilis in Etruriam primùm venit, nulla cum arte earum, I.
quas multas ad animorum corporumque cultum nobis eruditiſſima omnium gens invexit: ſacrificulus, & vates: nec is qui aperta religione propalam, & quaeſtum, & diſciplinam profitendo, animos errore * imbueret, ſed occultorum antiſtes ſacrorum. Initia erant, quae primò paucis tradita ſunt; deinde vulgari coepta per viros mulieresque: ADDITAE voluptates religioni II.
vini, & epularum, quò plurium animi illicerentur. quum vinum animos, & nox, & miſti feminis mares, aetatis tenerae majoribus, diſcrimen omne pudoris extinxiſſent; corruptelae primùm omnis generis fieri coeptae; quum ad id quiſque, quo naturâ pronioris libidinis eſſet, paratam voluptatem haberet. Nec unum genus noxae, ſtupra promiſcua ingenuorum feminarumque erant; ſed falſi teſtes, falſa ſigna, teſtimoniaque, & indicia ex eadem officina exibant.

ve-

(*) alii legunt *horrore*, ſed perperam.

Venena indidem, inteſtinaeque caedes. ita ut ne corpora quidem interdum ad ſepulturam extarent. multa dolo, pleraque per vim audebantur. Occulebat vim,
III. quod PRAE ululatibus, tympanorumque, & cymbalorum ſtrepitu nulla vox quiritantium inter ſtupra & caedes exaudiri poterat. Hujus mali labes ex Etruria Romam, veluti contagione morbi, penetravit. primò urbis magnitudo capacior, patientiorque talium malorum ea celavit. tandem indicium hoc maxime modo ad Poſtumium Conſulem pervenit. P. Aebutius, cujus pater publico equo ſtipendia fecerat, pupillus relictus, mortuis deinde tutoribus, ſub tutela Duroniae matris, & vitrici T. Sempronii Rutili educatus fuerat. & mater dedita viro erat: & vitricus, quia tutelam ita geſſerat, ut rationem reddere non poſſet, aut tolli pupillum, aut obnoxium ſibi vinculo aliquo fieri cupiebat. via una corruptelae Bacchanalia erant. Mater adoleſcentulum appellat, ſe pro aegroto voviſſe, ubi primùm convaluiſſet, Bacchis eum ſe initiaturam. damnatam voti Deûm benignitate exſolvere id velle. X. dierum caſtimoniâ opus eſſe. decimo die coenatum, deinde pure lautum in ſacra-
IV. rium deducturam. SCORTUM nobile libertina Hiſpala Fecenia, non digna quaeſtu, cui ancillula aſſueverat, etiam poſtquam manumiſſa erat, eodem ſe genere tueabatur. huic conſuetudo juxta vicinitatem cum Aebutio fuit, minime adoleſcentis aut rei, aut famae damnoſa. ultro enim amatus, appetituſque erat; & maligne omnia praebentibus ſuis, meretriculae munificentiâ ſuſtinebatur. quin eò proceſſerat, conſuetudine capta, ut poſt patroni mortem, quia in nullius manu erat, tutore à tribunis, & praetore petito, quum teſtamentum faceret, unum Aebutium inſtitueret heredem. Haec amoris pignora quum eſſent, nec quicquam

quam

quam ſecretum alter ab altero haberent, per jocum adoleſcens vetat eam mirari, ſi per aliquot noctes ſecubuiſſet. Religionis ſe causâ, ut voto pro valetudine ſua facto liberetur, Bacchis initiari velle. Id ubi mulier audivit, perturbata, Dii meliora, inquit. mori & ſibi, & illi ſatius eſſe, quàm id faceret. & in caput eorum deteſtari minas, periculaque, qui id ſuaſiſſent. Admiratus quum verba, tum perturbationem tantam adoleſcens, parcere execrationibus jubet; matrem id ſibi, aſſentiente vitrico, imperaſſe. Vitricus ergo, inquit, tuus (matrem enim inſimulare forſitan fas non ſit) pudicitiam, famam, ſpem, vitamque tuam perditum ire hoc facto properat? Eo magis mirabundo, quaerentique quid rei eſſet, ❧ PACEM ve- V.
niamque precata Deorum Dearumque, ſi coacta caritate ejus, ſilenda enuntiaſſet; ancillam ſe ait, dominae comitem, id ſacrarium intraſſe, liberam nunquam eò acceſſiſſe: ſcire corruptelarum omnis generis eam officinam eſſe; & jam biennio conſtare neminem initiatum ibi majorem annis XX. Ut quiſque introductus ſit, velut victimam tradi ſacerdotibus. eos deducere in locum, qui circumſonet ululatibus, cantuque ſymphoniae, & cymbalorum, & tympanorum pulſu, ne vox quiritantis, quum per vim ſtuprum inferatur, exaudiri poſſit. Orare deinde atque obſecrare, ut eam rem quocunque diſcuteret modo, nec ſe eò praecipitaret, ubi omnia infanda patienda primùm, deinde facienda eſſent. neque ante dimiſit eum, quàm fidem dedit adoleſcens, ab his ſacris ſe temperaturum. Poſteaquam domum venit, & mater mentionem intulit, quid eo die, quid deinceps ceteris, quae ad ſacra pertinerent, faciendum eſſet, negat eorum ſe quicquam facturum, nec initiari ſibi in animo eſſe. Aderat ſermoni vitricus. Confeſtim mulier

lier exclamat: Hiſpalae concubitu carere eum decem noctes non poſſe. illius excetrae delinimentis & venenis imbutum, nec parentis, nec vitrici, nec Deorum verecundiam habere; jurgantes hinc mater, hinc vitricus cum quatuor eum ſervis domo exegerunt. Adoleſcens inde ad Aebutiam ſe amitam contulit, cauſamque ei, cur eſſet à matre ejectus, narravit; deinde ex auctoritate ejus poſtero die ad Coſ. Poſtumium, arbitris remotis, rem detulit. Conſul, poſt diem tertium ad ſe juſſum redire, dimiſit. Ipſe Sulpiciam, gravem feminam, ſocrum ſuam percunctatus eſt, ecquam anum Aebutiam ex Aventino noſſet: quum ea noſſe probam, & antiqui moris feminam reſpondiſſet; opus eſſe ſibi eâ conventâ dixit; mitteret nuntium ad eam ut veniret. Aebutia accita ad Sulpiciam venit. & Conſul paulo poſt, velut forte interveniſſet, ſermonem de Aebutio fratris ejus filio infert. Lacrymae mulieri obortae, & miſerari caſum adoloſcentis coepit, qui ſpoliatus fortunis à quibus minimè oporteret, apud ſe tunc eſſet, ejectus à matre, quòd probus adoleſcens (Dii propitii eſſent) obſcoenis, ut fama eſſet, ſacris initiari nollet. Satis de Aebutio exploratum ratus Conſul, non vanum auctorem eſſe, dimiſsâ Aebutiâ, ſocrum rogat ut Hiſpalam indidem ex Aventino libertinam, non ignotam viciniae, arceſſeret ad ſeſe: eam quoque eſſe, quae percunctari vellet. Ad cujus nuntium perturbata Hiſpala, quòd ad tam nobilem & gravem feminam ignara cauſae arceſseretur; poſteaquam lictores in veſtibulo, turbamque conſularem, & Conſulem ipſum conſpexit, prope exanimata eſt. In interiorem partem aedium abductam, ſocru adhibitâ, Conſul, ſi vera dicere inducere in animum poſſet, negat perturbari debere: fidem vel à Sulpicia, tali femina, vel

ab

ab ſe acciperet : ❦ EXPROMERET ſibi quae in lu- VI.
co Similae Bacchanalibus in ſacro nocturno ſolerent fieri. Hoc ubi audivit, tantus pavor tremorque omnium membrorum mulierem cepit, ut diu hiſcere non poſſet. tandem confirmata, puellam admodum ſe ancillam initiatam cum domina ait. aliquot annis, ex quo manumiſſa ſit, nihil quid ibi fiat, ſcire. Jam idipſum Conſul laudare, quod initiatam ſe non inficiaretur. Sed & cetera eâdem fide expromeret. Neganti ultra quicquam ſcire, non eandem, dicere, ſi coarguatur ab alio, ac per ſe fatenti veniam aut gratiam fore. eum ſibi omnia expoſuiſſe, qui ab illa audiſſet. Mulier haud dubie, id quod erat, Aebutium indicem arcani rata eſſe, ad pedes Sulpiciae procidit; & eam primò orare coepit, ne mulieris libertinae cum amatore ſermonem in rem, non ſeriam modò, ſed capitalem etiam verti vellet. Se terrendi ejus cauſa, non quod ſciret quicquam, ea locutam eſſe. Hìc Poſtumius accenſus irâ, tum quoque, ait, eam cum Aebutio ſe amatore cavillari credere, non in domo graviſſimae feminae, & cum Conſule loqui. & Sulpicia attollere paventem, ſimul illam adhortari, ſimul iram generi lenire. Tandem confirmata, multum incuſatâ perfidiâ Aebutii, qui optimi in eo ipſo meriti talem gratiam retuliſſet; magnum ſibi metum Deorum, quorum occulta initia enunciaret, majorem multò dixit hominum eſſe, qui ſe indicem manibus ſuis diſcerpturi eſſent. Itaque hoc ſe Sulpiciam, hoc Conſulem orare, ut ſe extra Italiam aliquò amandarent, ubi reliquum vitae degere tutò poſſet. Bono animo eſſe jubere eam Conſul, & ſibi curae fore di-
cere, ut Romae tutò habitaret. ❦ TUM Hiſpala VII.
originem ſacrorum expromit. Primò ſacrarium id feminarum fuiſſe, nec quemquam virum eò admit-

ti ſolitum. tres in anno ſtatos dies habuiſſe, qui-
bus interdiu Bacchis initiarentur. Sacerdotes invi-
VIII. cem matronas creari ſolitas. PACULLAM Mi-
niam Campanam ſacerdotem omnia tanquam Deûm
monitu immutaſſe. nam & viros eam primùm ſuos
filios initiaſſe, Minium, & Herennium Cerrinios, &
nocturnum ſacrum ex diurno, & pro tribus in anno
diebus quinos ſingulis menſibus dies initiorum fe-
ciſſe. ex quo in promiſcuo ſacra ſint, & permiſti
viri feminis, & noctis licentia acceſſerit, nihil ibi
IX. facinoris, nihil flagitii praetermiſſum. PLURA
virorum inter ſeſe, quam feminarum eſſe ſtupra,
Si qui minus patientes dedecoris ſint, & pigriores
ad facinus, pro victimis immolari: nihil nefas du-
X. cere. HANC ſummam inter eos religionem eſ-
ſe. viros velut mente capta cum jactatione fana-
XI. tica corporis vaticinari, MATRONAS Baccharum
habitu crinibus paſſis cum ardentibus facibus de-
currere ad Tyberim, demiſſaſque in aquam faces,
quia vivum ſulphur cum calce inſit, integrâ flammâ
efferre. Raptos à Diis homines dici, quos machinae il-
ligatos ex conſpectu in abditos ſpecus abripiant. eos
eſse qui aut conjurare, aut ſociari facinoribus, aut
ſtuprum pati noluerint. Multitudinem ingentem, al-
terum jam prope populum eſſe: in his nobiles quoſ-
dam viros, feminaſque. Biennio proximo inſtitutum
eſſe, ne quis major XX. annis initiaretur. Captari
aetates & erroris, & ſtupri patientes. Peracto indicio,
advoluta rurſus genibus, preces eaſdem, ut ſe ablega-
ret, repetivit. Conſul rogat ſocrum, ut aliquam par-
tem aedium vacuam faceret, quò Hiſpala immigra-
ret. Coenaculum ſuper aedes datum eſt, ſcalis feren-
tibus in publicum obſeratis, aditu in aedes verſo, res
omnes Feceniae extemplo translatae, & familia arceſ-
ſita

ſita. & Aebutius migrare ad Conſulis clientem juſſus. ❧ Ita quum indices ambo in poteſtate eſsent, XII.
rem ad Senatum Poſtumius defert. Omnibus ordine expoſitis, quae delata primò, quae deinde ab ſe inquiſita forent, patres pavor ingens cepit; quum publico nomine, ne quid eae conjurationes coetuſque nocturni fraudis occultae, aut periculi importarent; tum privatim ſuorum quiſque vicem, ne quis affinis ei noxae eſset. ❧ Censuit autem Senatus, gratias XIII.
Conſuli agendas, quod eam rem, & cum ſingulari cura, & *ſine ullo tumultu* inveſtigaſset. ❧ Quaestionem deinde de Bacchanalibus ſacriſque nocturnis extra ordinem Conſulibus mandat. Indicibus Aebutio, ac Feceniae ne fraudi ea res ſit, curare, & alios ❧ XIV. XV.
Indices praemiis invitare jubet. Sacerdotes eorum ſacrorum, ſeu viri, ſeu feminae eſsent, non Romae modò, ſed per omnia fora; & conciliabula conquiri, ut in Conſulum poteſtate eſsent. Edici praeterea in urbe Roma, & per totam Italiam edicta mitti, *ne quis, qui Bacchis initiatus eſſet, coiſſe, aut conveniſſe cauſa ſacrorum velit, neu quid talis rei divinae feciſſe.*
❧ Ante omnia ut quaeſtio de his habeatur, qui XVI.
coierint, conjuraverintve, quò ſtuprum, flagitiumve inferretur. Haec Senatus decrevit. ❧ Consules Aedilibus curulibus imperarunt, ut ſacerdotes ejus ſacri omnes conquirerent, comprehenſoſque libero conclavi ad quaeſtionem ſervarent. ❧ Aediles plebis videre, ne qua ſacra in operto fierent. ❧ Triumviris capitalib. mandatum eſt, ut vigilias diſponerent per urbem, ſervarentque, ne qui nocturni coetus fierent; utque ab incendiis caveretur ❧ Adiutores triumviris quinqueviri uti cis Tyberim ſuae quiſque regionis aedificiis praeeſsent. Ad haec officia dimiſſis magiſtratibus ❧ Consules in roſtra aſcenderunt, XVII. XVIII. XIX. XX. XXI.

 & con-

XXII. & concione advocata QUUM ſolemne carmen precationis, quod praefari priuſquam populum alloquantur magiſtratus ſolent, peregiſset Conſul, ita coepit. Nulli unquam concioni, Quirites, tam non ſolum apta, ſed etiam neceſsaria haec ſolemnis Deorum comprecatio fuit, quae vos admoneret;
XXIII. HOS eſse Deos, quos colere, venerari, precarique majores veſtri inſtituiſsent; non illos qui pravis & externis religionibus captas mentes, velut furialibus ſtimulis, ad omne ſcelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, invenio. Si aliquid ignorabitis, ne locum negligentiae dem; ſi omnia nudavero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quidquid dixero, minus quàm pro atrocitate, & magnitudine rei dictum ſcitote eſſe. ut ad cavendum ſatis ſit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia totâ jampridem Italiâ, & nunc per urbem etiam multis locis eſſe, non famâ modò accepiſſe vos, ſed crepitibus etiam, ululatibuſque nocturnis, qui perſonant totâ urbe certum habeo; ceterum, quae ea res ſit, ignorare: alios Deorum aliquem cultum, alios conceſſum ludum & laſciviam eſſe, credere; & qualecumque ſit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, ſi dixero multa millia hominum eſſe, illico neceſſe eſt exterreamini; niſi adjunxero, qui, qualeſque ſint. Primùm igitur mulierum magna pars eſt, & is fons mali hujuſce fuit. Deinde ſimillimi feminis mares ſtuprati, & conſtupratores, fanatici vigiles, vino,
XXIV. ſtrepitibus, clamoribuſque nocturnis attoniti. NULLAS adhuc vires conjuratio, ceterum incrementum
XXV. ingens virium habet, quod in dies plures fiunt. MAIORES veſtri ne vos quidem, niſi quum aut vexillo in arce poſito comitiorum causâ exercitus editus * eſſet,

* al. legunt *eductus*.

eſſet, aut plebi concilium Tribuni edixiſſent, aut aliquis ex magiſtratibus ad concionem vocaſſet, forte temerè coire voluerunt; & ubicumque multitudo eſſet, ibi & legitimum rectorem multitudinis cenſebant debere eſſe. Quales primùm nocturnos coetus, deinde promiſcuos mulierum ac virorum eſſe creditis? Si quibus aetatibus initientur mares ſciatis, non miſereat vos eorum solùm, ſed etiam pudeat. HOC XXVI.
ſacramento initiatos juvenes milites faciendos cenſetis, Quirites? iis, ex obſcoeno ſacrario deductis, arma committenda? hi, cooperti ſtupris, ſuis, alieniſque, pro pudicitia conjugum ac liberorum veſtrorum ferro decernent? Minus tamen eſſet, ſi flagitiis tantum effeminati forent (ipſorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem à fraudibus abſtinuiſſent. Nunquam tantum malum in republica fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. quidquid his annis libidine, quidquid fraude, quidquid ſcelere peccatum eſt, ex illo uno ſacrario ſcitote ortum eſſe. nec dum omnia, in quae conjuraverunt, edita facinora habent. adhuc privatis noxiis, quia nondum ad remp. opprimendam ſatis virium eſt, conjuratio ſeſe impia tenet. creſcit & ſerpit quotidie malum: jam majus eſt, quam ut capere id privata fortuna poſſit: ad ſummam reip. ſpectat. Niſi praecaveritis*, Quirites, jam huic diurnae, legitime ab conſule vocatae, par nocturna concio eſſe poterit. Nunc illi vos ſinguli univerſos concionantes timent IAM, ubi vos dilapſi domos & XXVII.
in rura veſtra eritis, illi coierint, conſultabunt de ſua ſalute ſimul, ac veſtra pernicie. tum ſingulis vobis univerſi timendi erunt. Optare igitur unuſquiſque veſtrum debet, ut bona mens ſuis omnibus fuerit. Si quem

* al. *praecavetis.*

quem libido, ſi furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum, cum quibus in omne flagitium, & facinus conjuravit, non ſuum judicet. Ne quis etiam errore labatur, veſtrum quoque non ſum ſecurus.

XXVIII. NIHIL enim in ſpeciem fallacius eſt, quàm prava religio. Ubi Deorum numen praetenditur ſceleribus, ſubit animum timor, ne fraudibus humanis vindicandis divini juris aliquid immiſtum violemus.

XXIX. HAC vos religione innumerabilia decreta pontificum, ſenatuſconſulta, aruſpicum denique reſponſa liberant. Quoties hoc patrum avorumque aetate negotium eſt magiſtratibus datum, ut ſacra externa fieri vetarent? ſacrificulos, vateſque foro, circo, urbe prohiberent? Vaticinos libros conquirerent, comburerentque:

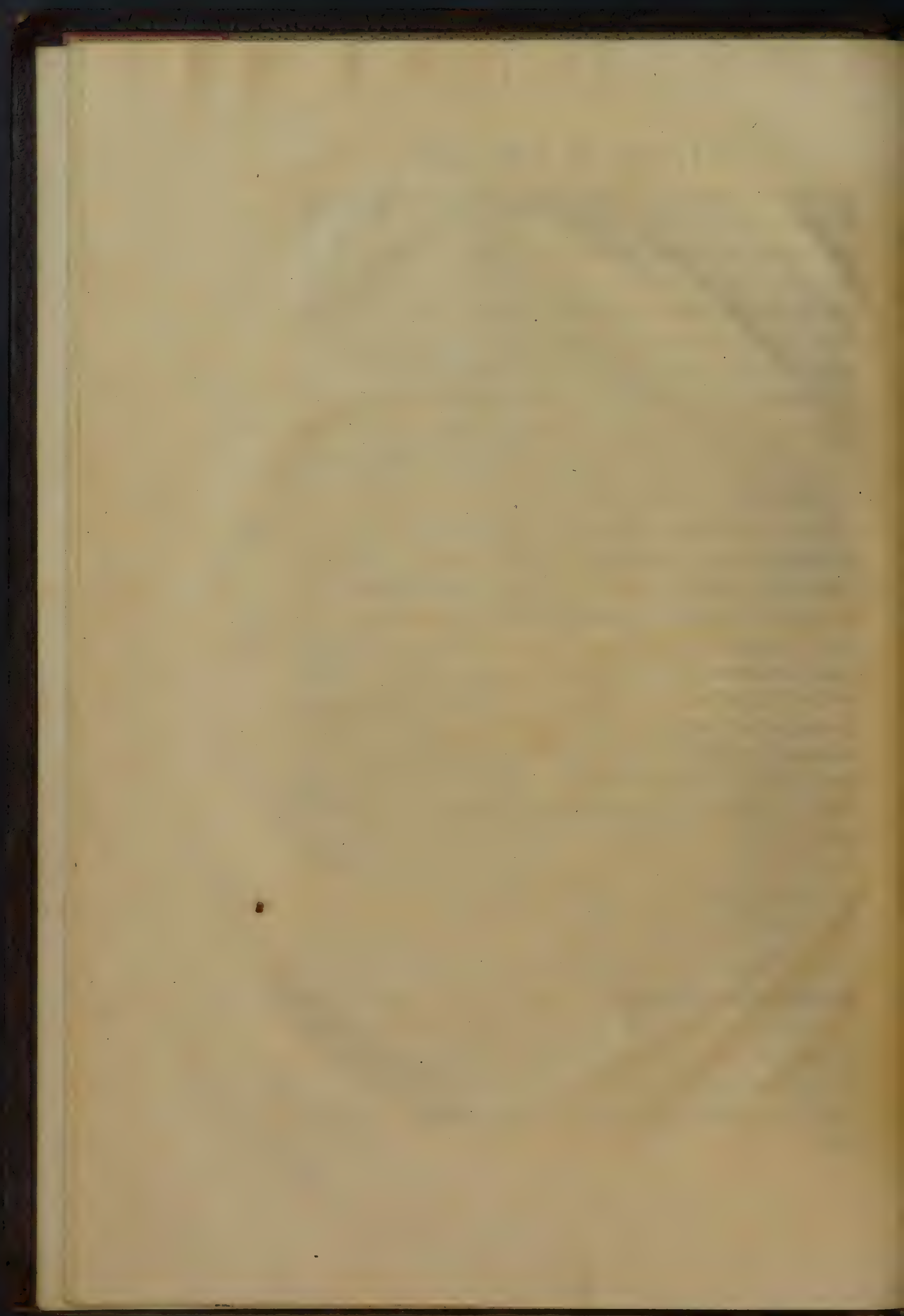
XXX. OMNEM diſciplinam ſacrificandi, praeterquam more Romano abolerent? Judicabant enim prudentiſſimi viri omnis divini humanique juris, nihil aeque diſſolvendae religionis eſſe, quàm ubi non patrio, ſed externo ritu ſacrificaretur. Haec vobis praedicenda ratus ſum, ne qua ſuperſtitio agitaret animos veſtros, quum *demolientes nos Bacchanalia*, diſcutientes nefarios coetus cerneretis. Omnia Diis propitiis, volentibuſque ea faciemus. qui, quia ſuum numen ſceleribus, libidinibuſque contaminari indignè ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt; nec patefieri, ut impunita eſſent, ſed ut vindicarentur, & opprimerentur, voluerunt. Senatus quaeſtionem extra ordinem de ea re mihi, collegaeque meo mandavit; nos quae ipſis nobis agenda ſunt impigre exequemur: vigiliarum nocturnarum curam per urbem minoribus magiſtratibus mandavimus. Vos quoque aequum eſt, quae veſtra munia ſunt, quo quiſque loco poſitus erit, quod imperabitur impigre praeſtare,

XXXI. & dare operam, NE quid fraude noxiorum peri-

riculi, ac tumultus oriatur. Recitari deinde ſenatuſconſulta juſſerunt, *indicique praemium* propoſuerunt; ſi quis quem ad ſe deduxiſſet, nomenve abſentis detuliſſet. qui nominatus profugiſſet, diem certam ſe finituros, ad quam, niſi citatus reſpondiſſet, abſens damnaretur. Si quis eorum, qui tum extra terram Italiam eſſent, nominaretur, ei laxiorem diem daturos, ſi venire ad cauſam dicendam vellet. Edixerunt deinde, ne quis quid fugae cauſa vendidiſſe, neve emiſſe vellet; ne quis reciperet, celaret, ope ulla juvaret fugientes. Concione dimiſſa, terror magnus urbe tota fuit; nec moenibus ſe tantum urbis, aut finibus Romanis continuit; ſed paſſim per totam Italiam literis hoſpitum de ſenatuſconſulto, & concione, & edicto conſulum acceptis, trepidari coeptum eſt. Multi ea nocte, quae diem inſecuta eſt, quo in concione res palam facta eſt, cuſtodiis circa portas poſitis, fugientes à Triumviris comprehenſi, & reducti ſunt; multorum nomina delata; quidam ex iis viri, feminaeque mortem ſibi conſciverunt. Conjuraſſe ſupra VII. millia virorum ac mulierum dicebantur.
CAPITA autem conjurationis conſtabat eſſe, M. XXXII.
& L. Catinios de plebe Romana, & Faliſcum L. Opiternium, & Minium Cerrinium Campanum. ab his omnia facinora, & flagitia orta; eos maximos ſacerdotes, conditoreſque ejus ſacri eſſe. data opera eſt,
ut primo quoque tempore comprehenderentur. XXXIII.
ADDUCTI ad Coſſ., faſſique de ſe nullam moram judicio fecerunt. Ceterum tanta fuga ex urbe facta erat, ut quia MULTIS actiones, & res peri-
bant, cogerentur praetores T. Maenius & M. Licinius XXXIV.
per Senatum res in diem triceſimum differre, donec quaeſtiones à Coſs. perficerentur. Eadem ſolitudo, quia Romae non reſpondebant, nec inveniebantur, quorum

rum nomina delata erant, coëgit Consules circa fora proficisci, ibique quaerere, & judicia exercere. Qui tantum initiati erant, & ex carmine sacro, praeeunte verba sacerdote, precationes fecerant, in quibus nefanda conjuratio in omne facinus ac libidinem continebatur; nec earum rerum ullam, in quas jurejurando obligati erant, in se, aut alios admiserant, eos in vinculis relinquebant. qui stupris, aut caedibus violati erant, qui falsis testimoniis, signis adulterinis, subjectione testamentorum, fraudibus aliis contaminati, eos capitali poena afficiebant. plures necati, quam in vincula conjecti sunt. magna vis in
XXXV. utraque causa virorum mulierumque fuit. ❧ MULIERES damnatas cognatis, aut in quorum manu essent, tradebant, ut ipsi in privato animadverterent in eas. Si nemo erat idoneus supplicii exactor, in
XXXVI. publico animadvertebatur. ❧ DATUM deinde Coss. negotium est, ut omnia Bacchanalia, Romae primùm, deinde per totam Italiam diruerent: extra quam si qua ibi vetusta ara, aut signum consecratum esset. in reliquum deinde SCto cautum est, ne qua Bacchanalia Romae, neve in Italia essent. si quis tale sacrum solemne & necessarium duceret, nec sine religione & piaculo se id omittere posse, apud Praetorem urbanum profiteretur; Praetor Senatum consuleret. Si ei permissum esset, ❧ QUUM in Senatu
XXXVII. centum non minus essent, ita id sacrum faceret, *dum ne plus quinque* sacrificio interessent; neu qua pecunia communis, neu quis magister sacrorum, aut sa-
XXXVIII. cerdos esset. ❧ ALIUD deinde huic conjunctum, referente Q. Martio Cos., S. C. factum est, ut de iis, quos pro indicibus Coss. habuissent, integra res ad Senatum referretur, quum Sp. Postumius quaestionibus perfectis Romam redisset. Minium Cerrinium Campa-

panum Ardeam in vincula mittendum, cenſuerunt; magiſtratibuſque Ardeatium praedicendum, ut intenſiore eum cuſtodiâ aſſervarent, non ſolum ne effugeret, ſed ne mortis conſciſcendae locum haberet. Sp. Poſtumius aliquanto poſt Romam venit. eo referente de P. Aebutii, & Hiſpalae Feceniae praemio, quod eorum operâ indicata Bacchanalia eſſent, S. C. factum eſt, ut ſingulis his centena millia aeris Quaeſtores urbani ex aerario darent: ❦ UTIQUE Coſ. XXXIX.
cum Tribunis plebis ageret, ut ad plebem primo quoque tempore ferrent, ut P. Aebutio emerita ſtipendia eſſent, ne invitus militaret, neve Cenſor ei equum publicum aſſignaret: ❦ UTIQUE Feceniae XL.
Hiſpalae datio, diminutio, gentis enuptio, tutoris optio item eſſet, quaſi ei vir teſtamento dediſſet: ❦ XLI.
UTIQUE ei ingenuo nubere liceret; neu quid ei, qui eam duxiſſet, ob id fraudi, ignominiaeve eſſet. utique Conſules, Praetoreſque, qui nunc eſſent, quive poſtea futuri eſſent, curarent ne quid ei mulieri injuriae fieret, utique tutò eſſet. Id Senatum velle, & aequum cenſere ut ita fieret. Ea omnia lata ad plebem, factaque ſunt ex SCto, & de ceterorum indicum impunitate, praemiiſque Conſulibus permiſſum eſt.

SENATUSCONSULTI
DE BACCHANALIBUS
EX T. LIVII VERBIS EXPLICATIO.

CONSULIBUS Sp. Postumio Albino, Q. Marcio Philippo, Anno Urbis DLXVII, ante Christum natum CLXXXVI, quaestio à Senatu mandata est de Bacchanalibus, & clandestinis conjurationibus, sacrisque nocturnis, quae tunc primùm Romae non incoepta, sed detecta sunt. Jamdiu enim ea GRAECUS quidam, adeo IGNOBILIS, ut ejus I
nomen à Livio fuerit ignoratum, in Etruriam invexerat; unde Romam. Suspicabar aliquando, hominem ex Magna nostra Graecia originem duxisse; ut ibi potissimum publicè figendum fuerit Senatusconsultum, unde prima fluxerat mali contages. Sed quò minus huic sententiae acquiescam, vetat *Clemens Alexandrinus* (*a*), qui disertè inquit: Καβείρους δὲ τοὺς Κορύβαντας καλοῦντες, καὶ τελετὴν Καβειρικὴν καταγγέλλουσιν· αὐτὼ γὰρ δὴ τούτω τὼ ἀδελφοκτόνω, τὴν κίστην ἀνελομένω, ἐν ᾗ τὸ τοῦ Διονύσου αἰδοῖον ἀπέκειτο εἰς Τυρρηνίαν κατήγαγον. *Cabeiros autem dum Corybantas appellant, mortem quoque Cabiricam annunciant. Hi enim duo fratricidae quum cistam sustulissent, in qua repositum erat pudendum Dionysi, eam vexerunt in Etruriam*. A Graecis igitur transmarinis, sive Lydis, sive Phrygibus Corybantibus foedissimae superstitionis initium.

Quid si Etruriam Campaniam nostram intelligamus, ab Oscis habitatam, origine Tyrrhenis, neque admodum à Magna Graecia dissitam? Polybius enim (*b*) memoriae prodidit, à Tyrrhenis (qui Tusci, & Etrusci à Romanis nuncupati sunt) campos circa Nolam, & Capuam, Phlegraeos dictos, quondam possessos esse. Nolam ipsam, & Capuam à Tuscis conditas tradit Vellejus (*c*). Puteolos quoque Tyrrhenorum civitatem vocari à Pausania, inquit Theodorus Ryckius (*d*): sed nihil aliud in Pausaniae *Messeniacis* invenio, circa finem, quàm Puteolanos esse maris Tyrrheni accolas, quod nemo negaverit. Quò minus tamen sub Tyrrhenorum ditione eos fuisse affirmem, facit Dionysius, qui scribit (*e*), Etruscos, qui circa Ionium sinum habitabant, à Gallis expulsos, Olympiade sexagesimaquarta, Cumas, Graecam urbem in Opicis, irrito conatu evertere aggressos: suppetias enim cognatis Etruscis opportunè tulissent proximi Cumis Puteolani: quod scribere historicus non omisisset.

Praeterea fuere Lacones origine Phoenices, & Hebraeorum cognati, ut peculiari Dissertatione ostendit *Stephanus Morinus*, & ex libris Macchabaeorum satis constat (*g*). Phoenices verò inter praecipuos Bacchi & Ce-

(a) *in protreptico pag.* 12. (b) *lib.* II. (c) *lib.* I. *cap.* VII., *Plutarc. in Annibale*, *Strab. lib.* V. (d) *dissert. de prim. Italiae colonis.* (e) *lib.* VII. (f) Quidquid contra dicat Jan. Parrhasius *ad lib.* III. *Claud. de raptu* Proserp. citatus a Dempstero *lib.* IV. *Etruriae Reg. cap.* CII., nam mihi non est ad manus. (g) *lib.* I. *cap.* XII.

Cereris cultores *(a)* numerantur: immo & ipsi Hebraei, qui Gentium aliquando ritu Priapo, sub nomine *Miphlezeth*, rem divinam fecere *(b)*, sive *Beelphegor*, uti ad Oseam *(c)* Divus Hieronymus adnotavit, apud *Eliam Schedium (d)*: licet alii de Astarte, alii de Mithra exponant. Certè de cultu, quem Judaei Baccho exhibere putabantur, plura in *Sympofiacis* scripsit Plutarchus *(e)*. Laconum in Italia coloni plurimi fuere, etiam ante Trojae excidium *(f)*. *Saturnus*, inquit Firmicus *(g)*, *regno timens devorat filios. Hic, Cretâ fugiens, in Italia à Spartanis absconditur.* Justinus *lib.* XX. *cap.* I. *Quid Tarentini? quos Lacedaemone profectos, spuriosque vocatos accepimus*: cujus appellationis rationem pluribus narrat Strabo *(h)*: De Tarento item Hesychius: Τάρας, πόλις Ἰταλίας. ἀπὸ Τάραντος, τοῦ Ποσειδῶνος. ἔστι δ' Λακώνων ἄποικος. *Tarentum urbs Italiae à Neptuni filio, cui nomen Taras. Est autem Laconum colonia.* De Crotoniatis, & Locrensibus Epizephyriis Pausanias in Laconicis: Καὶ ἀποικίαν τε ἐς Ἰταλίαν Λακεδαιμόνιοι τὴν εἰς Κρότωνα ἔστειλαν, καὶ ἀποικίαν ἐς Λοκροὺς, τοὺς πρὸς ἄκρᾳ Ζεφυρίῳ. *Et Crotona in Italiam Lacedaemonii coloniam deduxerunt, & alteram Locros ad Zephyrium Promontorium.* Hinc, ad ostentandam Laconicam originem, pro Graecorum K Phoenicium ϙ Koph Crotoniatae in nummis usurparunt, ϙΡΟ, ut in nonnullis Caesareae gazae cernere licet, & doctissimus Spanhemius *(i)* adnotavit. Quod facit, ut facilè mihi persuadeam, eâdem formâ allatum esse è Phoenicia à Cadmo, & Graecis cum aliis literis traditum. Cum Laconibus diu versati Tyrrheni Taygetum montem, & loca circa Taenarum, coloniamque Lacedaemoniorum Lemnum habitarunt. Thucydides *(k)*: τῶν δ' Λῆμνόν ποτε καὶ Ἀθήνας Τυρσηνῶν οἰκησάντων. *Ex illis Tyrrhenis, qui Lemnum, & Athenas quondam incoluerunt.* Immo utramque insulam & Lemnum, & Imbrum (teste *(l)* Plutarcho), ubi sacra Samothracia, sive Cabeirica maximo in honore sunt habita, ut dicetur inferiùs: quo factum proculdubio est ut Phoenicum Aegyptiorumque religiones, ac praecipuè Bacchi cultum Tyrrheni addiscerent, in Italiam importarent, Tyrrhenosque Jonii sinus accolas docerent; à quibus tandem Bacchanalia, Dionysia, Corybantiaca, sive quocumque tandem appelles nomine, foeda illa mysteria Etruscis Campanis tradita sunt, unde ad Romanos; qui omnes sacrificandi ritus, ceremonias, haruspicinam ab Etruscis, &, quod magis ad rem facit, ab Oscis *(m)* didicerunt. Ad haec, Romae prima Bacchanaliorum antistes Paculla Minia Campana, ut disertè inquit Livius. Nil igitur vetat dicere, ex Etruria Cistiberina ea sacra Romam penetrasse. Quod si Etrusci Umbris finitimi eadem sibi vendicent, per nos quidem licebit. Et sanè nullibi gentium frequentiora Bacchantium monimenta videas; uti ex elucubratissimis Additamentis ad *Dempsteri Etruriam Regalem*, itemque ex libro Inscriptionum *Etruriae*, quem nuper edidit Clar. vir Antonius Franciscus Gorius, liquidò constat.

A Corybantibus, & Cabiris inquit *Clemens Alexandrinus* fuisse hujusmodi sacra Italiae tradita. De Cabiris itaque, & Corybantibus ope-

(a) *Meurs. Miscell. Lacon. lib.* II. *c.* XIII. (b) 1. *Reg. cap.* XV. 13. (c) *cap.* XIX. (d) *De Dis Germanis cap.* IV. (e) *lib.* IV. *qu.* 5 (f) *Dionys. lib.* II., *Plutarch. in Numa.* (g) *de errore profanar. Relig.* (h) *lib.* VI. *pag.* 278., *Heraclid. de Politiis* περὶ λακεδαιμονίων *in fine.* (i) *de usu, & praestantia diss.* 11. (k) *lib.* IV. (l) *Quaest. Graec.* XXI., *& de virt. mulier. cap.* VIII. (m) *Voss. lib.* I. *de orig. & progr. Idol. cap.* 18.

operae pretium erit aliquandiu differere; tametsi rem densissimis involutam tenebris, ipsisque veteribus non satis perspectam video. Corybantas dictos quidam putant à Corybanto, Jasii, vel Jasionis & Idaeae filio, qui simul cum Dardano ejus fratre sacra Matris Deûm è Thracia in Phrygiam detulit, teste Diodoro. Hunc Jasionem Marcianus Heracleota in Periegesi (apud Lucam Holstenium *in notis & castigationibus ad Stephani Gentilia, in voce* Σαμοθράκη) fulmine ictum & extinctum scribit:

> Ὧν τὸν μὲν Ἰασίωνα δυσσέβημά τι
> Πρᾶξαι περὶ Δήμητρος λέγουσ' ἄγαλμα, καὶ
> Πληγῇ κεραυνωθέντα δαιμονίᾳ κτανεῖν.
> *Quorum quidem Jasionem piaculum quoddam*
> *Fecisse circa Cereris ajunt simulacrum, &*
> *Ictu fulminis percussum divino obiisse.*

Verùm alii apud *Clementem Alexandrinum* narrant, non à Dardano, sed ab Eetione quodam tradita fuisse Samothracibus Orgia: alii à Mida Phryge, qui ab Odryso didicerat: alii ex Aegypto in Graeciam translata à Melampode, Amythâonis filio: quod & Herodotus tradit (*a*).

Ad Corybantas, in sacris Bacchi & Cybeles, quod attinet, inquit *Hyginus Fab.* CXXXIX., Jovem, recens natum, à Junone sorore futurâque conjuge (*b*) in Cretam insulam fuisse delatum, ne à Saturno patre devoraretur (negat id Jovis periculum *Aristides hymno in Jovem*). Ibi Adamanteam nutricem (Adrastaeam, immo Amaltheam ex *Heinsio* corrigit *Th. Munckerus*) puerum in cunis ita ex arbore suspendisse, ut neque caelo, neque terrâ, neque mari inveniretur; & ne pueri vagitus exaudiretur, impuberes convocasse, eisque clypeola & hastas dedisse, & jussisse eos circum arborem crepare. Hos autem Graecè Curetas dictos, aliis Corybantas, & Lares. Didymus, teste Lactantio (*c*), tradidit: Jovem puerum caprino lacte nutritum ab Amalthea, & Melissa, filiabus Melissei Cretensium Regis, qui *primus Diis sacrificavit, & ritus novos, sacrorumque pompam introduxit*. Verùm Apollonius *lib.* I. ait, Curetibus traditum fuisse puerum nutriendum, quem Adrastaea, & Idaea, Melissei filiae, lacte caprae Amaltheae aluerunt. Alibi Lactantius (*d*) Curetas scribit Jovis fuisse filios, quem in Cretae urbe Gnosso sepelierunt. Alibi Sallustium Philosophum adducit (*e*), Curetas sic dictos autumantem, *quia principes intelligendi divina fuerunt*.

Curetas eosdem fuisse ac Corybantas nonnulli tradiderunt, ut auctor est Servius (*f*). Ipse tamen (*g*) manifestè separat, quum de Jove puero verba faciens, ait: *quem Ops, Saturni uxor, Curetibus, Corybantibus, & Idaeis dactylis custodiendum dedit in monte Cretae*: Scyllio nimirum. Stephanus Byzantinus: Σκύλλιον, ὄρος Κρήτης. οἱ παροικοῦντες, Σκύλλιοι· Σκύλλιος γὰρ ὁ Ζεὺς αὐτοῦ τιμᾶται, ἔνθα φασὶν ἀποθέσθαι τοὺς Κουρῆτας, μετὰ τῶν Κορυβάντων, τὸν Δία. (sic lego cum magno Salmasio *Exercit. in Solinum* (*h*), vel invitis M.SS. qui habent Σκυλλήτιον ο. κ. ο. π. Σκυλλαῖοι,

(a) *lib.* II. *cap.* XLIX. (b) Hanc uno partu cum Jove ab Opi editam tradit Ennius apud Lactantium *lib.* I. *cap.* IV. (c) *lib.* I. *cap.* 22. (d) *eod. lib.* I. *de falsa relig ca.* XI. *Vide eundem de Corybantibus loquentem cap.* XIII. (e) *lib.* I. *cap.* XXI. (f) *ad* III. *Aeneid. v.* 104. (g) *ad* IV. *Georg. v.* 153. (h) *pag.* 169. *quam citat Holstenius in not. pag.* 300.

λαῖοι, & in fine μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν) *Scyllium mons Cretae. qui accolunt Scyllii. Scyllius enim Juppiter ibi colitur: ubi ajunt Curetas cum Corybantibus Jovem deposuisse.* Separantur etiam ab Ovidio (*a*).

Pars clypeos sudibus, galeas pars tundit inanes:
Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus (a).

Sed apertiùs Lucianus περὶ ὀρχήσεως: πρῶτον δέ φασι Ῥέαν ἡσθεῖσαν τῇ τέχνῃ, ἐν Φρυγίᾳ μὲν, τοὺς Κορύβαντας, ἐν Κρήτῃ δὲ, τοὺς Κουρῆτας ὀρχεῖσθαι κελεῦσαι. καὶ οὐ τὰ μέτρια ὤνατο τῆς τέχνης αὐτῶν. οἱ γὰρ περιορχούμενοι, διεσώσαντο αὐτῇ τὸν Δία, ὥστε καὶ σῶστρα εἰκότως ἂν ὁ Ζεὺς ὀφείλειν ὁμολογοίη αὐτοῖς, ἐκφυγὼν διὰ τὴν αὐτῶν ὄρχησιν τοὺς πατρῴους ὀδόντας, ἐν ὅπλοις δὲ αὐτῶν ἡ ὄρχησις ἦν, τὰ ξίφη μεταξὺ κροτούντων πρὸς τὰς ἀσπίδας, καὶ πηδώντων ἔνθεόν τι, καὶ πολεμικόν. *Primùm autem dicunt, Rheam, hac arte delectatam, in Phrygia quidem Corybantas, in Creta verò Curetas saltare jussisse. Neque parum ars eorum illi profuit: quippe circumsaltantes servàrunt illi Jovem, ita ut ipsis mercedem salutis debere se Juppiter confiteatur; siquidem per saltationem illorum paternos dentes effugit. Saltabant autem armati, & gladios ad scuta collidebant interim, & furibundum, bellicumque quiddam saliebant.* Hinc Curetes chorus Matris Deûm audiunt apud Aristidem (*b*): Καὶ τοὺς Κουρήτων χοροὺς περὶ τὴν τοῦ Διός μητέρα. Magis separantur à Tzetze in Lycophronem: οἱ μὲν Κουρῆτες Δαναΐδος νύμφης Κρήσσης καὶ Ἀπόλλωνος παῖδες, οἱ δὲ Κορύβαντες Θαλείας καὶ Ἀπόλλωνος. Quantum igitur distat Phrygia à Creta insula, quantum filii Danaës à Thaliae filiis, tantum Corybantes à Curetibus distant.

Ex Pausania nihil certi eruas: vult enim videri sacris Cereris initiatus, & loquitur per ambages, parum cetera sibi constans, veluti religione, immo magis pudore impeditus: & forte ab Atheniensibus metuebat, qui Diagoram impietatis damnaverant, quòd Eleusinia, & Cabirorum mysteria publicasset, teste Athenagora (*c*). Cabiros tamen homines fuisse, non obscurè innuit in Boeoticis: *Qui verò sint Cabiri* (inquit) *& quo ritu ipsis, & Magnae Matri sacra fiant, reticenti mihi ab iis hominibus, quos haec audiendi studium tenet, esto venia. Hoc unum me nulla prohibet religio vel in vulgus efferre, tale fuisse sacrorum initium, cujusmodi à Thebanis traditur. Civitatem enim quondam in hoc loco, &* HOMINES *fuisse memorant, qui Cabiri sunt nominati. Eorum uni Prometheo, ejusque filio Aetneo, hospitibus suis, Cererem depositi nescio quid commisisse. Quidquid enim illud fuerit, & quid in ea re fieri contigerit, literis mandare fas mihi non duxi. Initia certè fuere Cabireis Cereris donum. Quo tempore autem Argivorum exercitus, qui sunt Epigoni, idest posteri voce Graecâ appellati, Thebas expugnarunt, ejectis è sedibus suis Cabireis, intermissa per aliquod tempus initia fuerunt; donec Pelarge, Potnei filia, cum Isthmiade viro suo, mysteriorum ritum restituit: extra fines tamen, in eum locum qui est Alexiares dictus, initia Pelarge transtulit. Quum interea Telondes, & qui reliqui fuerunt de Cabirorum gente, in Cabiream terram rediissent;* Pe-

(*a*) IV. *Fastor. v.* 209. 210. (d) Curetis sedentis figuram, sinistrâ clypeolum, dextrâ sudem gestantis, ex Musaeo Caesareo damus ad calcem operis. (*b*) *Aristid. orat. in Smyrnam.* (*c*) *In legatione pro Christianis.*

Pelarge ipſi ex Dodones reſponſo , & alii ſunt honores decreti , & ut foetâ hoſtiâ ei fieret , inſtitutum . Cabirorum religiones qui violaſſent , inexpiabilis ſceleris poenam effugere non potuiſſe , certiſſimis rerum eventis compertum eſt . In Phocicis verò , praeter alia , haec habet : *Initia celebrant Amphiſſenſes , quae Anactum , ideſt praeſidum puerorum appellant . Quinam ſint Anactes pueri , variant hominum opiniones . Alii Caſtores , Curetes alii : qui plus intelligendo ſe aſſecutos putant , Cabiros eſſe cenſent .* Pergamenorum terram eſſe Cabiris ſacram , inquit in *Atticis .* In *Meſſeniacis* verò , eſſe Meſſene Curetum aedem , in qua cujuſvis generis animalia immolabantur .

Julianus Imp. oratione V. Rheae datos ſatellites , & cuſtodes , inquit , Corybantas ; quos vocat *tria praeſtantium , ſecundum Deos , generum ſubſiſtentia principia* ; inque eorum numerum refert Solem : Κορύβας ὡ̓ὼ ὁ μέγας ἥλιος , ὁ σωύθρονος τῇ μητεὶ . *Corybas , magnus ille Sol , Deorum matris aſſeſſor .*

Strabo libro X. *(a)* Geographiae copiosè , ſi quiſquam alius , de his diſſerit ; utinam dilucide . Curetas , è Phrygia in Cretam miſſos à Rhea , dictos putat quaſi Jovis curatores , vel quia Jovi miniſtraverint , vel quia Jovis κȣροτροφίαν ſint operati . Graecos uno vocabulo Deae Phrygiae miniſtros , & famulos Curetas appellare , quaſi alteros Satyros , & Corybantas . Omnia enim Graecis & Phrygibus eſſe communia in cultu Liberi , & Cereris . Hinc Baccho adfuiſſe Satyros , quos Curetas nominabant , adoleſcentes , armiſonam quandam cum ſaltibus agilitatem edentes , proferenteſque de Jovis origine fabulam . Scepſii ſententiâ eoſdem eſſe Curetas , & Corybantas , qui in Matris Deûm ſacrificiis armati ſaltantes , caſti , & pueri ſunt aſſumpti : ideò appellari Corybantas , quia Κορύπτοντες βαίνοιεν , id eſt *cum ſaltatione incederent* . Item Curetas , Aetoliam habitantes , longâ muliebri ſtolâ indutos , & comtâ caeſarie decoros , in pugna tamen invictos adverſus Leonidam ſe praeſtitiſſe . Vero igitur eſſe ſimile , armiferam ſaltationem ab iis inventam : ac propterea ubicumque hujuſmodi ſaltationi juvenes milites darent operam , *Curetas* nuncupatos , uti & tibicines Phrygas χαλκάσπιδας *aere ſcutatos* . Quaedam ſacrificia tam apud Graecos , quàm apud Barbaros cum afflatu Numinis fieri σωὶ ἐνθȣσιασμῷ ; quaedam ſine aliqua adſpiratione . Item quaedam cum muſica , quaedam ſine muſica . Itaque cum afflatu , & muſica , & choreis fieri Orgia , Bacchanalia , & ſacra Liberi , & Apollinis , & Hecates , & Muſarum . Curetas , & Corybantas dici Hecates miniſtros apud Steſimbrotum Thaſium . Univerſos in hoc convenire , quod tradant , eſſe quoſdam ſpiritibus afflatos , & Bacchicos , inque armorum agitatione tumultuoſa , & cum ſtrepitu , & fragore , cymbaliſque , ac tympanis , atque tibiis , vociferationibuſque ſtupefacientes , inque miniſtrorum habitu publica modo quodam ſacra facientes . Cereris quidem antiſtites eſſe tediferos ; Liberi verò aſſeclas Silenos , Satyros , Bacchas , Lenas , Thyas , Mimallonas , Naidas , Nymphas , Tityros .

Praeterea quorumdam ſententiâ eoſdem eſſe Curetas , Corybantas , Cabiros , Idaeos Dactylos , Telchinas ; aliorum tamen paululum differre . Daemonas , Deorumque miniſtros eſſe Curetas ; immo Deos luſores , & ſal-

(a) *pag. 472. 473. & 474. Edit. Pariſ. 1620.*

& ſaltatores dici. Telchinas in Rhodo novem fuiſſe, Rheae comites, qui in Cretam ad Jovis curam adhibiti, unde Curetes. Horum unum Corybantem, ſacerdotem, & Pydnae urbis conditorem. Vulgatum à Praſiis, Corybantas eſſe Daemonas, Minervae, & Solis, vel Saturni filios, vel Jovis & Calliopes; eoſdemque eſſe Cabiros, qui tranſierunt in Samothraciam, quae ante Melita. Dictos Cabiros, auctore Steſimbroto Thaſio, à Cabiro monte in Berecynthia, regione Phrygiae. Primos ſub Idae montis radicibus habitatores rem divinam feciſſe Matri Deûm, cui ſacra omnia circa montem extrema. Horum quinque fratres ferrum, & arma fabricaſſe, habuiſſeque ſorores totidem: nomen itaque factum à dactylis, ſive digitis. Ab aliis auctoribus memoriae proditum eſſe, Curetas, & Corybantas ab Idaeis dactylis prognatos: primumque in Creta genitos viros centum, Idaeos Dactylos nuncupatos, à quibus deinceps Curetes novem: rurſum horum ſingulos genuiſſe decem, ex quo Idaeos dactylos nominavere. Quibuſdam dici Idae indigenas, quibuſdam inquilinos: omnes magos & incantatores; &, circa Deorum Matrem ſedulos, affines Idae domos tenuiſſe. Praecipuos inter eos nominari *Salaminum*, *Damnanaeum*, *Herculem*, & *Acmonem*. Ex Acuſilao Argivo perhibet, Caberam & Vulcanum genuiſſe Camillum: hunc Cabiros tres, è quibus nymphae Caberides. Ex Pherecyde verò, Apollinem & Rhytiam genuiſſe Corybantas novem, qui Samothraciam incoluere. Ex Cabeira, Protei filia, & Vulcano natos Cabiros tres, nymphaſque totidem, & utriſque templa fuiſſe dicata, praeſertim in Lemno, & Imbro. Eorum tamen nomina myſtica eſſe. Sane Herodotus Vulcani & Cabirorum fana apud Memphim à Cambyſe deleta fuiſſe memorat; & templum eſſe Corybantium in Hamaxitia ora, juxta Sminthium.

Atqui alii ita animum induxerunt, ut crederent, teſte *Munckero ad Hyginum*, Corybantas principio fuiſſe quinque & viginti, vel, ut aliis placuit, LII., quorum XXXII. ἀριστεροὶ nuncupati, venefici, ceteri δεξιοὶ, qui veneficia diſſolvere poterant. Curetes ἡμίθεοι (ut habent veteres Gloſſae) δαίμονες, iidemque *Lares*, *Genii*, Romanis *Indigetes*; habenturque numero tres, *Damnanaeus*, *Acmon*, & *Celmon*, vel Celmis, ut eſt apud Diomedem Grammaticum *libro* I. Telchinas invidos daemonas vocat Joh. Tzetzes *chiliad.* XIII. 447., quos inter numerat *Aetaeum*, *Megaleſium*, *Ormenum*, *Lycum*, *Menonem*, *Niconem*. Homines, aſpectu ſolo faſcinantes & maleficos alii exiſtimant, inter quos Ovidius (*a*)

Phoebeamque Rhodon, & Jalyſios Telchinas,
Quorum oculos, ipſo vitiantes omnia viſu,
Juppiter exoſus, fraternis ſubdidit undis.

Herculem inter Idaeos dactylos recenſet etiam Pauſanias in Arcadicis: *Ante Cereris pedes Hercules collocatus eſt magnitudine cubitali. Hunc Herculem unum de iis fuiſſe, qui ſunt Idaei Dactyli nuncupati, verſibus mandavit Onomacritus*. Et in Boeoticis: *In ea, quae ad mare ſpectat, Mycaleſſi parte eſt Cereris Mycaleſſiae fanum. Occludi illud ſingulis*

(a) VIII. *Metam. v.* 365.

iis noctibus , & aperiri ab Hercule putant . Herculem verò ipsum de iis unum esse , qui sunt Idaei Dactyli appellati . Hercules igitur faber ferrarius : dactyli enim Idaei primi ferrum cudere à Deûm Matre in Ida monte edocti sunt . Ex eorumdem numero Priapus apud Lucianum περὶ ὀρχήσεως : Βιθυνὸς δὲ μῦθος ἐστὶν οὗτος , οὐ πάνυ τῶν Ἰταλιωτικῶν ἀλλότριος , οἳ τὸν Πρίαπον δαίμονα πολεμιστὴν , τῶν Τιτάνων οἶμαι ἕνα , ἢ τῶν Ἰδαίων δάκτυλων , τοῦτο ἔργον πεποιημένον , τὸ ἐνόπλια παιδεύειν , παραλαβόντα παρὰ τῆς Ἥρας τὸν Ἄρη , παῖδα μὲν ἔτι , σκληρὸν δὲ , καὶ πέρα τοῦ μετρίου ἀνδρικὸν , μὴ πρότερον ὁπλομαχεῖν διδάξαι πρὶν τέλεον ὀρχηστὴν ἀπεργάσατο . *Neque haec Bithyna fabula multum ab instituto Italorum abhorret , quae perhibet Priapum bellatorem daemonem , unum opinor ex Titanibus , aut Dactylis Idaeis , id opus exercentibus , nempe armatae saltationis ludum , ac meditationem , Martem à Junone acceptum , adhuc puerum , sed durum , ac praeter modum virilem , non prius armis depugnare docuisse , quam perfectum saltdtorem reddidisset .*

Hos omnes non abs Rhea edoctos artem ferrariam , sed Vulcani stirpe satos , ejusdemque Rheae propinquos , narrat Eusebius Pamphyli (*a*) . Inquit enim , ex Vulcano , quem Damichium dixere Phoenices , genitos fuisse *Misor* & *Sydyc* . Misoris filium *Taautum* , qui Aegyptiis *Thot* , Alexandrinis *Thoyth* , Graecis *Hermes* . Ex Sydyc natos Dioscuros , seu Cabiros , seu Corybantas , seu Samothracas , ἐκ δὲ τοῦ Συδὺκ Διόσκουροι , ἢ Κάβειροι , ἢ Κορύβαντες , ἢ Σαμοθρᾶκες . Inde natum Caelum , qui ex Terra sorore genuit *Saturnum* , *Betylum* , *Dagonem* , sive *Sito* . Ex his *Proserpinam* , & *Minervam* . Certè inter Cabiros Dioscuri etiam ab Aristide reponuntur (*b*) ; ait enim : μυηθῆναι δὲ ξένων πρώτους Ἡρακλέα καὶ Διοσκούρους , *primos autem hospitum Herculem , ac Dioscuros initiatos fuisse* . Uti inter Deos Magnos Dioscuri , Castor , & Pollux in Inscriptione latina apud *Pitiscum* , in voce *Liberi* , CASTORI ET POLLVCI DIS MAGNIS SVLPITIA Q. SVLPITI F. VOTVM OB FILIVM SALVTI RESTITVTVM . Atqui quando Corybantes , Curetes , Idaei Dactyli , Telchines sunt ex daemonum genere , vel ἡμίθεοι , Rheae asseclae , Jovis nutricii , custodes , magistri , novem , vel decem , iidemque fatidici (*c*) ; multùm à Cabiris differre necesse est ; siquidem Cabiros censeas inter Deos Magnos , quorùm administer Mercurius , Etruscâ linguâ *Casmilus* (*d*) , quique dicebantur Latinis *Divipotes* , & Samothrace θεοὶ δυνατοί . Scaliger sane (*e*) & Casaubonus (*f*) , Cabiros dictos putant à *Cabir* , quod Hebraeâ , ac Phoeniciâ linguâ *potentem* significat .

De sacris Samothraciis verba faciens Scholiastes Apollonii (*g*) Μυοῦνται δὲ ἐν τῇ Σαμοθράκῃ τοῖς Καβείροις , ὧν Μνασέας φησὶ καὶ τὰ ὀνόματα . Τέσσαρες δ' εἰσὶ τὸν ἀριθμόν · Ἀξίερος , Ἀξιόκερσα , Ἀξιόκερσος . Ἀξίερος μὲν οὖν ἐστὶν ἡ Δημήτηρ · Ἀξιόκερσα δὲ ἡ Περσεφόνη · Ἀξιόκερσος δὲ ὁ ἅδης . ὁ δὲ προστιθέμενος τέταρτος κάσμιλος ὁ Ἑρμῆς ἐστὶν , ὡς ἱστορεῖ Διονυσόδωρος : *In Samothracia autem initiantur Cabeiris , quorum nomina tradit Mnaseas . Quatuor sunt numero . Axieros , Axiokersa , Axiokersus . Axieros*

(a) *Praepar. Evang. lib.* I. (b) *orat. Eleusin.* (c) *Suid. in* Κουρήτων στόμα. (d) *Macrob. lib.* VIII. *c.* 7. , *Varro lib.* VI. *de LL.* , *Serv. ad* XI. *Aeneid.* (e) *ad Varron. de LL.* (f) *ad Strab. lib.* X. (g) *ad lib.* 1. *vers.* 917.

ros nimirum est Ceres, *Axiokersa autem Proserpina*, *Axiokersos Pluto*. *Quartusque qui additur Casmilus est Mercurius*, *ut narrat Dionysidorus* (*a*). Rectè igitur quidam existimarunt, nihil aliud in Orphicis carminibus significare Samothraciae mysteria, quam frugum inventionem, & feminum foecunditatem. Audiamus de iisdem sacris Macrobium (*b*) *Varro* (inquit) *rerum humanarum* II, *Dardanum refert Deos Penates ex Samothracia in Phrygiam*, & *Aeneam ex Phrygia in Italiam detulisse*. *Qui sint autem Dii Penates*, *in libro quidem memorato Varro non exprimit*. *Sed qui diligentius eruunt veritatem*, *Penates esse dixerunt*, *per quos penitus spiramus* &c. Et inf. *Cassius verò Hemina dicit*, *Samothracas Deos*, *eosdemque Romanorum Penates*, *proprie dici* Θεὺς μεγάλυς, Θεὺς χρηςὺς, Θεὺς δυνατὺς. *Noster haec sciens*,

Cum sociis, *natoque*, *Penatibus*, & *magnis Diis* (*c*).

Sed & idem Varro *libro* IV. *de Lingua Latina* haec inquit. *Principes Dei Caelum*, & *Terra*. *Hi Dei iidem*, *qui in Aegypto Serapis* & *Isis*, & *St Harpocrates digito significat*, *qui sunt Taautes*, & *Astarte apud Phoenicas*: *ut iidem principes in Latio Saturnus*, & *Ops*. *Terra enim*, & *Caelum*, *ut Samothracum initia docent*, *sunt Dei Magni*, & *hi*, *quos dixi multis nominibus*. *Nam neque quas Ambracia* (Samothracia legit Lipsius, & meritò (*d*)) *ante portas statuit duas viriles species ahenas*, *Dei magni*; *neque*, *ut vulgus putat*, *hi Samothraces Dii Castor* & *Pollux*: *sed hi mas* & *femina*, & *hi*, *quos augurum libri scriptos habent*, *sic*: DIVIPOTES, & *sunt pro illeis*, *qui in Samothracia* δυναλοὶ Θεοὶ. Aliter Plutarchus in Camillo: *Sunt qui fabulentur*, *Deos ex Samothracia*, *quum Trojam conderet*, *attulisse eò Dardanum*, *atque sacrasse*, *sacraque*, & *ceremonias iis instituisse*. *Aeneam inde*, *captâ Trojâ*, *clam sublata servasse*, *dum in Italia consedit*. *Qui verò majorem habere se hujus rei notitiam jactant*, *duo ajunt illic reposita dolia esse*, *apertum alterum*, *atque inane*; *alterum plenum*, & *consignatum*; *solarum utrumque sanctissimarum harum Virginum* (sc. Vestalium) *permissum oculis*. Dissentit ab utroque Pausanias in Achaicis, *Ilio capto* (inquit) *in divisione praedae*, *Eurypilo*, *Evemonis filio*, *arca obtigit*, *in qua inclusum fuerat Liberi patris signum*, *quod à Vulcano fabricatum putabant*, *dono verò à Jove Dardano datum*. *De ea arca duplex sermo proditur*. *Alii enim ab Aenea*, *in fugam se conjiciente*, *relictam*; *alii à Cassandra deditâ operâ abjectam dixere*; *quum sciret illa*, *magno Graecorum alicui*, *qui eam forte substulisset*, *malo futuram*. Accedunt haec aliquantulum ad ea, quae Clemens Alexandrinus tradit, de cista cum Dionysi pudendis in Etruriam à Corybantibus allata, sed mirum quantum illi recedant à Macrobii & Varronis sententia, qui Cabiros *Deos magnos* & *Divipotes* putant. Non enim Bacchus inter Deos Magnos, sed inter homines heroas numeratur à Luciano, quos *Indigetes*, & *adscriptitios* dicebant Latini. Καὶ ὐδεὶς (ait ille in Jove Tragoedo) ἄνθρωπος πάρεςιν ἐν τῷ συλλόγῳ ἔξω Ηρακλέυς, ϗ Διονύσυ, ϗ Γανυμήδυς, ϗ Ασκληπιῦ, τῶν παρεγγράπτων τύτων. *Nec homo quisquam in coetu adest*, *praeter Herculem*, *Bacchum*, *Ganymedem*, *Aesculapium*, *adscri-*

(a) Nomina haec quatuor Phoenicia esse docet Bochartus *lib.* I. *Chanaan cap.* XII. (b) *Saturn.* III. *cap.* IV. (c) *Virg.* III. *Aeneid.* (d) *ad* 2. *Annal. Taciti.*

ſcriptitios iſtos. Inter adſcriptitios etiam à Tullio, de legibus II. *Divos & ollos qui caeleſtes ſemper habiti, colunto; & ollos, quos endo caelo merita vocaverint, Herculem, Liberum, Caſtorem, Pollucem, Quirinum (a)*. Inter adſcriptitios, ſed tamen ſelectos, quos perperam cum *Diis Conſentibus* confundit Voſſius (*b*), meritò taxatus à Sauberto *de ſacrific. Vet.* Inter bonos etiam genios, mediam habentes naturam, Iſidem & Oſirim ponit Plutarchus (*c*). Neque ſemper inter Deos Magnos Cabiri apud Graecos veteres. Adponam Euſtathii verba ad Dionysj Periegeſim: Σάμος Θρᾳκία ἥτις Καβείρων εἶχεν ἱερὰ, οἳ καὶ Κορύβαντες ἐλέγοντο. *Samothracia, ubi Cabirorum ſacra, qui & Corybantes*. Item Ἡ δὲ Ἴμβρος Θρᾳκικὴ μὲν ἐστὶ νῆσος, ἱερὰ Καβείρων καὶ αὐτή. ὄνομα δὲ δαιμονίων Κάβειροι. *Eſt autem Imbrus Thraciae inſula, & ipſa Cabiris ſacra. Nomen daemonibus Cabiri.* Nempe quia Vulcani filii ſunt habiti; & quum Lemni, tum Imbri praecipuum ſtudium ars ferraria. Hinc etiam Cabirorum capita cum malleis cernuntur in nummis Theſſalonicenſium apud Patinum (*d*).

Haud mirum igitur ſi parum in hac re ſibi conſtet inter recentiores *Henricus Kippingius* (*e*): quod cetera vitium eſt ei familiare. Principio enim inter *Indigetes*, & *Semones* ponit *Cabiros* & *Curetas*; *Herculem* nimirum, *Caſtorem*, *Pollucem*, *Aeſculapium*, *Quirinum*, *Ganymedem*. Deinde n. VIII. inquit, eos fuiſſe ex hominum genere, nomenque ex Hebraeo fonte ipſis inditum, fortitudinem, & robur ſignificans; immo è Phoenicum lingua, ut placuit Samueli Bocharto, & Joſepho Scaligero (*f*) Mox tamen affert Venetam Inſcriptionem, ubi diſertè Cabiri ſunt Dioſcuri, iidemque Dii Magni (*g*).

ΓΑΙΟΣ ΓΑΙΟΥ	Hoc eſt	*Gajus Gaj F.*
ΑΧΑΡΝΕΥΣ ΙΕ		*Acharnenſis ſa-*
ΡΕΥΣ ΓΕΝΟΜΕ		*cerdos crea-*
ΝΟΣ ΘΕΩΝ ΜΕ		*tus Deorum ma-*
ΓΑΛΩΝ ΔΙΟΣ		*gnorum Dioſ-*
ΚΟΡΩΝ ΚΑΒΕΙΡΩΝ		*curorum Cabirorum*
ΕΝ ΤΩΙ ΕΠΙ ΔΙΟ		*eo qui fuit Dio-*
ΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕ		*nyſii poſt*
ΤΑ ΛΥΚΙΣΚΟΝ ΑΡ		*Lyciſcum Archon-*
ΧΟΝΤΟΣ ΕΝΙΑΥ		*tis an-*
ΤΩΙ ΙΔΡΙΣΑΤΟ		*no poſuit*

Quantum verò à Diis Magnis, & Conſentibus diſtent homines, & ſemidei heroes, ſive Dii adſcriptitii, nemo eſt qui neſciat, vel ipſo auctore Kippingio (*h*). Neque tanti facere oportet unam, aut alteram Inſcriptionem, ut caſtra Varronis, Romanorum doctiſſimi, deſerantur (*i*).

 Erant

(a) *Vide Lactantium lib.* I. *cap.* XV. (b) *De Theolog. Gent. lib. 9.* (c) *de Iſid. & Oſirid.*, *& lib. de oracul. defect.* (d) *Numiſmat. Imp. pag.* 290. 291. (e) *Antiqu. Roman. lib.* I. *cap.* III. (f) *Conjectan. ad Varron. de LL. pag.* 25. *&* 120. (g) *apud Gruter. pag.* CCCXIX. I. (h) *lib.* I. *cap.* I. (i) Dioſcuros plures, primo, ſecundo, ac tertio Jove natos, narrat Tullius III. *de natur. Deor.*

Erant (ut obiter hoc moneam) ſacra Samothracia expiatoria, ut enim inquit Plutarchus in *Apophtegmat. Laconic. Antalcidas in Samothrace quum ſacris initiaretur, quaerenti ſacrificulo, ecquid in vita flagitii perpetraſſet: ſi quid, ait, tale egi, norunt ipſi Dii*. Plurimumque valere ad arcenda pericula vulgò fuit perſuaſum. Svidas in ἀλλ' εἴ τις ὑμῶν, inquit Ἐν Σαμοθράκῃ ἦσαν τελεταί τινες, ἃς ἐδόκουν τελέσαι πρὸς ἀλεξιφάρμακον κινδύνων τινῶν. ἦν δὲ ἐκεῖσε καὶ τὰ τῶν Κορυβάντων μυστήρια, καὶ τὰ τῆς Ἑκάτης. *In Samothracia fuerunt initia quaedam, quae ad certa pericula propulſanda conferre putabantur. Ibidem & Corybantum myſteria, & Hecates &c.* De purgationibus, & Taurobolio plura inferius.

Nihil igitur certi ex antiquorum ſcriptis eruas de Cabirorum, Curetum, atque Corybantum natura. Nimirum hoc inſitum eſt fabulis vitium, aut raro, aut nunquam ſibi ipſis conſtare. Id modo certum eſt, longè diſtare ſacra Samothracia, & Deos Penates, ab Aenea in Italiam advectos, à ſacris Bacchi, quae Corybantes Etruſcis tradidere, ut Clemens Alexandrinus *in protreptico* ſcripſit: nam hos Corybantas puros putos fuiſſe homines, Rheae & Baccho initiatos, nullus dubito; & ex eorum quidem fanaticorum genere, de quibus Aretaeus medicus ſcripſit, libro περὶ χρονίων παθῶν, apud Hieronymum Mercurialem (*a*) in haec verba: *Sunt qui membra ſibi ipſis amputant, tanquam Diis propriis, & repetentibus gratam rem pia cogitatione facturi. Atque inſania hujuſmodi in opinione dumtaxat collocatur, quum in reliquis temperatè, ac prudenter degant. Excitantur verò tibiâ, animive oblectatione, aut temulentiâ, aut adſtantium cohortationibus. Manat hujuſcemodi furor à Deorum afflatu. Quod ſi incolumes deſiſtant, bono, & pacato animo ſunt, tanquam Diis initiati: at decolores, macilenti, & prae vulnerum doloribus infirmi longo tempore remanent*. Fere eadem narrantur de Sacerdotibus *Deae Syriae ab Apulejo* (*b*). Vates enim ſe ſimulantes, omne genus ſycophantias, indomitamque ac foedam libidinem exercebant. De ſemper triſtibus etiam, & taciturnis, vulgo jactatum legimus apud Svidam: Βάκχης τρόπον *in Bacchae morem*.

Nunc de morte Cabirica, & fratricidis, & quid habeant affine cum Baccho Corybantes, & Cereris myſtae, diſpiciamus. Ait Clemens Alexandrinus (*c*) Bacchi myſteria eſſe plane inhumana; quem, quum adhuc eſſet puer, armiſono motu Curetibus choream ducentibus, dolo autem ſubeuntibus Titanibus, puerilibus quibuſdam ludis deceptum Titanes diſcerpſere: atque eò reſpicere Orphei Thracii illa:

Κῶνος, καὶ ῥόμβος, καὶ παίγνια καμπεσίγυια
  Μῆλά τε χρύσια καλὰ παρ' Ἑσπερίδων.
Pinea nux, trochus, & qui flectunt membra, moventque
  Ludi, & quae Heſperides miſerunt aurea mala.

Minervam, quae Dionyſi cor ſubſtulit, appellatam Palladem, ἀπὸ τοῦ πάλλειν à *vibrando*, ſeu *torquendo*, eo quod cor vibret, ac torqueat: Titanas, qua lebete, qua veru Bacchi membra coxiſſe. Jovem eos fulmine proſtraſſe, & Bacchi membra Apollini ſepelienda tradidiſſe; à quo de-

(a) *Variar. lect. lib.* III. *cap.* XV. (b) *lib.* VIII. *Metam.* (c) *Protrept.*

delata in Parnaſſum : Corybantas , quum tertium fratrem occidiſſent, caput mortui , purpurâ contextum , & coronatum , in clypeo aureo ad radices Olympi montis ſepeliiſſe : Itaque haec myſteria non eſſe niſi caedes , & ſepulcra : Horum ſacerdotes , *Anactotelestas* vocatos , prohibere apium cum totis radicibus in menſa apponere , putantes ex Corybantico ſanguine enatum eſſe apium : Sic mulieres , quum Rheae ſacra faciunt , à mali Punici granorum eſu abſtinere , exiſtimantes ex guttis ſanguinis Dionyſi germinaſſe Punica mala (*a*) : Dionyſum vocari *Attin* , ut qui ſit privatus pudendis : In myſticis ciſtis fuiſſe ſeſamides , pyramides , lanam bene laboratam , libaque multis diſtincta umbilicis , ſalis pugillos , draconem orgium Bacchi Baſſarei ; item mala Punica , corda , ferulas , hederas , placentas , & papavera : In arcanis Themidis eſſe origanum , lucernam , enſem , pectinem muliebrem , quem honeſtè , & myſticè licebat dicere pudendum muliebre . De Dionyſo puero , à Titanibus diſcerpto , fere eadem habet *Arnobius lib.* v. : *Ut occupatus puerilibus ludis , diſtractus à Titanibus Liber ſit ; ut ab iiſdem membratim ſectus , atque in ollulas conjectus , ut coqueretur* . Homeri etiam Scholiaſtes tradit (*b*) palpitans Dionyſi cor παλλομένην τὴν καρδίαν à Minerva Jovi allatum eſſe (*c*) ; unde *Pallas* eſt appellata .

Ut omnia rectè intelligantur , à capite arceſſenda eſt Bacchi mythologia . Tres Dionyſi à Philoſtrato memorantur , in vita Apollonii : Thebanus , Indicus , Aſſyrius . Quinque à Tullio (*d*) : Primus è Jove & Proſerpina natus , quod confirmat Orpheus . II. Nilo , qui *Nyſam* dicitur interemiſſe . III. Caprio patre , Rex Aſiae , cui fiebant Sabazia ſacra . IV. Jove , & Luna genitus , cui ſacra Orphica . V. Niſo , & Thyone , à quo Trieterides conſtitutae putantur . Tres à Diodoro (*e*) ex Graecorum ſententia , *quorum* , inquit , *monſtra narrationum faciunt , ut difficile ſit Bacchi generationem , reſque geſtas diſertè explicare* . Primus , ac vetuſtiſſimus natione Indus , qui primus racemos torcularibus preſſit ; ficus , & alias arbores majorum fructuum coluit , & culturae modum cum aliis communicavit . Hinc *Lenaeus* dictus , quaſi torcularius : item *catapogon* , ideſt barbatus , quod barbam nutrire Indis in more poſitum ſit . Alter Bacchus ex *Jove* & *Proſerpina* , ſive *Cerere* natus , primus ad aratra boves junxit , quum manibus hominum prius terra exerceretur ; & alia ad agriculturam pertinentia commentus eſt : quibus beneficiis mortales devincti eum conſecrarunt ; ac imaginibus cornua addiderunt , ut aratri inventionem indicarent . Tertius Bacchus *Thebanus Boeotius* , ex *Jove* & *Semele* , Cadmi filia , natus . Haec quum ſuaſu Junonis zelotypae , unam ex ejus familiaribus ſe ſimulantis , à Jove impetraſſet , ut qua ſpecie cum Junone congrediebatur , ad ſe veniret ; tonitru , ac fulmine exanimata abortum fecit . Juppiter infantem , confeſtim exceptum , femori ſuo inſuit ; & poſt debitum incrementum enixus , Nyſam Arabiae deportavit (*f*) . * (Hujus nominis urbes novem recenſet Stephanus Byzantinus ; & ex ſeptima , quae eſt apud Indos , Νυσήϊον *Niſejum* vocat Ariſtophanes Dio-

(a) *Idem habent Julianus orat.* V. *&* *Porphyrius de abſtin. animal. lib.* IV. (b) *ad Iliad. A.* 200. (c) *Vide* Hyginum *Fab.* CLV *&* CLXI. (d) *Cic.* III. *de nat. Deor.* (e) *lib.* III. *cap.* 62. (f) *Vide* Ariſtidem *oratione in Bacchum.*

Dionyſum *Ranis v.* 217. *(a)* Nummos ΝΥΣΑΕΩΝ, cum raptu Proſerpinae, ad Nyſam Cariae pertinere ſcribit laudatus *(b)* Spanhemius)* quem puerum à Nymphis educatum, Dionyſum dixere. Hic fertur primam aetatem choreis, ac thyaſis feminarum, ac omne genus voluptatibus, ludiſque indulſiſſe. Poſtea, coacto mulierum exercitu, quibus pro haſta thyrſus eſſet, orbem terrarum victoriis peragraſſe: ritus & myſteria cum piis tantum communicaſſe; ludos muſicos inſtituiſſe; lites gentium diremiſſe; pacem & concordiam ſanxiſſe. Paucos, qui libidinis cauſâ mulieres circunduci, & ſtupra ab illo doceri calumniabantur, poenas pro meritis dediſſe: quorum nobiliſſimi perhibentur *Pentheus* Graecus, *Myrrhanus* Indorum Rex, & *Lycurgus* Thracius. Hic *Maenadas* noctu invadere, & Bacchum cum univerſis comitibus trucidare ſtatuerat. Baccho indicium, factum abs *Tharopo* quodam indigena, ſaluti fuit: clam enim ad exercitum in adverſam litoris partem ipſe aufugit, relictis Maenadibus, quae omnes à Lycurgo caeſae ſunt. Victus tandem Lycurgus, regno, & vitâ exquiſitis cruciatuum generibus exutus eſt: Tharopus regno donatus, & initiorum ritus, ſive orgia edoctus. A Tharopo Oeagrus filius regnum, & myſteria accepit; ab Oeagro Orpheus, qui multa pro ſuo ingenio, ac eruditione in myſteriis immutavit, quae primus in Graeciam induxit *(c)*. Inde ſacra Orphica nomen habuere. Huc facit illud Pomponii Melae de Thracia *(d)*: *Montes interior attollit Haemon, & Rhodopem, & Orbelon, ſacris Liberi patris, & coetu Maenadum, Orpheo primùm initiante, celebratos*. Hinc in nummis Thracicarum coloniarum Bacchus cernitur cum cantharo, hederà coronatus, & cum racemo, ut laudatus Spanhemius adnotavit *(e)*.

Bacchum à *Titanibus* diſcerptum, & in ollas conjectum commodè refert idem Diodorus ad vinum: nam à terrae cultoribus fit vindemia, & vinum decoquitur; deinde Ceres mater, ſive tellus vitem, poſt vindemiam, & putationem, ad priſtinum fertilitatis vigorem reducit. *Bimatrem* verò, quod vites primùm è terra naſcuntur, incrementumque accipiunt; deinde fructum protrudunt, racemoſque ad maturitatem perducunt: vel bis è Jove natum dici, quod in Deucalionis diluvio, cum aliis fructibus periiſſe exiſtimatus, denuò poſtea regerminaverit. *Semelejum Bacchum* dilaniatum, mortuumque reſurrexiſſe, & in caelum aſcendiſſe, nihil aliud eſſe inquit *Juſtinus Martyr dialogo cum Tryphone Judaeo*, niſi imitationem quandam praedictionis Jacobi Patriarchae, à Moſe deſcriptae: ſed nihil tale *cap.* XLIX. *Geneſ.* reperio.

A Platone in *Cratylo* Dionyſus dicitur διδοὺς τὸν οἶνον *vini dator* quaſi διδοίνυσος joco quodam cognominatus. Phurnutus *de natura Deorum (f)* ipſum vinum interpretatur Διόνυσον, ſive Διόνυξον, quaſi aperiat nos; ſive δίανυσον, quaſi ſuaviter in nos tranſeat, jucundeque illabatur; aut διάλυσον literarum converſione α in ο, & λ in ν, ideſt quaſi nos ſolvat παρὰ τὸ λύω. Ad vinum etiam refert quae de duplici Bacchi ortu in fabulis ſcripta reperiuntur. Juventam, & ſenectam Baccho convenire, quod vinum omni aetati ſit accommodatum: hircum Bac-

(a) Videſis doctiſſimum Scholiaſtem ad *verſ.* 218. (b) *Diſſert.* IV. (c) *Lactantius lib.* I. *cap.* XXII.
(d) *Mela de ſitu orbis lib.* II. *cap.* 2. (e) *Diſſert.* IV. *de uſu, & praeſtantia vet. num.* (f) *cap.* XXX.

Baccho immolari, quaſi vinearum, & ficuum hoſtem; vel quod ipſe Bacchus ſit hircus, ſive propenſus in venerem. Dementiae, & furoris ſymbolum eſſe Satyros, Liberi aſſeclas, ab oris canino rictu: quod traditum etiam ab Aeliano (*a*). Σκιρτοῖ quoque vocati ſunt Satyri ἀπὸ τῦ σκαίρειν à ſaltando, & tripudiando (*b*); ut Tityri à laſcivis procacibuſque ſaltationibus, & Sileni ἀπὸ τῦ σιλαίνειν, quod conviciis obvios quoſque proſcinderent (*c*)

Ex Aegyptiorum verò ſententia idem Diodorus tradit (*d*) *Solem*, vel, juxta alios, *Vulcanum*, primum in Aegypto regnaſſe; alterum Saturnum. Ex Saturno, & Rhea ſorore natos Oſirim, & Iſidem, vel ut alii affirmabant, Jovem & Junonem. Ex his natos quinque, *Oſirim*, *Iſidem*, *Typhonem*, *Apollinem*, & *Venerem*. Oſirim eſſe Bacchum, qui ducta ſorore Cerere, ſive Iſide, inventiſque frugibus, effecit, ne ſe mutuo homines devorarent. Condidit hic in Aegypto Thebas, ſive Dioſpolim, urbem centum portarum. Profecturus cum exercitu, reliquit Iſidi conſiliarium *Mercurium*; Herculem verò, genere propinquum, armis praefecit. Commilitones habuit liberos, *Anubim*, caninâ tectum pelle, *Macedonem* lupinâ: quamobrem hae beſtiae religiosè ab Aegyptiis colebantur. Vovit caeſariem alere uſque dum rediret. Pana adſcivit in itinere ſocium (*e*) & in Aethiopia Satyros, ad ſaltationem, & tripudia proclives (dicuntur hi Bacchi miniſtri etiam à Luciano (*f*) οἱ Διονύσῦ θεράποντες οἱ Σάτυροι). Interemto Lycurgo, Thracum tyranno, Macedonem Macedoniae Regem dedit, Triptolemo agriculturam in Atticam Regionem demandavit. Defunctum Oſirim Iſis, & Mercurius divinis honoribus dignaverunt. Ejus interitum ſacerdotes olim in arcanis habuere, ſed poſtea in vulgus omnia edita ſunt. Nimirum, Oſirim, juſtè in Aegypto regnantem, à Typhone fratre, homine fero ac violento, interfectum, & in XXVI. fruſta diſſectum eſſe. Unicuique facinoris ſocio unum ex iis fruſtis tributum, ut omnes eodem piaculo innecterentur, eſſentque in Regni defenſione Typhoni adjutores. Ea omnia Iſidem reperiſſe, pudendis ſolummodò demtis; quòd nemo ſociorum Typhonis ea recipere voluiſſet, & in fluvium abjecta eſſent; quae nihilominus divinis honoribus affecta ſunt, & juſſu Iſidis ceremoniis ſacrificiiſque mirum in modum culta. Idcircò Graecos, poſtquam ſacrorum Bacchicorum ritus, & orgiorum ſolemnitates ab Aegyptiis accepere, membrum id in myſteriis, initiationibus, & ſacrificiis, *Phalli* Dei nomine honoraſſe. Diodorum exſcripſit fere Euſebius Pamphyli (*g*).

Plutarchus (*h*) Iſidem à ſcientia nuncupatam dicit; eique inimicum Typhonem fratrem (cui nomen à faſtu) quod faſtus, & error adverſentur ſacrae doctrinae. De Rhea hanc fabulam narrat; eam occultè rem habuiſſe cum *Saturno*: Solem tunc imprecatum, ut neque in menſe, neque in anno pareret: *Mercurium* quoque, amore captum, cum Rhea coiiſſe; deinde, victorem in ludo cum Luna, eidem ademiſſe ſeptuageſimam cujuſque diei partem; indeque confeciſſe quinque dies ad-

(a) *Var. hiſtor. lib.* III. *cap.* 40. (b) *Phurnutus cap.* 27. (c) *Aelianus loc. cit.* (d) *lib.* I. *cap.* 21., & *lib.* IV. *capp.* 6. & 15. (e) Idem narrat Ariſtides *oratione in Bacchum.* (f) *Lucian.* περὶ ὀρχ. (g) *lib.* II. *Praepar. Evang.* (h) *Plutarch. de Iſide, & Oſiride.*

adjectitios praeter 360. His natales Deorum festos agi : nam primâ die natus est Osiris, auditaque vox, *natum esse Dominum omnium rerum.* Ab hoc, qui Graecis idem ac *Dionysus*, Aegyptios ad meliorem vitae cultum traducti sunt. Secundâ die natus est *Arueris*, quem vocant *Apollinem*, & *Horum seniorem* (aliis *Seth*), filius Solis. Tertiâ die *Typho*, filius Saturni, natus latere ictu perrupto. Quartâ Isis in Panygris, filia Mercurii (vel Promethei) quae nupsit Osiridi, sive Libero. Aegyptii ex his natum asserebant *Horum* seniorem, Graeci *Apollinem*. Quinta die *Nephtys*, quae & *Finis*, *Venus*, *Victoria*, Saturni itidem filia, quae nupsit fratri Typhoni. Isidem exponi, idem Plutarchus perhibet, terram Nilo foecundatam ; sed, juxta Antimachum Euboeensem, & Heraclidem Ponticum, Isidem quidem esse Proserpinam, Serapim verò Plutonem. Osirim, secundum quosdam, esse Dionysum, adoptatum à Jove, quod ei suppetias tulisset adversus *Apopim*, Solis fratrem : cum Nephty, Typhonis uxore, per errorem coiisse ; indeque natum *Anubim*, à matre expositum metu mariti, ab Iside tamen repertum, canibus indagantibus, ac educatum ; unde *canino capite* fingitur, & custos Deorum, ut sunt canes hominum : Aegyptios Isidem exponere quod supra terram, Nephtym quod infra, Anubim horizontem, & veluti Graecorum Hecatem, numen terrestre simul & caeleste. (Diodorus tamen (*a*) ait, *Anubim* canino capite fingi, quod canis usui sit venationi, & custodiae, ut fuit Anubis Isidi, & Osiridi ; vel quod canes duces fuissent Isidi, Osirim investiganti). Praeterea Typhonem, propter Isidis continentiam, nihil fuisse ausum absente Osiride ; verùm ei redeunti insidias struxisse, adscitis in societatem sceleris LXXII. viris, & conatum adjuvante Asone, Regina Aethiopiae. Nam corpus Osiridis clam metitus, ad ejus magnitudinem arcam ornatissimam apparavit : instructo deinde convivio, arcam convivarum oculis subjecit, eique pollicitus est se daturum, qui inclusus quantitatem arcae adaequaret. Quum igitur omnes prae desiderio periculum fecissent, soli Osiridi arca quadravit. Tum conjurati operculum externè clavis, internè liquido plumbo obfirmarunt, ad Nilum detulerunt, & in mare per Taniticum ostium demiserunt. Re comperta, Isis cincinnorum unum eo loci deposuit, vestemque sumsit lugubrem, ubi urbs condita est, *Coptos* dicta à privatione. Postquam rescivit, arcam ad Byblum pervenisse, ibi se contulit, & ad fontem lacrymans sedit ; ancillasque Reginae allocuta, in eorum crines odorem ambrosiae spiravit. Accita igitur, & pueruło nutrix data, quem Rex *Malcander* ex *Astarte* Regina susceperat (aliis dicta *Saosis*, *Nemanum*, vel *Minervia*) digitum ei pro mamma in os indebat, noctu mortales corporis partes amburebat. Tandem arcam recuperavit, eamque, profectura ad Horum filium visendum, extra conspectum hominum deposuit. Interea Typho, quum ad Lunam venaretur, incidit forte in arcam, & agnitum cadaver in XIV. partes dissecuit (quod eò pertinere arbitrabantur Aegyptii, quod totidem diebus à plenilunio ad novilunium deficiat Luna, cujus natura per Osirim repraesentatur) quapropter reversa Isis paludes papyraceo lembo pernavigavit, frustaque conquisivit, & reperit ; praeter solum pe-

(a) Diodor. lib. I. cap. 27.

penem, qui à *ſquamo*, *phagro*, & *oxyryncho* piſcibus eroſus fuerat. Itaque ejus loco ligneum *phallum* conſecravit, quo deinceps in ſacris uſi ſunt Aegyptii. Haec habet Diodorus. Alii narrant, Typhonem ab Horo bello captum, ab Iſide ſolutum ac miſſum fuiſſe; quamobrem regio eam ornatu ſpoliavit Horus, indigneque habuit; contra Mercurius galea ex bovis capite exornavit. Sed apud Lucianum legas, cornua Iſidis capiti affingi, quod eadem ſit Io, juſſu Jovis à Mercurio in Aegyptum abducta (*a*). Et ex his ſatis intelligimus, qui fuerint Corybantes fratricidae, & quae mors Cabirica, de quibus allato Clementis Alexandrini loco.

Eſt etiam in fabulis, Iſidem cum Oſiride jam mortuo coiiſſe; indeque natum *Harpocratem* exterricineum, & membris inferioribus debilem; ſed praeſidem, & correctorem recentis, & imperfectae hominum de Diis ſententiae. Itaque digitum ori impoſitum tenere, argumentum taciturnitatis, & ſilentii. Menſe *Meſore* offerentes ei legumina dicebant: *lingua eſt fortuna*, *lingua Genius* (*b*).

Ad ſignificandum Iſidis luctum, quum alios tetricos ritus ejus ſacerdotes exercebant, tum bovem auratum (*Apim*, animatam *Oſiridis* imaginem) poſt ſolſtitium, quum nox incipit fieri longior, nigro byſſino amictu per quatriduum continuum oſtentabant. A XVII. menſis die quatuor lugebantur. I. *Nilus decreſcens*. II. *Septentrionales flatus* ab Auſtris extingui. III. *Diem fieri nocte minorem*. IV. quod à *ſtirpibus folia deciderent*, & facies terrae nudaretur. Nonâ menſis die ad mare deſcendebant cum *ſacra ciſta*, in qua erat *aurea arcula*. In hanc aquam potabilem infundebant, & clamor ab adſtantibus tollebatur, quod Oſiris eſſet inventus. Exinde tellurem frugiferam aquâ permiſcebant; additiſque aromatibus, & ſumtuoſis ſuffimentis, luniformem imagunculam effingebant, amiciebant, & ornabant, ſignificantes Deos hoſce ab ipſis haberi *naturam terrae*, *&* *aquae* (*c*).

Oſirim, *Liberum*, *Hammonem*, *Apollinem*, *Solem*, unum idemque eſſe Numen, contendit Macrobius (*d*). Apollinem dici quum eſt in hemiſphaerio diurno, Liberum quum in nocturno: & forte in eorum fuit ſententia, qui *Liberum* putarunt eſſe Siculum nomen τὸ λιϐρὸν, idem quod σκοτεινὸν, & filium *noctis & Erebi* (*e*). Sic Venerem dici Lunam quum ſupera, Proſerpinam quum infera. Sane Liberi ſimulacra partim puerili aetate fingebantur, partim juvenili: unde Tibullus *libro* I. *Eleg*. 3.

Solis aeterna eſt Phoebo, Bacchoque juventas,
Nam decet intonſus crinis utrumque Deum.

Et *Ovid. Metam. libro* IV. *v*. 17.

———— ———— *tibi enim inconſumta juventas,*
Tu puer aeternus, tu formoſiſſimus ————

Et I. *de arte verſ*. 289.

(a) *dial. Jovis & Merc.* (b) *Plutarchus de Iſid. & Oſiride.* (c) *Idem Plutarchus de Iſide, & Oſiride.* (d) *libro* I. *Saturnal. cap.* XVIII. Vide *eundem cap.* XX. *&* XXI. *& Ulpian. ad Demoſt. orat. de Corona.* (e) *Heinſius in Crepundiis Silianis pag.* 4. Sed Hebraeam eſſe vocem, docet Bochartus *Geograph. Sacr. part.* II. *cap.* XXVIII.

Nunc quoque qui puer es, quantus tum, Bacche, fuisti
Cum timuit thyrsos India victa tuos!

Item barbatâ, ac virili, ac tandem senili specie. Puerili aetate significabatur Sol in hyemali solstitio, ob dierum brevitatem; juvenis accedente vere; vir barbatus circa aestivum solstitium; ac tandem, decrescentibus diebus, videbatur ad senium vergere, & calvus fingebatur; quod autumno arboribus deciderent comae (*a*). *Phoebum* disertè posuit Virgilius pro Baccho, x. *Aeneid. vers.* 315.

Inde Lycam ferit, exemtum jam matre peremtâ
En tibi, Phoebe, sacrum ——————

Nam Libero sacri habebantur quicumque exsecto matris utero nascerentur (*Caesones* Latinis dicti (*b*)) ut Bacchus ipse natus perhibetur in fabulis, exsectâ matre Semele. Contra Liberum pro Sole, Cererem pro Luna, ut *Georgicorum* 1.

—————— *Vos, o clarissima mundi*
Lumina, labentem caelo quae ducitis annum,
Liber, & alma Ceres ——————

Aegrè tamen ferebant Aegyptii, ut Diodorus ait *in prima historia*, suum *Osirim* à Graecis *Dionysum* haberi, sive *Liberum Thebanum*, Jovis, & Semeles filium: longe enim antiquiorem illum praedicabant, nec immeritò. Vossius seriò existimat (*c*), Osirim esse *Noachum*, vini inventorem, *natum*, ut ceteri nascuntur homines, *renatum ex Arca* post diluvium (*d*). Quae sententia jampridem in animo *Johannis Tzetzae* (*e*) penitus insedit. Inquit enim de *Mercurio*, & *Osiride*

Κατὰ Ἰνδοὺς δὲ διόνυσος, δυνάστης καὶ ἄναξ νύσσης
Νῶε μετὰ ἑβραίους ——————
Juxta Indos Dionysus, rex atque princeps Nyssae,
Noë verò secundum Hebraeos ——————

Nec obscurè Diodorus ad *diluvium Deucalionis* refert duplicem Bacchi Semelei nativitatem, ut supra dictum est. Ad adumbrandam *Chami* historiam (inquit *Vossius*) qui Noachi patris ebrii verenda vidit, & risit, *phallos* in Osiridis sacris locum sibi vendicasse; vel ad significandum quod Osiris pater haberetur omnium Aegyptiorum. Pluribus praeterea argumentis ostendere nititur (*f*) *Cham* esse *Hammonem*, *Mitsraim* Chami filium esse *Osirim*, Thebano Dionysio mille annis posteriorem. Sed eundem fuisse reputatum ob sacrorum similitudinem, quae Orpheus, ab Aegyptiis accepta, transtulit ad Thraces, unde ad Thebanos. Hinc fabula, Orpheum à Bacchantibus discerptum: *Isidem*, Osiridis sororem, & conjugem, appellatam à Graecis *Cererem*, frumenti, hordei, ceterarumque frugum inventricem. Itaque promiscua fuisse sacra Cereris, & Liberi. An-

(a) *Macrob. lib.* I. *cap.* XVIII. (b) *Plin. lib.* VII. *cap.* IX. (c) *lib.* I. *cap.* 19. *de orig. Idolol.*
(d) Vide Kippingium *lib.* I. *Antiqu. Roman. cap.* 1. (e) *Chiliad.* V. 26. *vers.* 790. (f) *lib.* I. *cap.* 30.

Antiquiſſimus ferebatur Dionyſus, Jove & Proſerpina natus. *Traditur quoque* (inquit Diodorus in IV.) *& alter multo prior aetate fuiſſe Dionyſus, quem ferunt ex Jove & Proſerpina natum, à nonnullis dictum Sabazium; cujus genus, ſacra, honores propter pudorem nocturna, occultaque agunt. Hic dicitur propter ingenii acumen primus boves ad jugum junxiſſe, eorumque operâ jacta ſemina frugem reddidiſſe, qua ex re illum cum cornibus finxerunt.*

Sanè dictus eſt Bacchus Ταυρόμορφος *Tauriformis*, Ταυρόκεφαλος *Taurino capite*, Ταυροκέρος *Taurinis cornibus*, & ab Orpheo Ταυρομέτωπος, *Taurina fronte*; immo à Lycophrone (*a*) Ταῦρος. Propertius *Eleg.* XVII. *lib.* III.

Quod ſupereſt vitae per te & tua cornua vivam.

Ovidius *Epiſt. Laodamiae verſ.* 33.

Ut quas pampineâ tetigiſſe bicorniger haſtâ
Creditur ————————

& *primo de Arte verſ.* 232.

Purpureus Bacchi cornua preſſit Amor.

Tibullus *libro* II. *Eleg.* I.

Bacche veni, dulciſque tuis è cornibus uva
Pendeat ————————

Notiſſimus eſt hymnus, quem in Elide mulieres Baccho accinebant, de quo Plutarchus: Ἐλθεῖν ἥρω Διόνυσε ἅλιον ἐς ναὸν ἁγνὸν, σὺν χαρίτεσσιν ἐς ναὸν τῷ βοέῳ ποδὶ θύων. εἶτα δὶς ἐπᾴδουσιν, Ἄξιε ταῦρε. *Veni heros Bacche in ſacrum fanum maritimum, cum Gratiis in templum bubulo pede ruens: deinde bis accinunt: digne taure* (*b*). An quia bovigena, & taurus? an quia magnis oculis? an quia *bubulus* pro magno? an quia pes bovis innocuus, cornua damnoſa? an quia Deus ille arationis inventor? Forte etiam quia Bacchi, & Apidis ſacra eodem ritu peragebantur: vel quia Hammonis filius, auctore Diodoro: vel quia homines fiunt à vino feroces, ut tauri. Athenaeus *lib.* II. *cap.* VII. ἀπὸ τοῦ κατὰ μέθην δὲ καταστήματος, καὶ ταύρῳ παρεικάζουσι τὸν Διόνυσον, καὶ παρδάλει, διὰ τὸ πρὸς βίαν τρέπεσθαι τοὺς ἐξοινωθέντας. *Bacchum porro veteres pro ebriorum ſtatu ac moribus, quoniam ad violentiam temulentos vinum concitat, nunc cum tauro comparant, nunc cum panthera.* Et inferius: Εἰσὶ δ' οἳ καὶ θυμικοὶ γίνονται. τοιοῦτος δ' ὁ ταῦρος. Εὐριπίδης (*c*)

Ταῦροι δ' ὑβρισταὶ κεὶς κέρας θυμούμενοι

διὰ δὲ τὸ μάχιμον, καὶ θηριώδεις ἔνιοι γίνονται. ὅθεν καὶ τὸ παρδαλῶδες. *Sunt enim violenti quidem iracundi. Taurus ejuſmodi eſt. Euripides.*

Tauri verò feroces, & ob iram cornu minaces.

Quidam ob pugnacem audaciam efferantur; quod pantherarum naturae convenit. Bacchum tauriformem fingi putat, quòd antiqui cornibus pro poculis uſi ſunt. Hinc cornigerum dicit Bacchum Nicander *verſ.* τῶν *alexipharmacῶn*

E 2 Σι-

(a) *Caſſandra verſ.* 209. Vide Bochartum *Geograph. Sacr. cap.* XXVIII. *part.* II. (b) *quaeſt. Graec.* XXXV. *pag.* 299. *edit. Francof.* MDCXX. (c) *locus eſt Bacchis verſ.* 742.

Σιληνοὶ κεραοῖο διωνύσοιο τιθηνοί.
Sileni, cornuti Bacchi nutritores.

ubi vetus Scholiaſtes in eandem, quam diximus, ſententiam adnotavit: Κεραοῖο, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι κέρασιν ἐχρῶντο ἐν τῇ πόσει ἀντὶ τῶν ποτηρίων, ὅθεν καὶ τὸ κεράσαι εἴρηται· ἢ διὰ τὸ ταυρωτικὸν τῶν πινόντων, τουτέστι τὴν ἀπὸ τοῦ οἴνου ἰσχὺν ὡς κέρατα ἐχόντων· ταυρόκερως γὰρ ὁ Διόνυσος. *Cornuti, quòd veteres in bibendo cornibus pro poculis utebantur, unde* κεράσαι, *miſcere dicitur: an quod bibentes impetu, ut tauri, feruntur, nempe vim vini ut cornua habentes. Ipſe Dionyſus tauri cornua habet*. Hujuſce moris meminit & vetus Homeri Scholiaſtes (*a*): πρὸ τοῦ γὰρ εὑρεθῆναι τὴν τῶν ποτηρίων χρῆσιν, κέρασιν ἔπινον. *Antequam enim poculorum uſus eſſet inventus, in cornibus bibebant*. Sic emendat eximius Spanhemius (*b*) pro εἰς κέρας ἔπινον, quod ait eſſe etiam à Cupero animadverſum. Sic in Etymologico M. S. apud Marquardum Gudium: Κεράσαι· τὸ πάλαι γὰρ κέρατι ἔπινον, ὅθεν καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ ποιοῦμεν. *Olim enim in cornibus bibebant, unde & nos idem facimus*. Jure igitur Nonnus Panopolita in Dionyſiacis dat Baccho cornu pro poculo.

Λαιῇ κέρας μὲν ἔχε βεβριθμένον ἡδέος οἴνου.
Laeva autem manu cornu tenebat onuſtum dulci vino.

Hinc Pincernae Ταῦροι dicti apud Epheſios. Heſychius Ταῦροι, οἱ παρ' Ἐφεσίοις οἰνοχόοι. Magis tamen illud probandum videtur, Bacchi cornua Solis radios ſignificare (*c*): unde meritò *aurea* dicuntur Sidonio Apollinari, *Carm.* XXII. *verſ.* 26.

———————— caput aurea rumpunt
Cornua, & indigenam jaculantur fulminis ignem.

Ipſum Bacchum χρυσόκερων vocat vetus Epigramma (*d*). Item *Horatius libro* II. *Od.* XIX.

Te vidit inſons Cerberus aureo
Cornu decorum ————

Totus tauriformis cultus à Cyzicenis. Athenaeus (*e*): Κυζίκῳ δὲ καὶ ταυρόμορφος ἵδρυται. *Cyzici tauriformis etiam ſtatuitur*. Et feſtum ibi Ταυροχολία. Heſychius: Ταυροχολία ἑορτὴ ἐν Κυζίκῳ. Hinc ſacerdos Liberi paſſim dicitur *Archibuculus*: ut in veteri Inſcriptione apud Gruterum *pag.* XXVII. 4.

Tauriformis etiam, praeter faciem, Dionyſus ille, quem, *Hebona* cognominatum, majores noſtri coluere, ſi Macrobio fides (*f*). Immo omnes fere Oſcorum Civitates Etruſcae originis, ut Campanorum, Atellanorum, Nolanorum, Puteolanorum, Calenorum, Sveſſanorum, quod eorum nummi teſtantur (*g*): inſuper & Calatinorum. Vetus lapis Ca-la-

(a) *ad Iliad.* Θ. *v.* 189. (b) *De uſu & praeſtant. vet. numiſm. differt.* VII.; ubi malè excuſum, *ad Iliad. N.*
(c) *Macrob. Saturnal. lib.* I. *cap.* XXI. (d) *Anthol. lib.* I. 38. (e) *lib.* XI. (f) *lib.* I. *cap.* 18.
(g) *apud Anton. Auguſtinum Dial.* V.

latiae, ut accepi à Carolo Marrocco Calatino, viro antiquitatum quondam amantiſſimo.

ΗΒΩΝΗι ΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΩι
ΘΕΩι
ΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΛΕΩΣ ΚΑΛΑΤΙΝΟΣ

Hoc eſt

Hebonae praeſentiſſimo
Deo
Ordo & Populus Calatinus

Neque praetermittendum eſt, male à Macrobio, citato capite, ſcribi *Ebona* ſine adſpiratione, & quaſi recto caſu dicatur *Ebon*: liquet enim ex noſtra Calatina inſcriptione, quae ΗΒΩΝΗ tertio caſu habet, rectum eſſe Ἡβώνης, quae vox adſpiranda eſt, ab Ἥβη pubes; quòd *pubeſcens* eſt humana illa bovis facies, in nummis expreſſa; & alioquin Bacchus eſt perpetuò juvenis, ut ſupra ex Tibullo, & Ovidio monuimus. Alii certè Minotaurum ſignificari exiſtimant, propter faciem barbatam; quae tamen Baccho etiam convenit. Nil igitur mirum ſi Bacchum cornutum cernimus etiam in nummis Megarenſium in Sicilia; uti & Demetrium Poliorcetem, qui Athenis initiatus eſt; & in nummis Agyrineorum Bacchum unicornem, quod teſtatur doctiſſimus Spanhemius (*a*). Eadem cornua taurina appicta viſuntur Cereri, ſive Liberae in nummis Panormi, cujus ſimulacrum Βύκερων Aegyptii coluere (*b*), uti & Graeci: nam galeam Iſidi, quae Aegyptia Ceres eſt, è bovis capite à Mercurio datam fabulantur (*c*); eidemque conſecratas boves feminas tradit Herodotus apud Athenagoram *Legatione pro Chriſtianis*: unde factum ut Aegyptii nonniſi boves mares, ac vitulos immolarent. Hinc *puella bovinis cornibus* dicta eſt ab Aeſchylo in Prometheo (*d*). Cornu apud Orientales accipitur ſaepiſſimè pro corona, potentia, & ſplendore, ut paſſim in ſacris literis (*e*).

Hic idem Dionyſus dictus eſt Ζαγρεύς. Pindari Scholiaſtes ad *Iſthmion. Od.* VIII. ὁ ἐκ Περσεφόνης γεγονὼς Ζαγρεὺς Διόνυσος. *Ex Proſerpina genitus Zagreus Dionyſus* (*f*). Itemque Sabazius, ut ex allato Diodori loco fit manifeſtum; quod confirmat Euſebius (*g*): Τὸν ὑπό τινων Σαβάσιον ὀνομαζόμενον, ἐκ Διὸς καὶ Περσεφόνης γενόμενον. Sic dictus à Sabis Thraciae populis, ut vult Euſtathius ad Dionyſii Periegeſim. Conſonat Scholiaſtes Ariſtophanis ad Veſpas (*h*): Σαβάζιον δὲ τὸν Διόνυσον οἱ Θρᾶκες καλοῦσι· καὶ Σαβοὺς τοὺς ἱεροὺς αὐτῶν: qui tamen *ad Aves* (*i*) hoc tribuit Phrygibus: παίζει πρὸς τὸ ὄνομα· ἐπεὶ οἱ Φρύγες τὸν Σαβάζιον τιμῶσι. *alludit ad nomen, quoniam Phryges Sabazium colunt*. Certè *Strabo libro* x. tradit, Sabazia ſacra à Phrygibus in Thraciam delata; & in Graeciam barbarum illud Bacchantium epiphonema: εὐοῖ, σαβοῖ, ὕης, ἄττης καὶ ἄττης ὕης; *Evoë*, *Saboë*, *Hyes*, *Attes*, *Attes* *Hyes*

(a) *citata differt.* VII. (b) *Herodot. lib.* II. (c) *Plutarch. de Iſide & Oſiride*, *Lactant. lib.* I. *cap.* II. *Epiphanius in Anchorato cap.* VI. (d) *verſ.* 565. (e) *Spanhem. differt.* VII. (f) Vide *Etymolog. Magnum.* (g) *Praepar. Evang. lib.* II. (h) *verſ.* IX. (i) *verſ.* 874.

Hyes, de quo Demosthenes *orat. de corona*. Inde ab εὐοῖ dicti *Evantes* Bacchantes. *Virg. Aeneidos* VI. *verʃ.* 517.

> *Illa, chorum ʃimulans, evantes orgia circum*
> *Ducebat Phrygias* ————————

Idem *Scholiaʃtes* originem deducit ab εὐάζειν, quod Barbari σαβάζειν efferebant: nec aliter Svidas (*a*), licet Mnaseas Patarensis apud eundem (*b*) Bacchi filium putaverit esse Sabazium. Pro Sabazio quidam dixere *Sabadium*, & *Sebadium*, nam Z & Δ μεταστρέφουσι, ut ait Plato in Cratylo (*c*). Conjicit Seldenus, cognomentum hoc ad Gentes pervenisse à Jehovah Sebaoth (*d*); neque dissentit Vossius (*e*), aliique, quos procul à vero aberrare putat Kippingius (*f*), oblitus forsitan eorum, quae de Adonide, à Judaeis post festum *Tabernaculorum* culto, suspicatur Plutarchus *ʃympoʃiacῶn* IV. (*g*).

Huc facit quod tradit Epiphanius (*h*), *Eva* sine adspiratione apud Hebraeos significare *mulierem*, cum adspiratione *ʃerpentem*. In sacris autem & initiis Jovis Sabazii aureus serpens initiatis mittebatur in sinum. Arnobius (*i*): *Ipʃa ʃacra, & ritus initiationis ipʃius, quibus Sebadius nomen eʃt, teʃtimonio eʃʃe poterunt veritati, in quibus aureus coluber in ʃinum demittitur conʃecratis, & eximitur rurʃus ab inferioribus partibus*. Firmicus item Maternus: *Sabazium*, inquit, *colentes Jovem anguem, quum initiantur, per ʃinus ducunt*. Ejus rei originem tradit Clemens Alexandrinus (*k*): inquit enim, Jovem, qui Proserpinam ex Cerere genuerat, cum eadem Proserpina coiisse: Πατὴρ καὶ φθορεὺς Κόρης ὁ Ζεὺς· καὶ μίγνυται δράκων γενόμενος· ὃς ἦν, ἐλεγχθείς. Σαβαζίων γοῦν μυστηρίων σύμβολον τοῖς μυουμένοις, ὁ διὰ κόλπου Θεός· δράκων δέ ἐστιν οὗτος, διελκόμενος τοῦ κόλπου τῶν τελουμένων· ἔλεγχος ἀκρασίας Διός. κύει καὶ ἡ Φερεφάττα παῖδα ταυρόμορφον. *Pater & corruptor puellae Juppiter, & coit factus Draco, convictus quiʃnam eʃʃet. Sabaziorum certè myʃteriorum ʃignum eʃt iis qui initiantur, Deus qui ʃinum pervadit. Eʃt autem is draco, qui extrahitur à ʃinu eorum qui initiantur, evidens argumentum Jovis incontinentiae: parit autem Proʃerpina quoque filium taurina ʃpecie*. Hinc orta est fabula, Bacchis esse serpentes mansuetos, qui genas lamberent, ut videre est apud Euripidem *Bacchis verʃ.* 697. Ex earum numero fuit Olympias Alexandri Macedonis mater, de qua Plutarchus (*l*): *Olympias autem prae ceteris motum lymphaticum aemulans, & fanaticum peragens ritum, horridiore ʃpectaculo ʃerpentes manʃuefactos trahebat thyaʃis ingentes, qui ex hedera ʃubinde, & myʃticis cunis obiter prorepentes, thyrʃoʃque & coronas circumjecti percellebant viros* (*m*). Itaque in cistis, quae orgia, & pompam Bacchicam comitabantur, serpentes erant, ut rectè monuit Sponius (*n*): de quibus Catullus *Epithalamio*:

> *Pars obʃcura cavis celebrabant orgia ciʃtis;*
> *Orgia, quae fruʃtra cupiunt audire profani.*

& Valerius Flaccus *Argon.* II. *aera-*

(a) *in* Σαβάζιος. (b) *in* Σάβοι. (c) Vide Gyrald. *ʃyntagm.* VIII. *de Dis Gent.* (d) *Prolegom. de Dis Syr. cap.* III. (e) *cit. lib.* I. *de orig. Idol. cap.* XXX. Vide Holsten. *in not. & caʃtigat. ad Stephanum in* Σάβοι. (f) *Antiquit. lib.* I. *cap.* 2. §. VI. (g) *qu.* V. *pag.* 670. (h) *adverʃ. haereʃ.* 3., *Clem. Alex. Protrept. pag.* 9. (i) *lib.* V. (k) *in Protrept.* (l) *in Alexandro.* (m) Vide Lucian. *in Pʃeudomante.* (n) *Miʃcellan. antiqu. ʃect.* II. *art.* III.

——————— *aeraque circum*
Tympanaque, & plenas tacitâ formidine cistas.

Eas qui ferebant mystae, & interpretes *Orpheotelestae* appellabantur, ut docet Casaubonus (*a*). Forte etiam propter Erichthonii anguis fabulam, de qua videndus Hyginus; nam, teste Diodoro (*b*), Erechtheus ex Aegypto adveniens Athenas, cum magna frumenti copia, in Eleusine Cereris initia docuit. Valerius auctor est (*c*), C. Cornelium Hispallum Praetorem peregrinum A. U. DCXIV, Coss. M. Pompilio Laenate, Cn. Calpurnio, domos suas repetere coëgisse eos, *qui, Sabazii Jovis cultu simulato, mores Romanorum inficere conati sunt*. Sed, ut Pighius recte adnotavit, Domitiani temporibus Sabazia primum recepta sunt, & pulvinaria extructa, cum hujusmodi titulis

IOVI SABAZIO Q. NVNNIVS ALEXANDER V. S. L. M.	Q. NVNNIVS ALEXANDER DONVM DEDIT IOVI SABAZIO

Hunc eundem Bacchum *Jacchum* dixere à verbo ἰαχῶ *clamo*: immo ab Jah, sive Ἰάω, uno ex Dei optimi maximi nominibus, quod in amuletis Gnosticorum, & Basilidianorum fere semper cum nomine *Sabaoth* sculptum legitur. Videsis superstitiosorum ejusmodi sigillorum farraginem apud *Athanasium Kircherium* in sua *Arithmologia*, *Sponium*, aliosque. Nec ulli dubium, quin Gnosticorum deliramenta, nocturna pervigilia, stupra, caedes, affinia fuerint Bacchanalibus, de quibus in S. C. nostro fit sermo (*d*).

Veteres ab hujusmodi Baccho, cognomento Ἰάω, expectabant animae ab omni reatu expurgationem (*e*). Ideo in sacris Bacchi *mystica vannus*, (μυστικὰ λίκνα Plutarcho (*f*)), cujus est mentio apud *Virgilium* (*g*), ad quem Servius Honoratus adnotavit: *Mystica Jacchi ideo ait, quod Liberi Patris sacra ad purgationem animae pertinebant; & sic homines ejus mysteriis purgabantur, sicut vannis frumenta purgantur*. Et infra. *Nam idem est Liber pater, in cujus mysteriis vannus est, quia ut diximus animas purgat*. Idcirco initia (inquit Vossius) dicta τελεταὶ, quod initium sint vitae melioris, & vitae hujus finis, & perfectio; quod nequit fieri nisi anima purificetur. Qui in Bacchi pompa vannos gestabant λικνοφόροι dicebantur, inter quos ait fuisse Aeschinem Demosthenes (*h*). Purgationis etiam symbolum fuit ventilabrum. Tres enim erant in gentilium sacris animae purgationes; aëre, aquâ, & igni. Ventilabrum, & vannus in sacris Liberi ad aëra pertinent, uti & oscilla, sive imagunculae fictiles, προσωπεῖα (*i*) *Virgil.* VI. *Aeneid. vers.* 740.

——————— *aliae penduntur inanes*

Sus-

(a) *ad Athen. lib.* V. *cap.* 7. (b) *lib.* I. *cap.* 19. (c) *lib.* III. *cap.* 3. (d) Vide Michaëlem Psellum *de operat. Daemon*, *Theodoritum haeret. fabular.* I. (e) *Voss. de orig. Idol. lib.* I. *cap.* 30. (f) *in Alexandro*. (g) *Georgic.* I. *vers.* 166. (h) *Orat. de corona pag.* 516. *edit. Francof.* 1604. *in fol.* (i) Vide Macrob. *lib.* I. *Saturn. cap.* VII. & *cap.* XI.

Suspensae ad ventos , aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus , aut exuritur igni .

Ubi Servius : *In omnibus sacris tres sunt istae purgationes : nam aut tedâ purgantur , & sulphure* (ecce sulphuratas bacchantium tedas apud Livium) *aut aquâ abluuntur* (ideo decurrebant ad Tiberim) *aut aëre ventilantur , quod erat in sacris Liberi* . Hoc est quod ait *Virgilius Georgicorum* II. *v.* 388., ubi de Liberalibus est sermo.

Et te , Bacche , vocant per carmina laeta , tibique
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu .

Cur mollia ? non igitur fictilia tantum , sed lintea , bombycina , aut ex alia molli materia , praeter lanam , quam in sacris adhibere nefas fuit . Nec enim solum imagunculae fuere infantibus ad lusum praebitae , sed & aliae seriò suspensae , de quibus Varro apud Servium (*a*) *Suspendiosis* (inquit) *quibus justa fieri fas non sit , suspensis oscillis , veluti per imitationem mortis parentari* . Athenis , in memoriam Erigones Icari filiae , quae laqueo vitam finivit , oscillationis festum institutum . Hesychius in *αἰώρα* (ab *Αἰωρέω* *sursum tollo*) : *Αἰώρα ἑορτὴ Ἀθήνησιν . . . . . ἐπὶ Ἠριγόνῃ ἀλήτιδι τῇ Ἰκάρου* . *Hyginus fab.* CXXX. originem rei narrat , quam paucis expedire lubet . Icarus & Erigone Liberum hospitio excipiunt ; utre vini donantur . Pastores ab Icaro inebriati conciderunt ; itaque quum primum convaluere , datum sibi malum medicamentum rati , Icarum fustibus interfecerunt . Erigone , re comperta , laqueo se suspendit . Iratus Liber furorem in Atheniensium filias immisit , ut ipsae quoque suspendio vitam finirent . Consulto oraculo , Athenienses de pastoribus supplicium sumserunt , & Erigone festum oscillationis , pestilentiae caussâ instituerunt . Quid fuerit *oscillatio* , docet idem *Hyginus* (*b*) , ubi de Atheniensibus verba faciens , inquit : *Qui , quòd ea se suspenderat , instituerunt uti , tabulâ interpositâ pendente , funibus se jactarent , ut qui pendens vento movetur : quod sacrificium solemne instituerunt . Itaque , & privatim , & publicè faciunt , & id Aletidas appellant* . Ludicrum igitur non fuit Athenis oscillorum , seu imaguncularum (oscillum ab os , *στομάτιον* , *προσωπεῖον* (*c*)) suspensarum , sed vivorum , qui jactabantur , ut nunc pueri nostri faciunt. Idem factitatum Romae per sex Latinarum feriarum dies , in memoriam , & imaginem vitae humanae , in qua altissima dejiciuntur , infima in altum efferuntur (*d*) . Liberalibus *oscilla* , id est imagunculae , ut in allato Virgilii loco ; phallicae tamen , ut quibusdam placet , teste in Adsariis Hadriano Turnebo (*e*) , immo Aristophane *Acharn. Act.* II. *sc.* I. *vers.* 7. & 26.

Graeci ad Bacchum Semeles filium (quem Boeotium fuisse negat Eusebius (*f*)) ut omnia , ita & purgationes referebant . Non obscurè *Euripides in Bacchis vers.* 73.

Ὦ μάκαρ , ὅστις εὐδαίμων τελετὰς θεῶν *Εἰδὼς*

(a) *ad Virg.* XII. *v.* 603. (b) *Astronomicῶn lib.* II. *cap.* IV. (c) *Salmas. ad Tertullian. de Pallio cap.* II. (d) *Turnebus Adversar. lib.* VII. *cap.* XX. (e) *loco citato.* (f) *Praeparat. Evang. lib.* II.

Εἰδὼς, βιοτὰν ἁγιστεύει,
Καὶ θιασεύεται ψυχὰν
Ἐν ὄρεσι βακχεύων
Ὁσίοισι καθαρμοῖς.
O felix quicumque beatus ſacra Deorum
Sciens, purificat vitam,
Et conſecrat animam,
In montibus bacchans
Sacris purgationibus.

& ſequenti *ſtropha* II. *verſ.* 113. *&* 114.

——— *ἀμφὶ δὲ νάρθηκας ὑβριστὰς*
Ὁσιοῦσθε. ———
——— *circum autem ferulas contumelioſas*
Sanctificemini. ———

Ferulas, inquit, contumelioſas. Nam, quum Liber animadverteret, facilem eſſe gradum ab ebrietate ad rixas (quod exemplo Lapitharum & Centaurorum oſtendit etiam Horatius *libro* I. *Ode* XVIII.) fuſtes aſſeclis ſuis interdixit, juſſitque ferulas geſtare, quibus pulſare quidem poſſent, interficere verò non poſſent (*a*). Hinc frequens ferularum mentio ubicumque de Bacchis fit ſermo apud veteres. Bacchi potentiam per eas ſignificari, inquit Ariſtides (*b*): *Καὶ ἦν γε ῥαστώνην τοῦ κράτους νάρθηκές τε ἀντὶ δόρατος, καὶ νεβρὶς ἀντὶ λεοντῆς αὐτῷ πεποιημένα, καὶ κύλιξ ἀντὶ ἀσπίδος κοίλης. Potentem verò facilitatem tum ferulae pro haſtis ſumtae, tum hinnulea pellis pro leonina, tum etiam ſcyphus pro clypeo demonſtrat.* Auctore tamen Phurnuto (*c*), ferula per articulorum nodoſam obliquitatem ſignificat ebriorum loquacitatem quaſi articulatam eſſe; ipſoſque titubantes hinc inde vacillare, & nihilominus eſſe celeres, portatuque faciles. Dictae ſunt forſan ab Euripide *contumelioſae*, quòd gratiſſimum pabulum ſunt aſinis, ceteris jumentis venenum (*d*). Aſinos verò ſacros eſſe Baccho notiſſimum eſt (*e*), vel quia faſcinoſi, vel quia Veſtam, cui dormienti Priapus inſidiabatur, excitaverunt (*f*); vel quia Naupliis rationem monſtraverunt putandae vitis, ut auctor eſt Pauſanias (*g*): vel quia alatus aſinus Vulcanum reduxit in caelum; qua fabula ſignificatur, ejus talem eſſe vim, ut ſtupidos, aſinoſque alatos faciat, ac ſolertes (*h*). In Bacchi templis in Sicilia aſininum caput viſebatur, ad quod jurabant mulieres adulterii ſuſpectae (*i*). Coptitae in Aegypto ignominiosè tractabant rufos, aſinumque de praecipitio dejiciebant, quòd rufus, & aſinino colore fuit Typho, à quo Oſirim interemtum, & in fruſta diſſectum putabant (*k*).

Scyphus pro clypeo, *κύλιξ ἀντὶ ἀσπίδος* fuit Baccho, ut ait Ariſtides, loco ſuperiùs allato. Sic *ſcutellam* dici à *ſcuto*, auctor eſt Diomedes Grammaticus *in primo*. Nempe adeo magnus erat Bacchi ſcyphus, ſive cantharus, ut eo pro clypeo uti poſſet. Clypeum Minervae vocabat Vitellius Imp. immanem patinam à ſe dedicatam (*l*). C. Marius

 poſt

(a) *Gyrald. Syntagm.* VIII., *Plutarch. Sympoſ.* VII. *qu.* X. (b) *Orat. in Bacchum.* (c) *De natura Deor. cap.* 30. (d) *Plin. lib.* XX. *cap.* 22., *& lib.* XXIV. *cap.* I. (e) *Phurnut. loc. cit.* (f) *Lactant. lib.* I. *cap.* XXI. (g) *in Corinthiacis.* (h) *Ariſtides orat. in Bacchum.* (i) *Stephanus Morinus diſſert. de Cognat. Lacedaem. & Hebr.* (k) *Plut. de Iſide, & Oſiride.* (l) *Sveton. in Vitellio cap.* XIII.

post victoriam Cimbricam cantharis Liberi patris potavit (*a*): non iis, ut puto, qui ob caelaturae argumentum Dionysiaci vocabantur, sed magnis illis, qui Sileno, Bacchi nutricio, à Poëta tribuuntur (*b*).

Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.

Inter praecipua Bacchi pocula erant cotyli (omne concavum antiqui κοτύλην (*c*) appellabant): Pollux (*d*): ἔστι δέ τι ὁ κότυλος διονυσίακον ἔκπωμα, ὥσπερ καὶ ὁ κοτύλισκος. *Est insuper & cotylus Bacchi proprium poculum, sicuti & cotyliscus.* Athenaeus (*e*): κοτυλίσκος δὲ καλεῖται ὁ ἱερὸς τοῦ Διονύσου κρατηρίσκος. Ex cotylorum genere putat Stephanus Pighius (*f*) esse illud vas, quod in aede maxima Neapoli visitur, in Sancti Baptismatis fontem conversum (*g*), ex basalte lapide durissimo, ansas quod habuit geminas, & larvas Maenadum, hederaceis coronis redimitas, alternasque Corybantum, ac thyrsos breviores in pineas nuces fastigiatos, taeniisque revinctos. Sed fallitur: nam disertè Athenaeus inquit; cotylos unam tantùm ansam habuisse: τὰ μόνωτα ποτήρια κότυλοι. Quin, ex ejusdem Athenaei sententiâ, dicendum esset *phiala*, nam haec patula, lebeti similis, & ex utraque parte aurita: quò faciunt illa Aristotelis (*h*): ὁμοίως ἔχει φιάλη πρὸς Διόνυσον, καὶ ἀσπὶς πρὸς Ἄρην. ἐρεῖ τοίνυν καὶ τὴν ἀσπίδα φιάλην Ἄρεως, καὶ τὴν φιάλην ἀσπίδα Διονύσου. *Similiter se habet phiala ad Bacchum & clypeus ad Martem. Dicet ergo clypeum phialam Martis, & phialam clypeum Bacchi.* Ad haec, vasa hujusmodi immania heroibus dicabantur, quibus navigiorum loco fuisse finxit antiquitas. Sic Solis phialâ, à Nereo impetratâ, Hercules ad Erytheam navigavit (*i*).

Osirim, Isidis fratrem & conjugem, ajunt esse *Adonim*, sive *Thamuz*, eumdemque Dionysum, & Bacchum; quod cum iis, quae de Osiride superiùs enarrata sunt, non bene convenit. Adonim esse Thamuz, fatetur Auctor Chronici Alexandrini: Θαμμὺζ ὅπερ ἑρμηνεύεται Ἄδωνις: *Thamuz, qui interpretatur Adonis.* D. Hieronymus *Commentar.* III. *ad Ezechielem*, scribit, Adonim fuisse ab apro interfectum mense Julio, indeque *Thamuz* nuncupatum (*k*). Ceterùm Phoenicibus *Adonis* Dominus. Hesychius: Ἄδωνις δεσπότης ὑπὸ Φοινίκων, *Adonis Phoenicibus est Dominus*: ex Hebraea scilicet voce *Adon*. Inde Laconibus, origine Phoenicibus, Adonis dictus Κιρίς. Idem Hesychius: Κιρὶς, Ἄδωνις, Λάκωνες: & alibi ait: Κύρις ὁ Ἄδωνις. Κύρις enim, vel Κύριος idem quod *Adon* (*l*). Ipsius Bacchi nomen originem redolere Phoeniciam, inquit Stephanus Morinus (*m*) à *Bacha*, *flere*. Immo Hesychius: Βάκχον κλαυθμὸν, Φοίνικες: *Bacchum fletum dicunt Phoenices*. Adonis corruptè est *Attis*, idemque Attis Dionysus Clementi Alexandrino, *ut qui sit privatus pudendis* (*n*), quae nempe Corybantes Etruscis tradidere.

Attin Lydum fuisse tradit Lucianus (*o*) à Rhea adamatum, & castratum, vitam virilem agere desiisse, vestemque muliebrem induisse, & sic sacra Rheae per orbem terrarum fecisse, quibus postea Phryges, Lydi, Samothraces operati sunt. Tatianus Assyrius Oratione adversus Grae-

(a) *Plin. lib.* XXXIII. *cap.* XI. *Valer. lib.* III. *cap.* VI. (b) *Virg. Ecloga* VI. *vers.* 17. (c) *Athen. lib.* XI. *cap.* VIII., *Scholiast. Homer. ad Iliad.* Ψ. *v.* 34. (d) *lib.* VI. *cap.* XVI. (c) *citato loco.* (f) *Mythol. in anni partes.* (g) Ejus figuram damus ad calcem operis. (h) *Poëtices cap.* XXI. (i) *Athen. lib.* XI. *cap.* V. *ex Panyasi lib.* I. *hist. Herculis.* (k) Vide Schedium *de Djs Germanis cap.* 4. (l) Vide Bochartum *Geograph. sacr. lib.* II. *cap.* XI. (m) *De cognat. Lacaedem. & Hebr.* (n) *In protrep.* (o) *De Dea Syria.*

Graecos: Ῥέαν μὲν γὰρ, ἣν οἱ ἀπὸ τῶν Φρυγίων ὀρῶν Κυβέλην φασὶν ἀποτμήσεις αἰδοίων νενομοθέτηκε, διὰ τὸν ἐρώμενον ἐκείνης Ἄττιν. *Rhea enim, quam in Phrygiis montibus Cybelem vocant, pudendorum exſectionem, propter Attin, amatum ei puerum, inſtituiſſe fertur*. Lactantius (*a*) inquit: *Deûm mater & amavit formoſum adoleſcentem, & eundem cum pellice deprehenſum, exſectis virilibus, ſemivirum reddidit; & ideo nunc ſacra ejus à Gallis ſacerdotibus celebrantur*. Pauſanias (*b*) tamen ex Hermaſianacte, Elegorum ſcriptore, inquit, Attin fuiſſe Celei Phrygiae Regis filium, ad ſobolem ſuſcipiendam inutilem: adoleſcentem in Lydiam migraſſe, ibique Magnae Matris ceremonias docuiſſe: tanto in honore à Dea habitum, ut Juppiter zelotypus immanem aprum in Lydorum ſegetes immiſerit, à quo Attis eſt interemtus: ideo Gallos, Peſſinuntis incolas, ſue abſtinere. Alii apud eundem Pauſaniam aliter fabulantur; & foeda quaedam de Adgiſtis ex Jove ortu, de Sangarii amnis filia, ex amygdalo praegnante, deque furore Attidi immiſſo, narrant; quae ab Arnobio etiam, paucis mutatis, recitantur (*c*).

Julianus Imp. (*d*) nihilo meliora in medium adducit. Rheam, Attidis amore captam, ſtellatum ejus capiti pileum impoſuiſſe, καὶ τὸν ἀστερωτὸν ἐπιθεῖναι πῖλον; mandaſſeque ut ſe tantum coleret: Attidem nihilominus cum nympha conſueviſſe: Rheae fieri cum ſanctitate, quia caſtus fuit ejus amor: ταύτην δὴ τὴν Θεὸν οὖσαν, καὶ πρόνοιαν, ἔρως μὲν ἐπῆλθεν ἀπαθὴς Ἄττιδος. *Hanc itaque Deam, quae & providentia dicitur, caſtus quidam citra paſſionem Attidis amor invaſit*. Salſe tamen à Luciano (*e*) deridetur Dea, quod anus pueros adamaret, & zelotypa eſſet, & Attin leonibus vectaret. Impudica perhibetur à Diodoro (*f*), cui, homini Siculo, & Agyrinaeo, de rebus Cereris differenti, credendum eſt: habent enim Agyrinaeorum nummi Cererem bicornem. Narrat itaque Diodorus, ex Meone Lydiae Rege, & Dindyma natam prolem feminei ſexus: Hanc, in Cybelo monte expoſitam, à pardalibus, admotis uberibus, fuiſſe nutritam; donec mulieres quaedam, rei novitatem admiratae, infantem ſubſtulerunt, cui à Cybele monte nomen indiderunt: Adultam, quum ex pulcritudine, tum ex ingenii vi, magicis curationibus, cymbalorum, tympanorumque inventione ingentem ſibi gloriam comparaſſe; captam nihilominus amore Attidis adoleſcentis, & voti compotem factam, uterum geſtaſſe: Sub idem tempus à parentibus agnitam, & in regiam fuiſſe perductam; ſed cognito ſtupro, & Attin, & nutrices interfectas: Cybelem fato adoleſcentis percuſſam, ac furore correptam in agros abiiſſe, ibique ſolam, ſparſis capillis, ululatu, & tympani ſtrepitu univerſam compleviſſe regionem: Ejus miſertum Marſyam, caſtum ceteroqui virum, comitem ſe illi adjunxiſſe itineris ad Bacchum, in Nyſa urbe degentem: Ibi Apollinem inveniſſe, citharâ, abs Mercurio inventâ, mirum in modum ludentem: initoque artis muſicae certamine, Marſyam victum, & adhuc vivum pelle exutum: deinde Apollinem, citharâ, tibiiſque in Bacchi antro depoſitis, ad hyperboreos uſque, Cybelae, cujus amore flagrabat, comitem ſe praebuiſſe: quum verò Phrygia morbo & ſterilitate premeretur, conſultum oracu-

 lum

(a) *lib.* I. *cap.* 17. (b) *In Achaicis.* (c) *lib.* V. *adverſ. Gentes.* (d) *Orat.* V. (e) περὶ θυσιῶν.
(f) *lib.* III. *cap.* 58.

lum respondisse: Attim sepeliendum, & Cybelem pro Dea coli oportere; sed quum nihil de cadavere reliquum esset, Phryges, confecto adolescentis simulacro, quod ululatu, gemitibus, aliisque ad funus accommodatis prosequuti sunt, furias mitigasse, Cybelemque, adjuvante rege Mida, divinis honoribus cumulasse; simulacroque Deae pardales, ac leones adjunxisse, quod ab his enutrita putabatur. Haec, ex Phrygum, Atlantiique Oceani accolis, Diodorus.

Idcirco leonibus insidentem Cybelem inducit Sophocles *(a)* λεόντων ταυροκτόνων ἔφεδρον. *Valerius Flaccus (b)*.

Adsuetum Phrygias dominam vectare per urbes,
Oppressit jaculo redeuntem ad frena leonem.

Passim veteres nummi eam exhibent curru à leonibus vectam, vel sedentem inter duos leones, vel cum leone ad pedes. Leonum quadrigâ vehitur Sabina Augusta in nummo maximi moduli, cujus in adversa area Hadrianus, apud Vaillantium *(c)*. Idem Faustinae senioris habet nummum, cum Epigraphe: MATRI DEVM SALVTARI; & Faustinae junioris cum appellatione MATRIS MAGNAE.

In nummis Cyzicenorum, in honorem ejusdem Faustinae junioris cusis, cernuntur dracones alati ad Cereris tediferae currum juncti: quòd fertilis glebae sunt symbolum. Frequenter id occurrit in nummis, & ad fabulam Triptolemi spectat, de qua Ovidius *(d)*

———— geminos Dea fertilis angues
Curribus admovit, frenisque coërcuit ora:
Et medium caeli, terraeque per aëra vecta est:
Atque levem currum Tritonida misit in arcem
Triptolemo; partemque rudi data semina jussit
Spargere humo ————

Vulgo creditum est, Adonim ab apro fuisse extinctum, ut ex Pausania diximus; ideoque à Venere (quae modò Ceres, modò Libera dicta est *(e)*) quotannis lugebatur. *Bion Epitaphio Adonidis in fine*.

Λῆγε γόων, Κυθέρεια, τὸ σήμερον ἴσχεο κώμων
Δεῖ σε πάλιν κλαῦσαι, πάλιν εἰς ἔτος ἄλλο δακρῦσαι,
Parce Venus lacrymis. festis lux ista negetur,
Post flebis, luctusque novum renovabis in annum.

Atque in rei memoriam (inquit Lucianus *(f)*) *singulis annis mulieres Bybli verberantur, & lamentantur, ritusque sacros peragunt, magnique luctus per regionem ipsis indicuntur. Et postquam verberandi & plorandi finis factus est, primùm quidem Adonidi tanquam defuncto inferias agunt. Postea verò altero die eum vivere fabulantur, & in aërem mittunt, & capita detondent, ut Aegyptii quum mortuus est Apis.*

Quae-

(a) *In Philoctete vers.* 400., 405. & 407., *Lucian. de Dea Syria.* (b) *Argonaut. lib.* III. *v.* 23. — 24. (c) *In nummis Musaei de Camps.* (d) *Metam,* X *vers.* 642. — 647. (e) *August. de Civit. Dei lib.* VII. (f) *De Dea Syria.*

Quaecumque autem mulieres tonderi nolunt, talem poenam exolvunt. Diem unum ad quaestum corpore faciendum prostant. Forum autem illud solis peregrinis exhibetur: & quod inde mercedis auferunt, hoc Veneri in sacrificium datur. Idem ait, caput papyraceum quotannis ex Aegypto ope ventorum Byblum deferri, septem diebus, quantum spatii ex illa in hanc est, enatans: insuper fluvium quendam, cui nomen Adonis ex Libano monte in mare deferri, & quotannis cruore infici, tempusque lugendi Byblicis indicare: & vulgò dici, Adonim hisce diebus in Libano sauciari, unde in aquam delatus sanguis fluvii colorem mutet: revera tamen non sanguinem esse, sed Libani terram admodum flavam, quam, minio simillimam, venti vehementes diebus illis exorientes in fluvium deferunt. Alii tradunt, non caput papyraceum, sed epistolam ab Alexandrinis, postquam festum Ἀδωνιασμοῦ celebratum esset, junco illigatam, quotannis mari committi solitam, quae Byblum deferebatur, inventumque Adonim nuntiabat. Expectasse illam mulieres sorte electas, quae ululatum, Adone reperto, vertebant in laetitiam *(a)*. Contra Bybliorum nonnulli dicebant, apud se humatum Osirim Aegyptium, luctusque, & ritus non Adonidi, sed Osiridi omnes fieri: οὐκ ἐς τὸν Ἄδωνιν ἀλλ' ἐς τὸν Ὄσιριν πάντα πρήσσεσθαι *(b)*. Ex eorum igitur sententia alius fuit Osiris, alius Adonis. Neque aliter Plutarchus loco superiùs allato. Sic Theophilus Patriarcha Antiochenus ad Autolycum *libro* I., ubi initiationes Osiridi quotannis fieri scribit: οὗ καὶ κατ' ἔτος γίνονται τελεταὶ ὡς ἀπολλυμένου, καὶ εὑρισκομένου, καὶ κατὰ μέλος ζητουμένου· οὔτε γὰρ εἰ ἀπόλλυται νοεῖται, οὔτε εἰ εὑρίσκεται δείκνυται. τί δέ μοι λέγειν Ἄττιν ἀποκοπτόμενον; *&c. In hujus honorem quotannis initiationes fiunt, ut qui perierit, & iterum inveniatur, dum cantu quaeritur. Nec an interierit intelligitur, nec si inveniatur ostenditur. Quid dicam Attim castratum?* His consona habet Lactantius *(c)*; *Isidis Aegyptia sacra sunt, quatenus filium parvulum vel perdiderit, vel invenerit. Nam primò sacerdotes ejus diglabrato corpore sua pectora tundunt, lamentantur, sicut ipsa, quum perdidit, fuerat. Deinde puer producitur quasi inventus, & in laetitiam luctus ille mutatur. Ideo Lucanus*

—— nunquamque satis quaesitus Osiris.

Semper enim perdunt, & semper inveniunt. Hinc Juvenalis *Satyra* VIII. *v.* 29. *&* 30.

Exclamare libet populus quod clamat Osiri
Invento ——————————

Exclamabant forte, ut olim Isis, teste Athenagora, *Legatione pro Christianis*, εὑρήκαμεν, συγχαίρομεν: *Invenimus, gaudemus.*

Dionysum certe, id est Solem, significabant Phoenices: quia Sol videtur esse apud Proserpinam postquam ingressus est signa hemisphaerii inferioris, diesque effecit breviores. Apro hyems significatur, quod hyemali fructu, glande, pascatur aper, gaudeatque locis lutosis, ac pruina contectis. Itaque est hyems *veluti vulnus Solis*, id est Adonidis *(d)*. Est etiam in fabulis, Adonim ab inferis revocatum Veneris voluntate

(a) *Procopius Gazaeus comment. in Esaiam. D. Cyrill. tom.* II. *apud Eliam Schedium de Djs Germanis cap.* IV.
(b) *Lucian. loc. cit.* (c) *lib.* I. *cap.* XXXI. (d) *Macrob. lib.* I. *Saturnal. cap.* 21.

te (*a*); quo Sol ſignificatur, quum redit ad ſigna hemiſphaerii ſuperioris: quamobrem *Hilaria* fuere inſtituta ad VIII. Cal. Aprilis (*b*) *Propter vernalem faciem terrae* (inquit Auguſtinus (*c*)) *quae ceteris temporibus eſt pulcrior, Porphyrius, Philoſophus nobilis, Attin flores ſignificare perhibuit; & ideo abſciſſum, quia flos decidit ante fructum. Non ergo ipſum hominem qui vocatus eſt Attis, ſed virilia ejus flori comparaverunt; ipſa quippe illo vivente deciderant: immo verò deciderunt, neque decerpta, ſed plane diſcerpta ſunt; nec illo flore amiſſo quiſquam poſtea fructus, ſed poſtea ſterilitas conſecuta eſt.* Quoniam verò Sol eſt menſium dominus, ſive arbiter, ideo Attis dictus eſt Μηνοτύραννος; ut in veteri Inſcriptione apud Claudium Salmaſium (*d*)

MATRI DEVM MAGNAE
IDAEAE SVMMAE PA
RENTI HERMAE ET ATTIDI
MENOTYRANNO INVICTO

Corruptè ſemel & iterum legitur MINOTAVRO in uno atque altero lapide apud Gruterum XXVIII. 6. Videndus Reineſius *claſ*. I. 39.: qui non rectè putat in lapide Romano legendum eſſe non *Hermae*, ſed *Hertae*. Cur verò? quia *Herta* dicebatur Mater Magna apud Germanos (immo *Hertum* habet Tacitus *de moribus Germanorum* (*e*)): quaſi verò non Romae eſſet lapis, ſed ad ripas Rheni, vel Iſtri. Alii contendunt, Attin fuiſſe paſtorem ex Peſſinunte, Phrygiae oppido, qui quum promiſſam Deae caſtitatem non ſervaſſet, furore correptus, ſiliceo cultro ſe ipſum caſtravit. Catullus *verſ*. 5.

Divollit ille acuto ſibi pondera ſilice.

Tertullianus Apologetico (*f*) *Vidimus aliquando caſtratum Attin illum Deum ex Peſſinunte*. Hunc igitur imitabantur Galli ſacerdotes Iſiaci, ſeipſos caſtrantes (*g*); hunc Corybantes, & fanatici, ſive lymphatici illi, de quibus Aretaeus medicus apud Hieronymum Mercurialem, cujus verba ſupra retulimus. Ovidius *Faſtorum* IV. — 223.

—— unde venit, dixi, ſua membra ſecandi
Impetus? ut tacui, Pieris orſa loqui.
Phryx puer in ſylvis facie ſpectabilis altis
Turrigeram caſto vinxit amore Deam.
Hunc ſibi ſervari voluit, ſua templa tueri,
Et dixit, ſemper fac puer eſſe velis.
Ille fidem juſſis dedit; &, ſi mentiar, inquit,
Ultima, quam fallam, ſit Venus illa mihi.
Fallit: & in nympha Sagaritide deſinit eſſe
Quod fuit. huic poenas exigit ira Deae.

Nai-

(a) *Hygin. fab.* CCLI. (b) *Macrob. loc. cit.* (c) *De Civit. Dei lib.* VII. *cap.* 25. (d) *Ad Lamprid. Elagab. fol.* 180. *Reineſ. claſſ.* I. 39. (e) *cap.* XL. (f) *cap.* XV. (g) *Lucian. de Dea Syria.*

Naïda vulneribus succîdit in arbore factis,
Illa perit: fatum Naïdis arbor erat.
Hic furit: &, credens thalami procumbere tectum,
Effugit, & cursu Dindyma summa petit.
Et modò, tolle faces, remove modò verbera, clamat,
Saepe Palaestinas jurat adesse Deas.
Ille etiam saxo corpus laniavit acuto,
Longaque in immundo pulvere tracta coma est.
Voxque fuit, Merui: meritas dem sanguine poenas:
Ah pereant partes, quae nocuere mihi.
Ah pereant. dicebat adhuc. onus inguinis aufert,
Nullaque sunt subitò signa relicta viri.
Venit in exemplum furor hinc, mollesque ministri
Caedunt jactatis vilia membra comis.

Huc faciunt illa Luciani *Dialogo Veneris & Cupidinis*, ubi Rheam inducit Attidis peremti amore ejulantem, junctis ad currum leonibus vectam, perque Idam oberrantem: Οἱ Κορύβαντες δὲ, (Rheae sive socii, sive ministri) ὁ μὲν αὐτῶν, τέμνεται ξίφει τὸν πῆχυν. ὁ δὲ, ἀνεὶς τὴν κόμην, ἵεται μεμηνὼς διὰ τῶν ὀρῶν. ὁ δὲ, αὐλεῖ τῷ κέρατι. ὁ δὲ, ἐπιβομβεῖ τῷ τυμπάνῳ, ἢ ἐπικτυπεῖ τῷ κυμβάλῳ. καὶ ὅλως, θόριβος καὶ μανία τὰ ἐν τῇ Ἴδῃ ἅπαντά ἐστι. *Corybantum verò, alius suum ipse penem ense resecat, alius demissâ comâ per montes fertur insanus, alius cornu canit, alius tympano strepitum facit, alius cymbalum pulsat. Breviter, omnis undique Ida tumultus atque insaniae plena est.* Quomodo quotannis adolescens aliquis se castraret, ut fieret *Gallus*, docet idem Lucianus in eo, quem de Dea Syria scripsit libello: *abjectis vestibus magno clamore in medium prodit, atque ensem distringit ..... quo protinus accepto, semetipsum castrat, curritque per urbem, & manibus portat ea quae resecuit. In quamcumque autem domum ea projicit, inde femineam vestem, & muliebrem ornatum accipit.* Hinc Juvenalis *Satyr.* 2. *vers.* 115.—116.

——— Phrygio quos tempus erat jam
More supervacuam cultris abscindere carnem.

Cultris, non testâ, ut *Satyra* VI. *v.* 511.—514.

——————— ecce furentis
Bellonae, Matrisque Deûm chorus intrat, & ingens
Semivir, obscoeno facies reverenda minori,
Mollia qui ruptâ secuit genitalia testâ.

Lactantius *cap.* XXI. *libro* I. *Non minoris insaniae judicanda sunt publica illa sacra, quorum alia sunt Matris Deûm, in quibus homines suis ipsi virilibus litant; amputato enim sexu, nec viros se, nec feminas faciunt.* Ab hujusmodi tamen exsectione abstinebant Rheae sacerdotes Athenis. Julianus Imp. *Orat.* v. *Ut hìc membrum genitale praeciditur, sic apud Athenienses, qui arcana illa tractant, castissimè degunt, tum eorum Antistes hierophanta ab omni generatione prorsus abstinet.*

Hanc

Haec omnia, si ad amussim historicam expendamus, inveniemus (*a*) Apim Aegyptium, ob mutatum in tyrannidem regnum invisum suis, abs Telxione, & Thelchine ex insidiis oppressum, *nullâ relictâ sobole*, ac deinceps divinis honoribus consecratum; quin & Io, sive Isidem, Inachi Argivorum Regis filiam, pro Dea habitam (*b*). Inde Titanum ortam fabulam, qui Dionysum discerpserint. Pudenda in flumen abjecta, uti & Adonidis voluntaria exsectio, nihil aliud significant, quàm Osirim nullâ relictâ sobole è vivis sublatum. Aper est Typho, vir truculentus & ferus. Ab inferis revocatus dicitur Adonis, quòd Isidis studio divinis honoribus affectus est. Hinc sacra, & mysteria Dionysi, Adonidis, Attidis, Bacchi, Cereris, Matris Magnae, Matris Deûm, Isidis, Berecynthiae, Cybeles; & mystae Cabeiri, Corybantes, Galli, Isiaci, Bacchantes, Lenae, Thyiades, Maenades, Mimallones in promiscuo: ut infra etiam ostendetur.

II. Additae (*inquit Livius*) voluptates religioni, vini, & epularum, quò plurium animi illicerentur. Religio animos plurimum percellit, voluptas allicit. Plautus in Mercatore (*c*):

Voluptas est malorum esca, quòd eâ non minus homines
Quàm hamo capiuntur pisces ———

Solemne id fuit Romanis, populos per luxum & voluptates enervare. Tacitus in vita Agricolae: *Paullatimque discessum ad delinimenta vitiorum, porticus & balnea, & conviviorum elegantiam; idque apud imperitos humanitas vocabatur, quum pars servitutis esset.* Ad rem nostram Valerius (*d*): *Proximus à Libero patre intemperantiae gradus ad inconcessam venerem esse consuevit.*

Cum vinum animos, & nox *&c.* Tacitus XIII. *Annal. Dissimulationem nox & lascivia exemerat.* Juvenalis appositè de Bacchantibus *Satyra* VI. *vers.* 314. — 319.

Nota Bonae secreta Deae, cum tibia lumbos
Incitat, & cornu pariter, vinoque feruntur
Attonitae, crinemque rotant, ululante Priapo,
Maenades: ô quantus tunc illis mentibus ardor
Concubitus! quae vox saltante libidine, quantus
Ille meri veteris per crura madentia torrens!

Prae

(a) *Petav. lib.* I. *Rationar. ex Eusebio de Praepar. Evang. & Augustin. de Civit. Dei.* (b) *Lactantius de falsa Religione cap.* XI. (c) *Actu* V. *Sc.* 3. *in princ.* (d) *Libro* II. *cap.* I.

III. Prae ululatibus, tympanorumque, & cymbalorum ſtrepitu, nullam vocem quiritantium inter ſtupra, & caedes exaudiri potuiſse.

Ululatus proprie ad Bacchantes pertinent. Bacchus enim apud Euripidem *Bacchis verſ.* 23. *&* 24.

Πρώτας δὲ Θήβας τῆσδε γῆς Ἑλληνίδος
Ἀνωλόλυξα ——————
Primas verò Thebas hujus terrae Graecanicae
Ululatu complevi ——————

Et ad Cybeles Corybantes, & Gallos, Gallaſque. Catullus *de Aty v.* 19.—24.

—————— *Simul ite ſequimini*
Phrygiam ad domum, Cybelles Phrygia ad nemora Deae,
Ubi cymbalûm ſonat vox, ubi tympana reboant,
Tibicen ubi canit Phryx, curvo grave calamo,
Ubi capita Maenades, ubi jaciunt hederigerae,
Ubi ſacra ſancta acutis ululatibus agitant.

Erant cymbala muſicum inſtrumentum ex aere, duobus concavis hemiſphaeriis conſtans (*a*), quae concuſſa & quaſſata tinnitum edebant, & ad ſignificandos ebriorum tumultus commodiſſimè uſurpabantur (*b*). Haud abſimilibus crepitaculis nunc utuntur Orientales, Arabicè . . . . *ſnuge*. Eorum fit mentio paſſim apud veteres. Ovidius IV. *Faſtorum verſ.* 181.— 184.

Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, & Idaeae feſta parentis erunt.
Ibunt ſemimares, & inania tympana tundent,
Aeraque tinnitus aere repulſa dabunt.

Virgilius III. *Aeneidos verſ.* 111.— 113.

Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiaque aera,
Idaeumque nemus: hinc fida ſilentia ſacris,
Et juncti currum dominae ſubiere leones.

Epiphanius (*c*) *In adytis fiunt foediſſima: mulierum denudationes, tympana, placentae, rhombus, calathus, lana confecta, & cymbalum, & cyceon potus in phiala praeparatus.* Conſonant quae ſuperiùs attulimus ex Clemente Alexandrino. Propertius *Elegia ad Bacchum* (*d*)

Mollia Dircaeae pulſabunt tympana Thebae,
Capripedes calamo Panes hiante canent.
Vertice turrigero juxta dea magna Cybelle
Tundet ad Idaeos cymbala rauca choros.

(a) *ut apud Spon. miſcell. erud. antiqu. ſect.* I. *art.* 6. (b) *Phurnut. de nat. Deor. cap.* 30. (c) *lib.* III. *de fide Cathol. Eccleſ.* (d) *lib.* III. *Eleg.* 17.

Turrigero capite, vel quia Cybele, Rhea, Ops eſt Terra; vel quia primam turribus urbes muniiſſe creditum eſt. Ovidius *(a)*

At cur turriferâ caput eſt onerata coronâ,
An primis turres urbibus illa dedit?

Nec unquam ejus ſacra à ſacris Bacchi ſejuncta, ut ex Strabone, aliiſque ſuperius allatis ſit manifeſtum. *Eſt apud Anthedonios*, inquit Pauſanias in Boeoticis, *medio maxime urbis loco Cabirorum templum, & ab eo proxime abeſt ſacer Cereri lucus, cum Proſerpinae aede. Signum Deae è candido marmore. Liberi verò patris templum, cum ſimulacro fecerunt ante urbis moenia.* Vides ſacra Cabirorum Samothracia, Cerealia, Dionyſiaca ab erudito Topographo ferè conjuncta. Clariùs Euripides *Bacchis verſ.* 78. — 82.

Τά τε ματρὸς μεγάλας
Ὄργια Κυβέλας θεμιστεύων,
Ἀνὰ θύρσον τε τινάσσων,
Κισσῷ τε στεφανωθεὶς
Διόνυσον θεραπεύει.
Et Matris Magnae
Orgia Cybeles colens,
Thyrſumque quatiens,
Et hederâ coronatus
Dionyſium colit.

Orgia propria Cybeles: ſunt enim dicta ἀπὸ τῆς ὀργῆς, ab ejus ira in Jovem, ut ait Clemens Alexandrinus *(b)*, ubi myſteria deducit ἀπὸ τοῦ μύσους, ab *execratione*, & abominatione, quae accidit circa Jovem, vel μυστήρια quaſi μυθήρια. Sic Cybele non à Cybelis montibus, ut placet Scholiaſtae Ariſtophanis ad *Aves verſ.* 877., & Svidae in Κυβέλη, quibuſdam videtur dicta, ſed à capitis rotatione, ἀπὸ τοῦ κύβεσθαι τὴν κεφαλὴν, vel quòd agit homines in furorem, ut innuere videtur Feſtus *(c)*.

Tam Phrygum, quam Bacchantium chori mitrâ caput cingebant, eamque ſub mento ligabant, ne decideret, ſi quando ob vinum nutarent *(d)*. Propertius *(e)*

Cinge caput mitrâ, ſpeciem furabor Iacchi,
Furabor Phoebi, ſi modo plectra dabis.

quia Bacchus θηλυμίτρης, *muliebri mitrâ revinctus*, ut loquitur Lucianus *dialogo Junonis & Jovis*. Sic quum apud Euripidem Pentheus Bacchantium in morem eſſet ornandus, nuncii monitu ſumendi erant *(f)*

Πέ-

(a) IV. *Faſtor. verſ.* 229. — 230., *Lucian. de Dea Syria.* (b) *in Protrept. pag.* 10. *edit.* 1688. (c) *V. Cybele.* (d) *Euſeb. praepar. lib.* II. (e) *lib.* IV. *Eleg.* 2. (f) *verſ.* 831.

Πέπλοι ποδήρεις. ἐπὶ κάρα δ' ἔσαι μίτρα.
Pepli talares, & supra caput erit mitra.

Pepli talares : nam Bacchus muliebri ac delicato corpore pingebatur, teste Origene contra Celsum. *Dicunt enim* (ait Isidorus (*a*)) *mulieres ei attributas, & vinum, propter excitandam libidinem. Unde & frons ejus pampino cingitur.* Ovidius (*b*)

Virgineâ puerum ducit per litora formâ.

Quidni igitur muliebri amictus veste? Hinc Tibullus (*c*)

Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.

Statius I. *Achilleidos vers.* 262. — 263.

Si decet auratâ Bacchum vestigia pallâ
Verrere ———————————

Bacchicorum igitur, καὶ ὀργιαζόντων fuit muliebris vestis serica, & purpurea, syrma, & crocota dicta, vel *Bassara* à Bassara loco Lydiae, uti ex Porphyrione ad Horatium adnotavit doctissimus Salmasius (*d*). Meursius tamen ad Lycophronem (*e*) tradit, per Βασσάραν intelligi tam vulpem, quàm meretricem : nam Βασσάρα, sive Βάσσαρις Thracum lingua est vulpes, ut docet vetus interpres Persii *Satyra* I. apud eundem Meursium. Hesychius: Βάσσαρεις ἀλώπηξ. & paullo ante : Βασσάραι χιτῶνες, οὓς ἐφόρουν αἱ θράκιαι Βάκχαι, *Bassarae dicuntur tunicae, quas ferebant Thraciae Bacchae*; inde Bacchas dictas *Bassaridas*, quia vulpinis pellibus succingebantur. Potius dixerim quia meretrices. Aliam nominis rationem, neque improbabilem adducit Phurnutus (*f*); Picam esse garrulam avem, Baccho consecratam, & Βασσαρρέαν dictam, ἀπὸ τοῦ Βάζειν, à garriendo, & εἰραφιώτην, quod rixas, & contentiones pariat; quae optimè in Bacchantes quadrant; nam temulenti principiò loquaces, deinde rixantur.

Bacchantes praeterea cothurnati. Virgilius (*g*)

——————————— *nudataque mustis*
Tinge novo mecum direptis crura cothurnis.

Nam cothurnatus Bacchus, cui dicata Tragoedia, ut Apollini comoedia: & tunc sine syrmate, aut crocota talari (*h*). Aeschylus apud Pausaniam (*i*) de se scriptum reliquit: Puero sibi, dum uvas in agro custodiret, dormienti Bacchum imperasse, ut tragoediam scriberet; seque, quum primùm illuxisset, dicto audientem periclitatum, quid in ea re posset; omniaque se minimo negotio consecutum. Disertè Demosthenes *oratione de corona* (*k*) conjungit Bacchanalia, sive Dionysia majora, & novas tragoedias: καὶ ἀναγορεῦσαι ἐν τῷ θεάτρῳ, Διονυσίοις τοῖς μεγάλοις, τραγῳδοῖς καινοῖς· & Aristophanes in *Ranis* inducit Bacchum ju-

(a) *lib.* VII. *cap.* 2. (b) *Metam.* III. *vers.* 607. (c) *lib.* I. *Eleg.* 7. (d) *ad Tertullian. de Pallio cap.* 5.
(e) *pag.* 342. *edit. Elzevir. in* 8. 1597. (f) *De natur. Deorum cap.* 30. (g) *Georg.* II. *in princ.*
(h) *Turneb. advers. lib.* XXV. *cap. ult.* (i) *in Atticis.* (k) *pag.* 320. *edit. Aurel. Allobr.* 1687.

judicem datúm apud inferos inter Aeſchylum, & Euripidem, Tragicos Poëtas. Fulvius verò Urſinus ad nummum v. Familiae Vibiae, inquit, fuiſſe comoedias Baccho ſacras, ex Scholiaſte forte Ariſtophanis ad *Ranas verſ.* 406., cujus verba ſunt : τῷ δὲ Διονύσῳ αἱ κωμῳδίαι ἀνάκειντο. At tigris, quae in nummo illo viſitur nihil (quod eſt notandum) cum comoedia commune habet, nec larva ibi comica ſignatur, ſed ſolidum caput hominis reciſum. Erat cothurnus calceamenti genus utrique conveniens pedi : ὑπόδημα ἀμφοτεροδέξιον, ut ait Svidas in Κόθορνος. Hinc Theramenes, apud Xenophontem τῶν Ἑλληνικῶν *libro* II., quòd nunc oligarchiae, nunc populi imperio Athenis faveret, *Cothurnus* appellatus : & ut ait Ariſtophanis Scholiaſtes ad *Ranas verſ.* 546., ἐπειδὴ καὶ ὁ κόθορνος ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ πρὸς τὰς ὑποδήσεις ἁρμόττει, *quoniam cothurnus calceamenti genus eſt, tam viris, quàm mulieribus aptum*: unde proverbium, *cothurno verſatilior*. Ligneum eum fuiſſe, indicat Juſtinus Martyr Epiſtola ad Zenam, & Serenum : καθάπερ ὁ λίαν μεγαλοφώνως τὸν Ὀρέστην ὑποκρινόμενος, φοβερὸς εἶναι καὶ μέγας παρὰ τοῖς ἀνοήτοις διὰ τῶν ξυλίνων ποδῶν, καὶ κοιλίας ἐπιπλάστου, καὶ στολῆς ἀλλοκότου, καὶ προσώπου τερατώδους ὑπείληπται. *Quemadmodum qui clamore ingenti Oreſtem perſonâ referens, terribilis, & magnus ab inſipientibus eſſe putatur propter pedes ligneos, & ventrem factitium, & veſtem peregrinam, & faciem monſtroſam*. Tragicum igitur calceamentum ligneum, ut neceſſe quidem fuit hominibus, magnos, & inſigni proceritate Heroas ſtaturâ, & greſſu imitari conantibus. Pulchrè deridet Hercules Bacchum cothurnatum apud Ariſtophanem *in Ranis* (*e*), quòd clavam, & leoninam pellem ſibi ſumſerat,

Ἀλλ' οὐχ οἷός τ' εἰμὶ ἀποσοβῆσαι τὸν γέλων
Ὁρῶν λεοντῆν ἐπὶ κροκωτῷ κειμένην·
Τίς ὁ νοῦς; τί κόθορνος καὶ ῥόπαλον ξυνηλθέτην,
Ποῖ γῆς ἀπεδήμεις; ————
Non poſſum continere riſum, quando ita
Leoninam crocoto inductam conſpicor.
Quid hoc animi? quid clavae cothurno erat
Commercii? quò terrarum tendis? ————

Hinc ſimulacrum Jovis amicitiarum praeſidis, à Polycleto Argivo factum, ſimile dicitur Libero patri à Pauſania (*a*). *Nam ei cothurni pro calceamentis ſunt, & alterâ poculum, thyrſum alterâ tenet*. Sic cothurnis uſus eſt M. Antonius, quum Liberum patrem ſe ferret; unde Bacchus *benignus* ac *blandus* ab Epheſiis appellatus eſt, teſte Plutarcho in ejus vita. Quin etiam, ut memoriae prodidit M. Annaeus Seneca (*c*) : *occurrerunt venienti ei Athenienſes cum conjugibus, & liberis, &* Διόνυσον *ſalutaverunt*. Vellejus *libro* II. *Quum ante Liberum patrem appellari ſe juſſiſſet, quum redimitus hederâ, coronâque velatus aureâ, & thyrſum tenens, cothurniſque ſuccinctus, curru, veluti Liber pater vectus eſſet Alexandriae*. Mirum certè niſi habuit aut tigri-

(a) *Act.* I. *ſc.* II. *verſ.* 8. (b) *In Arcadicis*. (c) *Suaſor.* I.

tigridis, pantheraeve pellem, aut ſaltem hinnuleam, νεβρίδα, praecipuum Bacchi inſigne. Euripides apud Ariſtophanem *Ranis verſ.* 1242. — 1244.

> Διόνυσος, ὃς θύρσοισι καὶ νεβρῶν δοραῖς
> Καθαπτὸς ἐν πεύκαισι Παρνασσὸν κάτα
> Πηδῇ χορεύων. ——————
> *Dionyſus, haſta, & hinnulorum pellibus*
> *Qui cinctus, in piceis, jugum Parnaſſeum*
> *Saltu pererrat.* ——————

Nebride maculosâ, inquit Diodorus in primo, ſignificari aſtrorum varietatem. Hinc nebride uſi bacchantes, quia Bacchus eſt Sol. Statius II. *Thebaidos verſ.* 664.

> *Nebridas, & fragiles thyrſos portare putaſtis*
> *Imbellem ad ſonitum* ——————————

Et in Euripidis *Bacchis verſ.* 833. nuncius jubet Pentheum ferre

> Θύρσον τε χειρὶ, καὶ νεβροῦ στικτὸν δέρας.
> *Thyrſum manibus, & maculoſam hinnuli pellem.*

Nil frequentius apud Poëtas. Pantherae, pardi, tigrides, lynces Baccho addicebantur, ad ſignificandam Solis velocitatem; vel quia vulgò creditus eſt tigride vectus in Indiam. Hinc frequens in gemmis Bacchus viſitur, dexterâ thyrſum, ſiniſtrâ cantharum tenens, & eum effundens in pantheram: ajunt enim pantheras vino delectari. Oppianus (*a*)

> *Pantheras etiam dona Bacchi capiunt.*

Hinc in nummis Tyanenſium Antinous, veluti Bacchus, tigridi inſidens, & thyrſum gerens: & Oſiris cum Iſide bigâ tigridum vectus in nummo L. Septimii Severi, & Juliae Domnae Auguſtae, à Seleuciis cuſis, apud Sponium (*b*). Horatius *lib.* III. *Ode* III.

> *Hac te merentem, Bacche pater, tuae*
> *Vexere tigres, indocili jugum*
> *Collo trahentes.*

Et Martialis (*c*):

> *Nam cùm captivos ageret ſub curribus Indos,*
> *Contentus gemina tigride Bacchus erat.*

Alii nummi exhibent Bacchum & Iſidem curru vectos à centauris; qui Bacchi comites temulenti, ac feri; immo milites apud Nonnum in Dionyſiacis (*d*). Unde centaurus ſagittarius in nummo Pruſiae Regis Bithyniae ſub effigie Bacchi, cujus mentio, ex Muſaeo Mediceo, fit à doctiſſimo

(a) *De venat.* IV. (b) *ſect.* II. *art.* II. (c) *lib.* VIII. *ep.* 26. (d) *lib.* XXVII. *verſ.* 31.

ſimo Spanhemio (*a*), uti & bigae centaurorum, quorum alter tibiam inflat, in nummo Fauſtinae junioris, à Nicaeenſibus cuſo. Idem vir clariſſimus aliam bigam memorat centaurorum utriuſque ſexus, trahentium Bacchum & Ariadnem, in nummo Juliae, uxoris Severi, apud Seguinum: aliumque item Nicaeenſium, in quo ſedentes in thenſa Bacchum & Iſidem duo centauri trahunt; è quibus prior tibiam inflat, alterius tergo Cupido inſidet (*b*). Euripides *Iphigenia in Aulide verſ.* 1060. — 1061. in nuptiis Pelei & Thetidos agmen centaurorum veniſſe dicit

— Ἐπὶ δαῖτα τῶν θεῶν,
Κρατῆρά τε Βάκχου.
— *ad convivium Deorum,*
Et craterem Bacchi.

Chiron, unus ex centauris, ſilveſtria afferens dona inducitur à Catullo ad eaſdem nuptias, ubi Parcae vaticinatae ſunt, Achillem ex Thetide oriturum, & Trojam everſurum. In nummis itidem Pergamenorum Centauri δᾳδοῦχοι (*c*).

Thyrſus fuit levis haſta, cujus mucronem hedera lambebat; ſive ad ſignificandam hederae vim, quae homines vino calentes ſedat, ſive quod ebrios vincire tanquam furioſos oporteat, ne in caedes, aut libidines ruant: *habet enim hedera vinciendi, obligandique naturam*, auctore Macrobio (*d*): *Nec deſunt* (inquit Phurnutus (*e*)) *thyrſi, qui occulta haſtilia continent, quaſi rarò dilabantur convivia, quibus copioſus praeeſt Bacchus, citra calamitatem aliquam, & vulnera, in quae contumeliis provocati, & furore exciti feruntur. Hinc Bacchus appellatur Maenalus, & mulieres, à quibus colitur, Maenades* (*f*). Erant thyrſi taeniis obvincti: nam haſtam Oſiridi, vel Soli, taenias, ſeu vittas Iſidi tribuebant Aegyptii (*g*). Eorum faſtigiis impoſita nux pinea, quae ſemper uſurpata in Liberi ſacris; ſive quòd fructus omnes inveniſſe dicebatur, ut Athenaeus ex Neoptolemo Pariano in Dionyſiade tradit (*h*); ſive quòd ſuave provenit vinum, ubi pinus naſcitur (*i*); ſive quòd ad Venerem nux pinea reddit homines procliviores; ſive quod pineâ nuce, & rhombo, aliiſque puerilibus illecebris deceptus, & diſcerptus à Titanibus fuit Dionyſus: unde illa Orphei apud Clementem Alexandrinum.

Κῶνος, καὶ ῥόμβος, καὶ παίγνια καμπεσίγυια
Μῆλά τε χρύσεα καλὰ παρ' Ἑσπερίδων λιγυφώνων.
Pinea nux, rhombus, & qui flectunt membra, moventque,
Ludi, & quae Heſperides canoram vocem habentes miſerunt
aurea mala (*k*).

De pineis nucibus Heſychius: Κῶνοι, οἱ θύρσοι, καὶ οἱ στρόβιλοι, καὶ οἱ στρόμβοι. Igitur tria haec nomina nucis pineae, ut Spanhemio placet. Et

(a) *Diſſert.* V. (b) *Spanhem. Diſſert.* V. (c) *Id. ibid.* (d) *libro* I. *Saturnal. cap.* 19. (e) *De natur. Deor. cap.* 30. (f) Maenades repraeſentantur in urna marmorea apud Sponium *ſect.* II. *art.* V. (g) *Pighius explicat. mytholog. ad anni partes.* (h) *Athen. lib.* III. *cap.* 7. (i) *Plutarchus in Sympoſiacis lib.* V. *qu.* III. (k) *In Protrept.*, quem locum ex aliorum fide haud bene ſupra attulimus *pag.* 24.

(*a*). Et ipſi thyrſi *coni* appellati, quòd fere ſemper vel nucem pineam habebant faſtigiis impoſitam, vel quidpiam ad ejus formam confictum; ut paſſim in omnibus quotquot ſuperſunt vetuſti operis Bacchantibus, Maenadibus, Corybantibus videre licet; & praeſertim in eximii artificii onyce apud clar. equitem *Pium Nicolaum Garellium* (*b*). Quum verò puerile ludicrum, rhombus, ſive turbo, nucis quoque pineae figuram praeſeſerat, & στρόβιλος dicatur à στροβέω *torqueo* (Neapolitanis, origine Graecis, etiamnum *ſtrommolo*); hinc converſa ratione factum eſt, ut nux pinea στρόβιλος fuerit appellata, intra quam nuclei αἱ πιτυΐδες, & ipſi quandoque dicti Κῶνοι, ut Caſaubonus ad Athenaeum adnotavit (*c*).

Et fructus, & arbor ſacra in Cereris ſacris, quia Phrygia regio pinifera (*d*). Adſcribam Stephani locum in Μίλητος, ut eſt à doctiſſimo Spanhemio (*e*) emendatus, quamvis reluctetur Abrahamus Berkelius in *Commentario* ad eundem locum: οἱ γὰρ Ἀθηναῖοι ἐν τοῖς θεσμοφορίοις ΠΙΤΥΟΣ ΚΛΑΔΟΝ ὑπὸ τὴν στιβάδα, καὶ ἐπὶ τὰ τῆς Δήμητρος ἱερὰ ΚΩΝΟΝ ΠΙΤΥΟΣ ἐτίθεσαν, διὰ τὸ ἀρχαῖον τῆς γενέσεως: *Athenienſes enim in Theſmophoriis* PINVS RAMVM *infra lectum*, *&* *ſupra Cereris ſimulacra* FRVCTVM PINVS *collocant*, *propter vetuſtatem generationis*. Julianus Imperator (*f*), ipſo die verni aequinoctii arborem, Matri Deûm ſacram, ſuccidi ſcribit: τέμνεσθαι γάρ φασι τὸ ἱερὸν δένδρον καθ᾽ ἣν ἡμέραν, ὁ ἥλιος ἐπὶ τὸ ἄκρον ἰσημερινῆς ἁψῖδος ἔρχεται· εἶθ᾽ ἑξῆς πεισαλπισμὸς παραλαμβάνεται· τῇ τρίτῃ δὲ τέμνεται τὸ ἱερὸν, καὶ ἀπόρρητον θέρος τοῦ θεοῦ Γάλλου· ἐπεὶ τούτοις Ἱλάρια, φασὶ, καὶ ἑορταί. *Etenim ſacram arborem ſuccidi illo ipſo die ferunt*, *quo Sol ſupremam aequinoctiorum apſidem attigit*. *Altero die tubarum clangore perſtrepunt*. *Tertio ſacra & arcana Galli meſſis putatur*. *Secundum haec*, *ut ajunt*, *Hilaria ſuccedunt*. Ad Attinem, ſive Solem Hilaria pertinere diſcimus ex Macrobio (*g*). Hinc Arnobius (*h*) *Quid enim vult illa pinus*, *quam ſemper ſtatis diebus in Deum Matris intromittitis ſanctuario*? Idcirco in nummis Catanenſium Bacchus conſpicitur cum magno racemo, Ceres cum ſpicea corona, ambo bigâ pantherarum, aut tigridum vecti: itemque figura nuda, ramum pineae manu geſtans, & nucem pineam habens ſub pede, cum inſcriptione ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ (*i*); nam, ut alibi dictum eſt, ſacra Cereris & Bacchi in promiſcuo. Strabo *libro* x. Ἴακχόν τε καὶ τὸν Διόνυσον καλοῦσι, καὶ τὸν ἀρχηγέτην τῶν μυστηρίων, τῆς Δήμητρος δαίμονα· δενδροφορίαι τε καὶ χορεῖαι, καὶ τελεταὶ κοιναὶ τῶν θεῶν εἰσὶ τούτων: *& Dionyſum Jacchum appellant*, *ac principem myſteriorum*, *genium Cereris*: *tum ramorum geſtationes*, *choreae*, *ſacrificia communia Deorum ſunt iſtorum*. Dendrophori igitur in honorem quum Cereris, tum Bacchi, ramos pineos geſtabant: quod in allato nummo ſignificatum à Catanenſibus. Sacra eadem pinus Neptuno, qui humidi, & genitalis principii dominus habebatur (*k*): neque abſimili ratione Pana fingebant pinu cornua praecinctum (*l*).

Hederâ redimitus Bacchus, vel quia hederae inventor, quae Aegyptiis

---

(a) *Diſſert.* VI. (b) Ejus typum dabimus ad calcem operis. Vide Ant. Franc. Gorii librum *Inſcriptionum in Etruriae Urbibus extantium Tab.* V. *fig.* I., *&* *Tab* XV. (c) *lib.* II. *cap.* 16. (d) *Julian. Imp. orat.* V. (e) *Diſſert.* IV. *de uſu*, *&* *praeſtant.* (f) *eadem orat.* V. (g) *lib.* I. *Saturn. c.* 21. (h) *libro* V. Vide *Virg. lib.* IX. *Aeneid. verſ.* 85. (i) *Spanhem. diſſert.* VI. (k) *Plutarch. ſympoſ.* V. *qu.* 3. (l) *Phurnut. cap.* 22. *&* 27.

ptiis dicebatur planta Osiridis (*a*), vel in memoriam Cissi pueri, qui saltu prolapsus, dum orgia celebraret interiit, & in hederam versus est, ut scribit Constantinus Caesar (*b*): vel quia *citra cultum ubivis copiosa provenit, facie alioqui non invenusta, corymbisque, & foliis virentibus frontem opacans, adstrictionisque vehementiam patitur, & postremò refrigerat citra odoris gravitatem*, auctore Athenaeo (*c*), vel quia viti persimilis (*d*); vel quod hedera semper viret, ut Bacchus est semper juvenis; vel quòd habet spiritum quendam, qui de statu rationis deturbat; unde Bacchae rectà ad hederam ferebantur, eamque discerpebant, ac vorabant (*e*); vel quòd antipharmacum est ebrietatis (*f*), vel quòd Bacchus infans hederae foliis à nutrice occultatus fuit, ne in Junonis potestatem deveniret. Ovidius III. *Fastor. vers.* 769. & 770.

Nysiades nymphae, puerum quaerente novercâ
Hanc frondem cunis apposuisse ferunt.

Inde Bacchi cantharus, sive poculum hederaceum (*g*), ut ait Athenaeus (*h*), cissybium dictum. Svidas: Κισσύβιον, ἐκ κισσίνου ξύλου ποτήριον κυρίως. Aliter Pollux (*i*): τὸ δὲ Κισσύβιον κισσὸς περιέθει, ἀφ' οὗ καὶ τὸ ὄνομα: *Cissybium verò hedera ambibat, à qua, & nomen desumsit*. Sic & apud Theocritum *Idyll.* I. *Poculo circum labra innectitur supernè hedera*

Τῷ περὶ μὲν χείλη μαρύεται ὑψόθι κισσός.

Hederâ coronantur Poëtae, quasi Libero consecrati, & vinosi, ac oestro quodam insanientes: item quia sicut hederae semper virent, ita carmina aeternitatem consequuntur (*k*). Ajunt tandem per hederam albam, & nigram diem, & noctem significari. Smilacem quoque inter Baccharum coronamenta recenset Callixenus apud Athenaeum, (*l*) ἐστεφανωμέναι, τινὲς μὲν ὄφεσιν, αἱ δὲ σμίλαξι, καὶ ἀμπέλῳ, καὶ κισσῷ. Hanc plantam hederae similem facit Plinius (*m*).

Bacchum describens Albricus Philosophus, editus inter Mythologos Latinos, inquit (*n*): *Erat imago sua facie muliebri, pectore nudo, capite cornuto vitibus coronato, qui super tigride equitabat*. Muliebri forma, & corniger, quod vires, & robur ebrii amittant (*o*). Homerus *Iliadis Z. vers.* 265.

Μή μοι οἶνον ἄειρε μελίφρονα, πότνια μήτηρ,
Μή μ' ἀπογυιώσῃς μένεος δ' ἀλκῆς τε λάθωμαι.
Ne mihi vinum praebeas mellitum, veneranda mater,
Ne me enerves, roborisque, & virium obliviscar.

Pectore nudo, inquit Albricus, ad ostendendam vini naturam, quae secreta pandit, & mores detegit. Horatius *ad amphoram* (*p*)

——— *tu sapientium*

Cu-

(a) *Diodor. lib.* I. *cap.* XVII., *Plutarch. de Isid. & Osir.* (b) *Themat. lib.* XI. *cap.* XXXI. *citatus a Hieron. Aleandro in explicat. Tabulae Solis pag.* 21. (c) *lib.* XV. *cap.* V. (d) *Plutarchus Sympos. lib.* III. *qu.* II. *Diodor. loc. cit.* (e) *Plutarch. quaest. Rom.* CXIII. (f) *Ex Varrone Servius ad* VIII. *Virg. Eclog.* (g) *Macrob. lib.* V. *Saturn. c.* XXI. (h) *lib.* XI. *cap.* VII. (i) *lib.* VI. *cap.* XVI. *n.* 97. (k) *Serv. ad* XIII. *Eclog. Virg.* (l) *lib.* V. *cap.* VII. (m) *lib.* XVI. *cap.* 34. (n) *cap.* XXI. (o) *Phurnutus cap.* 30. (p) *lib.* III. *Od.* 21.

Curas, & arcanum jocoso
Consilium retegis Lyaeo.

Idem Horatius *lib.* I. *epist.* V. *ad Torquatum*

——————— *potare, & spargere flores*
Incipiam, patiarque vel inconsultus haberi.
Quid non ebrietas designat? operta recludit,
Spes jubet esse ratas ————————

Hinc proverbium, οἶνος καὶ ἀλήθεια apud Athenaeum *libro* II. *cap.* II. Ipse tamen Bacchus mentitur apud Aristophanem (*a*), quum inquit, duodecim, aut tredecim hostium naves à se demersas esse: cui Hercules respondet, vel Xanthias servus, ut ex Vaticano codice conjicit Ludolphus Kusterus:

——————— Κᾆτ' ἔγωγ' ἐξηγρόμην.
——————— *Et ego expergiscebar dein.*

indicans, illum haec fecisse in somniis, δηλῶν, ὅτι ὄναρ ταῦτα ἔπραξεν, ut interpretatur Scholiastes, & qui eum describit Svidas in Κᾆτ' ἔγωγ' ἐξηγρόμην.

Mente igitur concipere possumus, quomodo se ostentaverit Caligula, qui, teste Aurelio Victore, *Sororum stupro, ac matronis illudens nobilibus, Deorum habitu incedebat, cùm Jovem ob incestum, ex thoro autem Bacchanali Liberum se assereret*. Omnibus Baccharum insignibus usa est Messalina apud Tacitum (*b*): *At Messalina non aliàs solutior luxu, adulto autumno, simulacrum vindemiae per domum celebrabat: urgeri praela, fluere lacus, & feminae pellibus accinctae assultabant, ut sacrificantes, vel insanientes Bacchae. Ipsa crine fluxo, thyrsum quatiens, juxtaque Silius, hederâ vinctus, gerere cothurnos, jacere caput, strepente circum procaci choro*. Assultabant, *ut sacrificantes*, inquit Tacitus; nusquam enim sejunctae saltationes à Bacchi sacris. Lucianus περὶ ὀρχήσεως: Τὰ μὲν γὰρ Διονυσιακὰ καὶ Βακχικά, οἶμαί σε μὴ περιμένειν ἐμοῦ ἀκοῦσαι ὅτι ὄρχησις ἐκεῖνα πάντα ἦν. *Neque enim arbitror te expectare, ut ex me audias, Dionysiaca, & Bacchica illa omnia genus fuisse saltationis*. Adhibita etiam Pyrrhicha, & armisona, quae & Berecyntiaca. Vetus Scholiastes Sophoclis: τῶν δὲ ὀρχήσεων ἡ μὲν Βερεκυντιακὴ λέγεται, ἡ δὲ κρητικὴ, ἡ δὲ πυῤῥίχη: ubi mendum subesse, ait *Meursius ad Lycophronem* (*c*) quòd κρητικὴ sit Corybantiaca, sive Gnossia saltatio, πυῤῥίχη verò ἐνόπλιος: sed medicinâ non est opus, quando Curetes jussu Rheae in Creta saltabant, Corybantes in Phrygia, ut habet Lucianus; nempe in Berecynto monte. Pyrrhicham, & bellicrepam saltationem Κορυβαντίαν, & Κουρητικὴν appellari, monet doctissimus Casaubonus ad *Strabonis lib.* X., in memoriam Corybantum, & Curetum; quorum similes fuerint Romanorum *Salii*, à saltando dicti. Quin etiam Romae inter Liberalium solemnia fuit Agon. Varro *libro* V. *de lingua Lat. In libreis Saliorum*, inquit, *quorum cognomen Agonensium, forsitan hic dies ideo appellatur potius Agonia*. Apud eundem auctorem

(a) *Aristoph. in Ranis act.* I. *sc.* II. *vers.* 12. & 13. (b) *Annal.* XII. (c) *vers.* 259. *in fine* ὀρχηστὴς ἄρης.

rem extat ſolemne carmen, quod Flamen Martialis veteri vino libando & deguſtando medicamenti cauſsâ pronuntiabat: *Novum vetus vinum bibo, novo veteri morbo medeor*. Unde dies dictus *Meditrinalia*. Huc facit quod Maſurius Sabinus ſcribit, teſte Macrobio (*a*): *Liberalium Dies à Pontificibus Agonium Martiale appellatur*.

Liberalia celebrabantur in propatulo, & in media luce Urbis; non, ut Bacchanalia, in occulto, de quibus agitur in noſtro Senatuſconſulto. Erant ſtatae feriae, non indictivae, à Libero dictae, & à libertate bibendi, & loquendi. Naevius apud Feſtum in *Liberalia*: *liberâ linguâ loquemur ludis liberalibus* (*b*). Semel in anno fiebant ad XVI. Kal. Aprilis, quo tempore vina à faecibus ſeparabantur. Quin etiam pueri relictâ praetextâ, togam virilem ſumebant. Tullius ad Atticum ſcribens (*c*): *Cicerones pueri amant inter ſe, diſcunt, exercentur; ſed alter, ut dixit Iſocrates in Ephoro, & Theopompo, fraenis eget, alter calcaribus. Quinto togam puram Liberalibus cogitabam dare. mandavit enim pater. ea ſic obſervabo, quaſi intercalatum non ſit*. Cuius rei rationem reddere conatur Ovidius (*d*):

Reſtat ut inveniam, quare toga libera detur
Lucifero pueris, candide Bacche, tuo.
Sive quod ipſe puer ſemper, juveniſque videris,
Et media eſt aetas inter utrumque tibi;
Seu quia tu pater es, patres ſua pignora natos
Commendant curae, numinibuſque tuis.
Sive quod es Liber, veſtis quoque libera per te
Sumitur, & vitae liberioris iter. &c.

Liberum à *liberando* deducit Servius, quod refert ad animae purgationem (*e*), de qua ſuperiùs dictum eſt. Varro à Libero, & à libis dicta putat Liberalia (*f*): *Liberalia dicta quòd per totum oppidum ea die ſedent ſacerdotes Liberi, hederâ coronatae anus, cum libeis, & foculo pro emptore ſacrificantes*. De hac re Ovidius (*g*):

Carminis hujus opus, cauſſas expromere, quare
Vilis anus populos ad ſua liba vocat.

Et *verſ.* 735.—736.

Liba Deo fiunt, ſuccis quia dulcibus ille
Gaudet, & à Baccho mella reperta ferunt.

Liba enim conficiebantur cum melle, ut docet M. Cato in libro *de re Ruſtica cap.* LXXV. Item Ovidius *verſ.* 761.—766.

Melle pater fruitur, liboque infuſa calenti
Jure repertori candida mella damus,
Femina cur praeſit, non eſt rationis opertae,
Femineos thyrſo concitat ille choros.

Cur

(a) *lib.* I. *Saturn. c.* 4. (b) Vide Plutarchum *quaeſt. Rom.* CIV. (c) *lib.* VI. *epiſt.* I. (d) *Faſtor.* III. *verſ.* 771.—778. (e) *ad* 1. *Georg. Virgilii.* (f) *lib.* V. *de LL.* (g) *lib.* III. *Faſt. verſ.* 725.—726.

Cur anus hoc faciat, quaeris? vinoſior aetas
Haec eſt, & gravidae munera vitis amans.

nam vetulae bibaculae. Plautus in *Curculione actu* I. *ſc.* II.

Ph. *Sitit haec anus.* Pa. *Quantillum ſitit?* Ph. *Modica eſt, capit*
Quadrantal. Pa. *Pol, ut praedicas, vindemia haec*
Huic anui non ſatis eſt ſoli ————————

Quadrantal, quod Graecis ἀμφορεὺς, vas erat pedis quadrati, & (*a*) continebat ſextarios quadraginta & octo; ſextarius cotylas, ſive heminas duas. Aurea tamen amphora, quam Bacchus, in Naxo ſibi datam à Vulcano, Thetidi, quae Lycurgum effugiens in mare ſe receperat, dono dedit, major pede cubico fuiſſe videtur; in ea enim Achillis oſſa condi debebant, ut Steſichorus refert apud Homeri Scholiaſten (*b*).

Nil igitur Liberalibus in occulto; immo in publico inſtructae epulae magnificentiſſimae. Tertullianus Apologetico (*c*): *Herculanarum decimarum, & pollinctorum ſumtus tabularii ſupputabunt Apaturiis, Dionyſiis myſteriis Atticis coquorum dilectus indicetur. Ad fumum coenae Serapicae ſparteoli excitabuntur. De ſolo triclinio Chriſtianorum retractatur.* & alibi (*d*): *Non in publico Liberalibus diſcumbo, quod beſtiariis ſuprema coenantibus mos eſt.* Aliud agit Deſiderius Heraldus (*e*), dum, deceptus ambiguo ejuſdem Tertulliani loco *cap.* V. *de ſpectaculis*, exiſtimat, Liberalia dici apud eundem auctorem omnis generis ludos, ut rectè adnotat Rigaltius (*f*).

Palam, & inſpectantibus honeſtiſſimis matronis, procedebat etiam pompa Ithyphallica. D. Auguſtinus (*g*): *Inter cetera* (inquit) *quae praetermittere, quoniam multa ſunt, cogor, in Italiae compitis quaedam dicit* (nempe Varro) *ſacra Liberi celebrata, cum tanta licentia turpitudinis, ut in ejus honorem pudenda virilia colerentur; non ſaltem aliquantum verecundiore ſecreto, ſed in propatulo, exſultante nequitia. Nam hoc turpe membrum per Liberi dies feſtos, cum honore magno, ploſtellis impoſitum prius rure, in compitis, & uſque in Urbem poſtea vectabatur. In oppido autem Lavinio uni Libero totus menſis tribuebatur, cujus diebus omnes verbis flagitioſiſſimis uterentur, donec illud membrum per forum tranſvectum eſſet, atque in loco ſuo quieſceret. Cui membro inhoneſto matremfamilias honeſtiſſimam palam coronam neceſſe erat imponere. Sic videlicet Liber Deus placandus fuerat proventibus ſeminum, ſic ab agris faſcinatio repellenda.* Et alibi (*h*): *Rideo porro ſacra Liberi, quae cum alibi, tum Lavinii fierent impudentiſſima pudendorum virilium.* Hic mos, ut fere reliqua omnia à Graecis, & Aegyptiis quae heic deſcribere pudor vetat: legi tamen poſſunt apud Herodotum (*i*), & Plutarchum, ubi pompam narrat, qua (*k*) Demetrio Poliorceti, honores Bacchicos appetenti, obviam proceſſum eſt. Item apud Athenaeum (*l*), & Lucianum (*m*). Pertinebant autem omnia ad ſignificandam foecunditatem, & genitalem vim; unde etiam

(a) *Feſtus in* quadrantal, *& in* hemina. (b) *Ex Steſichoro Scholiaſtes Homeri ad Iliad.* ψ. *verſ.* 91. *Edit. Barneſii pag.* 852. (c) *cap.* 39. (d) *cap.* 42. (e) *Digreſſion. ad Tertullian. Apolog. lib.* I. *cap.* 28.
(f) *ad libr. de ſpectaculis.* (g) *De Civit. Dei lib.* VII. *cap.* XXI. (h) *cap.* XXII.
(i) *lib.* II. *cap.* XLIX. (k) *In Demetrio.* (l) *lib.* VI. *cap.* 15. (m) *De Dea Syria.*

ovum in Bacchi myſteriis, ut idem Plutarchus tradit in *Sympoſiacis lib.* II. *qu.* III., & ex Plutarchi ſcriniis Macrobius *Saturnal. lib.* VII. *cap.* XVI. ubi quaerit, gallina ne, an ovum fuerit prius. Ut Paean carmen fuit Apollini ſacrum, ita Ithyphallicum Baccho: cujus exemplum videſis concinnatum à Caſaubono ad Athenaeum (*a*).

Pompa hujuſmodi dicebatur περιφαλλία: qui ferebant φαλλοφόροι (*b*): chori canticum φαλλικὸν ᾆσμα. Dicaepolis apud Ariſtophanem *Acharnan.* (*c*)

—— ᾄσομαι τὸ φαλλικόν,
—— *cantilenam de pene accinam.*

Graeci ab Aſſyriis, Perſis, & Aegyptiis accepere, de quibus Ptolomaeus (*d*): καθιερῶνται δὲ παρ' αὐτοῖς τὰ γεννητικὰ μόρια: *Sacra ſunt apud eos membra genitalia*. De Aegyptiis feminis auctor eſt Herodotus (*e*), phallos ficulneos è collo pendentes circumgeſtaſſe. Forte quia Bacchus dictus eſt Sycites *ficulneus*, quaſi ficus repertor & cultor; & hoc cognomine fuit in honore apud Lacedaemonios (*f*). Sed Pauſanias *in Atticis* ſcribit, fici ſtirpem à Cerere Phitalo dono datam in hoſpitii remunerationem. Dactylos Syriacos, & Phoenicios dictos fuiſſe Σῦκας, & συκοβαλάνους, docet Spanhemius *diſſert.* VI. Similia Phallophoriis *Pamylia* ſacra, de quibus videndus Plutarchus libro de *Iſide*, & *Oſiride*. Pamylum quendam memorant, qui qua die natus eſt Oſiris, ex Jovis templo aquam petens, juſſus eſt à voce quadam proclamare, *Oſirim eſſe natum magnum Regem*; deinde ei traditum fuiſſe Oſirim, à Saturno nutriendum.

Diverſa à Liberalibus *Vinalia* in urbe Roma; & quidem duplicia. *Priora Vinalia*, quae & *Aphrodiſia* dicta, & Veneri ſacra (ut ex Varronis Satyra περὶ ἀφροδισίων conjicit (*g*) Gutherus) IX. Kal. Maji, *deguſtandis vinis inſtituta ſunt*, auctore Plinio (*h*); & tunc vinum novum Jovi libabatur, ut tradit Feſtus in *Vinalia*, & *Calpar*: ubi legendae breves doctiſſimi Joſ. Scaligeri caſtigationes. *Poſteriora Vinalia*, ſive *ruſtica* celebrabantur XIII. Kal. Septembris, die Jovi ſacro, tempeſtatibus leniendis; vel ante diem XII. Kal., ut ſcribit Varro (*i*): *Vinalia ruſtica dicuntur ante diem duodecimum Kal. Septembris, quod tum Veneri dedicata aedis*. Plutarchus ea *Veneralia* appellat (*k*), traditque, multum vini è templo Veneris effundi conſueviſſe: quum enim uvarum recentium mentio ibi fiat, ab Aenea poſt partam de Mezentio victoriam collectarum, unde *Veneraliorum* origo; perſpicuum eſt, eum de Vinalibus ruſticis, ſive poſterioribus agere, quae fiebant Auguſto menſe. His affinia Graecorum Pithoegia, quae tamen celebrabantur duodecima menſis Antheſterionis die, poſt flatum Favonii, ad primitias novi vini delibandas, & dolia reſeranda, ut docet Plutarchus (*l*).

Habuere & ipſi Graeci ruſtica Dionyſia menſe Poſideone, qui incidebat in noſtrum Januarium. Theophraſtus characterum *cap.* III. ſive περὶ ἀδολεσχίας. Ποσειδεῶνος δ' κατ' ἀγροὺς Διονύσια; de quibus meminit Ariſtophanes (*m*). Sane fallitur Pitiſcus, qui *Dionyſia* eadem eſſe putat ac *Bruma-*

(*a*) *lib.* VI. *cap.* XV. (*b*) *Athen. lib.* XIV. *cap.* IV. (*c*) *act.* II. *ſc.* I. *verſ.* 25. (*d*) *libr.* I. *Tetrabibl.* (*e*) *lib.* II. *cap.* XLVIII. (*f*) *Athen. lib.* III. *cap.* V. (*g*) *De vet. Jur. Pontif. lib.* III. *cap.* XV. (*h*) *lib.* XVIII. *cap.* XXIX. (*i*) *lib.* V. *de LL. pag.* 67. *edit. Rom.* 1557. (*k*) *Quaeſt. Roman.* XLV. (*l*) *Sympoſ. lib.* III. *qu.* VII., *Harpocration in* Χόες. (*m*) *Acharn. act.* II. *Sc.* I.

malia (in eundem ſcopulum impingit Kippingius (*a*)) quae ſic dicta à *Bruma*, quaſi hyemalia; quae incidebant in VIII. Kal. Decembres, uti ex auctore *Geoponicorum* idem Pitiſcus, & Gyraldus in libello *de Annis & menſibus* adnotarunt. Jure tamen reprehendit eos; qui à *Brumo*, quaſi Baccho appellata eſſe exiſtimant; nam veteres nunquam Bacchum Βρȣ͂μον dixere, ſed Βρόμιον. Quomodo erunt igitur *Brumalia* eadem ac *Dionyſia*? Ait, apud Ethnicos omnis laſciviae, & hilaritatis publicae genere celebrata fuiſſe, & in Chriſtianis reprehenſa à Tertulliano (*b*), & Synodo Trullana *can.* LXII.; citatque Petavium in notis ad Juliani Imperatoris *Miſopogonem*. Verùm non de Brumalibus ibi ſermo eſt Petavio, ſed de hilaritatis publicae die, Kalendis nimirum Januariis; ideoque S. Maximum citat *Orat. de Calendis Jan.* Quinimmo manifeſtè ibi ſeparantur à Tertulliano: *Saturnalia, & Januariae, & Brumae, & Matronales frequentantur*. Sic memorato canone Trullanae Synodi: Τὰς ȣ̃τω λεγομένας Καλάνδας, καὶ τὰ λεγόμενα Βοτὰ, καὶ τὰ καλȣ́μενα Βρȣμάλια, *Calendas, quae ſic appellantur, & quae dicuntur Vota* (forte III. Non. Jan., de quibus *in l.* 233. *D. de verb. ſignif.*) *& quae vocantur Brumalia*. Illud ſane in eodem Petavio non eſt ferendum, quòd *Brumalia*, inquit, *ſunt Saturnalia*: vel pueris enim notum eſt, *Saturnalia* pertinere ad XVII. Kal. Jan., ideſt XVI. Decembris diem; *Brumalia* ad diem XXIV. Novembris, ſive A. D. VIII. Kalendas Decembres. Reſpexit ſane vir doctus ad *Brumae* etymon, quae dicta quaſi *brevima*, quòd *breviſſimus* eſt dies; ut innuere videtur Feſtus in *Bruma*.

Dionyſia majora apud Athenienſes fiebant menſe *Antheſterione*, qui incidebat in menſem *Martium*, non in *Novembrem*, ut doctus ceteroqui Graecus Theodorus Gaza oſtendere conatus eſt adverſus Philoſtratum (*c*): in quam ſententiam Gyraldum quoque, alioſque auctoritate ſua traxit. Sed malim ego in hac re cum uno Joſepho Scaligero errare, quàm ſapere cum aliis quamplurimis. Diſertè Plutarchus in Sympoſiacis *libro* III. *qu.* VII. Antheſterionem ponit μετὰ ζέφυρον, *poſt flatum Favonii*; & *libro* IX. *qu.* X.: ἀνθεστηριῶνι πίνȣσι μηνὶ μετὰ χειμῶνα· *bibunt menſe Antheſterione poſt hyemem*, ut nemini dubium eſſe poſſit, fuiſſe vernalem menſem, cui nomen à floribus (*d*). Praeterea idem Plutarchus hoc menſe expugnatas à Sylla Athenas tradit: ἑλεῖν δὲ τὰς Ἀθήνας αὐτὸς φησὶν ἐν τοῖς ὑπομνήμασι, Μαρτίαις καλάνδαις, ἥτις ἡμέρα συμπίπτει μάλιστα τῇ νȣμηνίᾳ τȣ̃ Ἀνθεστηριῶνος μηνός· *Cepiſſe Athenas ſe Calendis Martiis refert in Commentariis, qui dies plane in primam diem incidit menſis Anteſteſterionis*. Et Antheſterione Caeſarem Dictatorem fuiſſe confoſſum apud Appianum (*e*): ἐν ἡμέραις ἃς καλȣ̃σιν Εἰδοῖς Μαρτίαις, Ἀνθεστηριῶνος *&c.* Hoc itaque menſe majora Dionyſia. Ulpianus *ad Demoſthenis orationem contra Leptinem*; τοῖς δὲ μεγάλοις Διονύσιοις, Ἀνθεστηριῶνος μηνὸς. *Magnis autem Dionyſiis menſe Antheſterione* (Wolfius vertit *menſe Novembri*.) Et quidem die XII. Thucydides in *ſecunda Hiſtoria*: τὰ γὰρ ἱερὰ ἐν αὐτῇ τῇ ἀκροπόλει καὶ ἄλλων θεῶν ἐστι, καὶ τὰ ἔξω· πρὸς τȣ̃το τὸ μέρος τῆς πόλεως μᾶλλον ἵδρυται, τό, τε τȣ̃ Διὸς τȣ̃ ὀλυμπίȣ, καὶ τὸ Πύθιον, καὶ τὸ

(a) *lib.* I. *cap.* X. *Antiquit.* (b) *De Idololatria cap.* XIV. (c) *Scalig. de Emendat. temp. cap. de Periodo Attica*. Gazam habes in *Uranol. Petavii edit. Pariſ.* 1630. (d) *Harpocration in* Ἀνθεστηριών. (e) *De Bello civil. lib.* II. *pag.* 522. *Edit. Stephani* 1592.

καὶ τὸ τῆς Γῆς (τῆς Δήμητρος exponit *vet. Schol.*) καὶ τὸ ἐν λίμναις Διονύσου, ᾧ τὰ ἀρχαιότερα Διονύσια τῇ δωδεκάτῃ ποιεῖται ἐν μηνὶ Ἀνθεστηριῶνι : *Nam in ipſa arce ſunt & aliorum Deorum delubra , & quae ſunt extra ab hac parte potiſſimum ſita viſuntur Jovis Olympii , & Apollinis Pythii , Telluris , & Bacchi in Limnis , in cujus honorem vetustiora Bacchanalia celebrantur duodecimo menſis Antheſterionis die* . Ubi Limnas locum eſſe in ſuperiore urbis parte, adnotavit Scholiaſtes. Itaque certamen , eo menſe celebratum , dixere ἀγῶνα ἐν Λίμναις, ἀγῶνα ἐν ἄστει, ἀγῶνα ἀστυκὸν : de quo accipiendus locus Svetonii in Caligula (*a*) : *Edidit & peregre ſpectacula : in Sicilia Syracuſis Aſticos ludos* : De hoc Dionyſii Templo in Limnis verba faciens Demoſthenes Oratione adverſus Neaeram , inquit : ἅπαξ γὰρ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἑκάστου ἀνοίγεται , τῇ δωδεκάτῃ τοῦ Ἀνθεστηριῶνος μηνός . *Semel verò quotannis aperitur duodecima menſis Antheſterionis* (*b*) . Ad majora igitur Dionyſia pertinent illa Plutarchi in Demetrio : *Quo die agi ſolent Bacchanalia , pompam intermiſerunt , quòd ingens , & intempeſtivum gelu extitiſſet , & quia frequens deciderat pruina , non vineas modò , & ficus omnes aduſſit frigus , ſed frumentum quoque maxima ex parte in herba perdidit*. Verno igitur tempore.

Majora proculdubio Dionyſia menſe Antheſterione peragebantur; quin etiam minora myſteria , diverſis tamen diebus ; ſed non majora myſteria , ſive initia Cereris , & Bacchi. Majora ſanè , & minora *Dionyſia* à majoribus & minoribus *mysteriis* cum cura ſeparare oportet , ut rectè monet Petavius (*c*) , niſi ultro malumus in ſyrtes , & errores inextricabiles nos conjicere . De parvis myſteriis menſe Antheſterione , auctorem habemus Plutarchum (*d*) : ἀλλὰ τὰ μικρὰ τοῦ Ἀνθεστηριῶνος ἐτελοῦντο. *Sanè myſteria* (inquit Julianus Imp.) *bis in honorem Cereris Athenienſes celebrant . Primum parva illa (ſic enim appellant) quum Sol arietem pervadit : majora deinde quum in chelis verſatur , ob eas , quas modò dixi rationes . Ac majora quidem , & minora , cùm aliis pluribus , opinor , ex cauſis appellata ſunt , tum hae potiſſimùm interceſſerunt , quòd illo recedente magis quàm accedente celebrare iſta conſentaneum est* . Majora igitur myſteria Sole recedente , ideſt autumno , & menſe *Boedromione* , qui in noſtrum Octobrem incidit , ex Joſephi Scaligeri ſententia (*e*). Plutarchus in *Demetrio* : τὰ δὲ μεγάλα τοῦ Βοηδρομιῶνος : & in Phocione , ἐνίκων δὲ μεγάλοις μυστηρίοις · καὶ παρεῖχεν οἰνοχόημα Χαβρίας Ἀθηναίοις καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν τῇ ἕκτῃ ἐπὶ δέκα τοῦ Βοηδρομιῶνος. *Parta victoria eſt magnis myſteriis . Cujus cauſſa decimoſexto die menſis Boedromionis dabat populo Athenienſi quotannis Chabrias vini congiarium* . Hic menſis fauſtus Alexandro ; nam celebris pugna ad Arbela , ſive Gangamela commiſſa eſt hoc menſe , undecimo die à Lunae defectione , de qua Plutarchus in Alexandro : ἡ μὲν οὖν σελήνη τοῦ Βοηδρομιῶνος ἐξέλιπεν, περὶ τὴν τῶν μυστηρίων τῶν Ἀθήνησιν ἀρχήν · *Porro luna menſe Boedromione defecit ſub initium myſteriorum , ut ea Athenis agunt* . Per XX. dies myſteria peragebantur , quorum primus ἀγυρμὸς Heſychio , τῶν μυστηρίων ἡμέρα πρώτη , quòd tum primum

---

(a) *cap.* XX. (b) Vide Harpocrationem *in* Χόες. (c) *ad Themiſtii orat.* XII. (d) *in Demetrio* .
(e) *De Emendat. temp. lib.* I.

mum initiati cogebantur. Sequentibus diebus ludi ſcenici (his acta eſt Ariſtophanis comoedia Nubes (*a*), qua Socrates irridetur) Agon, & ſaltatio bellicrepa, itemque λαμπαδοδρομία. Vigeſimus & ultimus dies religioſiſſimus, quo myſticam Bacchi pompam educebant, & cum cantu, & pompa Eleuſinem deducebant, ἐν ᾧ τὸν Ἴακχον ἐξῆγον. Hac die praeſidium Macedonum Athenas ingreſſum eſt, poſt exciſas ab Alexandro Thebas. Plutarchus in Camillo: καὶ μετὰ ταῦτα φρουρὰν Ἀθηναῖοι Μακεδόνων ἐδέξαντο περὶ αὐτὴν τὴν εἰκάδα τοῦ Βοηδρομιῶνος, ᾗ τὸν μυστικὸν Ἴακχον ἐξάγουσιν. *Poſteaque praeſidium Macedonicum vigeſimo die menſis Boedromionis recepiſſe Athenienſes, quo die myſticam pompam Bacchi educunt.* Et in Phocione: εἰκάδι γὰρ ἡ φρουρὰ Βοηδρομιῶνος εἰσήχθη μυστηρίων ὄντων, ᾗ τὸν Ἴακχον ἐξ ἄστεος Ἐλευσῖνάδε πέμπουσιν. *Quippe die menſis Boedromionis vigeſimo praeſidium ingreſſum eſt, myſteriorum ſolennibus, quo die Jacchum ex Urbe Eleuſinem deducunt.* Myſteria κατ' ἐξοχὴν majora intelliguntur. & quotannis celebrabantur. Ariſtides oratione Eleuſinia: πανηγύρεις τοίνυν αἱ μὲν ἄλλαι δι' ἔτους πέμπτου καὶ τρίτου πληροῦνται, μόνη δὲ ἡ τῶν μυστηρίων παντὸς ἔτους ἐνίκησεν εἶναι. *Nam quum reliquae celebritates quinto quoque anno, vel tertio peragantur, ſola haec myſteriorum celebritas, ut quotannis inſtauraretur obtinuit.* Quinto quoque anno celebrabantur Olympia. Seneca *Hercule Furente verſ.* 839. — 840.

Quantus Eleum coït ad Tonantem,
Quinta cùm ſacrum revocavit aeſtas.

Tertio quoque anno Thebis orgia Trieterica; quod triennali expeditione Bacchus Indiam ſubegiſſet. Idem Seneca *Herc. Oetaeo verſ.* 594. — 599.

Nos Cadmaeis Orgia ferre
Tecum ſolitae condita ciſtis,
Cùm jam pulſo ſidere brumae
Tertia Soles evocat aeſtas,
Et ſpiciferae conceſſa Deae
Attica Myſtas claudit Eleuſis.

Ad Dionyſia minora hunc locum pertinere putat Joſeph Scaliger (*b*), ſed viciſſim carpitur à Petavio (*c*). Nam Trieterica non Athenis, ſed Thebis tertio quoque anno celebrabantur. Lucanus *lib.* V.

Delphica Thebanae referunt Trieterica Bacchae

Eleuſinia verò haud longe ab Athenis annua; quò ſpectant poſtremi duo Senecae verſus, uti & alii ex allato loco *Herculis furentis*,

Quanta cùm longae redit hora noctis
Creſcere, & ſomnos cupiens quietos
Libra Phoebeos tenet aequa currus,
Turba ſecretam Cererem frequentat,

Et

(a) *Aelian. Var. hiſt. lib.* II. *cap.* 13., *Lucianus* ἐν ἀναβιοῦσι. (b) *loco cit.* (c) *Not. ad Themiſt. orat.* XII.

Et citi tectis properant relictis
Attici noctem celebrare Mystae.

Ad haec, non Baccho Thebano faciebant Athenienses, sed Jaccho Sabazio, sive Zagraeo, ex Jove & Proserpina nato, ut docet Arrianus (*a*): καθάπερ καὶ Ἀθηναῖοι Διόνυσον τὸν Διὸς καὶ Κόρης σέβουσιν, ἄλλον τοῦτον Διόνυσον· καὶ ὁ Ἴακχος ὁ μυστικὸς τούτῳ τῷ Διονύσῳ, οὐχὶ τῷ Θηβαίῳ, ἐπᾴδεται. *Quemadmodum etiam Athenienses Bacchum Jovis & Proserpinae filium colunt, diversum ab hoc Baccho. Et Jacchus mysticus huic Baccho, non Thebano illi accinitur.* Non erat igitur cur Aegyptii de Atheniensibus quererentur, ut de reliquis Graecis factitasse docet Diodorus (*b*); nam antiquissimum Athenis colebant Dionysum, sive Osirim, non Bacchum Semeleium; unde rectè colligas, non omnes Graecos ad Bacchum Thebanum purgationes retulisse, ut supra dicebamus (*c*). Annua, inquam Eleusinia. Herodotus *lib.* VIII. *cap.* LXV., ubi de Dicaeo quodam transfuga ad Persas, qui interrogatus à Damarato, quid sibi vellet pulvis, & clamor ex Eleusine, respondit; mystici Bacchi pompam sibi videri: τὴν δὲ ὁρτὴν ταύτην ἄγουσι Ἀθηναῖοι ἀνὰ πάντα ἔτεα τῇ Μητρὶ, καὶ τῇ Κόρῃ, καὶ αὐτέων τε ὁ βουλόμενος καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, μυέεται· καὶ τὴν φωνὴν τῆς ἀκούεις, ἐν ταύτῃ τῇ ὁρτῇ ἰακχάζουσι. *Hoc verò festum Athenienses celebrant quotannis Cereri, & Proserpinae. Et his sacris quicumque vult, & Atheniensium, & aliorum Graecorum initiantur. Ejusmodi autem vox, quam audis, est in hoc festo Bacchantium.* Vides, tum annua fuisse Eleusinia, tum Iaccho & Cereri promiscua. Nec tamen admodum arcana, quando tam facile quilibet Graecorum iis initiabatur. Immo & Barbari, & peregrini, Tullii saltem aetate, qui ait *primo de Natura Deorum. Omitto Eleusinam sanctam illam, & Augustam,*
Ubi initiantur gentes orarum ultimae (*d*).

Afferam insignem Demosthenis locum in *oratione de Corona* (*d*), ubi Aeschinem, veluti Eleusinium Corybantem traducit, & fere nihil praetermittit eorum, quae ad ea sacra spectare putabantur, initia, hinnulorum pelles, lustrationes & expiationes, verba initiatorum sacerdote praeeunte, ululatus, serpentes, coronas, saltationes, Bacchicum epiphonema, tedas, vannum, ac denique sacra in propatulo, & maribus feminisque communia: ἀνὴρ δὲ γενόμενος τῇ μητρὶ τελούσῃ τὰς βίβλους ἀνεγίνωσκες, καὶ τἆλλα συνεσκευωροῦ· τὴν μὲν νύκτα νεβρίζων, καὶ κρατηρίζων, καὶ καθαίρων τοὺς τελουμένους. καὶ ἀπομάττων τῷ πηλῷ, καὶ τοῖς πιτύροις, καὶ ἀνιστὰς ἀπὸ τοῦ καθαρμοῦ, καὶ κελεύων λέγειν, ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον· ἐπὶ τῷ μηδένα πώποτε τηλικοῦτον ὀλολύξαι σεμνυνόμενος. καὶ ἔγωγε νομίζω. μὴ γὰρ οἴεσθ' αὐτὸν φθέγγεσθαι μὲν οὕτω μέγα, ὀλολύζειν δ' οὐχ ὑπέρλαμπρον· ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις τοὺς καλοὺς θιάσους ἄγων διὰ τῶν ὁδῶν, τοὺς ἐστεφανωμένους τῷ μαράθρῳ, καὶ τῇ λεύκῃ, τοὺς ὄφεις τοὺς παρείας θλίβων, καὶ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς αἰωρῶν, καὶ βοῶν, Εὐοῖ Σαβοῖ, καὶ ἐπορχούμενος ὕης, Ἄττης, Ἄττης ὕης· ἔξαρχος καὶ προηγεμὼν, καὶ κιττοφόρος, καὶ λικνοφόρος, καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπὸ τῶν γραϊδίων προσαγορευόμενος.... *Vir factus, matri initianti libros lectitasti, & in ceteris rebus ad imposturam necessariis adjutasti: noctu quidem hinnulorum*

(a) *de Expedit. Alexandr. lib.* II. *pag.* 88. *edit. Gronov.* (b) *Vide supra pag.* 30. (c) *pag.* 36.
(d) Vide Meursium *Them. Att. lib.* II. *cap.* XXXIV. (e) *pag.* 349. *edit. an.* 1607. *Aureliae Allobrogum.*

rum pellibus, *& aqua lustrans atque expians eos*, *qui initiabantur*, *& extergens luto*, *& furfuribus*: *& quum surrexisses à lustratione*, *dicere jubens*: Mala effugi, reperi meliora : *id tibi laudi ducens* , *quòd nemo unquam tantum ululasset* : *idque & ego puto* . *Nolite enim credere*, *quum tam clarè loquatur*, *eum non clarissimè ululare*. *Interdiu autem praeclaros illos coetus per vias ducens*, *foeniculo* , *& populo redimitus*, *serpentes*, *quas parias vocant*, *elidens*, *& supra caput efferens*, *& clamitans*: *Evoe Saboe*; *& interim saltitans*, *Hyes*, *Attes* , *Attes Hyes*, *auspex*, *& anteambulo*, *& picifer*, *& vannifer* , *& ejus generis aliis nominibus ab aniculis salutabare* . Quod autem mysteria , & τελεταὶ communia fuerint Cereri, & Baccho, praeter indicium, quod facit Casaubonus (*a*), plura extant apud veteres criticos argumenta . Ad illa enim Sophoclis *in Antigone* carmina, 1231. — 1237.

Πολυώνυμε, Καδμείας
νύμφας ἄγαλμα, καὶ Διὸς
βαρυβρεμέτου γένος,
κλυτὰν ὃς ἀμφέπεις
Ἰταλίαν, μέδεις δὲ παγ-
κοίνου Ἐλευσινίας
Δηοῦς ἐν κόλποις,
Bacche Cadmaeae
Puellae decus,
Et Jovis tonantis genus,
Inclytam qui regis
Italiam, *& curas*
Eleusina communem
In sinu Cereris,

notant (παγκοίνου Ἐλευσινίας) post alias interpretationes, ἢ ὅτι κοινὰ τὰ μυστήρια Δήμητρος καὶ Διονύσου , *vel quia communia mysteria Cereri* , *& Baccho*. Ad illa verò in *Ranis Comicis* 325. *&* 326.

Ἴακχ᾽ ὦ πολυτιμήτοις
Ἕδραις ἐνθάδε ναίων,
Jacche, *ô pretiosas qui*
Sedes hîc habitas,

ajunt , καθὸ συνίδρυται τῇ Δήμητρι ὁ Διόνυσος ; *quoniam cum Cerere statuitur Bacchus*. Ipsum Pindarus (*b*) πάρεδρον Δημήτερος appellat. Hinc L. Mummius Achaicus Aristidis tabulam , de qua Plinius *libro* XXXV. *cap.* IV., habentem Liberi imaginem , in Cereris delubro posuit: de qua Strabo (*c*) infit : τὸν δὲ Διόνυσον ἀνακείμενον ἐν τῷ Δημητρείῳ τὸ ἐν Ῥώμῃ κάλλιστον ἔργον ἑωρῶμεν (*Manuscr.* ἑωράκεμεν) *Bacchum autem illum Romae in Cereris dedicatum inspexi* , *opus pulcherrimum*. De communi Bacchi , & Cereris cultu consulendum ait Spanhemius (*d*),

(a) *ad Athen. lib.* VI. *cap.* XV. (b) *Isthmion. Od.* VII. *v.* 3. *&* 4. (c) *lib.* VIII. *pag.* 381. ; (d) *ad Callimachi hymnum in Cererem v.* 7.

Strabonem, qui obſervat (*a*) à pluribus Graecis attribui: καὶ ΤΗ ΔΗΜΗΤΡΙ νὴ Δία τὸ ὀργιαστικὸν πᾶν, καὶ τὸ Βακχικὸν, καὶ τὸ χορικὸν, καὶ τὸ περὶ τὰς τελετὰς μυστικὸν, ΙΑΚΧΟΝ τε καὶ ΤΟΝ ΔΙΟΝΥΣΟΝ καλοῦσι, καὶ τὸν Ἀρχηγέτην τῶν μυστηρίων τῆς ΔΗΜΗΤΡΟΣ ΔΑΙΜΟΝΑ: & CERERI *mehercule orgia omnia*, & BACCHATIONES, *choros*, *ſacrorum initiationes*, *myſteria*, & BACCHVM IACCHVM *appellant*, *ac ducem myſteriorum Cereris genium*. Tullius etiam II. *de legibus*, de initiis Atticis verba faciens, inquit. *Quid ergo aget Jacchus*, *Eumolpidaeque veſtri &c.* Jacchum, & Eumolpidas, Cereris ſacerdotes, conjungit, genus ducentes ab Eumolpo, qui Cererem hoſpitio excepit, ut eſt apud Clementem Alexandrinum *in Protreptico*. Nec Cererem à Baccho ſeparandam cenſuit Lucretius *lib.* IV. *v.* 1161., ut eſt à Scaligero emendatus:

At gemina, & *mammoſa Ceres*, *eſt ipſa ab Iaccho*.

pro quo monſtrum quoddam legebatur in vetuſtiſſima editione Veneta A. MCCCCLXXXXV.

At lavima & mannio ſacer eſt ipſa ab iacho.

Florentina A. MDXII. habebat

At λάβρα, *immanis*, *acriſque eſt icta ab Iacho.*

Aliis, teſte Petro Candido, qui eandem editionem curavit, erat:

At Lamiu eſt manioſa. Deo certe eſt ipſa ab Iacho.

Idem Strabo eodem *lib.* X. *pag.* 470., Bacchi, & Phrygiae Rheae, ſive Matris Magnae ſacra conjuncta fuiſſe inquit: πάλιν καὶ οὗτος τὰ Διονύσια, καὶ τὰ Φρύγια εἰς ἓν συμφέρουσι: *rurſum Bacchi*, & *Phrygiae Rheae res in unum confundunt*. & *pag.* 471. poſt memoratum Demoſthenis locum *de Corona* adverſus Aeſchinem, ſubdit: ταῦτα γάρ ἐστι Σαβάζια, καὶ Μητρῷα: *haec enim Sabazia*, & *Magnae Matris ſacrorum ſunt*. Quod in id quod dicebamus redit. Nam Ceres eſt Terra (*b*), Ops Terra (*c*); Cybele, ſive Mater Magna, Mater Idaea, Dea Phrygia, Peſſinuntia, Berecyntia, item Terra (*d*); Terra etiam Iſis (*e*), quae frumentum reperit apud Aegyptios (*f*), ideoque eadem ac Ceres Stephano *de Urbibus* in ΒΟΥΣΙΡΙΣ: Ἶσις δ᾽ ἐστὶ κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν, ἡ Δημήτηρ: *Iſis autem*, *ſecundum Graecorum linguam*, *dicitur Demeter* (*g*): itaque Diodorus tradit *lib.* I., Iſidem à Graecis dictam fuiſſe *legiferam*, *Theſmophoram*, *Cererem*, *Lunam*, *Junonem*: quod Roſinus notavit *Antiquit. Rom. lib.* II. *cap.* XXII.: tametſi nullus dubito, aliud omnino videri legentibus veterum fabulas, & Theogoniam. A Cerere igitur revera nihil diſtant Mater Magna, Mater Idaea, Cybele, Ops, Iſis, Dea Syria; quarum ſacra ſemper cum bacchatione.

Fuere autem veluti quidam gradus participandi myſteria. Primus fuit ἡ κάθαρσις *purificatio*; Καθάρσια, & τὰ προτέλεια *expiationes*, & *praepa-*

(a) *lib.* X. *pag.* 468. (b) *Phurnutus cap.* XX., *Euripid. Bacch. v.* 276. (c) *Macrob. lib.* I. *cap.* X. (d) *Orpheus apud Diodorum lib.* III. *pag.* 137., *Arnob. lib.* III., *Lucret. lib.* II. *v.* 598. – 658. (e) *Lactant. lib.* I. *cap.* XIII., *Plutarch. de Iſide*, & *Oſiride pag.* 374. (f) *Martian. Capella lib.* II. *de nupt. Philol.* & *Merc.* (g) Vide Roſinum *lib.* II. *cap.* IV. & XXII., *ibique Dempſteri Paralipomena.*

parationes ad rem divinam faciendam Clementi Alexandrino (*a*). Secundus parva myſteria, ſive inſtitutio & praeparatio ad majora, *παραλαμβάνειν τὰ μυστήρια*; & tunc dicebantur initiati *myſtae*, & *Ephori*. Inſtituebantur ad Eleuſinii templi portas, eaque audiebant, quae committi illis tutò poſſe videbantur, quaeque nihilominus enuntiare nefas fuit; qua de re jusjurandum praeſtabant, & *οἱ μεμυημένοι* *Jurati* dicebantur: ut in veteri inſcriptione apud Gruterum (*b*), quam citat Petavius: JURATUS AD SACRA ETRURIAE (*c*). Tertius gradus fuit majorum myſteriorum acceptio, quae *ἐποπτεία*. Harpocration (*d*): *οἱ μυηθέντες ἐν Ἐλευσῖνι, ἐν τῇ δευτέρᾳ μυήσει ἐποπτεύειν λέγονται*.

Putat Caſaubonus (*e*), luſtrationem à parvis initiis non fuiſſe ſeparatam: ſed diſertè tres gradus memorantur à Clemente Alexandrino (*f*): *οὐκ ἀπεικότως ἄρα καὶ τῶν μυστηρίων τῶν παρ' Ἕλλησιν ἄρχει μὲν τὰ καθάρσια, καθάπερ καὶ τοῖς βαρβάροις τὸ λουτρόν· μετὰ ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ μικρὰ μυστήρια, διδασκαλίας τινὰ ὑπόθεσιν ἔχοντα καὶ προπαρασκευῆς τῶν μελλόντων· τὰ δὲ μεγάλα περὶ τῶν συμπάντων οὐ μανθάνειν ἔτι ὑπολείπεται, ἐποπτεύειν δὲ, καὶ περινοεῖν τήν τε φύσιν καὶ τὰ πράγματα*. *Non abs re ergo in myſteriis quoque, quae fiunt apud Graecos, primum locum tenent expiationes, & luſtrationes, ſicut etiam apud Barbaros lavacrum. Poſt haec autem ſunt parva myſteria, quae habent aliquod fundamentum doctrinae, & praeparationis futurorum. In magnis autem de univerſis non reſtat amplius diſcere, ſed contemplari, & mente comprehendere, & naturam, & res ipſas.*

Annus, ut minimum, intercedebat à parvis myſteriis ad epopteam; ut plurimum verò quinquennium; nam longâ caſtimoniâ docebantur ad majora pervenire. Ecce Tertulliani locum *adverſus Valentinianos in principio*, juxta Scaligeri emendationem, quam probavit Caſaubonus (*g*), partim etiam Rigaltius (*h*), improbavit Petavius. *Nam & illa* (inquit) *Eleuſinia heureſis* (vulgò haereſis) *& ipſa Atticae ſuperſtitionis quod tacent, pudor eſt. Iccirco & aditum prius cruciant, diutius initiant quàm conſignant: quum epoptas* (futuros ſc.) *ante quinquennium inſtituunt, ut opinionem ſuſpendio cognitionis aedificent, atque ita tantam majeſtatem exhibere videantur, quantam praeſtruxerunt cupiditatem. Sequitur jam ſilentii officium: attentè cuſtodiunt quod tarde invenitur. Ceterum tota in adytis divinitas, tot ſuſpiria epoptarum* (*portarum* habebat vulgata lectio, quam retinuit Petavius, ut myſtarum Cereris cúm cathecumenis Chriſtianorum comparationem inſtitueret) *totum ſignaculum linguae ſimulacrum membri virilis revelatur.*

His legibus ſolutus eſſe voluit, & omnibus ſimul myſteriis initiari Athenis Demetrius Poliorcetes. Philochorus apud Harpocrationem (*i*): *Δημητρίῳ μὲν οὖν ἴδιόν τι ἐγένετο παρὰ τοὺς ἄλλους, τὸ μόνον ἅμα μυηθῆναι καὶ ἐποπτεῦσαι, καὶ τοὺς χρόνους τῆς τελετῆς τοὺς πατρίους μετακινηθῆναι*. *Demetrio igitur peculiare quiddam praeter ceteros contigit, ut ſimul & ſemel myſteriis initiaretur, eademque viſeret, ac patria initiationis ritûs tempora im-*

 mu-

(a) *Stromat.* IV. V. Vide Harpocrationem *in* ΠΡΟΤΕ'ΛΕΙΑ. (b) *pag.* CCCCLXXIX. I. (c) *ad dictam orat. Themiſt.* (d) *in* Ε'ΠΩΠΤΕΥΚΟ'ΤΩΝ. (e) *ad Athen. lib.* VI. *cap.* XV. (f) *Stromat. lib.* V. (g) *ad Athen. lib.* VI. *cap.* XV. (h) cujus, & Phil. Priorii notas vide. (i) *in* Α'ΝΕΠΟ'ΠΤΕΥΤΟΣ.

mutaret. Nimirum Athenienſes, qui effuſiſſimi in omne genus adulationis tantum non Demetrium divinis honoribus affecerant, coacti ſunt Munychionem menſem vocare Antheſterionem, & paulo poſt ex Antheſterione Boëdromionem facere, ut ſaltem verbo tenus religionem, & ritus à majoribus acceptos ſervaſſe viderentur. Rem, uti geſta eſt, narrat Plutarchus in Demetrio: τότε δ' οὖν ἀναζευγνύων εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔγραψεν ὅτι βούλεται παραγενόμενος εὐθὺς μυηθῆναι, καὶ τὴν τελετὴν ἅπασαν ἀπὸ τῶν μικρῶν ἄχρι τῶν ἐποπτικῶν παραλαβεῖν. τοῦτο δὲ οὐ θεμιτὸν ἦν, οὐδὲ γεγονὸς πρότερον· ἀλλὰ τὰ μικρὰ τοῦ Ἀνθεστηριῶνος ἐτελοῦντο, τὰ δὲ μεγάλα τοῦ Βοηδρομιῶνος· ἐπώπτευον δὲ τοὐλάχιστον ἀπὸ τῶν μεγάλων ἐνιαυτὸν διαλιπόντες. ἀναγνωσθέντων δὲ τῶν γραμμάτων, μόνος ἐτόλμησεν ἀντειπεῖν Πυθόδωρος ὁ δᾳδοῦχος· ἐπέρανε δὲ οὐδὲν, ἀλλὰ Στρατοκλέους γνώμην εἰπόντος, Ἀνθεστηριῶνα τὸν Μουνυχιῶνα ψηφισαμένους καλεῖν καὶ νομίζειν, ἐτέλουν τῷ Δημητρίῳ τὰ πρὸς ἀγοράν. (forte ſcribendum, ait vir magnus ad Athenaeum (*a*) τὰ πρότερα ἱερά; vel τὰ πρὸς ἁγνείαν, *initiarunt Demetrium iis ſacris, quae ad caſtimoniam ſpectabant*) καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐξ Ἀνθεστηριῶνος ὁ Μουνυχιὼν γενόμενος Βοηδρομιὼν, ἐδέξατο τὴν λοιπὴν τελετὴν ἅμα καὶ τὴν ἐποπτείαν, τοῦ Δημητρίου προσεπιλαβόντος. *Porrò* (inquit) *repetens tunc Athenas, velle ſcripſit ſe, ubi eò veniſſet, illico initiari, myſteriaque à parvis uſque ad ultima, & recondita ſacra, quae epoptica appellant, cuncta percipere. Id nefas erat, neque viſum ante fuerat unquam: verùm peragebantur parva menſe Antheſterione, magna Boëdromione; recondita inſpiciebant, interjecto à magnis ut minimum anno.* Quid ergo factum, ut Demetrio mos gereretur? *lectis literis ejus, unus ſubſtinuit intercedere tedifer Pythodorus; in caſſum tamen. Ceterum lata ex Stratoclis ſententia lege, ut menſem Munychionem Antheſterionem nuncuparent & haberent, Demetrium initiaverunt ceremoniis, quae publicè fiebant. Mox iterum ab Antheſterione Munychion converſus in Boëdromionem, reliquas ceremonias recepit, ſimulque ad inſpectionem quoque admiſſus Demetrius eſt ſacrorum.* Igitur eo anno Eleuſinia celebrata ſunt menſe *Munychione* (Majo); nam ultimo magnorum myſteriorum die Bacchus ex urbe Athenarum, cum ingenti pompa Eleuſinem tranſvehebatur.

Equidem Eleuſinia quotannis eodem menſe Boëdromione celebrata, docet Ariſtides oratione Eleuſinia, ubi incenſum Cereris templum deplorat: μόνη δὲ ἡ τῶν μυστηρίων, πάντως ἔτους ἐνίκησεν εἶναι: *Sola haec myſteriorum celebritas, ut quotannis inſtauraretur obtinuit*; & circa finem: Βοηδρομιὼν δὲ τὰς ἑτέρας τανῦν δεῖται βοῆς: *Boëdromion autem hic alia nunc voce indiget*. Inſtituta ea tradit Diodorus (*b*) ab Erechtheo, quum ex Aegypto Athenas cum magna frumenti copia adveniſſet, in memoriam Cereris, Proſerpinam amiſſam lugentis. Agon itaque celebrabatur. Pindari Scholiaſtes (*c*), ὅτι ἐν Ἐλευσῖνι Δήμητρός ἐστιν ἀγὼν καὶ στέφανος ἦν κριθαί. Et quidem cum facibus, & noctu. Minucius Felix in Octavio: *Ceres facibus accenſis, ac ſerpente circumdato, errore ſubreptam, & corruptam Liberam anxia, & ſollicita veſtigat.* Clemens Alexandrinus (*d*): Δηὼ δὲ καὶ Κόρη, δρᾶμα ἤδη ἐγενέσθην μυστικόν· καὶ τὴν

(a) *Caſaubon. ad lib. VI. cap. XV.* (b) *lib. I. cap. 29.* (c) *ad Iſthmion. Od. I.* (d) *Protrept.*

καὶ τὴν πλάνην, καὶ τὴν ἁρπαγὴν καὶ τὸ πένθος αὐτῶν Ἐλευσὶς δαδουχεῖ. *Ceres autem & filia Proserpina jam in mysteriorum scena versantur, erroremque, & raptum, & earum luctum Eleusis illustrat facibus.* Ejus rei originem exponit Cicero IV. *in Verrem*, Lactantius *cap.* XXI. *lib.* I., & Ovidius IV. *Fastorum vers.* 491. — 496. Nam quum Ceres, Proserpinam quaerens, Aetnam pervenisset,

Illic accendit geminas pro lampade pinus:
Hinc Cereris sacris nunc quoque teda datur.
Est specus exesi structurâ pumicis asper;
Non homini regio, non adeunda ferae:
Quò simul ac venit, fraenatos curribus angues
Jungit, & aequoreas sicca pererrat aquas.

Hinc illa Statii (*a*)

Noctivagumque gregem, quamvis sibi luget, Eleusis
Flevit, & arcanos errantibus extulit ignes.

Et Claudiani, *de Raptu Proserpinae in principio*

——— *sanctasque faces extollit Eleusis.*

Seneca *in Hercule furente*

Et citi tectis properant relictis
Attici noctem celebrare mystae.

Et quia Bacchus in eadem pompa, ideo Aristophani in *Ranis act.* I. *sc.* VII. *v.* 346. dicitur

Νυκτέρου τελετῆς φωσφόρος ἀστήρ, ——
Festi noctivagi lucifer, ——

ubi Scholiastes: Νύκτωρ δ' ἐτελεῖτο τὰ μυστήρια· ὧν τῆς τελετῆς οὐ μόνον χορευτὴς, ἀλλὰ καὶ ἔξαρχος ἦν ὁ Διόνυσος. καὶ μὴν Διονύσου ἐν Ἐλευσῖνι ἱερόν ἐστι. *Noctu quoque peragebantur mysteria, quorum festo non modò choreas ducebat, sed princeps erat Dionysus; nam Dionysi quoque templum est Eleusine.* Quem locum, ut pleraque alia, humanissimè indicavit mihi vir impensè doctus Franciscus Galluppus, quem honoris causâ nomino. Fabula inde orta est, quòd Proserpina, venationi dans operam, à Plutone, latronum ductore, qui ad Aetnae fauces habitabat, per vim compressa est, deinde mersa lacu, ne facinus vulgaretur. Inde matri, frustra eam quaerenti, ingens luctus.

Athenienfium more Ceres Neapoli culta, & agon λαμπαδηδρομίας celebratus: qui in eo erat, ut accensae lampades conservarentur; cujus enim currentis fax extincta esset, is victoriâ successori cedebat. Statius noster (*b*)

Tuque Actaea Ceres, cursu cui semper anhelo
Votivam taciti quassamus lampada mystae.

Actaea

(a) *Thebaid. lib.* XII. *v.* 132. — 133. (b) *Sylvar.* IV. 8.

Actaea Ceres eſt Ceres Sicula; nam Καλὴ ἀκτὴ oppidum eſt Siciliae in littore Septentrionali (*a*), cujus incolae *Calactini*. Vel *Actaea* Ceres quaſi Attica: nam & haec regio *Acte* aliquando appellata (*b*).

Ut olim Romae ſacra Herculi faciebant Potitii, & Pinarii, ita Eleuſinae Eumolpidae, de quibus eſt mentio apud Tullium (*c*). *Nam quum Ceres*, inquit Clemens Alexandrinus (*d*), *Proſerpinam quaereret, habitabant Eleuſinem Terrigenae, ſive Terrae filii. Eorum nomina Baubo, & Diſaules, & Triptolemus; praeterea Eumolpus, & Eubuleus. Triptolemus erat bubulcus, paſtor Eumolpus, opilio Eubuleus, à quibus Eumolpidarum, & hoc ſacra enuncians praeconum genus Athenis effloruit.* Pheneatibus eadem ſacra tradita fuiſſe ab Eumolpi pronepote quodam, auctor eſt Pauſanias *in Arcadicis*: *Veniſſe illuc Cererem* (inquit) *narrabant Pheneatae ante Naum quaeritantem Proſerpinam, & comiter, liberaliterque acceptam, diviſiſſe legumina omnia, praeter fabam. Qui primi Deam hoſpitio excepere, templum ad imam Cyllenem erexere, & initia inſtituerunt, Triſaules, & Demitaules nomen habuerunt.* Cur ſit impura faba, religione inquit Pauſanias ſe impediri quò minus dicat.

De Triptolemo non conſentiunt veteres, & varii variè fabulati ſunt. Argivi, teſte Pauſania (*e*), contendebant, Triptolemum, & Eubuleum fuiſſe Trochili filios, ſacrorum antiſtitis, qui Argis ab Agenore pulſus in Atticam venit, uxoremque Eleuſinem duxit: Athenienſium ſententiâ Triptolemus fuit Celei filius, qui primus ſationem, & frugum cultum tradidit: Muſaeus verò poëta Oceani & Terrae filium prodidit: Orpheus Eubuleo, & Triptolemo Diſaulem patrem fuiſſe ſcripſit: Choerilus Athenienſis in ea fabula, cui *Alope* nomen fecit, Cercyonem, & Triptolemum fratres natos ait ex Amphyctionis filiabus, & Triptolemum à Ranone genitum, Cercyonem à Neptuno.

Atqui Hyginus *Fabula* CXLVII. Eleuſini Regis filium Triptolemum facit: *Quum Ceres* (inquit) *Proſerpinam filiam ſuam quaereret, devenit ad Eleuſinum Regem, cujus uxor Cothonea puerum Triptolemum pepererat, ſeque nutricem lactantem ſimulavit. Hanc Regina libens nutricem filio ſuo recepit. Ceres, quum vellet alumnum ſuum immortalem reddere, interdiu lacte divino alebat, noctu clam in igne obruebat. Itaque praeterquam ſolebant mortales, creſcebat. Et ſic fieri quum mirarentur parentes, eam obſervaverunt. Quum Ceres eum vellet in ignem mittere, pater expavit. Illa irata Eleuſinum exanimavit; at Triptolemo alumno ſuo aeternum beneficium tribuit: nam fruges propagati * currum draconibus junctum tradidit, quibus vehens orbem terrarum frugibus obſevit. Poſtquam domum rediit, Celeus eum pro beneficio interfici juſſit; ſed, re cognitâ, juſſu Cereris Triptolemo regnum dedit; quod ex patris nomine Eleuſinum nominavit; fierique ſacrum inſtituit, quae Theſmophoria Graecè dicuntur.* Non ab Eleuſino, ſed à Celeo Cererem hoſpitio ſuſceptam; ac hujus alumnum fuiſſe Deiphontem, non Triptolemum, ex Apollodoro, & Lactantio ad Sta-

(a) *Caſaubon. ad Athen. lib.* VII. *cap.* 21. Vide *Berckelii commentar. ad Stephanum in* Καλὴ ἀκτὴ, ubi monet malè legi πόλις Κρητῶν, pro πόλις Σικελῶν, quod nec latuit Holſtenium. (b) *Stephanus in* Ἀκτή. (c) *de legib.* II. (d) *Protrept.* (e) *in Atticis.*

Statium, adnotavit *Th. Munckerus* ad eandem Hygini fabulam. Ex Nicandri verò Scholiaſte *pag.* 53., Celeum, Triptolemi patrem à Cerere conjectum in ignem. Celeum certè ſenem, ejuſque filium Triptolemum, Cereris alumnum facit Ovidius *Faſtorum* IV. *verſ.* 547. In Celea regione quarto quoque anno initia Cereris fuiſſe celebrata, non admodum diverſa ab Eleuſiniis, docet *Pauſanias in Corinthiacis*.

Theſmophoriorum originem allato loco tradit Hyginus; quae non, ut Eleuſinia, in memoriam Cereris, amiſſam filiam lugentis, inſtituta ſunt; ſed propter regnum Triptolemo attributum, agros diviſos, terminoſque agrorum conſtitutos (*a*); unde Ceres dicta legifera, θεσμοφόρος in Inſcriptione apud Gruterum (*b*), & Phurnuto θεσμοθέτις (*c*). Paulò aliter Servius ad IV. Virgilii *v.* 57. *Leges Ceres dicitur inveniſſe; nam & ſacra ipſius Theſmophoria, ideſt legum latio vocatur: ſed hoc ideo finitur, quia ante inventum frumentum à Cerere paſſim homines ſine lege vagabantur; quae feritas interrupta eſt poſtquam ex agrorum diſcretione nata ſunt jura. Theſmophoria autem vocatur legum latio; an quia in aede Cereris in aere inciſae ſunt leges*. Sic Servius Graecorum notiones, & Romanorum confundit (*d*). Ovidius (*e*) utrumque Cereris munus complexus eſt, quum ait:

Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris:
Prima dedit leges. Cereris ſunt omnia munus.

Plutarchus libro *de Iſide & Oſiride*, triſtia ſacra appellari memorat Theſmophoria, eodem menſe celebrata, quo Aegyptii faciebant Iſidi; Atticaſque mulieres, humi ſedentes jejunare (*f*), quòd nimirum Ceres ob Proſerpinae filiae deſcenſum eſt in dolore, ideſt propter fructuum occultationem. Plutarchi auctoritatem fortè ſequutus Clemens Alexandrinus, inquit, *τὴν μυθολογίαν αἱ γυναῖκες ποικίλως κατὰ πόλιν ἑορτάζουσι Θεσμοφόρια, Σκιροφόρια· πολυτρόπως τὴν Φερεφάττης ἐκτραγῳδοῦσαι ἁρπαγήν. Hujus fabulae diem feſtum mulieres variè per urbem concelebrant Theſmophoria, Scirophoria* (*g*) *multis modis raptum Proſerpinae tragicè decantantes*. Verùm luctus ob Proſerpinae raptum propriè ſpectat ad Eleuſinia, quae poſt vigeſimam Boëdromionis diem, ut ſupra vidimus, celebrabantur. Sequenti menſe *Pyanepſione* Theſmophoria, qui menſis incidebat in noſtrum Novembrem, dicebaturque Aegyptiis *Athyr*, Boeotis *Damatrius*, ſive Cerealis: eſt enim menſis ſationis; ut Plutarchus docet eodem libro *de Iſide*, & *Oſiride*. Idem in Demoſthene: *Deceſſit*, inquit, XVI. *die menſis Pyanepſionis, quem diem ſacris Cereris triſtiſſimum agentes in templo Deae jejunant feminae*. Occaſione namque amiſſae Proſerpinae primùm Eleuſinem ad Celei domum pervenit Ceres; deinde Triptolemum frugum ſationem docuit; & tandem regno, aequis legibus conſtitutis, donavit. Quum itaque finis Eleuſiniorum incideret ferè in principium Theſmophoriorum, inde factum ut adhuc Theſmophoriis amiſſa Proſerpina lu-

ge-

(a) *Diodor. lib.* I. *cap.* 14. (b) *pag.* CCCIX. 1. (c) *cap.* XXVIII. (d) Vide Dempſter. *Paralip. ad Roſin. lib.* II. *cap.* XI. (e) V. *Metam. v.* 342. (f) *pag.* 378. Vide *Athen. lib.* VII. *cap.* XVI.
(g) *Umbraculorum feſtum.* Vide *Scholiaſt. Ariſtoph. ad v.* 18. Ἐκκλησιαζουσῶν, Harpocrationem *in* ΣΚΙ'ΡΟΝ, & Svidam in eadem voce, & in Σκίρος.

geretur. Pyanepſionem menſem Octobrem putat Gyraldus (*a*); ſed Theſmophoria hyeme fieri, non obſcurè docet apud Ariſtophanem in *Θεσμοφοριαζούσαις verſ.* 74. — 76. Agathonis Poëtae ſervus:

——————— *χειμῶνος οὖν*
Ὄντος κατακάμπτειν τὰς στροφὰς οὐ ῥᾴδιον,
Ἢν μὴ, προΐῃ θύραζε πρὸς τὸν ἥλιον.
——————— *hyeme enim*
Flectere ſtrophas (& modos carminum) *non eſt facile,*
Niſi (quis) *progrediatur foras ad Solem.*

Quod Octobri convenire, nunquam mihi perſuaſerit Gyraldus.

Eleuſinia Cereri & Baccho fiebant, erantque viris & mulieribus communia, uti ex ſuperiùs allatis, liquet. *Theſmophoria* Cereri tantum ſacra, & à ſolis matronis, quas Μελίσσας vocat Pindari Scholiaſtes (*b*). Nullam itaque in memorata Ariſtophanis comoedia celebritatis partem ſibi vendicant viri; immo Mneſilochus muliebrem veſtem induit, ut Euripidem in maximo mulierum conventu defenderet. Eretrienſium tantummodò mulierum eſt mentio apud Plutarchum (*c*), qui inquit, eas idcirco ad Solem carnes aſſare, quia captivae, quas Trojà abduxerat Agamemnon, quum ibi facerent Theſmophoria, tempeſtate ad navigandum oblatâ, ſubito avectae ſunt, ſacrificio nondum perfecto. Pauſanias etiam memoriae prodidit (*f*), apud Eleos nefas eſſe viris Cereris fanum ingredi; & de Cereris quodam luco *in Achaicis* verba faciens, inquit: *Feſtos dies agitant ſeptem, quorum tertio è templo viri omnes exeunt* (die nimirum jejunii, ut inferius); *mulieres verò intus relictae, ritu à majoribus tradito, nocturnum peragunt ſacrum. Neque viros tantum excludunt, ſed canes etiam maſculos ejiciunt. Poſtero die reviſunt feminas viri, multoque cum riſu ultro citroque ſales, & dicta jaciuntur.* Majore cum ſeveritate, & continentia Sicilienſes, teſte Cicerone (*e*): *Sacrarium* (inquit) *Cereris eſt apud Catinenſes eadem religione, qua Romae, qua in ceteris locis, qua prope in toto orbe terrarum. In eo ſacrario intimo fuit ſignum Cereris perantiquum, quod viri non modò cujuſmodi eſſet, ſed ne eſſe quidem ſciebant: aditus enim in id ſacrarium non eſt viris: ſacra per mulieres, ac virgines confici ſolent. Hoc ſignum noctu clam iſtius ſervi ex illo religioſiſſimo, atque antiquiſſimo fano ſuſtulerunt. Poſtridie ſacerdotes Cereris, atque illius fani antiſtitae, majores natu, probatae ac nobiles mulieres rem ad magiſtratus ſuos deferunt: omnibus acerbum, indignum, luctuoſum denique videbatur.* Quinimmo capite luebant viri, ſi templum Cereris ingredi auſi eſſent: unde Curius Fortunatianus *Rhet. lib.* I. *Qui auxilium parentibus non tulit, capite plectatur; &, mas templum Cereris ſi ingreſſus fuerit, capite puniatur: in templo Cereris matri auxilium filius tulit, petitur ad poenam.* Eadem ferè habet Sulpitius Victorinus *Inſtit. orat.* apud Meurſium *Themidis Atticae lib.* II. *cap.* XX. Hinc Mneſilochus, quòd habitum mentitus in arcana ſacrorum

---

(a) *libello de annis & menſibus.* (b) *ad* IV. *Pyth.* (c) *Quaeſt. Graec.* XXXI. (d) *in Arcadicis.*
(e) IV. *in Verrem*, *Lactant. lib.* II. *cap.* IV.

rum irrepsisset, ad supplicium à mulieribus deposcitur in *Thesmophoriazusis* Comici:

——— ἀνδράσιν ἐ
Θεμιτὸν εἰσορᾶν
Ὄργια σεμνὰ θεαῖν.
——— viris non
Fas est intueri
Orgia veneranda Dearum.

ut ibidem mulierum chorus canit, *v.* 1161. — 1163.

Hae sacerdotes summam castitatem profitebantur; adeo ut viticis, sive *agni-casti*, ut vulgus vocat, foliis cubitum sibi sternerent, ut tradunt Dioscorides, Galenus, Plinius, & alii, quos citat Spanhemius (*a*). Hinc Lucianus Dialogo Matris & Musarii: *καὶ σωφρονήσει καθάπερ οὐχ ἑταῖρα, τῆς δὲ θεσμοφόρου ἱερειά τις οὖσα: Et pudice ages, perinde ac si non meretrix, sed Cereris legiferae quaepiam sacerdos esses.* Multa nihilominus pudenda in Thesmophoriis, ad generandi vim pertinentia. Athenaeus *libro* XIV. *cap.* XIV. *Heraclides*, inquit, *libro de vetustis, & sancitis moribus scribit, apud Syracusios in perfectis Thesmophoriis ex sesamo, & melle fingi pudenda muliebria* (*ἐφήβαια γυναικεῖα*) *quae per ludos, & spectacula circumferebantur, & in tota Sicilia vocabantur mylli.* Meritò igitur Clemens Alexandrinus (*b*): ait *αἰσχύνης ἔμπλεως ἡ περὶ τὴν Δηὼ μυθολογία*: *plena enim probro omnis de Cerere mythologia.*

Ut Eleusinia non Athenis tantùm, ita Thesmophoria in omnibus ferè Graecorum urbibus; Mileti, Argis, Ephesi, Agrigenti, Syracusis, apud Arcadas (*c*), & Neapoli; cujus rei testem habemus veterem lapidem, à Capacio allatum (*d*): ΚΟΜΙΝΙΑΙ ΠΛΟΥΤΟΓΕΝΙΑΣ ΙΕΡΕΙΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΣ ΘΕΣΜΟΦΟΡΟΥ ΘΥΓΑΤΡΙ. *&c.* idest COMINIAE, PLVTOGENIAE SACERDOTIS CERERIS LEGIFERAE FILIAE *&c.*; diverso tamen dierum numero, ut monet Casaubonus (*e*). Nam alibi fuit festum dierum novem, alibi septem (ut apud Eleos, ex allato Pausaniae loco), alibi trium, alibi quatuor, auctore Hesychio in *τρίτη θεσμοφορίων*. Meritò inquit Casaubonus: *è quatuor diebus nullum certè appellaveris medium, ut facit Athenaeus hoc loco*: sed, ignoscant mihi ejus manes, memoriâ lapsus est quum ex Aristophane inquit, tres fuisse Thesmophoriorum dies. Comicus enim in *Θεσμοφοριαζούσαις vers.* 48. tertiam diem mediam disertè vocat; ut mirum sit, virum doctissimum in media quodammodo luce caecutisse.

Ἐπεὶ τρίτη 'στι Θεσμοφορίων ἡ μέση.
Quia tertius dies est Thesmophoriorum (qui scilicet) *medius.*

Ad minus igitur quinque. Medium illum diem praecipuâ castimoniâ colebant, & omnis cibi abstinentiâ, & *νηστείαν* vocabant, idest *jejunium* (*a*).

(a) *Dioscorides lib.* I. *cap.* 136., *Galen. simplic. medicament. lib.* VI., *Guil. Philander ad Vitruv. lib.* X. *cap.* XI. *Plin. lib.* XXIV. *cap.* IX., *Aelian. de Animal. lib.* IX. *cap.* 26. *apud Spanhem. dissert.* VI. (b) *Protrept.*, *Spanhem. Differt.* VI. (c) *Herodot. lib.* II. & VI., *Polyaen. lib.* V. *cap.* I., *Athen. lib.* XIV. *cap.* XIV. (d) *Hist. Neap. cap.* XIV., *Reines. class.* V. 9. (e) *ad Athen. lib.* VII. *cap.* XVI.

(*a*). Hoc festo captivi solvebantur, ut ex Marcellino in Hermogenem docet Meursius *lib.* II. *Themidis Atticae cap.* VIII.

Praeterea Eleusiniis immolabatur porca, & unusquisque pro se mactabat. Unde Aristophani mysticae porcae (*b*):

ΔΙ. Τί δαὶ φέρεις; ΜΕ. χοίρως ἐγώνγα μυστικάς.
DI. *Quid mercimonii igitur fers?* ME. *porcas mecum apporto mysticas.*

De Eleusiniis etiam accipiendus est ejusdem Scholiastes ad *v.* 341. *Ranar.* παρόσον χοῖροι τῇ Δήμητρι καὶ τῷ Διονύσῳ ἐθύοντο, ὡς λυμαντικοὶ τῶν θεοῖν δωρημάτων: *quoniam porci & Cereri, & Baccho immolabantur, ut corruptores utriusque numinis donorum, segetum scilicet, & vinearum.* Eandem rationem affert Macrobius *lib.* I. *Saturnal. cap.* XII. Phurnutus *cap.* XXVIII. mavult sues praegnantes, *propter terrae fertilitatem, & facilem conceptum.* Vinum insuper libabatur, unde ebrietas, furor, & omnia, quae à temulentis, rectaeque rationis statu deturbatis expectari possunt. Contra à Thesmophoriis, quae Cereri tantum sacra, arcebantur porci: ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις (ait Clemens (*c*) Alexandrinus) μεγαρίζοντες, χοίρους ἐκβάλλουσιν. *In Thesmophoriis Megarensium more porcos expellunt.* Non vino, sed mulso libabatur; unde Plautus in *Aulularia* (*d*), citatus etiam à Macrobio (*e*):

Sta. *Cererin', mi Strobile, hi sunt facturi nuptias?*
Str. *Qui?* St. *quia temeti nihil allatum intelligo.*

Eleusinia propriè dicta nunquam fuisse publicè, aut privatim Romae celebrata, satis declarat Tullius II. *de Legibus*, ubi se, & Pomponium Atticum Athenis initiatos haud obscurè significat: *Quid ergo*, inquit, *aget Jacchus, Eumolpidaeque vestri, & augusta illa mysteria, siquidem sacra nocturna tollimus? Non enim Populo Romano, sed omnibus bonis firmisque populis leges damus?* A. *Excipis, credo, illa, quibus ipsi initiati sumus.* M. *Ego verò excipiam. Nam mihi quum multa eximia, divinaque videntur Athenae tuae peperisse, atque in vita hominum attulisse, tum nihil melius illis mysteriis, quibus ex agresti immanique vita exculti ad humanitatem, & mitigati sumus; initiaque, ut appellantur, ita revera principia vitae cognovimus; neque solùm cum laetitia vivendi rationem accepimus, sed etiam cum spe meliore moriendi.* Hoc est illud carmen apud Demosthenem *de corona*: ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον: *mala effugi, reperi meliora*: hoc idem est quod ait Plato in Phaedone: *quicumque non expiatus, neque initiatus migrabit ad inferos, in coeno jacebit. Quicumque verò purgatus atque initiatus illuc accesserit, cum Diis habitabit. Sunt enim, ut vulgò ajunt, qui in mysteriis versantur thyrsigeri quidem multi, pauci verò Bacchi* (*f*). Mox subdit Tullius, rem fore periculi plenissimam, si nocturna Atheniensium sacra Romae mulieres viris permistae facerent: itaque ab antiquissimo ritu non

(a) *Casaubon. loc. cit.* (b) *Acharn. act.* III. *sc.* III. *vers.* 15. (c) *Protrept.* (d) *Act.* II. *sc.* III.
(e) *lib.* III. *Saturn. cap.* XI. (f) Vide Laërtium *in Antisthene.*

non eſſe diſcedendum: *Diligentiſſimè ſanciendum est* (inquit) *ut mulierum famam multorum oculis lux clara cuſtodiat, initienturque eo ritu Cereri, quo Romae initiantur. Quo in genere ſeveritatem majorum Senatus vetus auctoritas de Bacchanalibus, & Conſulum exercitu adhibito, quaeſtio, animadverſioque declarat.* Opponit Eleuſiniis Atticis Romanorum Cerealia, hiſque nocturna Bacchanalia, quae noſtro Senatuſconſulto vetita fuere. Auguſtus quoque Athenis initiatus eſt. Svetonius (*a*): *Namque Athenis initiatus, quum poſtea Romae pro tribunali de privilegio ſacerdotum Atticae Cereris cognoſceret, & quaedam ſecretiora proponerentur, dimiſſo concilio, & coronâ circumſtantium, ſolus audiit diſceptantes.* Immo Cereri, & Baccho: ut ſatis apertè indicant illa Dionis (*b*): τότε ἐν τῇ Ἑλλάδι διῴκησε, καὶ τῶν τοῖν θεοῖν μυστηρίων μετέλαβεν· *res Graeciae conſtituit, ac duorum Divorum ſacris initiatus eſt.* Conatus eſt Claudius Imperator Eleuſinia ſacra Romam ex Attica transferre, ſed nihil profecit, teſte eodem Svetonio (*c*): *Contra, ſacra Eleuſinia etiam transferre ex Attica Romam conatus eſt.* Hadrianus lapidem movere non eſt auſus; itaque Athenis eſt initiatus: *Eleuſinia ſacra* (inquit Capitolinus in ejus vita) *exemplo Herculis, Philippique ſuſcepit* (*d*). Quamobrem privatim ea ſacra Romae excoluit: neque aliter accipiendus eſt Aurelius Victor: *atque initia Cereris, Liberaeque, quae Eleuſina dicitur, Athenienſium modo Romae percoleret.* Nam de M. Aurelio etiam legimus, Athenis fuiſſe initiatum. Apponam heic monimentum Fabiae Aconiae, quae Eleuſine initia ſuſcepit (*e*).

FABIAE. ACONIAE. PAVLINAE. C. F.
FILIAE. ACONII. CATVLINI. V. C.
EX PRAEF. ET. CONSVLE. ORD.
VXORI. VETTI. PRAETEXTATI. V. C.
PRAEF. ET. CONSVLIS. DESIGNATI.
SACRATAE. APVD. ELEVSINAM
DEO BACCHO. CERERI. ET. CORAE.
SACRATAE. APVD. AEGINAM.
DEABVS. TAVROBOLITAE. ISIACAE.
HIEROPHANTRIAE. DEAE. HECATE
GRAECO. SACRATAE. DEAE
CERERIS

ubi etiam vides, Eleuſinia ſacra eſſe promiſcua Baccho, Cereri, & Corae ſive Proſerpinae. Hinc illa Claudiani (*f*):

Ecce procul ternis Hecate variata figuris
Exoritur, laetuſque ſimul procedit Iacchus,
Crinali florens hederâ, quem Parthica velat
Tigris, & auratos in nodum colligit ungues,
Ebria Moeoniis fulcit veſtigia thyrſis.

 Nam

(a) *in Auguſto cap.* XCIII. (b) *lib.* LI. *pag.* 509. (c) *in Claudio cap.* XXV. (d) *Idem traditur à D. Hieronymo de Viris illuſtr. citatus à Tillemontio Nota* VI. *in Hadrianum.* (e) *Gruter. pag.* CCCIX. 2. (f) *De raptu Proſerp. lib.* I. *v.* 15. — 19.

Nam omnes in numero Deorum inferorum, teſte Arthemidoro (*a*), Pluto, Proſerpina, Ceres, Core, Jacchus, Iſis, Anubis, Harpocrates, Hecate ſubterranea, Erynnies, & daemones alii. Unde Macrobius (*b*): *in ſacris enim haec religioſi arcani obſervatio tenetur, ut Sol, quum in ſupero, ideſt in diurno hemiſphaerio eſt, Apollo vocitetur; quum in infero, ideſt nocturno, Dionyſus, qui eſt Liber pater, habeatur.*

Cerealia Romae, in memoriam frugum à Cerere repertarum, Theſmophoriis, non Eleuſiniis reſpondebant: & ab Evandro, cum Herculis & Fauni ceremoniis, inſtituta feruntur, & abs Romulo adſcita. Dionyſius *libro* I. de ſacris, quae Arcades invexerunt, verba faciens: ἱδρύσαντο δὲ καὶ Δήμητρος ἱερὸν, καὶ τὰς θυσίας αὐτῇ διὰ γυναικῶν τε καὶ νηφαλίους ἔθυσαν, ὡς Ἕλλησι νόμος, ὧν οὐδὲν ὁ καθ' ἡμᾶς ἤλλαξε χρόνος. *Cereri quoque templum extruxerunt, & per feminas ſacerdotes ſacra ei fecerunt abſtemia, more Graeco, quorum nihil mutatum eſt noſtro tempore.* Quamobrem longe ante adventum Matris Magnae, nimirum anno Urbis CCLIV. Coſſ. P. Veturio Gemino, T. Aebutio Elva, A. Poſtumius dictator aedem vovit, locavitque Libero, Liberaeque, & Cereri ex Latinorum ſpoliis; quae triennio poſt à Sp. Caſſio dedicata eſt (ac tandem reſtituta à Tiberio juxta Circum maximum), ſi Tacito, & Dionyſio fides (*c*): nam Livius, quem teſtem advocat Lipſius, diſertè inquit (*d*), aedem à Poſtumio, quum adverſus Latinos ad lacum Regillum ferveret pugna, votam *Caſtori*; dedicatamque demum Coſſ. Q. Fabio Vibulano, Ser. Cornelio Maluginenſi (*e*), nempe A. U. CCLXVIII. Id tantùm eodem libro narrat, ex peculio Sp. Caſſii, damnati ob ſuſpicionem tyrannidis, ſignum Cereris factum, & inſcriptum *ex Caſſia familia datum*. Tametſi *libro* III. aedem Cereris, Liberi, Liberaeque, veluti jamdiu dedicatam memorat: poſtremo enim capite legis, adverſus Decemviros latae, habet: *Familia ad aedem Cereris, Liberi, Liberaeque venum iret.*

Praeterea *P. Decius Decii F. Mus* (A. U. CCCCXLI.) *conſulatu primo de Samnitibus triumphans ſpolia ex his Cereri conſecravit*, inquit Aurelius Victor (*f*), totidemque fere verbis Inſcriptio apud Gruterum (*g*)

P. DECIVS. DECI F.
PRIMVM. COS.
DE SAMNITIBVS.
TRIVMPHANS.
SPOLIA. EX. IEIS
CERERI. CONSECRAVIT.
ITERVM. ET. TERTIVM
CONSVL . . . .
. . . .

Quem tamen lapidem ſi quis contendat ſuppoſitium eſſe, & ex verbis Aurelii Victoris confictum, lubens dabo manus. Non enim ſcripſiſſe oportuit DECI F. (quod Decii aevo omnino praeter morem) ſed ante F. adſcribenda tantùm erat praenominis paterni nota, nempe P., *Publii filius*; aut

(a) *Onirocrit. lib* II. *cap.* XXXV. (b) *Saturnal. lib.* I. *cap.* XVIII. (c) *Tacit.* II. *Annal.*, *Dionyſ. lib.* VI. (d) *Liv. lib.* II. (e) *eod. lib.* II. (f) *De Viris Illuſtr.* (g) *pag.* XXVI. 11.

aut praenominis loco ipſum cognomen, *Muris*, ut fere ſemper in veterum monumentis: nec ullus dubito quin geſta ſecundo & tertio Decii conſulatu in Inſcriptione haberemus, niſi ejus auctor altum de iis apud Victorem ſilentium inveniſſet. Bello Punico II., & poſt Cannenſem cladem, A. U. DXXXVII., Romae Cerealia fuiſſe celebrata, docet Livius (*a*). De iiſdem Valerius inquit (*b*): *Quanto noſtrae civitatis Senatus venerabilior in Deos, qui poſt Cannenſem cladem decrevit, ne matronae ultra trigeſimum diem luctus ſuos extenderent, uti ab his ſacra Cereris peragi poſſent? quia majore pene Romanorum virorum parte in execrabili ac diro ſolo jacente, nullius Penates moeroris expertes erant. Itaque matres ac filiae, conjugeſque ac ſorores nuper interfectorum, abſterſis lacrymis, depoſitiſque doloris inſignibus, candidam induere veſtem, & aris dare thura coactae ſunt.* Factum id imitatione quadam Lycurgi, qui, teſte Plutarcho in ejus vita, luctum modico definivit tempore, *undecim diebus, duodecimo ſacrificare oportebat Cereri, & deſinere luctum.* Poſt idem bellum, quum Romae Comitiorum habendorum cauſsâ creatus eſſet Dictator Cn. Servilius Pulex Geminus, à quo Magiſter equitum dictus eſt P. Aelius Paetus, *Cerealia ludos Dictator, & Magiſter equitum ex S. C. fecerunt*, inquit Livius (*c*): quod accidit circa An. Urb. DLI.

Antiquiſſima igitur Romae Cerealia; & falluntur quotquot à Julio Caeſare Dictatore inſtituta exiſtimarunt, argumento argentei nummi, de quo Politianus (*d*), habentis ex una parte caput Quirini barbati, cum Inſcriptione, C. MEMMI C. F.; altrinſecus verò Cererem, draconibus vectam, cum hac Epigraphe (*e*): MEMMIVS AED. CERIALIA PREIMVS FECIT. Fulvius Urſinus putat, C. hunc Memmium antiquiorem fuiſſe C. Memmio Imperatore, qui Coſ. ſuffectus fuit ex Cal. Julii A. U. DCCXIX.; ſed nihil certi in medium adfert. Acu rem tetigit *Chriſtophorus Adamus Rupertus* (*f*), qui non eò ſpectare inquit nummum, ut ſignificet, ſub Julio primùm, à quo Memmius Aedilis creatus eſt, Cerealia fuiſſe celebrata; ſed quòd, inſtitutis à Caeſare Aedilibus Cerealibus, ex quorum numero fuit Memmius, is primus ludos Cereales Populo exhibuit. Equidem hi Aediles ex numero plebejorum: vetus Inſcriptio apud Gruterum *pag.* CCCCXCII. 9.

. . . .

IIII. VIRO. VIARVM. CVRANDARVM
TRIB. MIL. LEG. V. MACED. Q. VRBANO
AEDILI PLEB. CERIAL. PRAET. LEGATO
PROVINCIAE. SICILIAE. ET. ASIAE &c.

Item alia *pag.* CCLXXII. 5.

FVRIAE. SABINAE. TRANQVILLINAE.
SANCTISSIMAE. AVGVSTAE.
CONIVGI. DOMINI. N.
M. ANTONI. GORDIANI.
PII. FELICIS. INVICTI. AVGVSTI.

DE-

(a) *lib.* XXIII. (b) *lib.* I. *cap.* I. (c) *lib.* XXIII. (d) *Miſcell. cap.* 85. (e) *Urſin. in famil. Memmia.* (f) *ad Pompon. l.* 2. *de orig jur. cap.* XVIII.

DECVRIALES. AEDILIVM. PLEBIS.
CERIALIVM. DEVOTI. NVMINI
MAIESTATIQVE. EORVM

Aediles, inquam, Cereales plebeji poſt Julium Caeſarem; nam antea ad Curules ea cura ſpectabat, Tullius in Verrem v. *Nunc ſum deſignatus Aedilis: habeo rationem, quid à Pop. Rom. acceperim: mihi ludos ſanctiſſimos, maxima cum ceremonia Cereri, Libero, Liberaeque faciundos.* Dio *lib.* XLVII. Καὶ οἱ ἀγορανόμοι τȣ͂ πλήθȣς ὁπλομαχίας ἀγῶνας ἀντὶ τῆς ἱπποδρομίας τῇ Δήμητρι ἐπετέλεσαν. *Aediles Plebis Cereri, loco equestrium ludorum, gladiatorios exhibuerunt.* Quod accidit poſt Philippenſem pugnam. Quirini caput, in allato Gentis Memmiae nummo, id mihi ſignificare videtur, quod modò dicebam, Cerealia Romulum à proximis Arcadibus accepiſſe, primumque Romae celebraſſe.

Candidam induere veſtem, de matronis lugentibus poſt cladem ad Cannas acceptam, inquit Valerius loco jam allato; quaſi non fuiſſet ſatis habere *albam* (diſtant enim albus nativus color, & candidus ſive ſplendidus (*a*), qui ab arte) niſi candidam etiam ad conſtantiae veluti oſtentationem habuiſſent. Matronas namque ſacerdotes Cereris in veſte alba ſacrum facere, viros in toga candida Cerealibus intereſſe oportuit. Ovidius (*b*):

Alba decent Cererem; veſtes Cerealibus albas
Sumite: nunc pulli velleris uſus abeſt.

Sacerdotium fuiſſe antiquiſſimum, & matronarum proprium, docet quum Dionyſius loco ſuperiùs allato, tum Cicero pro Balbo: *Sacra* (inquit) *Cereris, Judices, ſummâ majores noſtri religione confici, ceremoniaſque voluerunt: quae quum eſſent aſſumta de Graecia, & per Graecas ſemper curata ſunt ſacerdotes, & Graecè omnia nominata. Sed quum illam, quae Graecum illud ſacrum monſtraret, & faceret, ex Graecia deligerent, tamen ſacra pro civibus civem facere voluerunt; ut Deos immortales ſcientiâ peregrinâ & externâ, mente domeſticâ & civili precarentur. Has ſacerdotes video fere aut Neapolitanas, aut Velienſes fuiſſe, foederatarum ſine dubio civitatum. Mitto vetera, proxima dico; ante civitatem Velienſibus datam, de Senatus ſententia C. Valerium Flaccum Praetorem Urbanum nominatim ad Populum de Calliphana Velienſe, ut ea civis Romana eſſet, tuliſſe.* Siculam ſacerdotem, quam fuiſſe Graecae originis, & Cereris initia valde doctam, vix eſt ut dubitare poſſimus, exhibet Gruterus (*c*)

CASPONIA. P. F.
MAXIMA
SACERDOS. CERERIS
PVBLICA
POPVLI. ROMANI
SICVLA

Huc

(a) *Ferrar. de re veſtiar. lib.* I. *cap.* XXI. (b) *Faſtorum* IV. *v.* 619. — 620. (c) *pag.* CCCVIII. 4.

Huc faciunt illa Epitomatoris Feſti (*a*) : *Graeca ſacra* ; *feſta Cereris ex Graecia translata, quae ob inventionem Proſerpinae matronae colebant: quae ſacra, dum non eſſent matronae, quae facerent propter cladem Cannenſem, & frequentiam lugentium, inſtitutum eſt ne amplius centum diebus lugeretur*. Intactum hunc locum reliquerunt viri docti; & tamen nullum inde idoneum eruas ſenſum. Rectè animadvertit Raevardus (*b*), id non perpetuum fuiſſe apud Romanos; legitimumque lugendi tempus poſt Cannenſem cladem finitum Senatuſconſulto, non mutatum. Sed nec tempus lugendi legitimum dies centum, ut vult Epitomator; immo annus, ut ex Livio diſcimus *lib.* II., ubi de Bruti caeſi funere inquit: *Sed multo majus morti decus publica fuit moeſtitia, & ante omnia inſignis, quia matronae annum, ut parentem luxerunt*. Saltem decem menſes, ut probare conatus eſt idem Raevardus (*c*).

Noctu etiam celebrata Cerealia: quod non obſcurè docet Plautus *Prologo Aululariae*:

Qui illam ſtupravit noctu, Cereris vigiliis.

Alii, inquit Vellejus Paterculus (*d*), *nocturno aeris ſono, qualis Cerealibus ſacris cieri ſolet*. Neque ante noctem fas erat epulari; in memoriam Cereris, quae quum amiſſam filiam quaereret noctu tandem cibum ſumſit. Ovidius (*e*)

Quae quia principio poſuit jejunia noctis
Tempus habent myſtae ſidera viſa cibi.

A vino abſtinebant, uti ex ſupra allato Plauti loco fit manifeſtum; itemque à granis mali Punici: vel quòd Oſiridis ſanguine cruentata fuerunt, ut dictum eſt in ſuperioribus; vel quòd Proſerpina, quia tria Punica grana apud inferos deguſtavit, ad ſuperos redire non potuit. Idem Ovidius (*f*):

Rapta tribus, dixit, ſolvit jejunia granis
Punica quae lento cortice poma tegunt.
Haud ſecus indoluit, quàm ſi modo rapta fuiſſet,
Moeſta parens ——————

Servius ad *lib.* I.*Georg. v.* 39. *Quum raptam à Plutone Proſerpinam filiam diu Ceres quaeſiſſet, tandem aliquando eam eſſe apud inferos comperit; pro qua re quum Jovis imploraſſet auxilium, ille reſpondit, poſſe eam reverti ſi nil apud inferos gustaviſſet: illa autem jam Punici mali grana in Elyſio gustaverat; quam rem Aſcalaphus Stygis filius prodidit; unde Proſerpina ad Superos remeare non potuit. Sane Ceres à Jove meruiſſe postea dicitur, ut Proſerpina ſex eſſet cum matre menſibus, ſex cum marito*. Quinto quoque anno, ex Sibyllinis carminibus, jejunium fiebat, & myſtae calidâ abluebantur: & hoc eſt quod inquit Clemens Alexandrinus loco ſuperiùs allato (*g*): καθάπερ καὶ τοῖς βαρβάροις

τὸ

(a) *in Graeca*. (b) *lib.* II. *varior. cap. ult.* (c) *lib.* I. *cap.* XX. (d) *lib.* I. (e) *Faſtor.* IV. *v.* 545. — 548. (f) *lib.* IV. *v.* 607. — 610. (g) *pag.* 63.

τὸ λουτρόν· *ſicut etiam apud Barbaros lavacrum*. Nam λουτρόν eſſe Galeno *caldam* lavationem, λοῦτρον Vitruvio *frigidam*, jamdiu obſervavit Academiae Neapolitanae lumen Dominicus Auliſius *opuſculo de Gymnaſii conſtructione*. Quod ad caſtitatem prodeſſe dicebant; quae Theſmophoriorum ritu inter primas curas, ut pluribus veterum locis jam ab aliis probatum eſt. Nos unius Ovidii teſtimonio contenti erimus *libro* III. *Amorum Eleg.* IX.

Annua venerunt Cerealis tempora ſacri,
Secubat in vacuo ſola puella toro.

Polluti & immundi è templo Cereris praeconis voce arcebantur (*a*). Farre, & ſale, & thuris granis ſacrificabatur, & ſus immolabatur; nam boves, propter agricolationis uſum, in tutela Cereris. Ovidius ipſe *Faſtor.* IV. 409.—414.

Farra Deae, micaeque licet ſalientis honorem
Detis, & in veteres thurea grana focos.
Et ſi thura aberunt, unctas accendite tedas.
Parva bonae Cereri, ſint modò casta, placent.
A bove ſuccincti cultros removete miniſtri:
Bos aret, ignavam ſacrificate ſuem.

Hoc tantùm ab Eleuſiniis mutuati ſunt Romani, ſuem Cereri immolare. Adhibitae etiam porca aurea, & altera argentea, licet in hoſtiarum numero non eſſent: *Porcam* (inquit Feſtus (*b*)) *auream, & argenteam dici ait Capito Attejus, quae etſi numero hoſtiarum non ſint, nomen tamen earum habere, alteram ex auro, alteram ex argento factam adhiberi ſacrificio Ceriali*. Hinc porca ad pedes Cereris tediferae in nummo gentis Vibiae apud Urſinum, qui ad hanc rem adfert Varronis, Catonis, & Gellii loca. Proſerpinae quoque mactatam ſuem, docet Macrobius (*c*), quòd ſegetes, Cereris donum, depaſta eſt.

Ad V. Eidus Aprilis Deorum ſimulacra carpentis per Circum traducebantur; incipiebantque Circenſes ludi ab equorum curſu, & quidem in honorem Cereris, uti ex ſuperiùs allato Dionis loco fit manifeſtum: indeque ſequebantur ſacra Cerealia XIII. Cal. Maji, ideſt die Aprilis XIX. Ovidius *verſ.* 231.—234.

Circus erit pompâ celeber, numeroque Deorum,
Primaque ventoſis palma petetur equis.
Hinc Cereris ludi: non eſt opus indice cauſa.
Sponte Deae munus, promeritumque patent.

Tacitus (*d*): *utque Circenſium Cerealium ludicrum pluribus equorum curſibus celebraretur*. In Circo igitur nuces toſtae, cicer, & alia miſſilia ſpargebantur; ſiquidem vera ſit Scaligeri conjectura ex *Sinnio Capitone* apud Feſtum, cujus lacunas ſupplere conatur vir doctus (*e*). De Cerealibus ſacrificiis, etiam Paganicis, XIII. Kal. Maji, teſtem habemus lapidem apud Gruterum (*f*): CE-

(a) *Alexand. ab Alexand. dier. genial. lib.* VI. *c.* VI. (b) *in Porcam.* (c) *lib.* I. *Saturn. cap.* II.
(d) XV. *Annal. c.* 74. (e) *in caſtigationibus pag.* CXVII. 31. (f) *pag.* XXVI. 9.

CERERI. AVGVST
MATRI. *(a)* AGR.

L. BENNIVS. PRIMVS
MAG. PAGI
BENNIA. PRIMIGENIA
MAGISTRA. FECER
GERMANICO. CAESARE. II.
L. SEIO TVBERONE COSS
DIES. SACRIFICI. XIII. K. MAI.

Anno nimirum Urbis DCCLXX. Itaque immeritò quidam retrahunt Cerealia ad pridie Idus Aprilis, auctoritate, ut ajunt, veterum Urbis Kalendariorum. In tabula certè marmorea apud Gruterum *(b)* legitur pridie Idus, LVDI CERERI: quidni enim fierent ludi per septem praecedentes dies? sed XIII. K. Maji habet literis majoribus CER. N. *Cereris, nefastus*.

Pridie Eidus incidit tantummodo memoria adventus ex Asia Cybeles, sive Matris Magnae Ideae: quae licet ipsissima sit Ceres, aliâ tamen notione, aliisque ritibus ac ceremoniis à Romanis coli coepta est, nempe *Megalensibus*: quod non mirum. Athenienses enim creditum est pestilentiâ quondam laborasse *(c)* propter neglecta Galli, sive Attidis sacra; quòd ea non putarent esse diversa à sacris Rheae. Sic quamvis Mithra sit Sol, itemque Adonis, Osiris, Attis; diverso nihilominus cultu Mithra apud Persas colebatur, atque apud Aegyptios, aut Graecos Osiris, sive Adonis *(d)*. Meritò igitur Cereris & Cybeles sacra Romae separata, non modò tempore, verùm ritu & ceremoniis: quemadmodum Opi, quae proculdubio fuit Ceres, fiebant Opalia separatim XIV. Cal. Januarii *(e)*; & Bonae Deae, quae item Ceres, fiebat Calendis Maji *(f)*.

Adventum Matris Magnae ad Pridie Idus memoriae prodidit Livius *libro* XXIX.: *In aedem Victoriae* (inquit), *quae est in Palatio, pertulere Deam pridie Idus Aprilis, isque dies festus fuit. Populus frequens dona Deae in Palatium tulit, lectisterniumque, & ludi* MEGALESIA *appellata*. Ex ejusmodi donis mos fluxit pretiosam supellectilem Megalensibus ostentandi, de quo Herodianus *libro* I., citatus à Rosino *(g)*: *Veris initio, stato sollennique die, pompam Matri Deûm Romani celebrant. In ea quae apud quemque sunt divitiarum praecipua, supellexque pleraque Imperatoria, materiae aut artis spectandae, praeferri ante Deam solent. Passimque omnibus ludendi licentia permissa, sic ut personas induant, quas cuique libitum, nullamque non magistratuum quoque imaginem, prout cujusque studium, repraesentent, sic ut non temere à falsis veros dignoscas*. Advenisse Deam, immo lapidem, ajunt plerique *(h)* A. U. DXLIX., Coss. P. Sempronio Tuditano, M. Cornelio Cethego. Atqui Livius *lib.* XXXVI. disertis ver-

(a) Aldus legit SACR. (b) *pag.* CXXXIII. (c) *Julian. Imper. orat.* V. (d) *Reines. class.* I. 40.
(e) *Varro lib.* V. *de LL.*, *Macrob. lib.* I. *Saturnal. cap* X. (f) *Ex Labeone Macrobius lib.* I. *Saturn. cap.* XII.
(g) *Roman. Antiqu. lib.* V. *cap.* XIII. (h) *Sigon. in Fast. & Triumph. Roman.*

bis tradit, Cybelem advectam Coss. P. Cornelio Scipione (qui postea dictus est *Africanus*) & P. Licinio Crasso (qui postea dictus est *dives*) A. U. DXLVIII.; aedemque post annos XIII. (mendum heic in numero cubat, & omnino legendum est XI.) ex quo decreta fuerat dedicatam fuisse à M. Junio Bruto, Coss. P. Cornelio (*Scipione Africano*), Tib. Sempronio Longo; ac ludos factos, quos primos scenicos fuisse Valerius Antias est auctor, *Megalesia* appellatos. Haec manifestè à Cerealibus separat etiam Arnobius (*a*) quum inquit: *Quid Phrygiam matrem, cujus esse conditor judicatur vel Midas, vel Dardanus, non quum Annibal Poenus res Italicas raperet, & terrarum exposceret principatum, & nosse & scire coepistis, & memorabili religione sancire? Sacra Ceteris Matris, non quòd vobis incognita essent, adscita paulo ante; obtentum est ut Graeca dicantur* (nimirum Megalesia), *novitatem ipsam testificante cognomine.* Cerealia cognita sub ipsis Romuli, immo Evandri initiis; *Megalesia* bello Punico secundo. *Cerealia* celebrata ex pridie Eidus Aprilis ad XIII. Cal. Maji, *Megalesia* ex pridie Nonas ad V. Eidus Aprilis.

Megalesia (inquit (*b*) Varro) *à Graeceis, quòd ex libreis Sibyllineis arcessita ab Attalo Rege Pergami prope murum Megalesion, ubi templum ejus Deae, unde advecta Romam.* Integram historiam legesis apud Livium *libro* XXXVI. Sic Ovidius, postquam de Curetibus, Jovis pueri custodibus, & de castrato Attide verba fecit, subdit de adventu Matris Magnae (*c*):

Carminis Euboici fatalia verba sacerdos
Inspicit; inspectum tale fuisse ferunt.
Mater abest, matrem jubeo, Romane, requiras,
Cùm veniet, casta est accipienda manu.
Obscurae sortis Patres ambagibus errant,
Quaeque parens absit, quove petenda loco.
Consulitur Paean (d), Divûmque arcessite matrem,
Inquit: in Idaeo est invenienda jugo.
Mittuntur proceres. Phrygiae tum sceptra tenebat
Attalus. Ausoniis rem negat ille viris.
Mira canam. longo tremuit cum murmure tellus,
Et sic ex adytis Diva locuta suis.
Ipsa peti volui: ne sit mora: mitte volentem,
Dignus Roma locus, quò Deus omnis eat.
Ille soni terrore parens, proficiscere, dixit.
Nostra eris. in Phrygios Roma refertur avos.

Deinde scribit, navim cum Deae simulacro immobilem ad limosum vadum haesisse; Claudiamque Vestalem Maximam, fusis ad Deam precibus, ut pudicitiam suam testatam facere vellet, quae civibus in suspicionem venerat, navim nullo labore traxisse (*e*):

Dixit, & exiguo funem conamine traxit.
Mira, sed & scenâ testificata loquor.
Mota Dea est, sequiturque ducem, laudatque sequendo,

In-

(a) *lib.* II. *adv. Gent.* (b) *lib.* V. *de LL.* (c) *Fastor.* IV. *v.* 257. — 273. (d) Vide Julian. *Imp. orat.* V. (e) *v.* 325. — 332.

Index laetitiae fertur in aſtra ſonus.
Fluminis ad flexum veniunt: Tiberina priores
Oſtia dixerunt, unde ſiniſter abit.
Nox aderat: querno religant à ſtipite funem,
Dantque levi ſomno corpora functa cibo.

Quem funem heic dicit Ovidius (*a*), cingulum per cavillationem vocat Lactantius (*b*); zonam Julianus Imp. (*c*), ut majorem quandam admirationem in animis legentium excitaret. Mox Ovidius (*d*):

Ante coronatâ puppi ſine labe juvencam
Mactarunt, operum, conjugiique rudem.

In cujus ſacrificii memoriam bovis caput viſitur in nummo Scipionis illius Naſicae, qui omnium conſenſu Romae optimus judicatus eſt, ut Deam advenientem exciperet: quem nummum renovarunt Aediles municipii Calaguritani in Hiſpania Tarraconenſi, L. VAL. FLAVVS. T. VAL. MERVLA, apud Vaillantium (*e*). Idem Ovidius *v.* 345. — 352.

Ipſa ſedens plauſtro portâ eſt invecta Capenâ,
Sparguntur junctae flore recente boves.
Naſica accepit. templi tunc extitit auctor.
Auguſtus nunc eſt, ante Metellus erat.
Subſtitit hìc Erato: mora fit ſi cetera quaeram.
Dic, inquam, parvâ cur ſtipe quaerat opes?
Contulit aes populus; de quo delubra Metellus
Fecit, ait; dandae mos ſtipis inde manet.

Primus igitur aedis faciendae auctor Naſica, quam dedicavit M. Junius Brutus A. U. DLIX, Coſſ. P. Cornelio Scipione Africano II., Ti. Sempronio Longo: deinde Q. Caecilius Metellus ſtipe collectâ inſtauravit. Equidem Rheae ſacerdotes apud Graecos, cum ſimulacro Deae in aedicula aſino impoſita, ſtipem menſtruam emendicabant: qui mos manſit apud Romanos: unde Ovidius (*f*):

Ante Deûm matrem cornu tibicen adunco
Cùm canit, exiguae quis ſtipis aera neget?

quò faciunt illa Apuleji (*g*): *Deamque Syriam circumferentes mendicare compellunt*; & infra: *Deamque ſerico contectam amiculo mihi gerendam imponunt*, ſc. aſino. Deinde paucis interjectis: *Stipes aereas, immo verò & argenteas, multis certatim offerentibus, ſinu recepere patulo.* Tertullianus Apologetico (*h*): *Majeſtas quaeſtuaria efficitur: circuit cauponas religio mendicans* . . . &: *Non ſufficimus & hominibus & Diis veſtris mendicantibus opem ferre.* Ideo Phrygii ſacerdotes appellati μητραγύρται μηναγυρτοῦντες (*i*). Tandem Magnae Matris templum Auguſtus reſtituit, forſitan ex ſtipe, quam ex nocturno, ut ajebat, viſu quotannis certo die à populo emendicabat (*k*). Certè ex ſtrena, quae

(a) & *Propertius lib.* III. *eleg.* III. (*b*) *lib.* II. *cap.* VIII. (c) *Orat.* V. (d) *v.* 325. 326.
(e) *In nummis aereis Impp. in Coloniis.* (*f*) I. *ex Ponto v.* 39. 40. (g) VIII. *Metam.*, *Lucianus in Lucio.*
(h) *cap.* XIII. & XLII. (i) *ex Suida in* μηνταγύρτης, & *Marino Neapolitano in vita Procli Lycii*, *Reineſ. claſſ.* I. 40. Vide El. Sched. *de Diis Germanis cap.* IX. *pag.* 145. 147. (k) *Sueton. in Aug. cap.* XCI.

quae Cal. Januarii etiam abſenti conferri conſuevit, pretioſiſſima Deorum ſigna mercatus eſt, eademque vicatim dedicavit (*a*); ut *Apollinem Sandaliarium*, *Jovem tragoedum*, & alia hujuſmodi. Vetus lapis, Romae effoſſus ad aedem Saturni An. MDXLVIII. (*b*)

IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS
PONTIFEX. MAXIMVS
IMP. XIII. COS. IX. TRIB. POTEST. XV.
EX STIPE. QVAM. POPVLVS. ROMANVS
ANNO. NOVO. APSENTI. CONTVLIT
NERONE CLAVDIO DRVSO
T. QVINCTIO CRISPINO COS.
VOLCANO.

Unde facile fuit Goltzio (*c*) ſupplere ſimilem Inſcriptionem, ibidem repertam An. MDLIV.

Imp. Caeſar. DIvI F. Auguſtus
Pontifex. Maximus.
Imp. XIII. COS. XI. *Trib. poteſt* XV.
EX STIPE QVAM PO*pulus Romanus*
CALENDIS IANVARI *contulit*
C. MARCIO CENSORINO. C. ASINIO GALLO COS.

Nec tamen pridie Eidus incipiebant *Megaleſia* ludi, ſed Pridie Nonas, & ante ipſa Cerealia, ut habet vetus Calendarium, quo uſus eſt Gyraldus, aliudque à Lipſio citatum (*d*): LVD. MAT. MAG.: durabantque per ſex dies, uſque ad V. Eidus. Unde intelligas illa Spartiani in Caracalla: *Deinde, quum iterum vellet Parthis bellum inferre, atque hybernare Edeſſae, atque inde Carras Luni Dei gratiâ veniſſet; die natalis ſui* VIII. *Idus Aprilis, ipſis* MEGALENSIBUS, *quum ad requiſita naturae diſceſſiſſet, inſidiis à Macrino Praefecto praet. poſitis, qui poſt eum invaſit imperium, interemptus eſt.* Menſe tamen Martio, VI. Cal. Aprilis, Mater Deûm lavabatur in flumine Almone. Oſcitanter Roſinus ſcripſit Pridie Cal. (*e*). Diſertè enim Ammianus Marcellinus *lib.* XXIII. inquit: *Ubi diem* VI. *Cal., quo Romae Matri Deum .... & carpentum, quo vehitur ſimulacrum, Almonis undis ablui perhibetur. Almon* (verba ſunt Vibii Sequeſtris *de fluminibus*) *Romae, ubi Mater Deûm* VI. *Cal. Aprilis lavatur* (*f*). De qua Ovidius IV. *Faſtorum v.* 317. — 320.

Eſt locus in Tiberim qua lubricus influit Almo,
Et nomen magno perdit ab amne minor.
Illic purpurea canus cum veste ſacerdos
Almonis dominam, ſacraque lavit aquis.

Igitur prid. Nonas Aprilis pinum, radicitus exciſam, per urbem geſtabant Graecanico ritu in memoriam Attidis, de quo Arnobius ſupra relatus (*g*): *Quid enim vult illa pinus, quam ſemper statis diebus in Deûm*

(a) *Sveton. in Aug. cap.* LVII. (b) *Gruter. pag.* LXI. I. (c) *In Auguſto.* (d) *ad* III. *Annal. Taciti.* (e) *Antiquit. Roman. lib.* IV. *cap.* VII. (f) Vide *Auguſtin. de Civit. Dei lib.* II. *cap.* IV., *Arnob. lib.* VII. (g) *lib.* V.

Deûm Matris intromittitis ſanctuario ? nonne illius ſimilitudo est arboris, ſub qua ſibi furens manus & infelix adoleſcentulus intulit, & genitrix Divûm in ſolatium ſui vulneris conſecravit . Et in fine ejuſdem libri : *Pinus illa ſolenniter, quae in Matris infertur ſanctum Deae* (legendum *Idaeae*) *nonne illius imago est arboris , ſub qua ſibi Atys virum, demeſſis genitalibus, abstulit ? & quam memorant Divam in ſolatium ſui conſecraviſſe moeroris* . Firmicus etiam Maternus *de errore profan. relig.* : *In ſacris Phrygiis , quae Matris Deûm dicunt, per annos ſingulos arbor pinea caeditur , & in media arbore ſimulacrum juvenis ſubligatur* .

Separandi tamen ſunt hi *Dendrophori* , eorumque collegium ἱερατικόν à Dendrophoris illis , quorum eſt frequens mentio cum fabris & centonariis in veterum monimentis *(a)*. *Silvanum* Dendrophorum habet lapis apud Gruterum *(b)* , & ultimâ lineâ *Dendrophoros Matris Deûm Magnae* . MAGNO. ET. HERMOGENIANO DENDROPHORIS M. D. M. &c. Item alius lapis Puteoli *(c)* plurium Dendrophorum habet nomina ſub cura XV. virorum ſacris faciundis . Ad eoſdem ſpectat locus Arthemidori in *Oneirocriticis* à Sponio allatus , & forſitan *l.* XX. *Cod. Theod. De Paganis Sacrificiis & Templis* : *Omniaque loca, quae Frediani, quae Dendrophori , quae ſingula quaeque nomina , & profeſſiones gentilitiae tenuerunt, epulis, vel ſumtibus deputata , fas est , hoc errore ſubmoto, compendia domus nostrae ſublevare* . Neque tamen hi ex numero imberbium , exſectorumque ; ſed ex reliqua turba initiatorum Cereri & Baccho , qui in Collegium cooptabantur . Quò forte reſpiciunt illa Ciceronis *de ſenectute cap.* III. *Sodalitates , me Quaestore , constitutae ſunt , ſacris Idaeis Magnae Matris acceptis . epulabor igitur cum ſodalibus* . Hi omnes nudis pedibus Almonem uſque Deam comitabantur : unde Prudentius *(d)*

Nudare plantas ante carpentum ſcio
Proceres togatos, matris Idaeae ſacris.
Lapis nigellus evehendus eſſedo,
Muliebris oris clauſus argento ſedet :
Quem dum ad lavacrum praeeundo ducitis
Pedes remotis atterentes calceis,
Almonis uſque pervenitis rivulum.

A VI. igitur Calendas ad Pridie Nonas Aprilis novem fuere dies cum aliqua religione tranſacti , & veluti praeparatorii ad *Megaleſia* , quae celebrata à pridie Nonas Aprilis ad V. Eidus.

Quum verò *Megaleſia* ludi dignitate ceteris anteirent *(e)*, procurati ſunt ab Aedilibus, non plebejis , ſed curulibus . *Megaleſia* (inquit *(f)* Livius) *ludos ſcenicos Atilius Serranus , L. Scribonius Libo Aediles Curules primi fecerunt* . Aedilium item Curulium nomina in fronte gerunt tres P. Terentii comoediae , ludis Megalenſibus actae ; *Andria* , *Eunuchus* , *Heavtontimorumenos* . Semel tantum extra ordinem , & ex Se-

(a) *tit.* VIII. *Cod. Theod. lib.* XIV. (b) *pag.* LXIV. 7. (c) *Ex Capacii hiſt. Neapol. Sponius Miſcell. antiqu. ſect.* II. *art.* XI. , *& Reineſ. claſſ.* V. 23. (d) *hymno* X. *v.* 154. — 160. (e) *Ovid.* 4. *Faſt. v.* 557. (f) *lib.* XXIV.

Senatuſconſulto fecerunt Aediles plebeji apud Dionem *(a)*, nondum creatis eo anno Curulibus; quum Caeſar Dictator, bellis extra Italiam impeditus, comitia Tribunorum, & Aedilium Plebis tantum habuiſſet, ut eruditè, pro more, animadvertit eximius Spanhemius *(b)*.

Megaleſiorum licentia in eo erat, ut omnium aetatum atque ordinum mores geſtu atque oratione juvenes larvati effingerent, ut ex Herodiano ſupra vidimus: quae pars fuit proculdubio ludorum ſcenicorum. Principes etiam civitatis mutuis ſe conviviis excipiebant: quod *mutitare* dicebatur. *In quo jubentur* (inquit *(c)* Gellius) *principes civitatis, qui ludis Megalenſibus antiquo ritu mutitarent, idest mutua inter ſe convivia agitarent, jurare &c.* & alibi *(d)*: *Quam ob cauſam Patritii Megalenſibus mutitare ſoliti ſint, plebs Cerealibus?* Ovidius *(e)*:

Cur vicibus factis ineant convivia, quaero,
Tum magis, indictas concelebrentque dapes?
Quod bene mutavit ſedem Berecyntia, dixit,
Captant, mutatis ſedibus, omen idem.

Ante Deae ſignum matronae ſpectatae pudicitiae pſallere conſueverunt: *(f) Ambubajae*, ſi Acronem audimus ad illud Horatii *Ambubajarum collegia &c.* *(g)* *Ambubajae* (inquit) *dicuntur mulieres tibicinae linguâ Syrorum; etenim Syris tibia, vel ſymphonia dicitur Ambubaja.* de quibus accipiendum eſſe Juvenalem *Satyra* III. monet Kippingius *(h)*:

Jamdudum Syrus Tiberim deflexit Orontes,
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana ſecum
Vexit ——————————

In ſacris & miniſterio quidem Cereris feminae tantum; in Matris verò Magnae quum feminae, tum viri, evirati, & imberbium grex ſub Archigallo; de cujus inſania Tertullianus *(i)* *Apologetico*, ubi Cybeles ſacra ridet, inquit: *Itaque majeſtatis ſuae, in Urbem collatae, grande documentum noſtra etiam aetate propoſuit, quum M. Aurelio apud Syrmium Reip. exempto, die* XVI. *Calendarum Aprilium, Archigallus ille ſanctiſſimus die* IX. *Calendarum earundem, quo ſanguinem impurum lacertos quoque caſtrando libabat, pro ſalute Marci jam intercepti, ſolita aeque imperia mandavit*. Ex iis quae ſuperiùs adnotavimus vides, pro *die* IX. *Cal.* legendum eſſe ſaltem VI. *Cal.*; pariterque VI. Cal. pro VIII. *Cal.* reponendum Macrobii *cap.* XXI. *libro* I. *Saturnalium*: *Celebratur laetitiae exordium ad* VI. *Cal. Aprilis, quem diem* HILARIA *appellant*: & ſic magis conſtabit Auctoris ſententia, de Aprili, non de Martio menſe differentis. Quum viros, tum mulieres feciſſe Matri Magnae, vetera teſtantur epigrammata apud Gruterum *pag.* CCCVIII. ubi habetur C. CAMERIVS CRESCENS ARCHIGALLVS,

(a) *lib.* XLIII. (b) *De Uſu & Praeſtantia Diſſert.* X. (c) *lib.* II. *cap.* XXIV. (d) *lib.* XVIII. *cap.* II. (e) *Faſtor.* IV. *v.* 353. — 357. (f) *Scalig. Poet. lib.* I. *cap.* XXIX. (g) *lib.* I. *Satyr.* II. (h) *Antiqu. Rom. lib.* I. *cap.* II. (i) *cap.* XXV.

LVS, L. VETTIVS SYNTROPHVS RELIGIOSVS A MATRE MAGNA: M. PLETORIVS HERCVLANIVS SACERDOS M. D. M. I. Itemque CLAVDIA ACROPOLIS, & SALONIA EVTERPE ſacerdotes. Confer quae ex Marino Neapolitano & Epiphanio habet Reineſius *claſſ.* 140. *pag.* 74.

Cum pompa & ſimulacro Deae Urbem circumibant, ſiſtris tinnientes. Ovidius IV. *Faſtorum verſ.* 183. — 188.

Ibunt ſemimares, & inania tympana tundent,
Aeraque tinnitus aere repulſa dabunt.
Ipſa ſedens molli comitum cervice feretur
Urbis per medias exululata vias.
Scena ſonat, ludique vocant: ſpectate Quirites,
Et fora Marte ſuo litigioſa vacent.

Et huc faciunt quae de Corybantibus, Gallis, & fanaticis ſupra diximus. Addamus Apuleji verba: *ab ingreſſu primo* (a) *ſtatim abſonis ululatibus conſtrepentes fanaticè pervolant. Denique capite demiſſo, cervices lubricis intorquentes motibus, crineſque pendulos in circulum rotantes, & nonnunquam morſibus ſuos incurſantes muſculos, ad poſtremum ancipiti ferro, quod gerebant, ſua quiſque brachia diſſecant.* Item Prudentii, *citato hymno in Romanum circa finem:*

Cultrum in lacertos exerit fanaticus,
Sectiſque Matrem brachiis placat Deam.
Furere, ac rotari jus putatur myſticum:
Parta ad ſecandum dextra fertur impia:
Caelum meretur vulnerum crudelitas,
Aſt hic metenda dedicat genitalia,
Numen reciſo mitigans ab inguine:
Offert pudendum ſemivir donum Deae:
Illam revulſa maſculini germinis
Vena, effluenti poſcit auctam ſanguine.

Ex veterum teſtimoniis liquet, Iſiaca etiam ſacra Phrygiis valde affinia Romae celebrata fuiſſe. Valerius tamen tradit (*b*), Senatus decreto Iſidis & Serapidis fana diruta, primumque arripuiſſe ſecurim Conſulem L. Aemilium Paulum. Equidem hujus nominis tres invenio in Faſtis. Unum A. U. DXXXIV., iterumque A. U. DXXXVII., & in proelio occiſum; qui ſecurim arripere ad Iſidis delubrum diruendum meo judicio non potuit, quando ea ſacra nondum Romae fuerant recepta. Neque enim de re admodum antiqua loqui videtur Propertius (*c*), quum inquit:

Atque utinam Nilo pereat quae ſacra repente
Miſit matronis Inachus Auſoniis.

Neque Lucanus *libro* VIII.

Nos

(a) *lib.* VIII. *Metamorph.* (b) *lib.* I. *cap.* III. (c) *lib.* II. *Eleg.* 33.

Nos in templa tuam Romana recepimus Isin,
Semideosque canes ——————

Nec locum Dionysii *lib.* v., de templo Isidis, à Dempstero citatum (*a*); qui ad antiquissima Urbis tempora pertineret, invenire uspiam potui. Audacter igitur Pighius ad marginem Valerii notavit, *A.U. DXXXIV.* Alter Aemilius Consul processit cum C. Claudio Marcello A.U. DCCIII. Tertius cum C. Jul. Caes. Vipsaniano A. U. DCCLIII. Secundum suspicor Senatus dicto audientem fuisse: tametsi circa aetatem Varronis (*b*), Propertii, Catulli, & Ovidii proculdubio Serapidis & Isidis cultus Romae vigebat, uti ex aliquot eorum locis fit manifestum: saltem privatâ auctoritate. Dio *lib.* XL. *Ac mihi quoque id quidem decretum, quod prioris anni exitu de Serapi-Isideque factum erat, inter prodigia non extremum videtur locum obtinuisse. Eorum Divorum fana, quae privatim nonnulli extruxerant, Senatus demoliri jussit, quòd eos non magnopere inter numina numerabat; ubi ea sententia obtinuit, ut publicè jam coli inciperent, extra pomoerium istos collocaverunt.* Idcirco lecticâ ad id templum vehebantur nobiles viri, & mulieres delicatulae; unde illud Catulli (*c*)

Quaeso, inquit, mihi mi Catulle paulum
Istos, commodò nam volo ad Serapim
Deferri ——————

vel ob id maximè quòd in Serapidis fano Aegyptii, & Romani aegrotos certis ritibus expiatos deponere consueverunt, ut per somnium curandi morbi rationem docerentur, ut Kippingius notavit (*d*), & Pitiscus in *Serapeum*. Pertinet sanè Dionis locus ad annum Urb. DCC., & Consulatum Cn. Domitii Calvini, & M. Valerii Messallae; sed ambiguum an Senatus eo anno Serapidis Isidisque fana demoliri jusserit, an ea sententia obtinuerit ut publicè, verùm extra pomoerium, coli inciperent. Certè triennio post incidit L. Aemilii Paulli Consulatus, quem dicebam. Sed adhuc aqua haeret: nam A. U. DCCV. Isidis templa intra pomoerium publica extabant, Coss. C. Julio Caes. II., P. Servilio Vatia Isaurico, quae consulti haruspices diruenda existimarunt. Idem Dio *lib.* XLII. *Exeunte eo anno, inter alia ostenta, apes quoque in Capitolio juxta Herculis statuam sedem occupavere, quùm Isidis sacra fierent. Itaque haruspices omnia templa Isidis Serapidisque demoliri jusserunt.*

Sub Augusto iterum vetita (*e*). Idem Dio *lib.* LIV. *de Agrippa*: τότε ἱερὰ τὰ Αἰγύπτια ἐπεισιόντα αὖθις ἐς τὸ ἄστυ διέστειλεν· ἀπειπὼν μηδένα μηδὲ ἐν τῷ προαστείῳ αὐτὰ ἐντὸς ὀγδόου ἡμισταδίου ποιεῖν. *Et sacra Aegyptia, quae iterum in Urbem jam insinuabant repressit, edicto nequis ea in suburbano intra* D. *passus ageret.* Sed majore cum severitate sub Tiberio non modò ex Urbe eliminata, sed ex universa Italia (*f*): quin Deae simulacrum in Tiberim mersum, & sacerdotes in crucem acti, teste Josepho (*g*); propter facinus Decii Mundii, qui Isiacorum scelere in

(a) *Paralipom. ad Rosin. lib.* II. *cap.* XXII. (b) qui templum Isiacum memoravit in ὄνος λύρας apud Nonium in *Mansuete*, ut est à viris doctis emendatus; si modò ea fabula fuit ex numero togatarum. (c) *Epigram.* X. (d) *Antiquit. Roman. lib.* I. *cap.* V. (e) *Tacit.* II. *Annal.* (f) *Sveton. in Tiberio cap.* XXXVI. (g) *Antiquit. lib.* I. *cap.* V.

in ipſo Iſidis templo, Anubim mentitus, amplexibus Paulinae caſtiſſimae matronae potitus eſt: *Tantum relligio potuit ſuadere malorum*. Senſim tamen, pronis ad externam ſuperſtitionem animis, eadem ſacra iterum in Urbem irrepſere. Nam de Othone Svetonius (*a*): *Sacra etiam Iſidis ſaepe in lintea religioſaque veſte propalam celebraſſe*. De Domitiano Eutropius (*b*): *Romae quoque multa opera fecit, in his Capitolium & Forum tranſitorium, odaeum, porticus, Iſium ac Serapium, ac ſtadium*: An. Urb. DCCCXLVI., Coſſ. L. Nonio Aſprenate Torquato, & M. Arricinio Clemente, ut habet Caſſiodorus in Chronico; nempe ante Cal. Jul., ex quibus ſuffecti proceſſerunt Sextilius Lateranus, C. Silius Italicus III. De Commodo inquit Lampridius: *Sacra Iſidis coluit, ut & caput raderet, & Anubim portaret*. Item: *Iſiacos verò pineis uſque ad perniciem pectus tundere cogebat, quum Anubim portaret capita Iſiacorum graviter obtundebat ore ſimulacri*. Spartianus de Caracalla: *Sacra Iſidis Romam deportavit, & templa ubique magnificè eidem Deae fecit. Sacra etiam majore reverentiâ celebravit, quàm antea celebrabantur. In quo quidem mihi mirum videtur, quemadmodum ſacra Iſidis primùm per hunc veniſſe dicantur, quum Antoninus Commodus ita ea celebraverit, ut & Anubim portaret, & Pauſa ſederet; niſi forte iſte addidit celebritati, non eam primus invexit*. Ad horum itaque Principum aetatem ſpectat quod menſe Aprili habet vetus Calendarium Farneſianum, SACRVM PHARIAE. ITEM SARAPIA. Videntur haec vero propiora, & ad ſolvendum nodum idonea, quem ſupra ex Valerio in medium adduximus: & hinc quoque claret, prorſus diverſa fuiſſe *Megaleſia* ab Iſiacis ſacris. Mater quidem Magna in Palatio poſt bellum Punicum II. culta, ut ſupra ex Livio & Cicerone notavimus: Iſis verò & Serapis in aliis Urbis locis, quae videas apud P. Victorem: nec Graeco, aut Phrygio, ſed Aegyptiaco ritu. Illa ex Aſia Sibyllinorum librorum monitu, & Apollinis Pythii reſponſo accita; nec unquam à Romanis pulſa: haec Tiberi merſa, & Urbe aliquando exacta, vel pro vario hominum ingenio, ac ſuperſtitione revocata: nec quando coli coeperit aut nos ſcimus, aut veteres ſatis norunt, inter quos Spartianus, modò allatus. Idipſum liquet ex Dione, citato *libro* XLII.: *nam haruſpices*, inquit, *omnia templa Iſidis Serapidiſque demoliri juſſerunt*; anno ſc. Urbis DCCV. Matrem nihilominus Magnam fuiſſe in honore A. U. DCCXV., Coſſ. Appio Claudio, C. Norbano, idem docet his verbis: *Ac quidam furore Matris Deûm correpti, iraſci Divam dixerunt. Ejus rei cauſſâ libri Sibyllini ſunt inſpecti, ac ex iis reſpondère* XV. *viri, ſuccenſere Deam populo, ſimulacrumque ejus ad mare deportandum, ibique aquâ luſtrandum*. Praeterea, quando idem Auguſtus templum Matris Idaeae reſtituit, ut ex Ovidio ſupra notavimus; Iſiaca verò ſive Aegyptia ſacra vetuit, ut ex Tacito & Dione diſcimus (*c*); haud parvum inter Iſidis & Deae Phrygiae ſacra diſcrimen fuiſſe neceſſe eſt.

Sub M. Aurelio, ſequentibuſque Antoninis celebrata etiam *Taurobolia*, *Crioboliaque*, quae cum Phrygiae Deae ſacris valde conjuncta (*d*),

(a) *cap.* XII. (b) *lib.* VII. (c) *Tacit. lib.* II. *Annal.*; *Dio lib.* LIII. (d) Ut teſtantur lapides apud Gruterum *pag.* XXVII. – XXXI.

cui qui tauro faciebant *tauroboliati*, qui ariete *criobolini* dicebantur, ut pluribus docet Reinesius (*a*). *Taurobolii* ritum ex Prudentio (*b*) descripsit Kippingius (*c*) his verbis: *Homo consecrandus in scrobe profunda defossus, taurorum, arietumque, super strato multiforo mactatorum, sanguine proluebatur; eoque capite, ore, auribus, oculis, naribus, totoque adeo corpore excepto, purus semper esse censebatur. Fiebat hoc extra Urbem in Circo Flaminio: itaque ἐπιβόθρια ἱερὰ vocat Aristides. Inscriptio Romana* (*d*)

DIS
MAGNIS

MATRI. DEVM. ET. ATTIDI. SE
XTILIVS AGESILAVS. AEDESIVS
V. C. CAVSARVM. NON. IGNOBI
LIS. AFRICANI. TRIBVNALIS. ORA
TOR. ET. IN. CONSISTORIO
PRINCIPVM. ITEM. MAGISTE
R. LIBELLORVM. ET. COGNITION.
SACRARVM. MAGISTER. EPISTV
LAR. MAGISTER. MEMORIAE
VICARIVS. PRAEFECTOR. PER.
HISPANIAS. VICE. S. I. C. PA
TER. PATRVM. DEI. SOLIS. INVI
CTI. MITHRAE. HIEROPHANTA
HECATE. DEI. LIBERI. ARCHI
BVCOLVS. TAVROBOLIO.
CRIBOLIOQVE. IN. AETER
NVM. RENATVS. ARAM. SACRA.
VIT. D. D. N. N. VALEN
TE. V. ET. VALENTINIANO
IVN. AVGG. CONSS. IDIBVS
AVGVSTIS

Haec ille. Pertinet Inscriptio ad Annum Urbis MCXXVIII., Christi CCCLXXVI.: eamque nos, uti quidem extat in Thesauro Gruteriano, totidemque lineis distinctam dedimus. Praestat etiam horridula ipsius Prudentii carmina heic afferre; unde colligas, sacerdotem dumtaxat sanguine perfusum:

Summus sacerdos nempe sub terram scrobe
Acta in profundum consecrandus mergitur,
Mire infulatus, festa vittis tempora
Nectens, coronâ tum repexus aureâ,
Cinctu Gabino russeam (e) fultus togam.
Tabulis superne strata texunt pulpita,
Rimosa rari pegmatis compagibus:

Scin-

(a) *Classe* I. 40. (b) *Citato hymno in Romanum.* (c) *lib.* I. *Antiqu. cap.* XV. (d) Extat apud Gruterum *pag.* XXVIII. 2. (e) Purpureâ veste usos fuisse Phrygios Sacerdotes, inquit Ovidius loco supra citato. *pag. hujus libri* 80. *in fine*.

Scindunt ſubinde vel terebrant aream,
Crebroque lignum perforant acumine,
Pateat minutis ut frequens hiatibus.
Huc taurus ingens fronte torva & hiſpida,
Sertis revinctus, aut per armos floreis,
Aut impeditus cornibus deducitur:
Nec non & auro frons coruſcat hoſtiae,
Setaſque fulgor bractealis inficit.
Heic, ut ſtatuta eſt immolanda bellua,
Pectus ſacrato dividunt venabulo,
Eructat amplum vulnus undam ſanguinis
Ferventis, inque texta pontis ſubditi
Fundit vaporum flumen, & latè aeſtuat.
Tum per frequentes mille rimarum vias
Illapſus imber tabidum rorem pluit:
Defoſſus intus quem ſacerdos excipit,
Guttas ad omnes turpe ſubjectans caput,
Et veſte, & omni putrefactus corpore.
Quin os ſupinat, obvius offert genas,
Supponit aureis, labra, nareis objicit,
Oculos & ipſos perluit liquoribus:
Nec jam palato parcit, & linguam rigat,
Donec cruorem totus atrum combibat.
Poſtquam cadaver ſanguine egeſto rigens
Compage ab illa flamines retraxerint,
Procedit inde Pontifex, viſu horridus,
Oſtentat udum verticem, barbam gravem,
Vittas madenteis, atque amictus ebrios.
Hunc inquinatum talibus contagiis,
Tabo recentis ſordidum piaculi,
Omnes ſalutant, atque adorant eminus:
Vilis quòd illum ſanguis, & bos mortuus
Foedis latentem ſub cavernis laverint.

Sanguinis expreſſa mentio fit in Inſcriptione Graeca, quae corrupta legitur (neque felicior verſio Latina) apud Fabrettum *cap.* IX. *n.* 523. & aliquanto corruptior, immo mutila apud Reineſ. *claſ.* I. 41.; ubi Taurobolio Criobolioque Creſcens & Leontius dicuntur initiati. Mox ſubdit idem Kippingius: *Taurobolio facto cornua tauri inaurata, quo fecerant, conſecrabant, & dedicabant*. Hinc intelligi debet Inſcriptio Lectoratenſis apud Gruterum (*a*):

VIATOR. SABINI. FIL. VIRES
TAVRI. QVO. PROPRIE. PER
TAVROPOLIVM. PVBLICE

(a) pag. XXX. 3.

FACTVM. FECIT. CONSECRA
VIT.

Paulò aliter eandem adfert Kippingius, & magis compendiariâ ſcribendi ratione: ſed uterque, ni fallor, à malo exſcriptore; nam ſecundâ lineâ videtur legendum PROPRIA PEC. *Propria pecunia*. *Vires tauri* ſunt cornua.

Inventum id fuit Sathanae ad Baptiſmi aemulationem, poſtquam Chriſtianiſmus ubique terrarum invaluit. *Nationes extraneae* (inquit (*a*) Tertullianus) *ab omni intellectu ſpiritalium, ſacris quibuſdam per lavacrum initiantur*. Et alibi (*b*): *Fingit & ipſe* (Sathanas) *quoſdam utique credentes, & fideles ſuos: exceptionem* (pro *depoſitionem* ſcriptum eſſe notavit Rigaltius) *de lavacro repromittit*. Antiquiſſimum Taurobolium illud putat Reineſius (*c*), quod AVFVSTIA PRIMA fecit ſub Marco Aurelio A. U. DCCCCXXVIII., Chr. CLXXVI., Pollione II. & Apro II. Coſſ. apud Lectoratenſes (*d*): proximum quod ſub Commodo Lugduni fecit Q. AQVIVS ANTONIANVS, Coſſ. Marullo, & Aeliano A. U. CMXXXVI (*e*). Sed ante omnia probare certiſſimis argumentis oportebat, neminem olim fuiſſe *tauroboliatum*, quin poneret lapidem ſuae dementiae teſtem. Id modò forſitan verum eſt, aliam taurobolii antiquiorem mentionem in literatis ſaxis non reperiri. Sed quot adhuc eruendi lapides latent? quot in calcarias fornaces jam ſunt conjecti? quot miſerè contriti, & parietum ſubſtructionibus ita à caementariis aptati & coagmentati, ut nulla ſuperſit legendi ſpes reliqua?

Si divinare licet, dixerim à Chriſtianae, aut Hebraicae religionis deſertore aliquo Taurobolium, & Criobolium adinventa, propter illa Exodi *cap.* XXIV. 5. — 8. *Miſitque juvenes de filiis Iſraël, & obtulerunt holocauſta, immolaveruntque victimas pacificas Domino, vitulos. Tulit itaque Moyſes dimidiam partem ſanguinis, & miſit in crateras: partem autem reſiduam fudit ſuper altare. Aſſumenſque volumen foederis, legit audiente populo: qui dixerunt: omnia quae locutus eſt Dominus faciemus, & erimus obedientes. Ille verò ſumptum ſanguinem reſperſit in populum, & ait: Hic eſt ſanguis foederis, quod pepigit Dominus vobiſcum ſuper cunctis ſermonibus his*. Quem locum reſpiciens Apoſtolus *Epiſt. ad Hebraeos* inquit (*f*): Λαληθείσης γὰρ πάσης ἐντολῆς κατὰ νόμον ὑπὸ Μωϋσέως παντὶ τῷ λαῷ, λαβὼν τὸ αἷμα τῶν μόσχων καὶ τράγων μετὰ ὕδατος καὶ ἐρίου κοκκίνου καὶ ὑσσώπου, αὐτό τε τὸ βιβλίον καὶ πάντα τὸν λαὸν ἐῤῥάντισε, * λέγων· Τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ Θεός. * Καὶ τὴν σκηνὴν δὲ καὶ πάντα τὰ σκεύη τῆς λειτουργίας τῷ αἵματι ὁμοίως ἐῤῥάντισε. * Καὶ σχεδὸν ἐν αἵματι πάντα καθαρίζεται κατὰ τὸν νόμον, καὶ χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις. *Lecto enim omni mandato legis à Moyſe univerſo populo, accipiens ſanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua, & lana coccinea, & hyſſopo, ipſum quoque librum & omnem populum aſperſit, * dicens: Hic ſanguis teſtamenti, quod mandavit ad vos Deus. * Etiam tabernaculum, & omnia vaſa miniſterii, ſanguine ſimiliter aſperſit. * Et omnia penè in ſanguine ſecundùm legem mundantur: & ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio.*

Ni-

(a) *De Baptiſmo cap.* V. (b) *De Praeſcript. haeretic. cap.* XL. (c) *Claſſe* I. 40. (d) *Gruter. pag.* XXX. 4. 5. (e) *Idem n.* 2. (f) *Cap.* IX. 19. — 22.

Nihil Tauroboliis hucusque memoratis commune cum Climacidis Tauropolitis mulieribus, quarum mentio est apud Athenaeum (*a*), omnis generis turpitudinibus inquinatarum, etiam magicis, si Casaubonum audimus: qui an è Taurica Chersoneso initium ea turpia sacra sumserint, ubi Diana ταυροπόλος humanis victimis colebatur, an aliunde, fatetur se nusquam legisse.

IV. Scortum nobile libertina Hispala Fecenia, non digna quaestu, cui ancillula assueverat.

Scortum magni nominis, idemque moribus adprimè liberalibus, & magnos pro libertinae conditione gerens spiritus: hinc Livio *non digna quaestu, cui ancillula assueverat*. Ceteroquin solitum libertinarum vulgare corpus, ut apud Poëtas saepissimè legas. Horatius (*b*):

Tutior at quanto merx est in classe secunda,
Libertinarum, dico, Sallustius in quas
Non minus insanit, quàm qui moechatur ——

Plautus *Cistellaria Actu* I. *sc.* I.

——————— *eunt depressum, quia nos sumus*
Libertinae, & ego & tua mater ambae meretrices fuimus:

quum turpem quaestum ancillulae occepissent: unde in Priapejis XL. I.

Nota suburanas inter Telethusa puellas,
Quae puto de quaestu libera facta suo est.

Nil frequentius legas apud Comicos, quàm virgines à lenonibus venditas amasiis adolescentulis, & ab aliis liberali assertas manu. Lampridius in Alagabalo: *Meretrices à cunctis lenonibus redemit saepe, & manumisit*. Forsitan idem factitatum fuisse Athenis, colligas ex Isaei loco *orat.* V. Ἡ δ᾽ τούτων μήτηρ, οὕτως ὁμολογουμένη οὖσα δούλη, καὶ ἅπαντα τὸν χρόνον αἰσχρῶς βιοῦσα. *Haec verò istorum mater quum sit serva omnium confessione, ac vitam omnem turpiter egerit*. Romae apud Aediles plebis nomina profitebantur, & in tabulas referebantur: unde eleganter Seneca fornices vocat loca Aedilem metuentia (*c*): *Virtutem in templo invenies, in foro, in curia, pro muris stantem, pulverulentam, coloratam, callosas habentem manus: voluptatem latitantem saepius, ac tenebras captantem: circa balnea, ac sudatoria, ac loca Aedilem metuentia, mollem, enervem, mero atque unguento madentem, pallidam, fucatam, & medicamentis pollinctam*. Etiam matronae nomina dabant, si quando pudorem exuere vellent. Tacitus II. *Annal. Nam Vistalia, Praetoriâ familiâ genita, licentiam stupri apud Aediles vulgaverat, more inter veteres recepto, qui satis poenarum adversus impudicas in ipsa professione flagitii credebant.*

(a) *lib.* VI. *cap.* XVI. (b) *Satyra* II. (c) *de Vita Beatâ cap.* VII.

bant. Hae poſtea inter togatas cenſebantur. Unde illa Juvenalis (*a*)

——————— *eſt moecha Fabulla:*
Damnetur, ſi vis; etiam Carſinia talem
Non ſumet damnata togam ———

nam ſtolas induere meretrices, vetitum. Tertullianus (*b*): *Aut quid minus habent infeliciſſimae illae publicarum libidinum victimae? quas ſi quae leges à maritalibus, & matronalibus decoramentis coërcebant, jam certè &c.* Qui mos, ſive lex ſumta ab Athenienſibus, apud quos meretricibus uti non licuit veſtibus, aut ornamentis aureis, nec templa intrare, neque cum matronis ſacrificiis intereſſe. Matronarum dedecori obvium tamen itum Romae ſub Tiberio, atque Senatuſconſulto cautum: *ne corpore quaeſtum faceret, cui avus, aut pater, aut maritus eques Romanus fuiſſet* (*c*).

Poſt patroni mortem, quia in nullius manu erat, tutore à Tribunis, & Praetore petito, quum teſtamentum faceret, unum Aebutium inſtituit heredem. Habes heic exemplum Atiliani tutoris, de quo Juſtinianus *Inſtitut. lib.* I. *tit.* XX. Igitur ante A. U. DLXVII. lata eſt *lex Atilia de tutelis*: quod notandum. In Faſtis occurrunt Atilii Conſules Ann. Urb. CCCCXVIII, CCCCLIX, CCCCLXXXVI, CCCCXCV, CCCCXCVI, CCCCXCIX, DIII, DVIII, DXXVI, DXXVIII.

V. Pacem veniamque precata Deorum Dearumque, ſi coacta caritate ejus ſilenda enuntiaſſet. Peculiari religione ac ſilentio Cereris arcana premebantur. Horatius (*d*)

——— *vetabo qui Cereris ſacrum*
Vulgârit arcanae, ſub iiſdem
Sit trabibus, fragilemque mecum
Solvat phaſelum.

Veterum teſtimonia ſunt paſſim obvia. Eâdem ſilentii lege epoptae initiabantur in Bacchi ſacris: nec Samothracia vulgò nota, à quibus Bacchanalia, de quibus agimus, proculdubio fluxere, ut principio dicebamus. Sed heic muliebris quaedam δεισιδαιμονία. Sic inferiùs eadem Fecenia ad Conſulis interrogata trepidare, ac metuere Deorum vindictam, quòd eorum myſteria, quamvis omne genus flagitiis polluta, enuntiaret. Non adeo pavidus Aemilius Conſul, de quo ſuperiùs meminimus: nam *quum Senatus Iſidis, & Serapis fana diruenda cenſuiſſet, eaque nemo opificum attingere auderet, poſitâ praetextâ, ſecurim arripuit, templique ejus foribus inflixit*, ut tradit Valerius (*e*).

VI. Ex-

(a) *Satyra* II. *v.* 68. — 70. (b) *De cultu feminarum. lib.* II. *cap.* VII. (c) *Tacit.* II. *Annal.*, *Sveton. in Tiberio cap.* XXXV. (d) *lib.* III. *carm.* II. (e) *lib.* I. *cap.* III. 3.

VI. Expromeret ſibi quae in luco Similae Bacchanalibus in ſacro nocturno ſolerent fieri.

Sigiſmundus Gelenius putat, *Similam*, nonnihil detorto vocabulo, pro *Semele* Bacchi matre à vulgo indocto fuiſſe appellatam; eàdem, aut certe ſimili ratione, qua Graeci viciſſim Romanorum *i* plerumque efferebant per *e*, ut Δομέτιον pro *Domitio*, Βεργίλιον pro *Virgilio*. Interpres Livii ad uſum Sereniſſimi Galliae Delphini Doujatius neſcio quem *Stimulae Deae lucum* heic nobis obtrudit ex Juvenalis Scholiaſte ad *Satyram* II. Sed nil opus Stimulâ. *Lucus Semeles minoris* ponitur à P. Victore, & à Sexto Ruſo in regione Circi Maximi: & inde forſitan facilis fuit decurſio ad Tiberim cum facibus ardentibus. Sine quopiam addito legitur: *Ab luco Semeles* in Inſcriptione Romana apud Gruterum (*a*):

DIIS. MANIB.
M. CAECILIO. SP. F. SVC. RVFO
SOLIARIO. AB. LVCO. SEMELES
EX. TESTAMENTO. EIVS
CALVISIA. ZOSIME. ET
M. CAECILIVS. CALIPPVS
HEREDES. FECER

Et quiſnam pro certo affirmare auſit *Similae*, non *Semeles*, ſcriptum reliquiſſe in autographo Livium? Forſitan ſcribendum minimâ mutatione: *luco Semelae*. Semela, ut Boeoti affirmabant, fuit Fauni filia, & pudica, quae nequicquam à patre ſollicitata, tandem ab eo in ſerpentem verſo corrupta eſt: de qua vide Macrobium *lib.* I. *Saturn. cap.* XII.

VII. Primò ſacrarium id feminarum fuiſſe, nec quemquam virum eò admitti ſolitum. Tres in anno ſtatos dies habuiſſe, quibus interdiu Bacchis initiarentur.

Bacchanalia, Dionyſia penes ſolas mulieres, non novum. Strabo *lib.* IV. *Geographiae* (*b*): Ἐν δὲ τῷ Ὠκεανῷ φασὶν εἶναι νῆσον μικρὰν, οὐ πάνυ πελαγίαν, προκειμένην τῆς ἐκβολῆς τοῦ Λείγηρος ποταμοῦ· οἰκεῖν δὲ ταύτην, τὰς τῶν Σαμνιτῶν γυναῖκας, Διονύσῳ κατεχομένας· καὶ ἱλασκομένας τὸν θεὸν τοῦτον τελεταῖς τε, καὶ ἄλλαις ἱεροποιίαις ἐξιλευμένας· οὐκ ἐπιβαίνειν δὲ ἄνδρα τῆς νήσου, τὰς δὲ γυναῖκας αὐτὰς πλεούσας, κοινωνεῖν τοῖς ἀνδράσι καὶ πάλιν ἐπανιέναι. *In Oceano autem inſulam eſſe ajunt parvam, non planè in alto ſitam, objectam oſtio Ligeris: in ea habitare Samniticas mulieres, Bacchico inſtinctu correptas, quae Bacchum ceremoniis, & ſacrificiis demereantur: nullum eò virum venire, ſed ipſas navigiis avectas cum viris ſuis coire, atque inde in inſulam reverti*. Huc certè facit quod Petronius inquit de Priapi ſacello: *Ibique*

(a) *pag.* DCXLIII. 8. (b) *pag.* 198. *edit. Pariſ.*

que complures Bacchantium instar mulieres vidimus ; quae in manu dextra priapinos fascinosos gestabant . Plus videre non licuit ; nam, ut nos animadverterunt , tam magnum clamorem substulere , ut intremuerit templi camara , & nos corripere conatae sunt . Pausanias in *Phocicis* Thyadas feminas memorat , quae in Parnassum quotannis venientes , unà cum Delphicis mulieribus arcana Libero Patri agitabant sacra . Nam Parnassus mons Baccho & Apollini sacer. Euripides *Iphigeniâ in Tauris (a):*

Τὰν Βακχεύουσαν Διονύσῳ
Παρνάσιον κορυφὰν,
Ὅθι ποικιλόνωτος οἰνωπὸς δρά-
κων, σκιερᾷ κατάχαλκος
Εὐφύλλῳ δάφνᾳ γᾶς
Πελώριον τέρας, ἀμ-
φέπει μαντεῖον χθόνιον.
Ἔτι μιν, ἔτι βρέφος, ἔτι φίλας
Ἐπὶ ματέρος ἀγκάλαισι θρώσκων,
Ἔκανες ὦ Φοῖβε μαντείων δ' ἐπέ-
βας ζαθέων, τρίποδί τ' ἐν χρυσέῳ
Θάσσεις, ἐν ἀψευδεῖ θρόνῳ,
Μαντείας βροτοῖς ἀναφαίνων.
Ad consecratum Baccho
Parnassium cacumen,
Ubi maculosum tergum habens, & cruentam faciem draco,
Sub opaca aereus (i. dentibus aereis minax *)*
Frondosa lauro, telluris
Immane monstrum, cu-
stodit oraculum subterraneum,
Adhuc ipsum, adhuc infans, adhuc carae
In matris ulnis saliens
Interfecisti, ò Phoebe; oracula verò ini-
isti divina, tripodeque in aureo
Sedes, in mentiri nescio throno,
Oracula mortalibus edens.

Lucanus *Pharsal. lib.* v. *v.* 73. — 74.

Mons Phoebo, Bromioque sacer, cui numine misto
Delphica Thebanae referunt Trieterica Bacchae .

Et fontem Dircaeum natum esse perhibet Hyginus (*b*) Bacchi beneficio ex corpore Dirces uxoris Lyci ; quae Baccha fuerat . Quinimmo in ipso Parnasso fiebant bacchationes , quarum caussa eò se contulit Ino , Athamantis Thessaliae Regis uxor (*c*) . Nam revera Apollo , & Bacchus idem : unde in Bacchicis certaminibus praemium tripus . Auctor Argumenti in Demosthenis Orationem *contra Midiam* : ἐπιστάσης δὲ τῆς ἑορτῆς, ἠγωνίζοντο πρὸς ἀλλήλοις οἱ χορηγοὶ καὶ ᾖδον, ὕμνους εἰς τὸν Διό-

(a) *vers.* 1243. — 1255. (b) *Fabula* VII. (c) *Fabula* IV.

Διόνυσον ᾄδοντες· καὶ τῷ νικῶντι, τρίπους τὸ ἆθλον ἦν· ἐπειδὴ τὸν αὐτὸν ἥλιον καὶ Ἀπόλλωνα, καὶ Διόνυσον ᾤοντο. *Festo autem jam instante, certabant, & contendebant inter se aediles carminibus in Bacchi laudem cantandis. Victori tripus praemium erat. Nam eumdem & Solem, & Apollinem, & Bacchum putabant.*

Sed redeamus ad sacra Bacchi, feminis tantùm commendata. Pausanias *in Corinthiacis* inquit: *A Sicyone rectà Phliuntem contendentibus in diverticulo, quod à via stadia ad summum decem abest, lucus occurrit, cui Pyreae nomen, sacrum id praestiti Cereri, & Proserpinae. Ac in eo viri seorsim à feminis festos illis agitant dies: nam aedem nympharum, Nymphonem ipsi appellant, feminis ubi sacra facerent concesserunt: suntque in eo Liberi patris, Cereris, & Proserpinae signa, os tantùm ostendentia.* Solas item mulieres occulta sacra Baccho facere in Brysea, procul semotis viris, tradit idem auctor in *Laconicis*: Καὶ Διονύσου ναὸς ἐνταῦθα ἔτι λείπεται, καὶ ἀγάλματα ἐν ὑπαίθρῳ. τὸ δὲ ἐν τῷ ναῷ, μόναις γυναιξὶν ἔστιν ὁρᾶν. γυναῖκες γὰρ δὴ μόναι καὶ τὰ ἐς τὰς θυσίας δρῶσιν ἐν ἀποῤῥήτῳ. *Ibi etiamnum extat Bacchi templum, & sub dio signa quaedam. nam quod in templo est solis mulieribus licet intueri. Sanè & mulieres solae sacra in arcano faciunt.* De Lacaenis etiam feminis, & Chiis Aelianus (*a*): Ἀκούω δὲ ὅτι καὶ ταῖς Λακεδαιμονίων γυναιξὶν ἔπεσέ τις οἶστρος βακχικὸς, καὶ ταῖς τῶν Χίων. καὶ αἱ τῶν Βοιωτῶν δὲ ὡς ἐνθεώτατοι ἐμάνησαν, καὶ ἡ τραγῳδία βοᾷ. *Audio etiam Lacedaemoniorum feminas oestro Bacchico percitas fuisse, & Chiorum; item Boeotorum mulieres quasi divino furore concitatae insanierunt: idque in tragoedia vociferatur.* Illud etiam à Pausania discimus (*b*), Baccho Colonatae à duabus feminis, quae Leucippides dicebantur, sacra fieri consuevisse; & ab undecim aliis, quae Dionysiades, oraculi Delphici jussu cursus certamen celebratum. Equidem virginibus, auctore Hesychio. Διονυσιάδες, ἐν Σπάρτῃ παρθένοι, αἱ ἐν τοῖς Διονυσίοις δρόμον ἀγωνιζόμεναι. *Dionysiades, virgines Spartae, quae Dionysiis cursu certabant* (*c*).

Neque id mirum. Nam Liberi, sive Bacchi comites Bacchae, ut ait Varro (*d*). Eumdem peregrinantem Musae sunt comitatae, teste Diodoro, *libro* III.: φασὶ δὲ καὶ τὰς μούσας αὐτῷ συναποδημεῖν. & *libro* IV. *cap.* V. tradit, Bacchum feminarum exercitu, quas thyrsis armaverat, terrarum orbem peragrasse. Cujus fabulae originem aperit Hyginus (*e*): ait enim, Liberum, quum exercitum in Indiam esset ducturus, Nyso nutricio suo Thebanum regnum administrandum tradidisse: immemorem fidei Nysum redeunti Libero negasse regnum se restituturum: sed quum post annum tertium Liber simulasset non ultra sibi esse in animo Nysum regno ejicere, sed Thebis Trieterica celebrare sacra; introductis muliebri ornatu militibus thyrsigeris, Nysum nihil tale metuentem cepisse, regnumque recuperasse. Inde creditum vulgò, Bacchum cum mulierum exercitu expeditiones suscepisse. Similia habet Plutarchus libro *de Fluminibus*, in *Hebro*; & Polyaenus (*f*), ubi de Bacchi expeditione adversus Indos. Idem tamen Poliaenus auctor est (*g*), Argaeo Macedonum Regi (Calandrum vocat Pseudo-Cornutus in A.

(a) *Var. hist. lib.* III. *cap.* XLII. (b) *In Laconicis.* (c) *Meurs. Miscell. Laconic. lib.* II. *cap.* XIII. & XV. (d) *lib.* VI. *de LL.* (e) *Fabula* CXXXI. (f) *Stratag. cap.* I. (g) *lib.* IV. *cap.* I.

Persii *Satyram* 1. *v.* 99.) bellum gerenti cum Galauro Taulantiorum Rege, virgines virili habitu, & thyrsis pro hastis utentes victoriam pepperisse: quae postea dictae Mimallones, διὰ τὴν μίμησιν τῶν ἀνδρῶν, μιμαλλόνας. Ab Argaeo deinde dicatum sacellum Baccho ψευδάνορι.

Praeterea Baccho tribuuntur comites sorores quatuor, Ino, Avtonoë, Semele, Agave (*a*), ad significanda quatuor ebrietatis genera, sive gradus. Vinolentiam primùm, deinde rerum oblivionem, tandem libidinem, postremò insaniam (*b*). Ino ὁ οἶνος est vinolentia, Αὐτονόη ironicè oblivio; Semele quasi σωμάλυον, corpus dissolutum; unde genuisse Liberum dicitur, quòd ex libidine oritur ebrietas, & vicissim. Agave comparatur insaniae; quòd caput Penthei filii, quasi esset vituli, furore percita, & de rectae rationis statu deturbata absciderit: de qua re Euripides egit integrâ tragoediâ, cui titulus *Bacchae*; ubi *vers.* 1112.

> Πρώτη δὲ μήτηρ ἦρξεν ἱερέα φόνου.
> *Primа verò mater ut sacerdos fecit initium caedis.*

Ovidius *Metamorph.* III. *v.* 712. 713.

> *Prima suum misso violavit Penthea thyrso*
> *Mater, & ô geminae, clamavit, adeste sorores* (*c*).

Similis est historia Minyadum apud Aelianum (*d*): tradit enim Leucippem, Aristippem, & Alcathoam Bacchi choreas neglexisse, quòd suos maritos adamabant; & quum adhuc post sequuta prodigia in proposito perstarent, tandem furore fuisse adeo correptas, ut Leucippes sororis filium (Hippasum appellat (*e*) Plutarchus) hinnulum putantes discerperent. Mutatas tandem in cornicem, vespertilionem, & noctuam, καὶ ἡ μὲν ἤμειψε τὸ εἶδος εἰς κορώνην, ἡ δὲ εἰς νυκτερίδα, ἡ δὲ εἰς γλαῦκα: *& una assumpsit formam cornicis, altera vespertilionis, tertia noctuae.* Illud etiam memini aliquando me legisse, noctuam invisam Baccho tanquam vini hostem: quibus igitur infantibus noctuae ova in cibum data sunt, vinum & vinosos odisse. Diodoro (*f*) auctore, quinque fuere Bacchi sorores, Cadmo & Hermione Veneris filiâ natae, Semele, Ino, Autonoë, Agave, & Polydora.

His affine est quod de Lycurgo, Dryantis Thraciae Regis filio, narrat Hyginus (*g*): eum, quum negasset Liberum esse deum, vino semel calentem matri suae vim inferre voluisse. Itaque compotem mentis factum, vites excidere conatum; quòd diceret, malum esse medicamentum, quod mentes hominum immutaret: sed pro vite alterum sibi pedem excidisse: deinde, insaniâ abs Libero immissâ, uxorem & filium bipenni trucidasse: ac tandem in Rhodope, Thraciae monte, pantheris ab eodem objectum periisse. Hinc Propertius (*h*):

> *Vesanumque novâ nequicquam in vite Lycurgum.*

Et Ovidius IV. *Metamorphoseωn* (*i*):

Pen-

(a) *Euripides Bacchis v.* 229. (b) *Fulgent. Mytholog. lib.* II. *cap.* XV. (c) De eodem argumento fusè Statius Thebaide. (d) *Var. hist. lib.* III. *cap.* XLII. Vide Lucianum *Dialogo Junonis & Jovis.* (e) *quaest. Graec.* XXXVIII. (f) *lib.* IV. *cap.* II. (g) *fab.* CXXXII. (h) *lib.* III. *Eleg.* XV. (i) *vers.* 22. 23.

Penthea tu, venerande, bipenniferumque Lycurgum
Sacrilegos mactas ————

& *Tristium lib.* V. *Eleg.* III. (*a*)

Ossa bipenniferi sic sint male pressa Lycurgi,
Impia nec poenâ Pentheos umbra vacet.

Homerus tamen Iliadis Z (*b*) inquit, Bacchum quidem perterritum, postquam suas nutrices Lycurgus securi percussit, ad mare confugisse, & trepidantem abs Thetide exceptum: Lycurgum verò à Jove luminibus orbatum non diu vixisse. De Cyanippo Syracusano Plutarchus memoriae prodidit (*c*), furore correptum, quòd Bacchum inter sacrificandum praeteriisset: itaque filiam Cyanem compressisse: deinde, quum pestis esset oborta, Pythio monente ut incestus mactaretur, ipsâque filiâ indicium faciente, Diis averruncis immolatum. Simile quid narrat de Arruntio Romano, qui ad aram Fulminis à filia Medullina mactatus est. Hinc Dionyso *Omodio*, sive crudeli, apud Chios appellato, homo crudeliter discerptus sacrificabatur, teste Eusebio (*d*). *Omesten* dicit Plutarchus (*e*): ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ νάρθηξ ἱκανὸς κολαστὴς τοῦ μεθύοντος, ἂν μὴ προσγενόμενος ὁ θυμὸς ΩΜΗΣΤΗΝ καὶ μαινόλην ἀντὶ λυαίου καὶ χορείου ποιήσῃ τὸν ἄκρατον: *ferula enim Dei istius sufficit ad puniendum ebrium, nisi ubi irâ accendente pro Lyaeo, & choreo, idest animum laxante, & choreas suadente, crudelem* (omesten) *& furiosum Bacchum facimus*. Quamobrem Liberum *Enyalium* appellavere, quod cognomentum fuit proprium Martis (*f*); qui conversa ratione Adonis quibusdam dictus est (*g*), nempe Osiris, Bacchus. Et Lacedaemonii sanè Bacchum coluerunt hastâ insignem, non thyrso (*h*).

Equidem ebrietatem, quam τριχάλυπιν quandam esse notavit Macrobius (*i*), tum furor, tum μωρολογία, sive *vaniloquentia* (*k*), tum sexcenta alia mala subsequuntur (*l*), quae pluribus recensent Athenaeus, & Plutarchus, cujus scrinia saepissimè compilavit Macrobius. *Hinc pallor* (inquit (*m*) Plinius) *& genae pendulae, oculorum ulcera, tremulae manus, effundentes plena vasa (quae sit poena praesens) furiales somni, & inquies nocturna: praemiumque summum ebrietatis libido portentosa, ac jucundum nefas*. Graphicè Ovidius (*n*):

Nam tibi saevorum saevissime Centaurorum
Euryte, quàm vino pectus, tam virgine visâ
Ardet, & ebrietas geminatâ libidine regnat,
Protinus eversae turbant convivia mensae,
Raptaturque comis per vim nova nupta prehensis.

Silius Italicus *lib.* XV. *Belli Punici*:

Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus, & atris

 Cir-

(a) *vers.* 39. 40. (b) *v.* 130. — 140. (c) *in Parallelis.* (d) *Praeparat. Evang. lib.* IV. (e) *lib. de Ira cohibenda.* (f) *Macrob. lib.* I. *Saturn. cap.* XIX., *Pausan. in Laconicis.* (g) *Proclus lib.* II. *Paraphr. in Ptolom. Tetrabibl. cap.* III. (h) *Macrob. loc. cit.* (i) *lib.* VI. *cap.* VI. (k) *Plutarch. de Garrulitate.* (l) *Id. Symposiac. lib.* III. *qu.* III., *Athen. lib.* X. *cap.* IX. & XII. & *lib.* V. *cap.* V. (m) *lib.* XIV. *cap.* XXII. (n) *Metam.* XII. *v.* 219. — 223.

Circa te semper volitans infamia pennis.

Hinc natus ex Dionyso & Venere dicitur in fabulis Priapus (*a*): immo est ipse Bacchus (*b*) à Lampsacenis cultus. Et ratio physica adduci potest, quòd Priapus est hortorum custos, Bacchus arboreorum fructuum dator, & conservator, & veluti ipsa vis fructuum τῶν καλουμένων ξυλίνων καρπῶν, ut cum Athenaeo loquar (*c*), ac plantarum procerarum. Eusebius *Praeparat. Evangel. lib.* III. τῶν ἀκροδρύων καὶ ὅλως τῶν φυτευτικῶν ἡ δύναμις Διόνυσος ὀνομάζεται. Hinc apud Scholiastem Aristophanis *Acharnens.* legas, Athenis nobiles & primarias virgines Dionysiacis canistra tulisse aurea, primitiis omnis generis fructuum referta. Canephorae illae dicebantur, quae Eleusiniis flores & spicas in cistis gestabant (*d*). Philochorus apud Harpocrationem in ΚΑΝΗΦΟΡΟΙ, ab Erichthonio Rege, inquit, lectas primùm fuisse virgines nobiles, quae in Panathenaeis, aliisque pompis canistra, cum rebus ad sacrificium pertinentibus, ad Deam ferrent.

Sapienter itaque apud Romanos feminis vini potus interdictus. Dionysius *lib.* II., de criminibus mulierum Romanarum, in quae mariti cum propinquis animadvertebant, verba faciens, inquit: ἐν οἷς ἦν φθορὰ σώματος, καὶ ὃ πάντων ἐλάχιστον ἁμαρτημάτων Ἕλλησι δόξειεν ἂν ὑπάρχειν, εἴ τις οἶνον εὑρεθείη πιοῦσα γυνή. ἀμφότερα γὰρ ταῦτα ζημιοῦν ἐκέλευσεν ὁ Ῥωμύλος, ὡς ἁμαρτημάτων γυναικείων ἔσχατα· φθορὰν μὲν, ἀπονοίας ἀρχὴν νομίσας· μέθην δὲ, φθορᾶς. *In quibus erat violata pudicitia, & (quod apud Graecos videretur levissimum) si deprehensa esset vinum bibisse mulier, nam utrumque damnavit Romulus, ut delictorum muliebrium maxima; ratus stuprum desperatae audaciae principium esse, temulentiam stupri.* Plinius (*e*): *Invenimus inter exempla, Egnatii Mecennii uxorem, quòd vinum bibisset è dolio, interfectam fuisse à marito, eumque caedis à Romulo absolutum. Fabius Pictor in Annalibus suis scripsit, matronam, quòd loculos in quibus erant claves vinariae cellae resignavisset, à suis inediâ mori coactam. Cato, ideo propinquos feminis osculum dare, ut scirent an temetum olerent* (*f*). *Hoc tum nomen vino erat; unde & temulentia appellata. Cn. Domitius judex pronunciavit, mulierem plus bibisse quàm valetudinis causâ, viro insciente, & dote mulctavit.* Sic Valerius: *Vini usus* (inquit) *olim Romanis feminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiae gradus ad inconcessam venerem esse consuevit* (*g*). Meritò Pentheus apud Euripidem (*h*) de Baccho ait:

> Τὸν θηλύμορφον ξένον, ὃς εἰσφέρει νόσον
> Καινὴν γυναιξὶ καὶ λέχη λυμαίνεται.
> *Illum effeminatum hospitem, qui introducit morbum*
> *Novum mulieribus, & connubia labefactat.*

Id tantum permissum Romanis feminis, loram, passum, murinam bibere,

---

(a) *Diodor. lib.* IV. *cap.* VI. (b) *Athen. lib.* I. *cap.* XXIII. (c) *lib.* III. *cap.* V. (d) *Aleander Explic. tab. Solis. pag.* 75. (e) *lib.* XIV. *cap.* XIII. *pag.* 96. (f) Sic Plutarchus *qu. Rom.* VI. (g) *lib.* II. *cap.* I. 5. Vide Gellium *lib.* X. *cap.* XXIII., *Dionys. Halicarn. lib.* II. (h) *Bacchis v.* 353. 354.

re, *& quae id genus optant potu dulcia*, ut Gellius ſcribit (*a*), & confirmat Polybius *lib.* VI. *Hiſtoriarum*, allatus à Caſaubono (*b*). Fiebat *paſſum* ex uvis ſelectis ad Solem arefactis, deinde aquà caeleſti madefactis, atque praelo ſubjectis. *Lora*, in vinaceis unius diei tantum aquae ponendo, quantum fuiſſet decima pars muſti. Pedibus iterum calcabatur, & praelo ſubjiciebatur reliquum. In Italia lora etiamnum pro vino operariis datur hyeme (*c*). Rectè Plinius: *Non poſſunt jure dici vina, quae Graeci devteria appellant* (ſecundaria Latinè dici poſſunt), *Cato, & nos loram, maceratis in aqua vinaceis. Sed tamen inter vina operaria numerantur. Tria eorum genera &c.*

VI. Pacullam Miniam Campanam primam ſuos filios initiaſſe, & nocturnum ſacrum ex diurno, & pro tribus in anno diebus quinos ſingulis menſibus dies initiorum feciſſe; ex quo in promiſcuo ſacra ſint, & permiſti viri feminis, & noctis licentia acceſſerit.

Haud mirum. Principium & fons ſuperſtitionis ut plurimum mulieres, aut quibus cordi eſt mulieres ineſcare. Inſignis eſt locus Strabonis, à Lipſio allatus *in Commentariis ad Tacitum* (*d*): ἅπαντες γὰρ τῆς δεισιδαιμονίας ἀρχηγοὺς οἴονται τὰς γυναῖκας· αὗται δὲ καὶ τοὺς ἄνδρας προκαλοῦνται, πρὸς τὰς ἐπιπλέον θεραπείας τῶν Θεῶν, καὶ ἑορτὰς, καὶ ποτνιασμοὺς· σπάνιον δ᾽ εἴ τις ἀνὴρ καθ᾽ αὑτὸν ζῶν εὑρίσκεται τοιοῦτος. *Superſtitionis enim auctores eſſe mulieres nemo non exiſtimat: eaeque viros invitant ad curioſiores cultus Deorum, feſtos dies, ac ſupplicationes: rarò vir ſeorſum vivens qui iſta curet invenitur.* Sic Bacchanaliorum ritus Romae viri à feminis accepere, cum nocturna licentia, & omnis generis ſtupris. Permiſti erant viri feminis, ut in Trietericis Thebanis. Ovidius (*e*):

Liber adeſt, feſtiſque fremunt ululatibus agri.
Turba ruunt, miſtaeque viris matreſque nuruſque,
Vulguſque, proceresque ignota ad ſacra feruntur.

Equidem noctu, Papinio teſte (*f*):

——— *Non haec Trieterica vobis*
Nox patrio de more venit: non orgia Cadmi
Cernitis ———

Et Virgilio IV. *Aeneid.* (*g*)

Ubi audito ſtimulant Trieterica Baccho
Orgia, nocturnuſque vocat clamore Cytheron.

ubi Servius Honoratus adnotavit: *Liberi ſacra tertio quoque anno inno-*

(a) *loc. cit.* (b) *Ad Athen. lib.* X. *cap.* XI. (c) Vide Varronem *de Re ruſtic. lib.* I. *cap.* LIV., *Columell. lib.* XII. *cap.* XL., *Plin. lib.* XIV. *cap.* X. (d) *Strabo lib.* VII., *Lipſ. pag.* 297. *ad* II. *Annal.* (e) *Metam. lib.* III. *v.* 528. — 530. (f) *Thebaid. lib.* II. *v.* 661 — 663. (g) *v.* 301. — 302.

novabantur. Sanè ſciendum, orgia apud Graecos dici ſacra omnia, ſicut apud Latinos cerimoniae dicuntur: ſed jam abuſivè ſacra Liberi orgia vocantur, vel ἀπὸ τῆς ὀργῆς à furore, vel ἀπὸ τῶν ὄρων à montibus. Nocturnus, quòd noctu celebrarentur, unde ipſa ſacra Nyctelia dicebantur, quae Populus Romanus excluſit cauſſâ turpitudinis. Immo ipſe Bacchus dictus eſt *Nyctelius*, cui aedes extructa Athenis, teſte Pauſania *in Atticis*; nempe à νυκτελέω *noctu perficio*. Ovidius *de Arte (a)*:

Nycteliumque patrem, nocturnaque ſacra precare,
Ne jubeant capiti vina nocere tuo.

Pentheus ad Bacchum apud Euripidem *(b)*:

Τὰ δ' ἱερὰ νύκτωρ, ἢ μεθ' ἡμέραν τελεῖς;
Haec verò ſacra noctu, an interdiu facis?

Cui Bacchus:

Νύκτωρ τὰ πολλά, σεμνότητ' ἔχει σκότος.
Noctu plerumque. tenebrae habent aliquid auguſti.

Reponit Pentheus:

Τοῦτ' εἰς γυναῖκας δόλιόν ἐστι, καὶ σαθρόν.
At hoc mulieribus inſidioſum eſt, & vitioſum.

Contra Bacchus:

Κἂν ἡμέρᾳ τό γ' αἰσχρὸν ἐξεύροι τις ἄν.
Etiam interdiu inveniat aliquis turpitudinem.

In eandem ſententiam Tireſias vates cum Pentheo diſputabat; admonebatque, impudicitiam non eſſe bacchanaliorum, ſed naturae; pudicaſque mulieres inter bacchantium choros non corrumpi. Sic Juppiter apud Lucianum *dialogo cum Junone*, non Bacchum ipſum, ſed immoderatum vini potum multa mala efficere, inquit: οὐ γὰρ οἶνος ταῦτα, οὐδὲ ὁ Διόνυσος ποιεῖ, τὸ δὲ ἄμετρον τῆς πόσεως, καὶ τὸ πέρα τοῦ καλῶς ἔχοντος ἐμφορεῖσθαι τοῦ ἀκράτου. *Non enim vinum haec, neque ipſe Dionyſus efficit, ſed immoderatus vini potus, & ultra quàm decet impleri mero.* Mera ſophiſmata: nam intemperantis fuit vinum ex uvis conficere; & nemo non novit, homines vino calentes quum pudorem deponere, tum in venerem ruere; maximè ſi noctis licentia acceſſerit. Non abs re Auguſtus *(c)*: *Saecularibus ludis juvenes utriuſque ſexus prohibuit ullum nocturnum ſpectaculum frequentare, niſi cum aliquo majore natu propinquorum.*

Nocturnis ſaltationibus dabant operam Athenis ſacerdotes Cotytûs, quae Dea fuit impudentiae *(d)*. Quin Baccho nomen *Phauſterius* & λαμπτῆρος, quòd cum lampadibus & facibus ejus ſacra peragerentur, λαμπτηρία Pauſaniae in Achaicis *(e)*. In ipſa quoque Pyrrhicha ſaltatione Bacchantes faces jactabant, ut docet Athenaeus *(f)*: ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς πυρρίχη Διονυσιακή τις εἶναι δοκεῖ, ἐπιεικεστέρα οὖσα τῆς ἀρχαίας. ἔχουσι γὰρ οἱ ὀρχούμενοι θύρσους ἀντὶ δοράτων· προΐενται δ' ἐπ' ἀλλήλους καὶ νάρθηκας, καὶ λαμπάδας φέρουσιν, ὀρχοῦνταί τε τὰ περὶ τὸν Διόνυσον, καὶ τὰ περὶ τοὺς Ἰν-

(a) *lib.* I. *v.* 557. 558. (b) *Bacchis v.* 485. *&c.* (c) *Sveton. in Auguſto cap.* XXXI. (d) *Caſaubon. ad Athen. lib.* VI. *cap.* XVI. Vide Strabonem *lib.* X. (e) *Gyrald. Syntagm.* VIII. (f) *lib.* XIV. *cap.* VII. *pag.* 631.

Ἰνδὲς, ἔτι τὲ τὰ περὶ τὸν Πενθέα. *Noſtra verò Pyrrhicha* (Italica, nam Graeca abolita erat) *magis eſſe videtur Bacchica, longè quàm priſca illa placidior, quandoquidem haſtarum loco thyrſos geſtant ſaltantes, eoſque alii mutuò in alios vibrant, ferulas, & lampades ferunt, ſaltandoque repraeſentant Bacchi res geſtas, ſubactos Indos, & Penthei ſupplicium.* Ferulas à lampadibus ſeparat Athenaeus: verùm ipſas faces ferulaceas facit Euripides loco ſuperiùs allato (*a*):

Ὁ Βακχεὺς δ᾽ ἔχων
Πυρσώδη φλόγα πεύκας,
Ἐκ νάρθηκος ἀΐσσει,
Δρόμῳ καὶ χοροῖς ἐρεθίζων πλανάτας,
Ἰαχαῖς τ᾽ ἀναπάλλων &c.
Ipſe verò Bacchus geſtans
Ignitam facem piceae,
Quae ex ferula emicat,
Curſu, & choris irritans vagantes,
Et clamoribus excitans &c.

Equidem Dionyſiaca fuere ſacra illa, quae à Colophoniis, & Lacedaemoniis ephebis noctu fiebant, de quibus Pauſanias *in Laconicis*: νυκτεριναὶ δὲ καὶ αἵ τε Κολοφωνίων θυσίαι, καὶ τῶν ἐν Λακεδαίμονι ἐφήβων, καθεστήκασιν. *Nocturna verò ſacra fiunt à Colophoniis, & Lacedaemone ab ephebis.* Nam tametſi haec referas ad ſacra illa Apollinis, de quibus D. Hieronymus loquitur adverſus Jovinianum (*b*): *Victis Lacedaemoniis, & quodam tempore nocturna ſacra celebrantibus, quae vocabantur Hyacinthia*: adhuc tamen Hyacinthiis hederâ coronabantur Bacchico ritu Lacedaemonii, quia Apollo Liber eſt (*c*). Nedum ab ephebis, ſed à pueris orgia apud Graecos celebrata, docet vetus Inſcriptio apud Fabrettum (*d*); ubi de Herephilo puero ſeptenni fit mentio, qui tres annos orgia Baccho fecerat. Haud ſanè Trieterica: quî enim fieri potuit ut puer ſeptennis ter peregerit ſacra quae tertio quoque anno fiebant? Dionyſia igitur, quae quotannis & Athenis, & alibi.

Pro tribus in anno diebus quinos ſingulis menſibus initiorum dies fecit Paculla. Neutrum imitatione Graecorum. Nam initia & myſteria Athenis bis in anno, majora, & minora, ut ſupra dictum eſt: licet non negaverim, ex Orphicis ſacris quaſdam expiationes frequentiores fuiſſe, & ſub exitum cujuſque menſis, uti ex Ariſtophanis Scholiaſte notavit Caſaubonus ad Theophraſti characteres, *cap.* περὶ δεισιδαιμονίας.

IX. Plura virorum inter ſeſe quàm feminarum eſſe ſtupra.

Et haec, & alia nefanda obtentu forſitan religionis. Tametſi enim Bacchus pudicitiae ſervandae cauſsâ Tyrrhenos nautas in delphinas trans-

(a) *Bacchis v.* 145. — 149. (b) *lib.* I. (c) *Macrob. lib.* I. *Saturn. cap.* XVIII. (d) *Cap.* VI. *Inſcript.* 425.

transformaſſe fertur (*a*); eundem tamen invenias apud Lucianum (*b*) Apollini narrantem, ſeſe ad ſtuprum fuiſſe à Priapo ſollicitatum, & riſiſſe: τὶ γὰρ ἄλλο, ἢ ἐγέλασα; *quid enim aliud, quàm riſi?* Verùm abjecto omni pudore pathicùm ſe fatetur cum Hercule verba faciens apud Ariſtophanem *in Ranis* (*c*). Juſtinus etiam Martyr (*d*) inquit: δεύτερον δὲ, ὅτι ἐκ παντὸς γένους ἀνθρώπων οἱ παλαιοὶ σεβόμενοι Διόνυσον τὸν Σεμέλης, καὶ Ἀπόλλωνα τὸν Λητοΐδην, οἳ δι' ἔρωτας ἀρσένων ὅσα ἔπραξαν, αἶσχος καὶ λέγειν .... *Secundò quum ex omni hominum genere priſci Bacchum Semeles, & Apollinem Latonae filios, qui prae nefandi in maſculos amoris inſania, quanta flagitia fecerint, dicere quoque probrum eſt &c.* Et *Paraeneſi* II. muliebre ei vitae genus tribuit: καὶ Διονύσου τὸ θηλυκόν. Apertiùs Ariſtides *oratione in Bacchum*: καὶ ἄῤῥην τε καὶ θῆλυς ὁ Θεός, ὥς φασιν. *Deus & maſculus, & femina, ut ajunt* (*e*) & inf. *Nam inter juvenes eſt puella, & inter puellas juvenis, & inter viros imberbis, atque Bryſeus.* Reſpexit proculdubio ad foediſſimam illam fabulam, quam Arnobii verbis (*f*), nec integram recitabo: *Quum inter homines, inquiunt, eſſet adhuc Nyſus, & Semeleius Liber, noſſe inferos expetivit, & ſub Tartaro quidnam rerum ageretur, inquirere. Sed cupiditas haec ejus nonnullis difficultatibus impediebatur: quòd quà iret, & pergeret inſcitiâ itineris neſciebat. Proſumnus* (Proſymnus Clementi Alexandrino (*g*), Polypnos Gregorio Nazianzeno (*h*), Hypolinnius, vel Hypolipnus, nam variant codices, Hygino, ubi de coma Ariadnes (*i*)) *quidam exoritur ignominioſus amator Dei, atque in nefarias libidines ſatis pronus, qui ſe januam Ditis, atque Acheruſios aditus pollicetur indicaturum, ſi ſibi gereret morem Deus, atque uxorias voluptates pateretur ex ſe carpi. Deus facilis jurat, poteſtatis futurum ac voluntatis ſe ejus; ſed quum primùm ab inferis compos voti, atque expetitionis rediſſet. Viam comiter Proſumnus ediſſerit, atque in limine ipſo proſtituit inferorum. Interea dum Liber Stygem, Cerberum, Furias, atque alias res omnes curioſa inquiſitione colluſtrat, ex viventium numero index ille decidit, atque ex more ſepelitur humano. Emerſit ab inferis Evhiius, & recognoſcit extinctum ducem; qui ut fidem compleret pacti, & jurandis ſolveret religionis, & juris, locum pergit ad funeris, & ficorum ex arbore ramum validiſſimum praeſecans, dolat, runcinat, & humani ſpeciem fabricatur in penis. Figit ſuper aggerem tumuli &c.* Quod monſtrum! Et inferius eodem capite: *Ityphallorum illa, faſcinorumque ſubreptio, quos ritibus annuis adorat, & concelebrat Graecia, nonne illius facinoris ſimilitudinem refert, quo ſe à debito Liber liberavit?* Paullo pudentior Ceres: quum enim Baubo ex terrigenarum genere eidem hoſpitio exceptae, lugentique propter amiſſam Proſerpinam, ciceonis poculum obtuliſſet (potus erat miſcellus, qualis Latinorum *Cinnus* (*k*), ut ex Arnobio, & Nonio diſcimus) & bibere illa prae moerore recuſaſſet, pudenda oſtendit, riſumque vel ab invita expreſſit (*l*). Βαυβὼ non viri, ſed mulieris eſt nomen Harpocrationi in Βαυβοῦς, quae nupta Dyſauli indigenae Protonoëm, & Nyſam

---

(a) *Hygin. Fabul.* CXXXIV. (b) *Dialog. Apollinis & Bacchi.* (c) *Act.* I. *ſc.* II. *v.* 16. — 26. (d) *Apolog.* II. (e) Vide Svidam *in* ἀνδρόγυνος. (f) *lib.* V. *adv. Gentes.* (g) *In Protrept.* (h) *lib.* I. *contra Julian.* (i) *Poët. Aſtronom. lib.* II. *cap.* V. (k) *Arnobius lib.* V., *Non. Marcellus de propriet. ſermon. in* Cinnus. (l) *Arnobius ibid.*

ſam ei filios peperit ; eademque cum Dyſaule viro Cererem hoſpitio excepit, uti ex Aſclepiade, & Palaephato idem Harpocration tradit in Δυσαύλης. Eadem eſt Cereris nutrix Heſychio: nam pro Βωμώ, τιθήνη Δημητρὸς, legendum eſſè Βαυβὼ, τ. Δ. rectè monuit Mauſſacus (*a*), nec diſplicuit Valeſio (*b*).

X. Hanc ſummam inter eos religionem eſſe, viros veluti mente capta cum jactatione fanatica corporis vaticinari.

Hujuſmodi homines *lymphati* Latinis dicti. Varro (*c*): *In Graecia commota mente, quos* λυμφολήπτους *appellant, ab eo lymphatos dixere noſtri*. Rationem tradit Feſtus (*d*): *vulgò autem memoriae proditum eſt, quicumque ſpeciem quandam è fonte, ideſt* * *effigiem nymphae viderint, furendi non feciſſe finem, quos Graeci* νυμφολήπτους *vocant, Latini lymphatos appellant*. Hinc Virgilius VII. *Aeneid. verſ.* 377.

——— *furit lymphata per urbem*.

Huc faciunt illa Arnobii *libro* V.: *Bacchanalia etiam praetermittemus inania, quibus nomen Omophagiis Graecum eſt, in quibus furore mentito, & ſequeſtrata pectoris ſanitate, circumplicatis vos anguibus, atque ut vos plenos Dei numine ac majeſtate doceatis, caprorum reclamantium viſcera cruentatis oribus diſſipatis*.

Baccho initiatos vaticinari haud mirum videbatur, quando ipſe Bacchus vates, & vatibus praeerat. Macrobius ex Ariſtotelis theologumenis ſcribit (*e*), in Thracia apud Ligyreos fuiſſe adytum Libero conſecratum, ex quo reddebantur oracula: *ſed in hoc adyto vaticinaturi plurimo mero ſumpto, uti apud Clarium aquâ potatâ, effantur oracula. Apud Lacedaemonios etiam in ſacris, quae Apollini celebrant Hyacinthia vocantes, hederâ coronantur Bacchico ritu. Item Boeotii Parnaſum montem Apollini ſacratum eſſe memorantes, ſimul tamen in eodem & oraculum Delphicum, & ſpeluncas Bacchicas uni Deo conſecratas colunt. unde & Apollini, & Libero patri in eodem monte res divina celebratur*. Et paulo inferiùs: *Euripides in Licymnio Apollinem, Liberumque unum eumdemque Deum eſſe ſignificari ſcribit*.

Δέσποτα φιλόδαφνε, Βάκχε, Παιὰν, Ἀπόλλον (*f*), εὔλυρε.

Immo Juppiter, & Plutus, ut Orpheus apud eumdem Macrobium:

Εἷς Ζεὺς, εἷς Ἀΐδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος.
Unus idemque Juppiter, Plutus, Sol, Bacchus (*g*).

Ex Orphicis etiam didicit quiſquis lapidem poſuit Capuae (*h*):

O TE.

(a) *ad Harpocrationem in* Βαυβὼς. (b) *notis ad notas Mauſſaci*. (c) *lib.* VI. *de LL.* (d) *in Lymphae*. (e) *lib.* I. *Saturn. cap.* XVIII. (f) *Sic pro* Ἀπόλλων legendum cenſet Meurſius *notis in Macrobium*. (g) Bacchi cognomina legeſis apud Gyraldum *de Dis Gent. ſyntagm.* VIII., & ex Archia Poëta, & Auſonio apud Dempſterum *Paralipom. ad Roſinum lib.* II. *cap.* XI. (h) *Gruter. pag.* LXXXII. 2.

TE. TIBI
VNA. QVAE
ES. OMNIA
DEA. ISIS
ARRIVS. BAL
BINVS. V.C.

Confer quae ſupra diximus de Parnaſo monte, & fonte Dircaeo. Subjiciam heic Athenaei verba (*a*): Καὶ τὸ νικητήριον ἐν Διονύσου τρίπους. ἐκ γὰρ ἐκ τρίποδος λέγειν φαμὲν τοὺς ἀληθεύοντας. *In Bacchi certaminibus victoris praemium eſt tripus: nam qui vera fantur, illos è tripode loqui dicimus*. Nil mirum igitur ſi apud Euripidem (*b*) Caſandrae, Phoebi ſacerdoti, poſt everſum Ilium furenti, Maenadumque in motem ſaltanti, ac de Agamemnonis & Ulyſſis aerumnis vaticinanti, inquit Hecuba mater.

Ω̃ τέκνον, ὦ συμβάκχε Κασσάνδρα.
O filia, ò Bacchi ſocia Caſandra.

XI. Matronas Baccharum habitu, crinibus paſſis, cum facibus ardentibus decurrere ad Tiberim.

De Baccharum habitu, deque facibus & tedis jam dictum eſt. Cur verò decurrebant ad Tiberim? Hujuſmodi myſteria vulgò perſuaſum erat ad triplicem animae purgationem pertinere: itaque ex ſacrorum diſciplina ad aquas ſive fluviales, ſive marinas decurrendum erat, in quas purgamenta ex luſtrationibus abjicere oportebat. Et huc facit quod tradit Pauſanias *in Boeoticis*, Tanagraeorum primarias matronas, arcanis Liberi patris initiatas, ad mare, quò expiationis cauſsâ lavarent, deſcendiſſe; in eas natantes impetum à Tritone factum: implorantibus numinis opem Bacchum praeſto fuiſſe, Tritonemque in pugna ſuperatum. De luſtratione hujuſmodi Homerus *Iliad. A.* (*c*)

Οἱ δὲ ἀπελυμαίνοντο, καὶ εἰς ἅλα λύματ' ἔβαλλον·
Illi igitur luſtrabantur, & in mare ſordes abjiciebant.

Ubi Scholiaſtes: Καὶ εἰς τὴν θάλασσαν τὰ καθάρσια ἔβαλλον. Φύσει δὲ τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης καθαρτικόν ἐστιν. *Et in mare purgamenta abjiciebant. Naturâ enim aqua marina purgandi vim habet*. Inde Euripides *Iphigenia in Tauris* (*d*)

Θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνθρώπων κακά.
Mare abluit omnium hominum mala.

Valerius Flaccus *lib.* III. *Argonaut.*

———————— *luſtramina ponto*

Po-

(a) *lib.* II. *cap.* I. *pag.* 37. (b) *Troad. v.* 500. (c) *v.* 314. (d) *v.* 1193.

Pone jacit, rapidis abolentur cetera flammis.

Cicero pro *Sex. Roscio Amerino* de parricidii poena verba faciens: *Noluerunt feris corpus objicere, ne bestiis quoque, quae tantum scelus attigissent, immanioribus uteremur: non sic nudos in* FLUMEN *dejicere, ne quum delati essent in* MARE, *ipsum polluerent, quo cetera quae violata sunt* EXPIARI PUTANTUR. De aquis fluvialibus Virgilius *Ecloga* VIII. (*a*)

Fer cineres, Amarylli, foras, rivoque fluenti,
Transque caput jace: ne respexeris ——

Item Aurelius Nemesianus *Ecloga* IV. *in fine*:

———————— *ter thure vaporo*
Lustravit, cineresque aversa effudit in amnem (*b*).

Purgamenta etiam in triviis abjiciebantur; unde Petronius Satyrico: *Quod purgamentum in nocte calcasti in trivio?* Harpocration in ὀξυθύμια: Δίδυμος δὲ Ἀντικλείδου λέξιν παραγράψας ἐκ τῶν ἐξηγητικῶν φησὶν, ὀξυθύμια τὰ καθάρματα λέγεσθαι καὶ ἀπολύματα. ταῦτα γὰρ ἀποφέρεσθαι εἰς τὰς τριόδους, ὅταν τὰς οἰκίας καθαίρωσιν. ἐν δὲ τῷ ὑπομνήματι εἰς τὸν κατὰ Δημάδου· τὰ ἐν τοῖς τριόδοις, φησὶν Ἑκαταῖος, ποῦ τὰ καθάρσια ἔφερόν τινες, ἃ ὀξυτύμια καλεῖται. Εὔπολις Δήμοις,

Ὃν (*c*) χρῆν ἐν ταῖς τριόδοις κἀν (*d*) τοῖσιν ὀξυθυμίοις
Πρὸς τὸ πρόπυλον τῆς πόλεως καίεσθαι περιτετριγότα (*e*).

Didymus, quum ex Anticlidae exegeticis id vocabulum annotasset, ὀξυθύμια, *inquit, dici purgamenta, & sordes, quae post aedium lustrationes in trivia porriciebantur. Ac commentario in orationem adversus Demadem: In triviis, ait Hecataeus, ubi* καθάρσια *deferebant, quae* ὀξυθύμια *vocantur. Eupolis* Δήμοις,

Quem in triviis atque exquiliis decebat
Urbis trophaeum circumstridentem cremari.

Vide ad hunc locum notas Henrici Valesii, ejusdemque notas ad notas Philippi Jac. Maussaci; item Jo: Woverii ad citatum Petronii locum, Isaaci Casauboni commentarium ad Theophrasti characteres, *cap.* περὶ δεισιδαιμονίας, & Joh: Meursii ad Lycophronis Cassandram (*f*).

XII. Cùm indices ambo in potestate essent, rem ad Senatum Postumius defert.

Nulli tunc erant Senatui cogendo stati dies; sed pro re nata senatores à Consulibus, aliisve Magistratibus, qui cum imperio essent, in curiam vocabantur; tum omnes, quibus in Senatu sententiam dicere jus fuit; nempe curulibus functi magistratibus, quamvis à Censore in Senatum

 lecti

(a) *vers.* 101. 102. (b) Vide Theocritum *Idyll.* XXV. (c) Valesius legit χρῆν ὄν. (d) Maussacus legit καὶ τοῖσιν. (e) Valesius mavult ἐπιτετριγότα. (f) *vers.* 1182. *pag.* 298. 299. *Edit. in* 8.

lecti non essent. Omnes hi rogati sententiam dicebant: & aliquando pedibus in sententiam ibant; aliquando ne fieret senatusconsultum, longius de republica, ut libuit, differendo, diem extrahebant. Deletâ tandem republicâ, Augustus certos singulis mensibus Senatus habendi dies primus constituit (*a*), jussitque, Senatores omnes adesse. In speciem quidem ad augendam restituendamve Senatus veterem auctoritatem; re tamen vera ad ejusdem libertatem non minuendam modò, sed penitus opprimendam: ne cuiquam, ut olim sub Appii ceterorumque Decemvirorum tyrannide, otio frui in villa liceret: quod sanè ad invidiam Principi conflandam maximum esset pondus allaturum. Tacitus (*b*): *Inter quae Lucius Piso ambitum fori, corrupta judicia, saevitiam oratorum, accusationes minitantium increpans, abire se & cedere Urbe, victurum in aliquo abdito ac longinquo rure testabatur, simul curiam relinquebat. Commotus est Tiberius, & quamquam mitibus verbis permulsisset, propinquos quoque ejus impulit ut abeuntem auctoritate vel precibus tenerent.* Scientissimus regnandi Augustus Senatum haberi noluit, nisi cum Principi placitum esset: *Sanxit* (inquit (*c*) Svetonius) *ne plus quàm bis in mense legitimus Senatus cogeretur, Kalendis, & Idibus.* Mox subdit: *Sibi constituit consilia sortiri semestria, cum quibus de negotiis, ad frequentem Senatum referendis, ante tractaret.* Igitur intra Principis privatos lares re pensitatâ, ac fere constitutâ, in curia quî poterat libera vox exaudiri, postquam Augustus in hanc vel illam sententiam orationem memoriter, vel ex codicillis recitasset? Arcanum dominationis monarchicae adversus Aristocratiam. Jure igitur Tacitus (*d*) senatusconsulta sub Caesaribus facta adulationes vocat: *Supplicationum dies Pomponii Flacci sententiâ constituti, ut dona Jovi, Marti, Concordiae; utque Iduum Septembrium dies, quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur, L. Piso, & Gallus Asinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decrevere: quorum auctoritates, adulationesque retuli, ut sciretur, vetus id in republica malum.* Notanda etiam sunt illa XIII. Annal.: *Sed Consules relationem incipere non ausi* IGNARO PRINCIPE; *perscripsere tamen consensum Senatus.*

XIII. Censuit Senatus, gratias Consuli agendas, non modò quòd rem detexissent, verùm etiam quòd sine tumultu.

Similis laus Consulum, qui conjurationem de reducendis Tarquiniis oppresserunt. Idem Livius *libro* II.: *Consules ad deprehendendos legatos conjuratosque profecti domo, sine tumultu rem omnem oppressere.* Eamdem sibi tribuit Cicero primâ in Catilinam: *Compressi tuos nefarios conatus amicorum praesidio & copiis, nullo tumultu publicè concitato.* Simulatione & taciturnitate opus fuit, ne conjurati, desperatione adacti, *in audacia reponerent spem salutis*, ut loquitur Tacitus II. *Annalium.* ne-

(a) *Dio lib.* LV. (b) II. *Annal.* (c) In *Augusto cap.* XXXV. (d) II. *Annal.*

neque aliam ob cauſſam conjuratis adverſus Neronem *placitum maturare caedem apud Bajas in villa Piſonis* (*a*).

XIV. Quaeſtionem deinde de Bacchanalibus, ſacriſque nocturnis extra ordinem Conſulibus mandat.

Praeter ſtupra & caedes, peccatum erat contra leges nocturnis coitionibus oppoſitas. *Nocturna ſacrificia, pervigiliaque amovento*, erat in legibus Regiis. Nam ab nullo genere (inquit noſter *decad.* IV. *libro* IV.) *non ſummum periculum eſt ſi coetus, & concilia, & ſecretas conſultationes eſſe ſinas*. In XII. cautum fuit (*b*): SI QVIN VRBE COETVS NOCTVRNOS AGITASIT CAPITAL ESTO. Quod caput ad jus publicum ſpectabat, tum quia de ſacris, tum quia de occultis foederibus conjurationibuſque, quae extremam Reip. perniciem afferre ſolent: neque enim novum, à perditiſſimis hominum ſub ſpecie religionis occulta agitari conſilia, & dum fidem obſtringunt ſuam ipſos ſuperos in partem ſcelerum advocare. De Alcibiade Cornelius Nepos: *Aſpergebatur infamiâ quòd in domo ſua facere myſteria dicebatur, quod nefas eſt more Athenienſium: id quod non ad religionem, ſed ad conjurationem pertinere arbitrabatur*. Quoniam verò Lex XII. Tabb. capite plectebat eos, qui in Urbe coetus nocturnos agitaſſent; & forſitan ſalvis verbis legis fraus fiebat adverſus legis ſententiam, nocturnos coetus extra Urbem, ideſt ultra pomoerium, & in luco Semeles agitando; idcirco cautum noſtro Senatuſconſulto, ne uſpiam Bacchanalia peragerentur, *neque in publico, neque in privato, neque extra Urbem*: quae Livius paucis complexus eſt: *Edici praeterea in Urbe Roma, & per totam Italiam Edicta mitti, ne quis &c.* Miſſum itaque Edictum, inque tabulam ahenam inciſum, & fixum in Agro etiam Teurano.

Poſt centum fere annos ſpecie religionis in Sicilia novae exortae turbae: *Syrus quidam* (inquit (*c*) Florus) *fanatico furore ſimulato, dum Syriae Deae comas jactat* (*crinibus paſſis* inquit Livius loco ſuperiùs allato, XI.) *ad libertatem & arma ſervos, quaſi numinum imperio concitavit: idque ut divinitus fieri probaret, in ore abdita nuce, quam ſulphure & igne ſtipaverat, leniter inſpirans, flammam inter verba fundebat. Hoc miraculum primum duo millia ex obviis, mox &c.* Sic regnante Claudio ſycophanta quidam & magus Aegyptius ad triginta hominum millia contraxit, & Hieroſolymam veluti ad regnum capeſſendum tetendit (*d*). Similia quaedam exempla habemus in hiſtoria Eccleſiaſtica, de quibus alibi.

Parum tamen aut nihil ſeveritate noſtri Senatuſconſulti profectum eſt: quin novis ſubinde atque novis legibus opus fuit. De Gabinia meminit Porcius Latro in Catilinam: *Animadvertendum eſt pariter uno maleficii genere Catilinam non modò Deos, ac patriam, verùm etiam mores, leges, conſuetudinem Urbis, atque inſtituta majorum violaſſe. Primum* XII. *Tabulis cautum eſſe cognoſcimus, ne quis in Urbe coetus no-*
ctur-

(a) *Idem Tacitus* XV. *Annal.* (b) *Tabula* IX. *cap.* VI. (c) *lib.* III. *cap.* XIX. (d) *Joſephus de bell. Jud. lib.* II. *cap.* XIII.

cturnos agitaret : deinde lege Gabinià promulgatum ; qui conciones ullas clandestinas in Urbe conflavisset more majorum capitali supplicio multaretur. Legem hanc Gabiniam latam fuisse putabam à Gabinio Tr. pleb. A. U. DCIV.; sed quò minus id affirmarem fecit Tertulliani locus (*a*): *Liberum Patrem* (inquit) *cum mysteriis Consules Senatus auctoritate non modò Urbe , sed universa Italia eliminaverunt* (ad amussim haec quadrant nostro Senatusconsulto); *Serapidem , & Isidem , & Harpocratem cum suo cynocephalo , capitolio prohibitos inferri , idest curià Deorum pulsos , Piso & Gabinius Coss., non utique Christiani , eversis etiam aris eorum abdicaverunt , turpium & otiosarum superstitionum vitia cohibentes . His vos restitutis summam majestatem contulistis . Ubi est religio* ? Eadem fere habet *adversus Nationes* : & proculdubio Alexandrum Severum suggillat , sub quo floruit : hic enim teste Lampridio ; *Isium & Serapium decenter ornavit , additis signis* . Audiamus Arnobium (*b*) : *Vos Aegyptiaca numina , quibus Serapis atque Isis est nomen , non post Pisonem & Gabinium Consules in numerum vestrorum retulistis Deorum*? Ex utriusque verbis , tam Tertulliani , quàm Arnobii , id conficitur , sacra Serapidis , Isidis , Harpocratis Coss. Pisone & Gabinio lata lege fuisse eliminata , & post eorum consulatum reducta . De clandestinis coitionibus verbum nullum . Si tamen animo tecum reputes , Aegyptiorum Osiridem esse Graecorum Bacchum Sabazium , cui , quòd ex Proserpina natus esset , sacra fiebant nocturna ; facile conjicias aliam non esse legem Gabiniam Porcii Latronis à lege Gabinia Tertulliani , & Arnobii . Atqui in Fastis reperias quidem A. U. DCXCV. Coss. A. Gabinium , & L. Calpurnium Pisonem Caesoninum ; verùm Catilina damnatus est quinquennio ante , nimirum Coss. M. Tullio Cicerone , C. Antonio Hybrida , A. U. DCXC. Quî igitur fieri potest ut Gabiniam legem , nondum latam , Catilinae objecerit pseudo-Porcius ? Ad haec , M. Tullius in libris de legibus , quos scripsit post necem Clodii , quum Proconsul Ciliciam obtinuisset , Coss. Ser. Sulpicio Rufo , M. Claudio Marcello A. U. DCCII. , de nostro Senatusconsulto certè meminit , de lege Gabinia non meminit . Lubet ejus verba heic adponere (*c*): *Ad nostra igitur revertor , quibus profectò diligentissimè sanciendum est ut mulierum famam multorum oculis lex clara custodiat , initienturque eo ritu Cereri , quo Romae initiantur . Quo in genere severitatem Senatus vetus auctoritas de Bacchanalibus , & Consulum exercitu adhibito , quaestio animadversioque declarat . Atque omnia nocturna , ne nos duriores forte videamur , in media Graecia Diagondas Thebanus lege perpetua submovit . Novos verò Deos , & in his colendis nocturnas pervigilationes sic Aristophanes , facetissimus Poëta veteris comoediae , vexat , ut apud eum Sabazius , & quidam alii Dii , peregrini judicati , è civitate ejiciantur . Publicus autem sacerdos imprudentiam consilio expiatam metu liberet , audaciam in admittendis religionibus foedis damnet , atque impiam judicet .* Altum heic & ubique apud Tullium de lege hujusmodi Gabinia silentium . Immo mirum foret si quidpiam de ea apud Oratorem legeretur ; *Frequenter tunc etiam* (de Tullii aetate loqui-

(a) *Apolog. cap.* VI. (b) *lib.* II. *adv. Gent.* (c) II. *de legibus.*

quitur Asconius in Cornelianam) *coetus factiosorum hominum sine publica auctoritate malo publico fiebant ; propter quod postea collegia Senatusconsulto, & pluribus legibus sunt sublata ; praeter pauca , atque certa , quae utilitas civitatis desiderasset , quasi ut fabrorum , lictorumque* . Quodnam fuerit Senatusconsultum , quae leges , tacuit hoc loco Asconius : sed in orat. in Pisonem inquit : *Senatusconsulto collegia sublata fuisse , quae adversus remp. videbantur L. Julio , C. Mario Coss.* (legendum *C. Marcio* , nempe Figulo) anno scil. Urbis DCLXXXIX. , qui consulatum Tullii , & conjurationem Catilinae praecessit : tandem post novem annos innumerabilia collegia , & ex omni faece Urbis à P. Clodio Tr. Pl. latâ lege fuisse restituta (*a*) . Mendum heic quoque subest : nam à consulatu Julii & Marcii ad consulatum Pisonis & Gabinii , quibus conniventibus legem Clodius pertulit de collegiis restituendis , sex tantum anni effluxere . Quando igitur vel ex hoc datur ansa Ciceroni carpendi L. Pisonem , quòd eo Consule inspectante & tacente fuerunt à P. Clodio collegia restituta ; quis adeo mentis inops sibi persuadeat , legem ullam Gabiniam adversus collegia & illicitos coetus , maximè nocturnos , Romae latam fuisse ? Nonne Clodius intercessisset ? Aliud igitur agebant Tertullianus & Arnobius , quum Porcii declamatoris anachronismum de lege Gabinia non subodorarunt , eamque adversus Gentes seriò inculcavere ; nec magis oculatus Paulus Manutius *lib. de legibus cap.* XXIX. *in fine* .

Praeter Senatusconsultum , quod factum est L. Julio , C. Marcio Coss. , de quo meminit Asconius , collegia & coitiones vetuit *Lex Julia* , de qua fit sermo in *Epistola* C. Julii Consulis ad Pariorum magistratus apud Josephum *Antiqu. Judaic. libro* XIV. *cap.* VIII. ἐμοὶ τοίνυν οὐκ ἀρέσκει κατὰ τῶν ἡμετέρων φίλων καὶ συμμάχων τοιαῦτα γίνεσθαι ψηφίσματα , καὶ κωλύεσθαι αὐτοὺς ζῆν κατὰ τὰ αὐτῶν ἔθη , καὶ χρήματα εἰς σύνδειπνα καὶ τὰ ἱερὰ εἰσφέρειν , τοῦτο ποιεῖν αὐτῶν μηδ' ἐν Ῥώμῃ κεκωλυμένων . καὶ γὰρ Γάϊος Καῖσαρ , ὁ ἡμέτερος στρατηγὸς καὶ ὕπατος , ἐν τῷ διατάγματι κωλύων θιάσους συνάγεσθαι κατὰ πόλιν , μόνους τούτους οὐκ ἐκώλυσεν , οὔτε χρήματα συνεισφέρειν , οὔτε σύνδειπνα ποιεῖν . ὁμοίως δὲ κἀγὼ τοὺς ἄλλους θιάσους κωλύων , τούτους μόνους ἐπιτρέπω κατὰ τὰ πάτρια ἔθη καὶ νόμιμα συνάγεσθαί τε καὶ ἵστασθαι (καὶ ἑστιᾶσθαι legendum conjecit Petitus *pag.* 66. , nec displicet cl. Joh. (*b*) Hudsonio) *Quocirca mihi non placet ejusmodi decreta contra amicos & socios nostros fieri , vetarique eos ex suis institutis vivere , & conferre pecunias in epulas & rem divinam , praesertim cùm nec Romae ista facere prohibeantur . Nam & Cajus Caesar Praetor noster & Consul , cum edicto vetaret ullas in Urbe coitiones haberi , solùm istae ne fierent , simulque ne pecuniam conferrent aut convivia agitarent , non interdixit : similiter & ego alias coitiones prohibens , illis solis permitto ex patriis moribus & institutis congregari , & in eo persistere* . ὁ ἡμέτερος στρατηγὸς καὶ ὕπατος vertitur à cl. Hudsonio *Praetor noster & Consul* : sed στρατηγὸς pro *Imperator* in epistola Consulis poni nullus dubito , vetere notione , & more Romanis recepto *Imperatorem* belli ducem salutandi , & illum praesertim , qui bellum feliciter confecisset : tametsi Im-

(a) Ejus rei testem habemus Dionem *lib.* XXXVIII. (b) notis in Josephum *pag.* 630. *edit. Oxon.* 1720.

Imperatoris nomen ſummae poteſtatis deinceps eſſe coepit, unde Graecorum in nummis αὐτοκράτωρ: neque uſpiam in Romanorum monumentis invenias unum eumdemque Praetorem ſimul appellatum & Conſulem, ut neque centurionem & tribunum militum, tribunum & legatum. Θιάσους dixit Joſephus omnis generis collegia, quia nullum ferme fuit quin religionem pro fine haberet, & alicujus Deorum cultum; ut rectè animadvertit Salmaſius (*a*). Julii veſtigiis inſiſtens Auguſtus, *cùm plurimae factiones titulo collegii novi ad nullius non facinoris ſocietatem coirent, praeter antiqua & legitima, omnia collegia diſſolvit*, inquit Svetonius (*b*): quin etiam ſacra Aegyptia, & Judaica pepulit, teſte Dione (*c*). Sub Tiberio item *actum & de ſacris Aegyptiis Judaiciſque pellendis*, ut habet Tacitus (*d*). Nam nunquam non ab hujuſmodi coetibus periculum. Idem Tacitus, ubi de rebellione Galliarum ſub Tiberio verba facit, inquit: *Igitur per conciliabula & coetus ſeditioſa diſſerebant*. Sic nocturnorum coetuum cauſsâ erupit militaris ſeditio adverſus Hordeonium Flaccum (*e*): *Effuſi in luxum & epulas, & nocturnos coetus, veterem in Hordeonium iram revocant; nec ullo legatorum tribunorumve obſiſtere auſo (quippe omnem pudorem nox ademerat) protractum è cubili interficiunt*.

Huc facit illud Ulpiani (*f*): *Sub praetextu religionis, vel ſub ſpecie ſolvendi voti coetus illicitos nec à veteranis tentari oportet*. Item Marciani (*g*), ubi vetita ea memorat ab Alexandro Severo: *Sed religionis cauſsâ coire non prohibentur: dum tamen per hoc non fiat contra Senatuſconſultum, quo illicita collegia arcentur*. Et alibi (*h*): *In ſumma autem niſi ex Senatuſconſulti auctoritate, vel Caeſaris, collegium, vel quodcumque tale corpus coierit, contra Senatuſconſulta, & mandata, & conſtitutiones collegium celebrat*. Suavis homo eſt Accurſius, quum inquit (*i*): *Et hoc habet locum in Italia, & in provinciis, non in Urbe Roma*: quaſi verò diſertè non haberet Marcianus: *Quod non tantùm in Urbe, ſed in Italia, & in provinciis locum habere divus Severus reſcripſit*. Sed familiare id fuit Accurſio interpretationes obtrudere cum ipſis verbis legis pugnantes: unde proverbium *la Gloſſe d'Orleans* apud Stephanum Paſquier in ſuo libro *Recherches de la France*.

Nil igitur mirum ſi crimini daretur Chriſtianis quòd coetus occultos & nocturna pervigilia, & Agapas celebrarent: *Niſi forte* (inquit (*k*) Tertullianus) *in Senatuſconſulta, & in Principum mandata coitionibus oppoſita delinquimus*. Onerabantur etiam invidiâ, quod Deum colerent non publicè adſcitum, novum, advenam, peregrinum, neque conſtructa à patribus delubra haberent, quod vetitum legibus Regiis, & XII. Tabb., & Tullius ſatis apertè oſtendit II. *de legibus*. Linquo quae de capite aſinino, & Thyeſteis epulis calumniabantur, de quibus copioſè diſputat Tertullianus *in Apologetico*: ſed, quantum ad praeſens argumentum attinet, in ſuſpicionem venerant Chriſtiani, Cereris & Bacchi ſacris eſſe initiatos, quod pane & vino ſacrificarent. *Nonnulli*, inquit (*l*) Auguſtinus, *nos propter panem & calicem Cererem ac Liberum colere exiſtimant* (*m*). Quae-

(a) *Obſervat. ad Jus Attic. & Roman. cap.* IV. (b) *In Aug. cap.* XXXII. (c) *lib.* LIV. (d) II. *Annl.* (e) *Idem lib.* IV. *hiſtoriar.* (f) *l.* 2. *D. de extraord. criminib.* (g) *l.* 1. *D. de colleg. & corporib.* (h) *l.* 3. *eod. tit.* (i) *ad d. l.* 1. (k) *Cap.* XIV. *de Jejunio adv. Pſychicos.* (l) *Contra Fauſtum. lib.* I. *cap.* XIII. (m) *Schelestrat. de diſciplina arcani cap.* 3. *pag.* 36. *edit. Roman.*

Quaeſtio mandata eſt Conſulibus extra ordinem; & quidem duplicem ob cauſſam. Prima, quòd rei atrocitas ſummae auctoritatis quaeſitorem poſtulare videbatur: ſecunda, quòd A. U. DLXVII., quo Bacchanalia detecta ſunt, nullae adhuc quaeſtiones publicae erant perpetuae; ſed, quotieſcumque res poſcebat, Conſules, aut Dictator, aut Praetor Senatuſconſulto, vel lege quaerere de crimine jubebatur. Primus enim L. Piſo trib. pleb. *quaeſtionem de pecuniis repetundis* perpetuam fecit, L. Mario Cenſorino, M. Manilio Coſſ., A. U. DCIV., ut docet Cicero *in Bruto* (*a*); nam in lege, quam *de repetundis* pertulit, cavit ut de ea re Praetoris quaeſtio eſſet. Similes ob cauſſas perpetuae deinceps factae ſunt quaeſtiones de *peculatu*, de *majeſtate*, de *ambitu* (*b*), de *ſicariis*, *veneficis*, *parricidio*, *falſo*, & aliae: adeo ut opus fuerit praetores plures creari, qui quaeſtiones inter ſe ſortirentur (*c*). Quum igitur propter legem *Valeriam de provocatione* cautum jampridem eſſet, ne Conſul de capite civis Romani quaereret injuſſu Populi; idcirco Senatus auctoritate quaeſtio Conſulibus mandanda fuit. Ceteroquin, ſi quae in Urbe, ſive in univerſa Italia delicta forent publicâ animadverſione digna, ut puta *proditio*, *conjuratio*, *veneficium*, *aut caedes dolo malo perpetrata*, *ad cognitionem Senatus ſpectabant* (*d*). Qui quaeſtionem habebant *Quaeſitores* dicebantur, inquirebantque de criminibus, deque iis judicium exerceri curabant. Ipſi quidem ſedebant pro tribunali, judices verò in ſubſelliis. Hi principiò fuere tantummodò Senatores. Anno U. DCXXX. judicia ad equeſtrem ordinem translata ſunt, *lege Semproniâ*. Communicata cum Senatoribus, & equitibus *lege Serviliâ* A. U. DCLVII.; ita tamen ut minor eſſet Senatorum quàm equitum numerus. Aequatus hic fuit per *Legem Liviam* An. DCLXII., ac demum *Lege Plautiâ* admiſſi quidam etiam ex plebe A. U. DCLXIV. Ad ſolos Senatores judicia rediere per *legem Corneliam* An. DCLXXIII.; donec A. DCLXXXIII. cautùm *lege Aureliâ*, ut cum Senatoribus equites, & Tribuni aerarii judicarent. Tribunos ſubmovit Julius Caeſar. Pompejus A. U. DCXCVIII. *legem Aureliam* reduxit, hoc addito, ut ampliſſimo cenſu, & ex centuriis legerentur judices. Tertia tandem judicum decuria addita eſt è centurionibus, anteſignanis, alaudis, manipularibus per *legem Antoniam* A. U. DCCIX., de qua meminit Cicero *Philippica* I. *&* V., & Svetonius *in Auguſto*. Has leges accuratè notavit Roſinus *Antiquit. Roman. lib.* VIII. *cap.* XXI.

XV. Indices praemiis invitare Senatus juſſit: nam *cruciatu*, *& praemio cuncta pervia eſſe* ſciebant, ut monuit Tacitus XV. *Annal.* Auricularii hujuſmodi homines appellari ab auctoribus ſolent, item *oculi & aures Principis*: Περσῶν γὰρ (inquit (*e*) Heliodorus) βασιλείαις αὐλαῖς, ὀφθαλμοὶ καὶ ἀκοαὶ, τὸ εὐνούχων γένος. *Perſarum enim regiis aulis oculi ſunt & aures eunuchorum genus*. Xenophon (*f*): κατεμάθομεν δὲ ὡς καὶ τοὺς βασιλέως καλουμένους ὀφθαλμοὺς καὶ

(a) *Cap* XV. (b) *Pompon. l. 2. de orig. Jur.* (c) Vide Roſinum *antiquit. Roman. lib.* IX. *cap.* XVIII. (d) *Polyb. hiſtor. lib.* VI. *cap.* XI. (e) *Aethiopic. lib.* VIII. *in fin.* (f) *Cyropaed. lib.* VIII.

τὰ βασιλέως ὦτα οὐκ ἄλλως ἐκτήσατο ἢ τῷ δωρεῖσθαί τε καὶ τιμᾶν. *Etiam hoc accepimus, Cyrum illos, qui & oculi & aures Regis appellantur, non alia ratione ſibi adjunxiſſe, quàm munera largiendo, & ornando praemiis*. Id tamen non fit ſine invidia, & periculo. Cicero pro Sex. Roſcio: *Accuſatores multos eſſe in civitate utile eſt, ut metu contineatur audacia. verumtamen hoc ita eſt utile, ut ne planè illudamur ab accuſatoribus*. Tacitus IV. *Annal.* de Tiberio: *Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & poenis quidem nunquam ſatis coërcitum, per praemia eliciebantur*. Inde laudi datum Neroni, quod praemia delatorum Papiae legis ad quartas redegiſſet: Tito, Domitiano, ac Trajano, quòd eos variis poenis ac ſuppliciis affeciſſent (*a*). Ceterum in libera civitate, ubi ſeditioſorum hominum conſilia, & clandeſtinae machinationes exitium reip. minitantur, neceſſarii quodammodo ſunt, ac praemiis alliciendi. Exemplum eſt apud Livium (*b*), ubi de incendio Romae Campanorum fraude orto: *Itaque Conſul ex auctoritate Senatus pro concione edixit: qui quorum operâ id conflatum incendium profiteretur, praemium fore libero pecuniam, ſervo libertatem. Et praemio inductus Campanorum Calaviorum ſervus (Mannus ei nomen erat) indicavit, dominos, & quinque praeterea juvenes nobiles Campanos, quorum parentes à Q. Fulvio ſecuri percuſſi erant, id incendium feciſſe &c.* Sic Lege *Calpurnia de ambitu* accuſatoribus praemia fuere conſtituta, & Lege *Cornelia*, ad Senatuſconſultum *Silanianum* pertinente, iis, qui ſervos fugâ elapſos ante quaeſtionem conquiſiſſent, ac renuntiaſſent.

XVI. Ante omnia, ut quaeſtio de his habeatur, qui coierint, conjuraverintve, quò ſtuprum, flagitiumque inferretur.

Hoc caput praetermiſſum eſt in noſtra tabula. Jure tamen videtur edictum, à flagitioſiſſimis quaeſtionem incipere: ſimul ad deliniendam plebem; ut pudori ac honeſtati civium ante omnia à patribus conſultum videretur. Summam enim Romae per ea tempora fuiſſe pudicitiae laudem, docet Livius *libro* X., ubi ſacellum *Pudicitiae patriciae* memorat, & Virginiae A. F. cum patriciis matronis certamen: *Inſignem ſupplicationem fecit certamen in ſacello Pudicitiae patriciae, quae in foro boario eſt ad aedem rotundam Herculis, inter matronas ortum. Virginiam Auli filiam, patriciam plebejo nuptam, L. Volumnio Conſule, matronae, quòd è patribus enupſiſſet, ſacris arcuerant. Brevis altercatio inde ex iracundia muliebri in contentionem animorum exarſit, quum ſe Virginia & patriciam & pudicam in patriciae Pudicitiae templum ingreſſam; & uni nuptam, ad quem virgo deducta ſit; nec ſe viri, honorumve ejus ac rerum geſtarum poenitere, verò gloriaretur. Facto deinde egregio magnifica verba adauxit, in vico longo, ubi ea habitabat, ex parte aedium quod ſatis eſſet loci modico ſacello excluſit, aramque ibi poſuit: & con-*

(a) *Sveton. in Nerone cap.* X., *in Tito cap.* VIII., *Domit. cap.* IX., *Plin. in Panegyr.* (b) *Decad.* III. *lib.* VI.

& convocatis plebejis matronis, conquesta injuriam patriciarum, hanc ego aram, inquit, Pudicitiae plebejae dedico: vosque hortor, ut quod certamen virtutis viros in hac civitate tenet, hoc pudicitiae inter matronas sit, detisque operam, ut haec ara, quàm illa, si quid potest, sanctiùs, & à castioribus coli dicatur. Eodem ferme ritu & haec ara, quo illa antiquior culta est, ut nulla nisi spectatae pudicitiae matrona, & quae uni viro nupta fuisset jus sacrificandi haberet. Vulgata dein religio à pollutis, nec matronis solùm, sed omnis ordinis feminis, postremò in oblivionem venit. Illustria Romanae pudicitiae ac severitatis exempla habes praesertim apud Valerium libro VI. *cap.* I.; sed illud maximè notandum, quod de Cn. Sergio Silo idem memoriae prodidit: *Metellus quoque Celer* (inquit) *stuprosae mentis acer punitor extitit. C. Sergio Silo promissorum matrifamiliae nummorum gratiâ diem ad populum dicendo, eumque hoc uno crimine damnando. Non enim factum tunc, sed animus in quaestionem deductus est: plusque voluisse peccare nocuit, quàm non peccasse profuit.* Quando igitur, haud secus ac in lege majestatis fieri assolet, affectus quoque peccandi Cn. Sergio crimini fuit; unusquisque satis intelligit, quanta cum cura & solicitudine Senatus vindicandis omnis generis stupris incumberet, damnandique principium ab iis potissimùm fieri vellet, qui ut stuprum flagitiumque inferretur coiissent. Saltem apud ignaros rerum eam de Senatu opinionem invalescere oportebat: nihil enim aequè plebem ad vindictam accendit, suppliciorumque cupidam facit, quàm violatus pudor: quod serò Galli in Sicilia didicerunt. παρέργως heic notabo, Tatianum Assyrium in ea quam adversus Graecos scripsit oratione (*a*), nimio declamandi studio abreptum, immeritò Romanos veluti puerorum amoribus deditos insectari, scribens, ab iis pueros plurimos tanquam equos gregales colligi, & ali consuevisse. Romanorum enim hac in re continentiae testis est idem Valerius, exemplo Fabii Maximi, Atilii Philisci, C. Scantinii Capitolini, T. Veturii, M. Laetorii, & C. Luscii. Nesciebat Tatianus, pueros, idest servos, & plerumque vernas ad domestica officia ali solitos à Romanis, non ad foedam damnatamque libidinem: & Graecè cogitans, ut pueros nominavit, paederastiam sejungere noluit.

XVII. Consules Aedilibus curulibus imperarunt ut sacerdotes ejus sacri omnes conquirerent.

Rectè dictum, & pro Consulum dignitate, quibus nunquam à Senatu aliquid mandatum, quin adjiceretur formula honorifica: CONSVLES ALTER AMBOVE, SI EIS VIDEBITVR &c. (*b*). Ceteroquin pro *mandare* Consulibus, *permittere* quandoque dicebatur. Tacitus *Annalium* III., ubi de legationibus Graecarum civitatum, disceptantium de jure asylorum, inquit: *Auditae aliarum quoque civitatum legationes. Quorum copiâ fessi Patres, & quia studiis certabant, Consulibus* PERMISERE, *ut perspecto jure, & si qua iniquitas involveretur, rem integram rursum ad*

 Se-

(a) *pag.* 165. *S. Justini edit. Paris.* 1615. (b) *apud Tull. Philipp.* VIII., *Donatus in Adelph. Terent. Act.* III. *Sc.*V., *Brisson. de formul. lib.* II.

Senatum referrent. Conſules ceteris magiſtratibus imperabant : Aurelius Victor *de vir. illuſtrib.* LXXII. *M. Aemilius Scaurus Coſ. P. Decium Praetorem, tranſeunte ipſo ſedentem, juſſit aſſurgere, eique veſtem ſcidit, ſellam concîdit, ne quis ad eum in jus iret edixit.*

Aediles curules dicuntur Aediles majores à Plutarcho *in Mario*; propterea quod ex ſella eborea jus dicerent, quum plebeji Aediles in ſubſelliis ſederent. Illum magiſtratum Patres alternabant cum plebe; hunc plebs ſola obtinebat, ut nomen ipſum ſatis indicat (*a*). Datum eſt itaque negotium Aedilibus curulibus, ut *ſacerdotes ejus ſacri conquirerent*: maximè enim idoneus viſus eſt magiſtratus ille, cujus erat munus ludos ſacros & ſolennes inſtituere, ac procurare; ſacrarum aedium & privatarum curam gerere; templa, theatra, ceteraque publica aedificia reficere, & exornare: nam horum occaſione omnes ſacrificulos, & aeditumos facile norant, & pluribus quàm alius quiſpiam conjecturis & indiciis ad conjuratos detegendos, ſicubi latitarent, atque comprehendendos uti poterant.

XVIII. Aediles plebis videre, ne qua ſacra in operto fierent.

Erant veluti adminiſtri Tribuni plebis, ὑπηρέται τῶν δημάρχων, ut narrat Dionyſius *lib.* VI. Nam infixa & perpetua ipſis cura aedium ſacrarum, locorum publicorum, annonae, menſurarum, rerum venalium. Erant etiam praepoſiti coërcendis contumeliis, foeneratorum avaritiae, ſtupris, lenonibus, &c. (*b*). Ex bonis mulctaticiis vel ludos, vel dona Deûm, vel opera publica faciebant. Praeterea animadvertebant, ne qui niſi Romani Dii, neu quo alio more, quàm patrio colerentur (*c*).

XIX. Triumviris capitalibus mandatum eſt ut vigilias diſponerent per Urbem, &c.

Sic de Auguſto Svetonius (*d*): *Hac nunciatâ* (clade Varianâ) *excubias per Urbem induxit, ne quis tumultus exiſteret*. Triumviri capitales inter minores magiſtratus cenſebantur; creatique primùm M. Curio Dentato, P. Cornelio Rufino Coſſ. Anno Urbis CCCCLXIII. (*e*) Hi maleficii ſuſpectos conquirebant, & comprehendebant; carceris latomiarum curam gerebant, ut quum à Praetore damnatos carnufex necaret, eorum interventu id fieret (*f*). Ipſimet de furibus, homicidis, ſervis nequam judicabant, & in eos animadvertebant in foro Romano ad columnam Maeniam, ut habet Aſconius (*g*). Valerius *libro* VIII. *cap.* IV. 2. *Fannii ſervus Alexander, cùm in ſuſpicionem C. Fulvii equitis Romani occiſi veniſſet, ſexies tortus pernegavit ei ſe culpae affinem fuiſſe. Sed perinde atque confeſſus, & à judici-* *bus*

(a) *Manut. de legibus cap.* V. (b) *Dionyſ. eod. lib.* VI. (c) *Jan. Gulielm. de Magiſtratib. Pop. Rom. cap.* XI., *Lipſius de Magiſtratib. P. R. cap.* XII. & XIII. (d) *cap.* XXIII. (e) *Epitome Liv. lib.* XI. (f) *Pompon. l.* 2. *de orig. Jur.* (g) 1. *in Verrem.*

bus damnatus, & à L. Calpurnio triumviro in crucem actus est. Videntur heic separari Judices à Triumviris: sed nihil sequetur incommodi, si dicamus, damnatum quidem servum conjunctim à Triumviris, interventu. verò solius Calpurnii in crucem actum (*a*). In cives tamen Romanos paullò honestiores animadvertere non poterant. Idem Valerius *lib.* V. *cap.* IV. *Sanguinis ingenui mulierem, apud tribunal suum capitali crimine damnatam, triumviro in carcere necandam tradidit, quò receptam is qui custodiae praeerat, misericordiâ motus, non protinus strangulavit*. Triumvir nec mulierem damnaverat, nec erat carceris custos; sed praeerat custodi carceris, sive carnifici. Sic Triumviris mandatum, ut Bacchanaliorum conscios conquirerent, ac reducerent; non ut de eorum capitibus sententiam ferrent. Ex hoc Livii loco constat, Triumviros capitales magistratum fuisse ordinarium, longèque diversos à *quaesitoribus rerum capitalium*, qui extra ordinem creabantur, propter legem *Valeriam*, quae vetabat Consuli, Dictatori &c. de capite civis sententiam ferre, nisi lege, aut Senatusconsulto id jubente. Quaesitores adversus conjuratos, qui bacchanalibus coissent, fuere extra ordinem Consules Marcius Philippus, Sp. Postumius, ut ex Livio, & nostrâ aeneâ tabulâ liquet.

Uno propemodum ore affirmant eruditi, non esse eosdem Triumviros *capitales*, & Triumviros *nocturnos*, incendiorum arcendorum & excubiarum agendarum causâ (*b*): itaque *Triumviros*, nullà adjectâ muneris notâ, κατ' ἐξοχὴν intelligi capitales. Sed haec sententia, magnos licet habeat auctores, non est admodum expedita. Valerius enim *libro* VIII. *cap.* I. Triumviros sine ullo additamento nominat, & tamen incendiis arcendis praepositos: *M. Mulvius, Cn. Lollius, L. Sextilius triumviri, quòd incendium in sacra via ortum extinguendum tardiùs venerant, à Tr. pleb. die dicta ad Populum damnati sunt*. Hic idem locus Livii, quem tractamus, Triumviris capitalibus curam vigiliarum disponendarum demandatam esse ostendit. Igitur iidem *nocturni* ac *capitales*. Ad capitales pertinere ajunt illa Sosiae servi apud Plautum (*c*):

Juventutis mores qui sciam, qui hoc noctis solus ambulem?
Quid faciam nunc si tresviri me in carcerem compegerint?

Quis tamen non videt, de eo magistratu sermonem fieri apud Plautum, cujus partes essent noctu pacatam habere civitatem, regiones Urbis cum lictoribus lustrare, & de servis, deque furibus nocturnis cognoscere? Pronunciandum igitur est, non liquere. Carpit Plautum Salmasius *Epist. ad Menagium*, quòd in ea comoedia palliata mentionem injecit Romani magistratus; uti & Danielem Heinsium quòd Eumenides Graecas in Herodis infanticidae Hebraeam tragoediam invexit.

Triumviris nocturnis successit sub Augusto *Praefectus vigilum*, qui jus habebat cognoscendi de incendiariis, effractoribus, furibus, raptoribus, & receptatoribus (*d*): quem magistratum gessit C. Cilnius Maecenas, teste Paedone Albinovano *Elegia de ejus obitu*.

——— *Romanae tu vigil urbis eras*.

XIX. Ad-

(a) *Raevard. Varior. lib.* II. *cap.* XVIII. (b) *Gruchius de Comitiis lib.* II., *Rosin. Antiq. Roman. lib.* VII. *cap.* XXVII. XXVIII. (c) *Amphitruone Sc.* I. (d) *l.* 2. *D. de offic. Praef. Vigil.*

XX. Adjutores Triumviris Quinqueviri, uti cis Tiberim suae quisque regionis aedificiis praeessent.

Hoc tantummodò Livii loco fit mentio Quinquevirorum *nocturnorum*, quos capitales etiam appellare nihil vetat. Pomponius certè J. C. *in l. 2. D. de orig. Jur.* §. 31. post memoratos Triumviros capitales, inquit: *Et quia magistratibus vespertinis temporibus in publicum esse inconveniens erat, Quinqueviri constituti sunt cis Tiberim & ultis Tiberim* (malunt quidam *uls Tiberim*) *qui possent pro magistratibus fungi*. Forte legendum etiam in Livio: *uti cis & ultis* (sive *uls*) *Tiberim suae quisque regionis aedificiis praeessent*. Ceterùm longè alia est nostri sententia. *Adjutores* enim, non *vicarios* Triumvirorum facit Quinqueviros, ut communi ope atque consilio praesenti malo occurrerent, vigiliasque disponerent per Urbem: nam quantum attinet ad incendia arcenda, non videtur id fuisse novum, *suae* quemque *regionis aedificiis* praeesse, si attendamus Historici verba; tametsi aliquanto majore cum cura obviam ire incendiis oportuit, quae à conjuratis, effugia quoquo modo captantibus, conflari poterant. Ceterùm Pomponii ratio non satis arridet: neque enim adversus legem XII. Tabularum Triumviri facere videbantur, post Solis occasum prodeuntes in publicum, non ad jus dicendum, sed ad incendia pro suo munere restinguenda, fontes conquirendos, comprehendendosque fures, effractores, servosque fugitivos. Et sanè Plautinus Sosia, noctu Vulcanum inclusum in cornu gerens, à Triumviris sibi metuebat, ne in carcerem compingeretur; non à Quinqueviris Pomponianis, vicariam Capitalibus operam praestantibus. Illud etiam notandum, aut V., aut VIII. fuisse ea tempestate Urbis regiones; nisi quis probet mendosum esse hunc Livii locum.

XXI. Consules in Rostra ascenderunt, & concione advocata &c.

Rostra templum erat ante curiam Hostiliam, in quo suggestum ex rostris navium Antiatium (*a*). Illud conscendebant magistratus, oratoresve verba facturi ad populum, vultu ad capitolium & forum converso (*b*). Consules itaque Marcius & Postumius, postquam in eorum sententiam factum esset Senatusconsultum, concionem populi advocârunt, cujus consensus ad perpetuam Senatusconsulto auctoritatem conciliandam necessarius esse videbatur. Nam sine jussu populi per ea tempora uno tantum anno Senatusconsulta magistratum tenebant; uti ex Dionysio fit manifestum. Is enim *libro* IX., ubi Consules L. Aemilius Mamercus (vel Mamercinus) III., Vopiscus Julius Julus (*c*) obstitisse dicuntur Cn. Genutio Trib. pleb., postulanti ut Senatusconsultum de agris dividundis tandem exequerentur, inquit: *οἱ δὲ οὐχ ὑπήκουον, οὐ τῇ ἑαυτῶν ἀρχῇ λέγοντες τετάχθαι τὸ ἔργον ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἀλλὰ τοῖς μετὰ Κάσσιον καὶ Οὐεργίνιον ὑπάτοις, πρὸς οὓς τὸ προβούλευμα ἐγράφη· καὶ ἅμα οὐδὲ εἶναι νόμους εἰς ἀεὶ κυρίους ἃ ψηφίζεται τὸ συνέδριον, ἀλλὰ πολιτεύματα χρόνον ἐν-*

(a) *Livius lib.* VIII. (b) Vide Lipsium de magnitudine Romana. (c) A. U. CCLXXX. Pro *Vopisco* est apud Livium *Opiter Virginius*.

ἐναντίον ἔχοντα ἰσχύν. *Hi negabant ad se pertinere quod alieno consulatu decretum esset, & Cassii Virginiique successoribus demandatum; ad eos enim id Senatusconsultum pertinere: nec Senatus decreta perpetuae legis vim habere, sed esse instituta unius anni*. Itaque tunc demum perpetuae legis vim habebat Senatusconsultum, quum suffragiis populi roboratum esset. Idem *lib.* 11. ait, olim quod pluribus Curiis visum fuisset, id ad Senatum referri solitum, sed postea contrarium obtinuisse: ἐφ' ἡμῶν δὲ μετάκειται τὸ ἔθος. οὐ γὰρ ἡ βουλὴ διαγινώσκει τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τοῦ δήμου, τῶν δ' ὑπὸ τῆς βουλῆς γνωσθέντων ὁ δῆμός ἐστι κύριος: *qui mos nostrâ aetate mutatus est; non enim Senatus de plebis scitis decernit, sed de Senatusconsultis plebi permissum est suffragium*. Exempla habes plura apud eundem Dionysium: ut *lib.* VIII. de conditionibus foederis cum Volscis, Senatusconsultum fieri oportere, inquit, καὶ τὰ βουλευθέντα εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν· *ac decretum referri ad populum*. Et *libro* X. γραφέντος δὲ τοῦ προβουλεύματος, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπικυρώσαντος τοῦ δήμου. *Senatusconsulto facto, & per plebiscitum confirmato*. Sic *libro* XI. circa finem narrat, Senatusconsultum de communicandis cum plebe magistratibus curulibus in tabulas relatum à Consulibus L. Papirio Mugillano, L. Sempronio Atratino; moxque Tribunum Pl., eo accepto, magno cum gaudio in forum prodiisse, & advocato in concionem populo, post prolixam Senatus laudationem, jussisse, plebejos, si qui vellent, cum patriciis ambire magistratum. *Libro* etiam IX. docet, curiata comitia tunc demum rata fuisse, si praecessisset Senatusconsultum, ac deinde populi calculo per Curias approbata esset lex, & tandem auspicia addixissent. Simile exemplum extat *libro* V. ubi de conjuratione Tarquiniensium oppressa: καὶ γραψάμενοι τὰ δόξαντα αὐτοῖς, ἦγον αὖθις ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὸ προβούλευμα ἀνέγνωσαν. *Cumque Senatusconsultum in tabulas retulissent, reversi in concionem populo recitaverunt*. Sic fieri in Republica democratica oportuit: unde notum illud: *Senatus censuit, Populus jussit*. Peracto igitur nostro Senatusconsulto, Consules in rostra ascenderunt, & concione advocata retulerunt ad Populum, tum ut perpetuam legis vim obtineret, tum quia de gravissimo agebatur judicio. Inquit enim de Romanis Polybius *(a)*: τὰς δ' ὁλοσχερεστάτας καὶ μεγίστας ζητήσεις, καὶ διορθώσεις τῶν ἁμαρτανομένων κατὰ τὰς πολιτείας, οἷς θάνατος ἀκολουθεῖ τὸ πρόστιμον, οὐ δύναται συντελεῖν· ἂν μὴ συνεπικυρώσῃ τὸ προβεβουλευμένον ὁ δῆμος. *Gravissima verò quaeque judicia & maxima peragere non potest* (idest Senatus) *neque publica delicta quae capite luuntur punire, nisi ipsius auctoritatem populus comprobârit*.

XXII. Quum solemne carmen precationis, quod praefari, priusquam populum alloquantur, magistratus solent &c.

Dimittendae concionis formulam, qua Tribunus plebis utebatur, habe-

(a) *Histor. lib.* VI. *cap.* XIV.

bemus apud Livium *(a)* : SI VOBIS VIDETUR , DISCEDITE QVIRITES ; ut dimittendi Senatus apud Donatum ad illud Terentii : *Bono animo fac sis Sostrata (b)*, formula fuit : NIHIL VOS MORAMVR P. C. Formulam tamen precationis , qua magistratus uti solebant antequam populum alloquerentur , nec Livius , nec alius quisquam veterum , quòd ego sciam, nobis reliquerunt . Si divinare , aut hariolari liceat , suspicor in haec fere verba conceptam :

JUPPITER OPTIME MAXIME TUQVE JUNO REGINA ET GRADIVE MARS VOSQUE DII DEAEQUE OMNES QUORUM NUTU ET IMPERIO NATA ET AUCTA EST RES ROMANA VOS PRECOR QUAESOQUE UTEI HIC DIES BONUS FELIX FORTUNATUSQUE SIET POP. ROM. QUIRITIUM REIP. POP. ROM. QUIRITIUM SOCIIS NOMINIQUE LATINO MIHIQUE COLLEGAEQUE MEO FIDEIQUE MAGISTRATUIQUE NOSTRO ; UT QUANDO VESTRO DUCTU OPE ATQUE AUXILIO NEFARIA CONJURATIO DETECTA ATQUE OPPRESSA EST PEREGRINA FOEDAQUE SACRA NEC MORE MAJORUM PUBLICE ADSCITA EX URBE ITALIAQUE UNIVERSA EXACTA SUNT POPULUM PLEBEMQUE ROMANAM BENE JUVETIS BONIS AUCTIBUS AUXITIS MALA AVERRUNCETIS DEQUE IIS QUI COIERUNT CONSPOPONDERUNT CONJURAVERUNT SUPPLICIUM SUMERE SALVA ATQUE INCOLUMI REPUBLICA POPULI ROMANI QUIRITIUM COPIAM FAXITIS .

XXIII. Hos esse Deos , quos colere , venerari , precarique majores vestri instituerunt ; non illos , qui pravis & externis religionibus captas mentes , velut furialibus stimulis ad omne scelus , & ad omnem libidinem agerent .

Paucis Livius , quod pluribus Tertullianus , Arnobius , Lactantius , Justinus Martyr , Clemens Alexandrinus , Firmicus Maternus , & quotquot defensionem Christianorum adversus Ethnicos susceperunt . Nam quid magis alienum à beata Deorum immortalium natura , quàm captas mentes ad omne scelus , & ad omnem libidinem vertere ? Sapienter Scythae *(c)* vitio vertebant Graecis quod sacra Bacchanaliorum celebrarent ; negantes rationi consentaneum esse , excogitare Deum qui homines adigat ad insaniam . Ab Anacharsi , eorum Rege , tradit Clemens Alexandrinus *(d)* , sagittis hominem fuisse confossum , qui Matris Deûm sacra , quae apud Cyzicenos fiebant , imitabatur . Aliquantò rectiùs Romani , qui religionem Graecanicâ puriorem profitebantur , ut docet Dionysius *libro* II. , cujus verba , sive interpretis heic afferre lubet , nostrum argumentum mirificè illustrantia : *His itaque rebus plurimum curae impendit* (Romulus) *à Deorum cultu exorsus : proinde templa & areas sacras , arasque , ac signorum aediculas , tum eorumdem simulacrorum effigies , & insignia , praeter vires & dona , quibus de nostro*

(a) *lib.* II. (b) *Adelphis Act.* III. *Sc.* V. (c) *Herod. in Melpomone .* (d) *Protrept. pag.* 14.

ſtro genere bene ſunt meriti; feſta item quae cuique Deorum, daemonumve celebrari convenit, & ſacrificia, quibus apud homines coli expetunt; ad haec rationes induciarum, celebritatum, vacationum à laboribus, ceteraque hujuſmodi omnia juxta optimos quoſque Graecorum ritus inſtituit. Ceterum fabulas de ipſis à majoribus traditas, probra eorum continentes ac crimina, improbas cenſuit, inutileſque ac indecentes, & ne probis quidem viris dignas, nedum Diis ſuperis: repudiatiſque his omnibus, ad bene ac praeclarè de Diis ſentiendum & loquendum cives ſuos induxit, nihil eis affingi paſſus quod beatae illi naturae parum eſſet conſentaneum. Neque enim Caelus à ſuis liberis exſectus apud Romanos traditur; neque Saturnus proprios natos abolens, metuenſque ne ipſorum appetatur inſidiis; non Juppiter Saturnum patrem regno dejectum Tartareo includens carceri; nec item Deorum bella, vulnera, vincula, ſervituteſve apud homines. Nullum apud eos feſtum atratum, aut lugubre agitur, in quo mulieres ſublatos è medio Deos planctibus, & lamentis proſequantur; qualia ſacra Graeci faciunt, raptam Proſerpinam, caſuſque Bacchi referentia, & id genus alia. ac ne corruptis quidem his temporibus apud eos videas arreptos numine, aut furorem Corybanticum, non agyrtarum circuitiones, non bacchationes & ſecretos myſteriorum ritus, non VIRORVM CVM FEMINIS IN TEMPLIS PERVIGILIA, *non alia his ſimilia prodigia: ſed omnia quae ad Deos attinent religioſius aguntur ac dicuntur quàm vel apud Graecos, vel apud Barbaros. & quod omnium maximè miratus ſum, quamvis innumerae nationes in eam Urbem convenerint, quibus neceſſe ſit patrios Deos domeſtico ritu colere; nulla tamen peregrina ſacra ſunt recepta publicè, quod multis jam urbibus accidit: ſed etiamſi aliqua oraculorum juſſu aliunde introducta ſint ſacra, ſuo tamen ritu peraguntur à civibus, abdicatis omnium fabularum portentis; ſicut in Matris Idaeae ſacris fit. huic enim Imperatores quotannis Romano ritu victimas caedunt, & ludos faciunt: ſacerdotio verò ejus funguntur Phrygii generis vir & mulier, eamque per Urbem circumferunt, circulatorio ritu ſtipem Matri colligentes, & pectora plangentes, proſequentibus eos cum Matroo carmine tibiis, & tympanorum pulſu: ſed è Romanis indigenis nemo cum Matriacis vicatim ſtipem colligit, nec ad Phrygios tibiae modos per Urbem incedit variâ indutus ſtolâ, nec ex decreto Senatus Phrygiae matris orgia celebrat. Tanta eſt religio erga ritus exteros, omniſque indecora veſania reformidatur.* Hinc intelligas illa Tullii II. *de legibus: Nocturna mulierum ſacrificia ne ſunto, praeter olla, quae pro populo ritè fiant. Neve quem initianto, niſi ut aſſolet Cereri, Graeco ſacro.* Item illa: *Ex patriis ritibus optima colunto, praeter Idaeae matris famulos, eoſque juſtis diebus, ne quis ſtipem cogito.* Et aliquanto inferiùs: *Stipem ſuſtulimus, niſi eam, quam ad paucos dies propriam Idaeae Matris excepimus: implet enim ſuperſtitione animos, & exhaurit domos.* Et de ſacris Bacchi docet II. *de natura Deorum*, non fieri Semeles filio, ſive daemoni, ſive heroi, ſed longè majori Divinae menti: ſic enim accipienda videntur illa: *Suſcepit autem hominum conſuetudoque communis, ut beneficiis excellenteis viros in caelum famâ ac voluntate tollerent. Hinc Bacchus, hinc Caſtor & Pollux, hinc Aeſculapius.*

Q *Hinc*

Hinc Liber etiam; hunc dico Liberum Semele natum, non EVM, QVEM NOSTRI MAIORES AVGVSTE SANCTEQVE LIBERVM CVM CERERE ET LIBERA CONSECRAVERVNT; *quod quale ſit, ex* MYSTERIIS *intelligi poteſt:* illum nempe cui aedem votam à Poſtumio dictatore narrant Dionyſius, & Tacitus, ſupra relati. Et inferiùs, de puriore Deorum cultu, qualem Dionyſius modò allatus deſcribit: *Videtisne igitur, ut à phyſicis rebus, bene atque utiliter inventis, tracta ratio ſit ad commentitios, & fictos Deos! quae res genuit falſas opiniones, erroreſque turbulentos, & ſuperſtitiones pene anileis. & formae enim nobis Deorum, & aetates, & veſtitus ornatuſque noti ſunt: genera praeterea, conjugia, cognationes, omniaque traducta ad ſimilitudinem imbecillitatis humanae; nam & perturbatis animis inducuntur. accipimus enim Deorum cupiditates, aegritudines, iracundias: nec verò, ut fabulae ferunt, Dii bellis praeliiſque caruerunt; nec ſolùm, ut apud Homerum, cùm duos exercitus contrarios alii Dii ex alia parte defenderent, ſed etiam ut cum Titanis, ut cum Gigantibus propria bella geſſerunt. Haec & dicuntur & creduntur ſtultiſſima, & plena ſunt futilitatis ſummaeque levitatis. Sed tamen, his fabulis ſpretis ac repudiatis, Deus permeans (a) per naturam cujuſque rei, per terras Ceres, per mare Neptunus, alii per alia, poterunt intelligi, qui qualeſque ſint, quoque eos nomine conſuetudo nuncupaverit, quos Deos & venerari & colere debemus. Cultus autem Deorum eſt optimus, idemque caſtiſſimus, atque ſanctiſſimus, pleniſſimusque pietatis, ut eos ſemper purâ, integrâ, incorruptâ & mente & voce veneremur. Non enim philoſophi ſolùm, verùm etiam majores noſtri ſuperſtitionem à religione ſeparaverunt.*

Et ſanè quid ſtultius, quàm cum Corybantibus, Satyris, Silenis, Lenaeis, Thyiis, Mimallonibus, Najadibus, Nymphis, Tityris, Maenadibus, Panibus, Silvanis, reliquaque turba inſanientium, qui chorus Ariadnes audiunt (*a*), Orgia, Trieterica, Dionyſia, Liberalia, Eleuſinia, Bacchanalia celebrare? nimirum in furorem agi, & in omne tandem ſcelus, omnemque turpitudinem ruere? Initium à verborum licentia; unde nomen factum Libero, ut docet (*b*) Plutarchus (Eleutherum alii dictum putant, vel ab Eleuthero Boeotiae Urbe, vel ab Eleuthero homine, qui primus Bacchi ſimulacrum conſtituit, & quemadmodum coli deberet, (*c*) oſtendit): ſequitur libido, & veſana procacitas. Audiamus Auguſtinum (*d*): *Liberum à liberamento appellatum volunt, quòd mares in coëundo per ejus beneficium emiſſis ſeminibus liberentur. Hoc idem in feminis agere Liberam, quam etiam Venerem putant, quòd & ipſas perhibeant ſemina emittere: & ob hoc Libero eandem virilem corporis partem in templo poni, femineam Liberae. Ad haec addunt, mulieres adtributas Libero, & vinum propter libidinem concitandam. Sic Bacchanalia ſummâ celebrantur inſaniâ. Ubi Varro ipſe confitetur à Bacchantibus talia fieri non potuiſſe, niſi mente commotâ. Haec tamen poſtea diſplicuerunt Senatui, & ea juſſit auferri.* Et alibi (*e*): *Tum & Liber Pater bellavit in India, qui multas habuit in exercitu femi-*

(a) libri editi habent *pertinens.* (b) *Gyrald. de Dis Gent. Syntagm.* VIII. (c) *quaeſt. Rom.* CIV. (d) *Hygin. Fab.* CCXXVIII. (e) *De Civit. Dei lib.* V. *cap.* IX. (f) *lib.* XVIII. *cap.* XIII.

minas, quae Bacchae appellatae sunt, non tam virtute nobiles, quàm furore. Aliqui sanè & victum scribunt istum Liberum, & vinctum: nonnulli & occisum in pugna à Perseo, nec ubi fuerit sepultus tacent: & tamen ejus veluti Dei nomine per immundos daemones Bacchanalia sacra, vel potiùs sacrilegia sunt instituta: de quorum rabiosa turpitudine post tam multos annos sic Senatus erubuit, ut in Urbe Roma esse prohiberet. Tò *post tam multos annos* haud ex fide historica: potiùs ad invidiam Romanis magistratibus conflandam. Nam praeter Livii narrationem, habemus testem Valerium Maximum (*a*), qui disertè inquit: *Bacchanalium sacrorum mos novus, quum ad perniciosam vesaniam iretur, sublatus est. Mos novus*: nam, nisi valde mea me fallit opinio, postquam Mater Phrygia Romam advecta est, Graeculus quidam ex Etruria Samothracios ritus paulatim invexit; & sic à vetere Cerealium castimonia, ut sunt homines ad libidinem & ad novas superstitiones proni, intra paucos annos descitum est; adeo ut novo, & peculiari ad Bacchanalia abolenda opus fuerit Senatusconsulto. Forsitan legendum in Augustino: *post non multos annos*.

XXIV. Nullas adhuc vires conjuratio; ceterum incrementum ingens virium habet, quòd in dies plures fiunt.

Notum illud Taciti (*b*): *Non tamen sine usu fuerit introspicere illa primo aspectu levia, ex quîs magnarum saepe rerum momenta oriuntur.* Prudenter Tullius in Catilinam I. *Conjurationemque nascentem non credendo corroboraverunt.* Et Porcius Latro, sive quisquis in eundem Catilinam declamavit: *Restinguenda est itaque flamma nobis scelerata, & atrox, dum adhuc velata cineribus ac sopita facultas restinguendi levissima data est; ne cùm omnia comprehenderit (quod immortales Dii penitus avertant) nos frustra postmodum furibundam atque exultantem restinguere cupiamus.* Hinc Dionysius Halicarnasseus (*c*) inquit: ὅτι τοῖς μὲν ἄλλοις ἀδικήμασι γινομένοις ὀργίζεσθαι πεφύκασιν ἅπαντες, προδοσίας δὲ ὑποπτευομένης, σωφρονέστερον ἡγοῦνται καὶ διὰ κενῆς φοβηθέντας αὐτὴν φυλάξασθαι μᾶλλον, ἢ καταφρονήσει ἐπιτρέψαντας ἀνατραπῆναι. *Ceteris delictis, quum perpetrata sunt, irasci homines: si qua verò proditionis incidat suspicio, prudentius esse vel vano metu eam praecavere, quàm eâ per secordiam contemptâ opprimi.* Svetonius de Augusto (*d*): *Tumultus post haec, ac etiam rerum novarum initia, conjurationesque complures* PRIUSQUAM INVALESCERENT *indicio detectas compressit, & alias alio tempore.* Verè Seneca *in Oedipo* (*e*):

——————— *cùm magna horreas,*
Quae posse fieri non putas, metuas tamen.

Q 2 XXV. Ma-

(a) *lib.* V. *cap.* III. (b) IV. *Annal.* (c) *lib.* V. *p.* 286. *Edit. Lips.* (d) *Cap.* XIX. (e) *vers.* 28.

XXV. Majores veſtri ne vos quidem, niſi quum aut vexillo in arce poſito comitiorum cauſsâ exercitus editus eſſet, aut plebi concilium Tribuni edixiſſent, aut aliquis ex magiſtratibus ad concionem vocaſſet, forte temerè coire voluerunt.

Concilium à *comitiis* accuratè ſeparat Livius: *concilium* enim ad partem populi ſpectat, *comitia* ad univerſum. *Exercitum* edere heic eſt claſſes & centurias in campum Martium ad ferenda ſuffragia de rebus maximis educere, veluti ad magiſtratus majores creandos, leges ferendas, judicia exercenda, bellum decernendum. Centurias autem cum armis unicuique claſſi propriis adfuiſſe oportuit. Dionyſius *lib.* VII. (*a*) συνῄει δὲ τὸ πλῆθος εἰς τὸ πρὸ τῆς πόλεως Ἄρειον πεδίον, ὑπό τε λοχαγοῖς καὶ σημείοις τεταγμένον, ὥσπερ ἐν πολέμῳ. *Conveniebatque multitudo ante Urbem in campum Martium ſub ſignis cum ſuis centurionibus, non ſecus ac in militia.* Itaque, ut militari ratione omnia fierent, vexillum in arce Capitolina ponebatur: & forſitan ut curiatis comitiis per triginta lictores curiae vocabantur, ita centuriatis centuriae & claſſes per vexillum ex arce conſpicuum; maximè ſi propter magnitudinem rerum, aut periculi, poſt Senatus auctoritatem, non ſatis temporis ad edictum Conſulis aut Dictatoris proponendum ſuppeteret; neque trinundinum expectandum è republica videretur.

Haec concio, de qua agimus, videri poteſt ad populum habita, tanquam comitiis centuriatis, ſi attendas ad Tullii verba, ſuperiùs allata ex *libro* II. *de Legibus*: *Quo in genere ſeveritatem majorum Senatus vetus auctoritas de* BACCHANALIBVS, *&* CONSVLVM EXERCITV ADHIBITO *quaeſtio animadverſioque declarat*. Verùm Livius apertè inquit, Conſules verba feciſſe pro Roſtris, & in foro: ex allato autem Dionyſii loco ſatis conſtat, centuriata comitia in campo Martio extra pomoerium ſemper habita; quod pluribus probant Nic. Gruchius (*b*), & Joh. Roſinus (*c*), Gellii praeſertim verbis (*d*) ex libro Laelii Felicis ad Q. Mutium: *Centuriata autem comitia* (inquit) *intra pomoerium fieri nefas eſſe, quia exercitum extra Urbem imperari oporteat, intra Urbem imperari jus non ſit; propterea centuriata in campo Martio haberi, exercitumque imperari praeſidii causâ ſolitum: quoniam populus eſſet in ſuffragiis ferendis occupatus.* Sed haec poſtrema prorſus inepta ſunt. Nam ipſe populus, qui ſuffragia centuriatis comitiis in campo Martio, & ſub ſignis ferebant (ut ex Dionyſio didicimus) exercitus erat, collectus ex claſſibus, centuriiſque majorum natu, qui Romae remanebant ad Urbis cuſtodiam; ut fusè idem Dionyſius oſtendit *libro* IV. (*e*), ubi de Ser. Tullii prudentibus inſtitutis verba facit. Non erat igitur opus alio exercitu praeſidii cauſsâ extra pomoerium: nam qui metus eſſe poterat, niſi ab ipſo milite? Immo quaenam liberae liberi populi voces inter horrentia pila, ferocienteſque milites, & ſub Conſulis imperio, minitantis potiùs quàm ſuadentis, exaudiri potuiſſent? Ipſe, in-

(a) *pag.* 464. (b) *De comitiis lib.* I. *cap.* V. (c) *Antiqu. lib.* VI. *cap.* XI. (d) *lib.* XV. *cap.* XXVII. (e) *pag.* 221. *Edit. Lipſ.*

inquam, populus ſatis validum praeſidium centuriatis comitiis ſibi erat. Quomodo igitur conſtabit Ciceronis τὸ EXERCITU ADHIBITO? quando de comitiis centuriatis poſt Senatuſconſultum de Bacchanalibus nulla fit mentio apud Livium? neque exercitus Conſulis praeſidii cauſsâ centuriatis comitiis adeſſe conſuevit? Dixerim, de eo exercitu accipiendum eſſe Tullium, qui mox in Ligures ab altero Conſulum Q. Marcio ducendus erat: vero eſt enim per quam ſimillimum, in magna Urbis trepidatione exercitum ad ſubitos rerum eventus in armis extra pomoerium ſtare juſſum; ejuſque partem Conſuli Poſtumio traditam, donec quaeſtiones perficerentur, & Bacchanalia per totam Italiam diruerentur.

XXVI. Hoc ſacramento initiatos juvenes milites faciendos cenſetis, Quirites? iis ex obſcoeno ſacrario deductis arma committenda?

Nempe quaenam ſemiviris, & omnis turpitudinis genere inquinatis cura eſſe poteſt virtutis ac decoris? Probatae enim famae militibus uti conſueverunt Romani. Polybius fragmento *de militia Romana* (*a*): ξυλοκοπεῖται δὲ καὶ ὁ κλέψας τι τῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου. καὶ μὴν ὁ μαρτυρήσας ψευδῆ, παραπλησίως. καὶ ἐάν τις τῶν ἐν ἀκμῇ παραχρησάμενος εὑρεθῇ τῷ σώματι. *Fuſte caeditur etiam qui furto ſuſtulerit quippiam è caſtris, nec non qui falſum teſtimonium dederit; & ſi quis flore aetatis abutens deprehendatur*. Inſigne apud Valerium extat exemplum C. Peſcennii Triumviri capitalis (*b*): *Qui Cornelium fortiſſimè militiae ſtipendia emeritum, virtutiſque nomine quater honore primipili ab imperatoribus donatum, quòd cum ingenuo adoleſcentulo ſtupri commercium habuiſſet, publicis vinculis oneravit*. Item Cominii Tribuni plebis, qui diem ad populum dixit M. Laetorio Mergo tribuno militari, *quòd cornicularium ſuum ſtupri cauſsâ appellaſſet.... Signa illum militaria, ſacratae aquilae & certiſſima Romani Imperii cuſtos ſevera caſtrorum diſciplina, uſque ad inferos perſecuta eſt. quoniam cujus* MAGISTER ESSE DEBUERAT, *ſanctitatis corruptor tentabat exiſtere*. Equidem *hoſtes ferire, praeſidia agitare, nihil metuere niſi turpem famam, hyemem & aeſtatem juxta pati, humi requieſcere, eodem tempore inopiam, & laborem tolerare* ſi ſciant milites, uti C. Marius de ſe praedicabat, apud Salluſtium (*c*), hi demum Reip. ex uſu erunt. Quamobrem nunquam à me impetrare potui ut laudarem vetuſtum in civitate noſtra judicum rerum capitalium morem, qui non ad opus & metalla, non ad tranſtra & remos damnare purgamenta & faecem vulgi quandoque conſueverunt, ſed ad militiam & bellicos labores in arcibus ſubeundos: quaſi verò pudenda res eſſet militia, aut viri fortis officium à peſſimis hominum expectari poſſet. Itaque honeſti cives probro ſibi ducunt inter gregarios milites nomen dare, vulgòque peſſimo cuique pro *abi in malam crucem* dicimus, *abi & milita*. Con-

(a) *ex lib.* VI. (b) *lib.* VI. *cap.* I. *comm.* X. XI. (c) *De Bell. Jugurth.*

Contra, longâ plurium annorum experientiâ compertum èst, non praesidiarios arcibus imponi, non milites castris contineri, non bellatores adversus hostem duci, gloriae & laudis cupidos; sed ignavos inertesque, honestum in pectore vulnus metuentes, & saepenumerò nefarios proditores, aut transfugas. Haec omnia docet magistra flagitiorum voluptas. Rectissimè Tarentinus Archytas apud Tullium (*a*): *Hinc patriae proditiones, hinc rerumpublicarum eversiones, hinc cum hostibus clandestina colloquia nasci: nullum denique scelus, nullum malum facinus esse, ad quod suscipiendum non libido voluptatis impelleret.*

XXVII. Nunc illi vos singuli universos concionantes timent: jam, ubi vos dilapsi domos & in rura vestra eritis, illi coierint, consultabunt de sua salute simul ac vestra pernicie; tum singulis vobis universi timendi erunt.

Danda est opera, ne factiosis ex numero crescat audacia: ut enim Lucanus inquit (*b*):

Non pavidum jam murmur erat, nec pectore tecto
Ira latens: nam quae dubias constringere mentes
Causa solet, dum quisque pavet, quibus ipse timori est,
Seque putat solum regnorum injusta gravari,
Haud retinet. quippe ipsa metus exolverat audax
Turba suos. quidquid multis peccatur inultum est.

Inde majus periculum in militaribus seditionibus. Paterculus (*c*): *Subita deinde exercitus seditio, qui plerumque contemplatus frequentiam suam à disciplina descíscit; & quod cogere se putat posse rogare non sustinet, partim severitate, partim liberalitate discussa Principis.* Tacitus quoque I. *Annal. Illi quoties oculos ad multitudinem retulerunt, vocibus truculentis strepere.* Contra pauci nihil agere vel audent, vel possunt. Livius (*d*): *Deinde paucitate parum freti, quae celandae rei quàm agendae aptior erat &c.*

Jam, ubi dilapsi domos & in rura vestra eritis, inquit noster. Nam honestissimi, praestantissimique Romanorum rure degebant, ut nunc Galli faciunt. Varro initio *lib.* II. *de Re rustica*: *Viri magni nostri majores non sine causa praeponebant* (*e*) *rusticos Romanos urbanis; ut ruri enim qui in villa vivunt ignaviores, quàm qui in agro versantur in aliquo opere faciundo; sic qui in oppido sederent, quàm qui rura colerent desidiosiores putabant.* Fere eadem habet Columella *libro* I., ubi infit etiam: *Illis enim temporibus (ut ante jam diximus) proceres civitatis in agris morabantur, & cùm consilium publicum desiderabatur, à villis arcessebantur in Senatum, ex quo qui eos vocabant* VIATORES *nominati sunt* (*f*). Cicero *de Senectute*: *In agris erant tum sena-*

(a) *de senectute.* (b) *Pharsal. lib.* V. *v.* 256 — 261. (c) *lib.* V. *cap.* LXXXI. (d) *lib.* XXXVIII. *in princ.* (e) *proponebant* habet editio *Aldina* 1533. (f) *Graeco vocabulo* κλήτορες.

natores, *id est senes. Siquidem aranti L. Quinctio Cincinnato nuntiatum est, eum Dictatorem esse factum: cujus Dictatoris jussu Magister equitum C. Servilius Ahala Sp. Melium, regnum appetentem, occupatum interemit. à villa in Senatum arcessebantur & Curius, & ceteri senes: ex quo qui eos arcessebant*, viatores *nominati sunt* (*a*). Inde difficultas Appio Claudio cogendi Senatum ad compescendam plebem, & incoepta Icilii & Virginii, apud Livium *libro* III.

XXVIII. Nihil enim in speciem fallacius, quàm prava religio.

Quàm flagitiosa ac propudiosa fuerint sacra Dionysia, & Bacchanalia, jam diximus; quàm inquinati corruptique mores sacerdotum Deae Syriae, nullis non fallaciis ac technis plebeculam ludificantium, dum per compita & villas Deam mendicare cogerent, ostendit graphicè Apulejus (*b*), aliique. De iisdem accipiendus Valerius, quum de Massiliensium civitate (*c*) inquit: *Omnibus autem, qui per aliquam religionis simulationem alimenta inertiae quaerunt, clausas portas habet, & mendosam & fucosam superstitionem submovendam esse existimant*. Nullum non malum suadet prava religio: Tacitus III. *Annalium*: *Nec ullum satis validum imperium erat coërcendis seditionibus populi, flagitia hominum, ut ceremonias Deûm protegentis*. Sapienter Plutarchus in eo quem *de superstitione* scripsit libro, circa finem, inquit, homines in impietatem non idcirco delapsos quòd in rerum hac universitate culpandum aliquid inordinatumque videretur: ἀλλὰ τῆς δεισιδαιμονίας ἔργα καὶ πάθη καταγέλαστα, καὶ ῥήματα, καὶ κινήματα, καὶ γοητεῖαι, καὶ μαγεῖαι, καὶ περιδρομαὶ, καὶ τυμπανισμοί· καὶ ἀκάθαρτοι μὲν καθαρμοὶ, ῥυπαραὶ δὲ ἁγνεῖαι, βάρβαροι δὲ καὶ παράνομοι πρὸς ἱεροῖς κολασμοὶ καὶ προπηλακισμοί. Ταῦτα δίδωσιν ἐνίοις λέγειν ὡς μὴ εἶναι θεοὺς ἄμεινον, ἢ εἶναι, τοιαῦτα μὲν δεχομένους, τοιούτοις δὲ χαίροντας, οὕτω δ' ὑβριστὰς, οὕτω δὲ μικρολόγους, καὶ μικρολύπους. οὐκ ἄμεινον οὖν ἦν Γαλάταις ἐκείνοις καὶ Σκύθαις τοπαράπαν μήτε ἔννοιαν ἔχειν θεῶν, μήτε φαντασίαν, μήτε ἱστορίαν, ἢ θεοὺς εἶναι νομίζειν χαίροντας ἀνθρώπων σφαττομένων αἵματι, καὶ τελεωτάτην θυσίαν καὶ ἱερουργίαν ταύτην νομίζοντας; *sed ridicula superstitionis opera atque affectus, verba, motus, praestigiae, incantationes, circumcursitationes, tympanorum pulsationes, lustrationes impurae, sordidae castimoniae, barbarica & injusta in templis supplicia, ac contumeliae occasionem exhibuerunt nonnullis dicendi, praestare nullos esse Deos, quàm qui talia probent, iisque delectentur, adeoque sint contumeliosi, sordidi, & morosi. Nonne enim magis expediebat Gallis istis & Scythis nunquam in mentem venisse aliquid de Diis, nihilque eos de ullo numine imaginatos fuisse, aut auditu percepisse, quàm opinari Deos esse, qui sanguine jugulatorum hominum gaudeant, idque esse perfectissimum sacrificium statuant?* Hinc Tullius oratione *pro Cluentio* circa finem: *Quin etiam nocturna sacrificia, quae putat occultiora esse, sceleratasque ejus preces, & nefaria vota cognovimus:*

(a) Vide Rosin. *lib.* VI. *cap.* XV. (b) *lib.* VIII. *Metam.* (c) *lib.* II. *cap.* VI *commate* VII.

mus : quibus illa etiam Deos immortaleis de ſuo ſcelere teſtatur ; neque intelligit , pietate , & religione , & juſtis precibus Deorum menteis , non contaminata ſuperſtitione , neque ad ſcelus perficiendum caeſis hoſtiis poſſe placari . cujus ego furorem atque crudelitatem Deos immortaleis à ſuis aris atque templis aſpernatos eſſe confido .

XXIX. Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum , Senatuſque conſulta , aruſpicum denique reſponſa liberant . Quoties hoc patrum avorumque aetate negotium eſt magiſtratibus datum , ut ſacra externa fieri vetarent ?

Nemini ultionem divinam pertimeſcendam eſſe , quòd arcana impiaque ſacra detegeret ; quum jure publico Pop. Rom. nefas eſſet Deos alienos , advenas , nec publicè adſcitos colere (*a*) . Revocanda in memoriam eſſe decreta pontificum , aruſpicum reſponſa , divini juris interpretum , & Senatuſconſulta de Diis peregrinis arcendis . In legibus Regiis ſcriptum erat , ut ex antiquiſſima tabula deſcripſiſſe Balduinus affirmat (*b*): DEORVM FABVLAS NE CREDVNTO . DEOS PEREGRINOS PRAETER FAVNVM NE COLVNTO . NOCTVRNAS IN TEMPLO VIGILIAS NE HABENTO . Unde Tullius (*c*) : SEPARATIM NEMO HABESSIT DEOS , NEVE NOVOS , SED NE ADVENAS , NISI PVBLICE ADSCITOS , PRIVATIM COLVNTO . CONSTRVCTA A PATRIBVS DELVBRA HABENTO .

Senatus A. U. CCCXXXV. dederat *negotium Aedilibus , ut animadverterent , ne qui niſi Romani Dii , neu quo alio more quàm patrio colerentur* , ut habet Livius (*d*) . Item A. U. DXL., Coſſ. Q. Fabio Max., Tib. Sempronio Graccho II. *quum maxima in Urbe mulierum turba eſſet nec ſacrificantium , nec precantium Deos patrio more , M. Atilio Praetori Urbis negotium ab Senatu datum eſt , ut his religionibus populum liberaret* . Atilius pro concione Senatuſconſultum recitavit , & edixit : *Ut quicumque libros vaticinos , precationeſque , aut artem ſacrificandi conſcriptam haberet , eos libros omnes , literaſque ad ſe ante Calendas Apriles deferret : neu quis in publico , ſacrove loco* , NOVO , AVT EXTERNO RITV SACRIFICARET (*e*) . Hinc Tullius (*f*) : *Publicus autem ſacerdos imprudentiam conſilio expiatam metu liberet , audaciam in admittendis religionibus foedis damnet atque impiam judicet .*

Pa-

(a) Confer Dionyſii locum ſupra allatum , *pag.* hujus operis 116. 117. (b) apud Roſin. *lib.* VIII. *cap.* V., quod ex Dionyſio videtur deſumtum. (c) II. *de Legibus.* (d) *lib.* IV. (e) *Idem Livius lib.* XXV. (f) *lib.* II. *de legibus.*

XXX. Vaticinos libros conquirerent, comburerentque: omnem diſciplinam ſacrificandi, praeterquam more Romano, abolerent.

Sacrificandi diſciplinam ut plurimum à Graecis (*a*), ſed haruſpicinam & oſtentorum procurationem maximè ab Etruſcis Romani accepere. *Etruria autem* (inquit Tullius I. *de Divinatione*) *de caelo tacta ſcientiſſimè animadvertit; eademque interpretatur quid quibuſque oſtendatur monſtris, atque portentis. Quo circa bene apud majores noſtros Senatus, cùm florebat imperium, decrevit ut de principum filiis ſex ſingulis Etruriae populis in diſciplinam traderentur, ne ars tanta propter temeritatem hominum à religionis auctoritate abduceretur ad mercedem, atque quaeſtum*. Cujus rei rationem tradit paulò inferiùs: *Etruſci autem quòd religione imbuti ſtudioſiùs & crebriùs hoſtias immolabant, extorum cognitioni ſe maximè dediderunt: quòdque propter aëris craſſitudinem de caelo apud eos multa fiebant, & quòd ob eandem cauſſam multa inuſitata partim è caelo, alia ex terra oriebantur, quaedam etiam ex hominum pecudumve conceptu & ſatu, oſtentorum exercitatiſſimi interpretes exſtiterunt; quorum quidem vim, ut tu ſoles dicere, verba ipſa prudenter à majoribus poſita declarant. quia enim oſtendunt, portendunt, monſtrant, praedicunt, oſtenta, portenta, monſtra, prodigia dicuntur*. Locus Tullii, de *principum filiis ſex ſingulis Etruriae populis*, criticorum ingenia mirum in modum torquet: nam *decem*, non *ſex* habet Valerius *lib.* I. *cap.* I.: *Tantum autem ſtudium antiquis non ſolùm obſervandae, ſed etiam amplificandae religionis fuit, ut florentiſſimâ tum & opulentiſſima civitate decem principum filii Senatuſconſulto ſingulis Etruriae populis, percipiendae ſacrorum diſciplinae gratiâ, traderentur*. Itemque *decem* videtur in Cicerone legiſſe Lipſius *notis ad Valerium*. Dubitandi cauſſam praebet Dionyſius Halicarnaſſeus, qui *lib.* VI. & IX. *duodecim* fuiſſe inquit Etruriae populos, ſive civitates. Si igitur in ſingulas Etruriae civitates miſſi ſinguli principum Romanorum filii, jam conſtat numero fuiſſe XII., non VI., non X.; itaque tam apud Ciceronem, quàm apud Valerium erit numerus corrigendus. Si ſex in ſingulas civitates, uti ſonant Tullii verba, emerget numerus LXXII.; & Valerius omnino corrigendus, ne fiat nimius adoleſcentium Romanorum numerus, CXX. *Sex* enim *ſingulis Etruriae populis*, vel *decem ſingulis Etruriae populis*, nemo Latinè doctus (aut ego valde fallor) ita accipiet, ut ſex, aut decem in univerſum adoleſcentes, traditi fuerint Etruriae quotquot erant civitatibus; ut accipere videtur Th. Dempſterus (*b*), quum inquit: *Quam ego gravem controverſiam ita componendam cenſeo, ut è duodecim illis primariis civitatibus ſex fuerint dignitate eminentiores, ac praerogativâ quadam ceteris praelatae; quare Cicero ſex optimatum filios in ſex praecipuas è duodecim Tuſciae civitates amandatos ſcribit*. Conjecturam de ſex praecipuis civitatibus laudo. Verùm non hoc inquit Cicero, ſex in totum optimatum filios Etruriae civitatibus in diſciplinam traditos, ſed *ſex ſingulis Etruriae populis*;

(a) *Dionyſ. lib.* VII. *pag.* 478. (b) *Etruriae Regalis lib.* IV. *cap.* VIII.

pulis; ut numerus necessariò fuerit LXXII., si XII. dicantur fuisse Etruscorum populi. Quod nec mirum: neque enim quotannis mittendi erant; neque senarius haruspicum numerus sufficere poterat Romanis, Urbe, rure, in coloniis, in municipiis, in provinciis, in castris, apud signa, & ubique ostenta & prodigia procurantibus. Longè aliae fuere XII. Urbes cistiberinae à Tyrrhenis habitatae, quarum caput fuit Capua, de quibus meminit Strabo *libro* V.

Ceterum disciplina sacrificandi continebatur libris Pontificum ex Instituto Numae Pompilii: de quo Livius *lib.* I.: *Pontificem deinde Numa Marcium Marci filium ex patribus legit: eique omnia exscripta exsignataque attribuit: quibus hostiis, quibus diebus, ad quae templa sacra fierent: atque unde in eos sumptus pecunia erogaretur. Cetera quoque omnia publica privataque sacra pontificis scitis subjecit: ut esset quò consultum plebs veniret; ne quid divini juris, negligendo patrios ritus, peregrinosque adsciscendo, turbaretur.* Dionysius (*a*) tradit, Numam omnia, quae ad religionem pertinebant, octo libris fuisse complexum, juxta totidem sacrorum classes. Itaque primam sacrorum munerum institutionem tradidisse triginta *Curionibus*, qui publica pro suis curialibus sacra faciebant. Secundam *Flaminibus* (quos Graeci στεφανηφόρυς vocabant) à pileorum & coronamentorum gestatione dictos, quae *flamina* à Romanis dicebantur. Tertiam *Tribunis celerum*, regii corporis stipatoribus, qui peculiaria quaedam ac solemnia peragebant sacra. Quartam *Auguribus*, quorum erat signa divinitus edita interpretari, ac enarrare quid ea publicè privatimve indicarent. Quintam *Virginibus Vestalibus*, quibus sacrum perpetuumque ignem custodiendum tradidit, Albano instituto, quum templum Vestae aedificasset. Sextam *Saliis* XII. à se institutis, delectisque è juvenum patriciorum numero, qui sacra in Palatio peragebant, armatique choreas per urbem ducebant; &, si Graeco nomine interpretari velis, sunt Κύρητες (*b*). Septimam sacrarum legum partem dedisse *fecialibus*, quos Graeci εἰρηνοδίκας dicerent, pariter ab ipso Numa institutis. Spectabant potissimùm hae leges ad *jus Gentium* sanctissimè colendum: nam quid fas, quidve nefas esset in bello decernendo, indicendoque, quid in pace servanda, omnique conatu custodienda, complectebantur. Octavam tandem *Pontificum collegio*: quorum erat omnes lites de re sacra judicare; uti & inter privatos, & magistratus, & sacrorum ministros; sancire de sacris, quae nondum usu recepta fuissent; inquirere in omnes magistratus, quibus sacrificia, & Deorum cultus erat commissus; sacrorum ministros in officio continere, ne quid contra sacras leges delinquerent; Deorum cultum rudi vulgo praemonstrare, & interpretari; animadvertere pro delicti magnitudine in eos, qui sua praescripta contemnerent. Ipsi contra, à judiciis & mulctis immunes, nec Senatui, nec populo rationem reddere tenebatur. In defuncti autem locum alius ab ipso collegio, ex omni civium numero maximè idoneus judicatus, non populi suffragiis eligebatur. Horum omnium auctor Numa: & nihilominus Ann. Urbis DLXXIII. M. Baebio Tamphilo, P. Cornelio Cethego Coss. reperti Numae libri de jure

(a) *lib.* II. *pag.* 124 – 133. (b) Vide de Saliis Plutarchum in *Numa*.

jure ſacrorum, quia ad ſolvendam religionem facere videbantur, cremati ſunt. Livius *libro* XL. *Eodem anno in agro L. Petilii ſcribae ſub Janiculo, dum cultores agri altiùs moliuntur terram, duae lapideae arcae, octonos ferme pedes longae, quaternos latae inventae ſunt, operculis plumbo devinctis. literis Latinis Graeciſque utraque arca inscripta erat. in altera Numam Pompilium, Pomponis filium regem Romanorum ſepultum eſſe, in altera libros Numae Pompilii ineſſe. Eas arcas quum ex amicorum ſententia dominus aperuiſſet, quae titulum ſepulti regis habuerat inanis inventa, ſine ullo veſtigio corporis humani, aut ullius rei, per tabem tot annorum omnibus abſumtis. In altera duo faſces, candelis involuti, ſeptenos habuere libros, non integros modò, ſed recentiſſima ſpecie: ſeptem Latini de jure Pontificio erant, ſeptem Graeci de diſciplina ſapientiae, quae illius aetatis eſſe potuit. Adjicit Antias Valerius, Pythagoricos fuiſſe; vulgatae opinioni, qua creditur Pythagorae auditorem fuiſſe Numam, mendacio probabili accommodatâ fide. Primò ab amicis, qui in re praeſenti fuerunt, libri lecti; mox pluribus legentibus quum vulgarentur, Q. Petilius Praetor Urbanus, ſtudioſus legendi eos libros, à L. Petilio ſumpſit. & erat familiaris uſus, quòd ſcribam eum quaeſtor Q. Petilius in decuriam legerat. lectis rerum ſummis, quum animadvertiſſet pleraque diſſolvendarum religionum eſſe, L. Petilio dixit, ſeſe eos libros in ignem conjecturum eſſe. Priùs quàm id faceret ſe ei permittere, uti, ſi quod ſeu jus, ſeu auxilium ſe habere ad eos libros repetendos exiſtimaret, experiretur; id integrâ ſuâ gratiâ eum facturum. Scriba Tribunos plebis adit. ab Tribunis ad Senatum res eſt rejecta. Praetor ſe jusjurandum dare paratum eſſe ajebat, libros eos legi ſervarique non oportere. Senatus cenſuit, ſatis habendum quòd praetor jusjurandum polliceretur. libros primo quoque tempore in comitio cremandos eſſe. pretium pro libris quantum Q. Petilio praetori, majorique parti tribunorum plebis videretur, domino eſſe ſolvendum. Id ſcriba non accepit. Libri in comitio, igne à victimariis facto, in conſpectu populi cremati ſunt* (*a*). Scriba *Cn. Terentius* eſt Plinio (*b*), qui paulo aliter rem narrat ex Annalibus Caſſii Heminae, & Commentariis C. Piſonis. Plutarchus (*c*) ex Valerio Antiate ſcribit, *duodecim* latinos repertos de rebus ſacris, totidemque Graecos de ſtudio ſapientiae. Tumulum perruptum magnis imbribus, arcaſque eluvie erutas, quarum opercula vetuſtate defluxerant: libros tamen ex Petilii Praetoris ſententia crematos: διὸ καὶ κομισθείσας εἰς τὸ κομίτιον τὰς βίβλους κατακαῦσαι. *Quare delati in comitium libri cremati ſunt*. Sic Auguſtus: *Quidquid fatidicorum librorum Graeci, Latinique generis, nullis, vel parum idoneis auctoribus, vulgò ferebatur, ſupra duo millia contracta undique cremavit, ac ſolos retinuit Sibyllinos, hos quoque delectu habito: condiditque duobus forulis auratis ſub Palatini Apollinis baſi* (*d*).

(a) *Valer. lib.* I. *cap.* I. *comm.* XII. (b) *Plin. lib.*XIII. *cap.* XIII. (c) *in Numa pag.* 74. (d) *Sveton. in Aug. cap.* XXXI.

XXXI. Ne quid fraude noxiorum periculi ac tumultus oriatur.

Magnum imminet periculum, ubi metus poenae noxios ad desperationem adegit: nam, ut inquit Seneca in Hercule Oetaeo, *v.* 443.

Contempsit omnes ille, qui mortem priùs.

Et Juvenalis *Satyrâ* VI. *v.* 284. — 285.

——————— *nil est audacius illis*
Deprensis; iram atque animos à crimine sumunt.

Huc faciunt illa Taciti I. *Annal.*: *Nihil in vulgo modicum: terrere ni pareant: ubi pertimuerint, impunè contemni*: & infra de Maenio castrorum Praefecto: *postquam intutae latebrae, praesidium ab audacia mutuatur*. Nam quum desperatio, auctore Tullio (*a*), *sit aegritudo sine ulla rerum expectatione meliorum*, omnia audere, ac pati, ut ad salutem aliquo modo enitantur, desperati solent; saltem ut cum aliqua fama fortitudinis haud inulti mortem oppetere videantur; &, si fors tulerit, etiam evadant.

XXXII. Capita autem conjurationis constabat esse M. & L. Catinios de plebe Romana, & Faliscum L. Opiternium, & Minium Cerrinium Campanum. ab his omnia facinora, & flagitia orta; eos maximos sacerdotes, conditoresque ejus sacri esse: data opera est ut primo quoque tempore comprehenderentur.

Et Falisci (*b*), & Campani erant Etruscae originis: idcirco Bacchanaliorum studiosi, quae Graecus ignobilis in Etruriam invexerat. Hi Romae sacerdotes & conditores turpis sacri. Hi meritò poenas dederunt unà cum Romanis Catiniis. Nec tamen à suppliciis cessatum, sed ultra saevitum. Sic detectâ Tarquiniensium conjuratione summam severitatem inter tutiora consilia habuere Romani. Dionysius *libro* V.: *Tarquiniis conspirationis indicibus dari jus civitatis, & utrique argenti decies millenas drachmas, & agri ex publico vicena jugera: socios autem conjurationis comprehendi & necari, si idem videretur populo. Quumque collecta multitudo ratum faceret Senatus decretum, jusserunt è foro secedere qui ad concionem convenerant; deinde ministros cum gladiis arcessiverunt, totamque conjuratorum turbam trucidare jusserunt. qui sontes, quo loco circumclusi erant, undique cinctos omnes ad unum confecerunt. Quo facto, consules contra neminem ampliùs admiserunt judicium: sed quotquot è conspiratis praesentem poenam effugis-*

(a) *Tusculan. quaest. lib.* IV. (b) *Dempster. Etrur. Reg. lib.* IV. *cap.* XII.

gissent, omnes absolverunt à crimine, ut omnis turbarum materia aboleretur. Livius, cui major in hac re adhibenda fides, haud conclusam turbam, & trucidatam scribit, sed ita rem gestam narrat, ut facile intelligas, conjuratos in vincula conjectos, demum damnatos & securi percussos fuisse. Sic enim ait *lib.* II.: *Consules ad deprehendendos legatos, conjuratosque profecti domo, sine tumultu rem omnem oppressere*. Et infra: *Direptis bonis regum, damnati proditores, sumtumque supplicium*..... Tandem *Consules in sedem processere suam: missique lictores ad sumendum supplicium, nudatos virgis caedunt, securique feriunt*. Sic *libro* XXXII. de conjuratione Carthaginensium servili: *Haud ita multo post ex ejusdem conjurationis reliquiis nuntiatum est servitia Praeneste occupatura. Eò L. Cornelius Praetor profectus de quingentis fere hominibus, qui in ea noxa erant, supplicium sumsit*. Est tamen ubi mitiùs agendum pro temporum ratione, & magnitudine periculi. Idem Livius (*a*): *Consules per paucorum supplicium, quos sibimet ipsos conscivisse mortem satis creditum est, transacta re, nequivere tamen consequi ut non aegerrimè id plebs ferret*. Quod an è republica fuerit, seriò animadvertant politici: ut enim inquit Sallustius ad Caesarem de rep. ordinanda: *Cuncta imperia crudelia magis acerba quàm diuturna arbitror: neque quemquam in multis metuendum esse, quin ad eum ex multis formido recidat*. & infra: *neque quisquam te ad crudeles poenas, aut acerba judicia invocat, quibus civitas vastatur magis quàm corrigitur*. Quò spectant illa Augustini (*b*): *Magis monendo, quàm minando. Sic enim agendum cum multitudine peccantium. Severitas autem exercenda est in peccata paucorum*. Itaque sortitionem excogitarunt viri prudentes, ut unus è multis, aut decimus quisque, vel vicesimus peccantium poenas lueret. Cicero pro Cluentio: *Ne nimium multi poenam subirent, sortitio comparata est*: quae tamen Tiberii aevo ferè obsoleverat, ut ex Tacito liquet (*c*): *Quae postquam L. Apronio (nam Camillo successerat) comperta, magis dedecore suorum quàm gloriâ hostis anxius*, RARO EA TEMPESTATE, ET E VETERE MEMORIA FACINORE, DECVMVM QVEMQVE IGNOMINIOSAE COHORTIS SORTE DVCTOS *fuste necat*. quod genus fuisse militaris animadversionis supra ex Polybio vidimus. Decimationis exempla habes apud P. Fabrum *semestrium lib.* I. *cap.* XVIII. (*d*)

Illud in allatis exemplis notatu dignum est, neminem conjuratorum ad fana & aras Deorum confugisse. Insigniter igitur scelestis ne Romuli quidem asylum patebat, contra quàm vulgò tradunt (*e*). Nec silentio praetereundum quòd tametsi ex solo consensu nemo poenae subjici consuevit (*f*), in principatu tamen conjurationis conscii puniuntur (*g*); si quidem facti initium conjunctum fuerit cum voluntate peccandi (*h*).

XXXIII. Ad-

(a) *lib.* IV. (b) *Epist.* LXIV. (c) III. *Annal.* (d) Vide Grot. *de Jur. bell. & pac. lib.* III *cap.* XI. §. XVII. (e) Vide Corasium *lib.* V. *cap.* XXIII. (f) *l.* 18. *D. de poenis.* (g) *l.* 5. *C. ad leg. Jul. majest.* (h) *Cujac. ad l.* 225. *de V. S.*

XXXIII. Adducti ad Consules, fassique de se nullam moram judicio fecerunt.

Juvenalis *Satyra* XIII.

Exemplo quodcumque malo committitur, ipsi
Displicet auctori. prima est haec ultio, quòd se
Judice nemo nocens absolvitur, improba quamvis
Gratia fallacis Praetoris vicerit urnam,

& infra *v.* 193. — 198.

——————— *quos diri conscia facti*
Mens habet attonitos, & surdo verbere caedit,
Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Poena autem vehemens, ac multò saevior illis,
Quas & Caeditius gravis invenit, aut Rhadamantus,
Nocte dieque suum gestare in pectore testem.

Quae desumpta videntur ex Lucretii *libro* III. *v.* 1031. — 1032.

——————— *at mens sibi conscia facti*
Praemetuens adhibet stimulos, torretque flagellis.

Rectè Petronius: *Dii, Deaeque! quàm malè est extra legem viventibus: quidquid meruerunt semper expectant.* De Cornelio Cethego Cicero I. in Catilinam: *Tum ille, subito scelere demens, quanta conscientiae vis esset, ostendit. Nam quum id posset inficiari, praeter opinionem omnium confessus est.* Et pro Milone: *Magna vis est conscientiae, Judices, & magna in utramque partem: ut neque timeant qui nihil commiserint, & poenam semper ante oculos versari putent qui peccarint.* Item pro L. Calpurnio Pisone: *Sua quemque fraus, suum facinus, suum scelus, sua audacia de sanitate ac mente deturbat. hae sanè sunt impiorum furiae, hae flammae, hae faces.* Hinc Plautus *Mostellaria Actu* III. *sc.* I.

——————— *at quàm timeo miser!*
Nihil est miserius quàm animus hominis conscius.

XXXIV. Quia multis actiones & res peribant, cogerentur praetores T. Maenius, & M. Licinius per Senatum res in diem tricesimum differre, donec quaestiones à Consulibus perficerentur.

Perire pro *extingui*, *evanescere* de rebus etiam inanimatis frequentissimè usurpatur; ut *periere tabellae* apud Propertium (*a*).

Ergo tam doctae nobis periere tabellae?

Scripta

(a) *lib.* III. *Eleg.* 23.

Scripta quibus pariter tot periere bona.

Et alibi apud eundem dicitur *hora perire (a)* :

Hic ubi Tartareae non perit hora morae.

Et *perire noctes lib.*II. *El.* 21. Sic Lucretius *(b)* :

Sin ea, quae fructus cumque es, periere profusa,
Vitaque in offensu est, cur amplius addere quaeris
Rursum quod pereat male, & ingratum accidat omne?

Hinc commodissimè Ulpiano Jurisconsulto *(c)* dicitur argentum perire: *Si cùm emere argentum velles, vascularius ad te detulerit, & reliquerit; & cùm displicuisset tibi, servo tuo referendum dedisti, & sine dolo malo & culpa tua perierit, vascularii esse detrimentum.* Sic patrono dicuntur *perire dies* apud Paulum *lib.* XL. *ad Edictum (d)* : *Sed qui dies interea cesserint, dum Romam venit, patrono perire.* Et *actiones* Cajo, libro ad Edictum Praetoris Urbani *(e)* : *Omnes actiones, quae morte, aut tempore pereunt, semel inclusae judicio salvae permanent.*

Dum itaque quaestiones haberentur à Consulibus, multis peribant actiones; non inquam actiones perpetuae civiles, quae ex legibus, & Senatusconsultis descendebant, sed temporales ex Edicto Praetoris; & maximè poenales, ut *furti*, *damni injuriae*, *injuriarum atrocium*, *de incendio*, *ruina*, *naufragio*, *rate nave expugnata*, de quibus Ulpianus *lib.* II. *ad Edictum (f)*. Temporalis, & tantum per sex menses utiles, inter Aedilicias actio *redhibitoria*, ut tradit Ulpianus ad *Edictum Aedilium Curulium (g)*, & Papinianus *libro* XII. *Responsorum (h)*. Item *rescissoria*, quae datur contra jus civile *(i)*. Hinc frequens disceptatio, an ejus temporis postremum diem sufficiat coeptum esse, an oporteat esse finitum, ut actio dicatur extincta *(k)*.

Quum igitur non esset experiundi potestas adversus fugâ dilapsos, vel quaestionibus capitalibus implicitos; quidam etiam arreptâ occasione turbatae civitatis latitarent, sed revera judicii vitandi caussâ *(l)*; necessariò plerisque actiones temporales, & in personam peribant: dilabebantur enim certi legitimique dies vocandi in jus, & contestandi litem, quod est Cajo *actionem judicio includere*: nam lite contestata temporales actiones fiebant perpetuae. Et hoc est, quod inquit Paulus *libro* XXIV. *quaestionum (m)*: *Neque enim deteriorem causam nostram facimus actionem exercentes, sed meliorem, ut solet dici, in his actionibus, quae tempore, vel morte finiri possunt.*

Peribant etiam res, puta si essent ex earum genere, quae servando non servantur; & plurimae earum, quas actionibus *depositi*, *commodati*, *ex empto*, *ex donato* repetere oportebat; maximè si pactum speciale intercessisset, eas periculo emptoris, vel venditoris per aliquot dies fore. Unde Ulpianus *(n)* : *Item si res tempore periturae sunt, aut actionis dies*

(a) *lib.* IV. *Eleg.* 8. (b) *lib.* III. *v.* 953. — 955. (c) *l.* 20. §. *ult. D. de praescript. verbis.* (d) *l.* 20. §. 1. *D. de oper. libertor.* (e) *l.* 139. *D. de regul. Jur.* (f) *l.* 3. *de feriis.* (g) *l.* 19. §. *ult. D. de Aedilitio Edicto.* (h) *l.* 55. *eod. tit.* (i) §. *casus est Instit. de action.* (k) *Duaren. ad tit. de obligat. & action. cap.* VIII. (l) *Ut l.* 3. *D. de Judiciis.* (m) *l.* 19. *D. de novationib.* (n) *cit. l.* 3. *D. de feriis.*

dies exiturus est. De his sanè rebus jus dici posse, inquit, etiam messis, & vindemiarum tempore, ne propter hujusmodi ferias *pereant actiones*.

XXXV. Mulieres damnatas cognatis, aut quorum in manu essent, tradebant.

Sic Valerius (a): *Consimili severitate Senatus postea usus, Sp. Postumio Albino, & Q. Marcio Philippo Coss. mandavit, ut de his, quae sacris Bacchanalibus incestu usae fuerant* (*incestu*, coitu non legitimo, sine *cestu*. Alii legunt *incestae visae*. Forsan legendum *incestuosae fuerant*) *inquirerent. A quibus cùm multae essent damnatae, in omnes cognati intra domos animadverterunt*. Et commate sequenti de Publicia & Licinia inquit: *Publicia autem quae Postumium Albinum Consulem, item Licinia quae Claudium Asellum, viros suos, veneno necaverant, propinquorum decreto strangulatae sunt*. Rectè, quantum ad historicam veritatem attinet; quam tamen Valerius, dum argutiolas pro suo ingenio sectatur, corrumpit, subdens: *non enim putaverunt severissimi viri in tam evidenti scelere longum publicae quaestionis tempus expectandum*. Atqui nemo veneficium *evidens scelus* appellaverit; nec nisi more & instituto majorum mulieres judicio propinquorum permissae: immo ex lege Romuli. Dionysius *lib.* II. (b) ἁμαρτάνουσα δέ τι, δικαστὴν τὸν ἀδικούμενον ἐλάμβανε, καὶ τοῦ μεγέθους τῆς τιμωρίας κύριον. ταῦτα δὲ οἱ συγγενεῖς μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐδίκαζον. *Si autem aliquid peccasset, poenam luebat ex mariti laesi arbitrio. De hujusmodi criminibus cognati cum ipso cognoscebant*. Idcirco Tacitus (c): *Et Pomponia Graecina, insignis femina, Plautio, qui ovans se de Britannis retulit, nupta, ac superstitionis externae rea, mariti judicio permissa. Itaque* PRISCO INSTITVTO PROPINQVIS CORAM, *de capite fortunaque conjugis cognovit, & insontem nuntiavit*. Accusatam Christianismi Pomponiam suspicatur Tillemontius *in Nerone*, quod à Lipsio accepit *commentariis ad Tacitum*: sed nullo exemplo id probes. Palam ad sacrificandum Diis patriis, imaginibusque Principum (d) adigebantur qui in Christianismi suspicionem venerant; ut re ipsa dignosceretur, an Christo nomen dedissent; & nimia fuisset Neronis persecutoris erga Graecinam clementia, si de ejus crimine (ut putabatur) judicium Plautio permisisset. Quamobrem verius puto, delatam Pomponiam quasi sacris Isiacorum initiatam, quae sub Tiberio eliminata fuerant, uti supra dictum est.

Heic tamen mulieres damnatae à judicibus traditae dicuntur *cognatis, aut quorum in manu essent*; nempe vel parentibus, vel maritis, quibus essent matresfamilias, quorumque in manus justis nuptiis convenissent: nec mirum, quando, detecta olim Tarquiniensium conjuratione, datum fuit à Consulibus patri ministerium poenam coram universo populo sumendi de liberis: *Direptis bonis Regum* (inquit Livius *lib.* II.) *damnati proditores, sumtumque supplicium; conspectius eo quòd poe-*

(a) *lib.* VI. *cap.* III. *comm.* VII. (b) *pag.* 95. (c) XIII. *Annal.* (d) *Plin. epist.* XCVII. *libri* X.

poenae capiendae ministerium patri de liberis Consulatus imposuit ; & qui spectator erat amovendus , eum ipsum fortuna exactorem supplicii dedit. Adeo sanctum fuit jus potestasque parentum in vitam liberorum, ut ne quidem in perduellionis crimine violatum aut deminutum fuerit.

Quibus mulieribus nec parentes, nec mariti fuere, traditae sunt cognatis : nempe quia in perpetua erant tutela, non utique pupillari, sed muliebri : Idem Livius (*a*) : *Majores nostri nullam ne privatam quidem rem agere feminas sine auctore voluerunt, in manu esse* PARENTVM, FRATRVM, VIRORVM. Quod tutelae genus confirmatum fuit *lege Claudia* (*b*). Intra domesticos parietes in mulieres, bacchanalibus sacris pollutas, animadversum est, quum ut consuleretur pudori, tum ne pluribus caedibus suppliciisque facies Urbis dehonestaretur, neve plebs flecteretur ad misericordiam. Sic de Tiberio Tacitus (*c*) : *Nec Tiberius poenam ejus palam ausus, in secreta palatii parte interfici jussit, corpusque clam auferri.*

XXXVI. Datum deinde Consulibus negotium est ut omnia Bacchanalia Romae primùm, deinde per totam Italiam diruerent.

Bacchanalia, loca ubi fiebant bacchationes. Ea diruenda censuit Senatus, praeter quàm si quid ibi sacri esset, ut docet nostra tabula : idest, interprete Livio, si qua ibi vetusta ara, aut signum consecratum esset; rite per Pontifices, & more majorum. Placuit itaque Consulibus Edicta mittere per universam Italiam uno exemplo, quò Senatus sententia in notitiam hominum perveniret. Et nihilominus A. U. DLXXI. Bacchanalia vires resumere in Apulia coeperunt. Livius *libro* XL. : *L. Duronio Praetori, cui provincia Apulia evenerat, adjecta de Bacchanalibus quaestio est, cujus residua quaedam veluti semina ex prioribus malis jam priore anno apparuerant.* Quae verba mirum quantum nostram conjecturam illustrant de Bacchanaliorum origine ab Etruscis sive Tyrrhenis, accolis Jonii, & Tarentini sinus.

Reliqua Livii verba, paucis admodum mutatis, ex ipso Senatusconsulto descripta videntur.

XXXVII. Quum in Senatu centum non minus essent.

Malim cum nostra tabula : *dum in Senatu*. Legitimus ad S. C. faciendum numerus haud puto semper idem; sed pro aucto Senatorum numero major. Principiò Romulus centum è praestantioribus viris elegit ipse, vel ut Tribus legerent curavit. Totidem additi post confectum bellum Sabinum, Tatiumque in societatem regni Romani adscitum (*d*). Tar-

(a) *lib.* XXXV. (b) *Ravard. lib.* I. *varior. cap.* X. (c) II. *Annal.* (d) *Dionys. lib.* II.

quinius Priſcus ad firmandam vim principatus alios centum addidit, ut fierent omnino ccc.; quem numerum, à Tarquinio Superbo caedibus & expulſionibus imminutum, ejectis tandem regibus, L. Junius Brutus, P. Valerius Poplicola ſupplevere. Circa A. U. DCXXXII. C. Sempronius Gracchus Tribunus plebis totidem ex equeſtri ordine adjecit, & ſic lege DC. Senatores facti ſunt, quae, brevi aut antiquata, aut abrogata, à M. Livio Druſo relata eſt, teſte Appiano (*a*). *Lege* quoque *Plotia* Senatorum numerus nimium auctus eſt; quum M. Plautius Sylvanus Trib. pl. feciſſet ut equites & plebs novo exemplo cum Senatoribus judicarent, A. U. DCLXIV. Inquit enim Aſconius *in Orat.* pro Cornelio: *M. Plautius Sylvanus Tr. pl. Cn. Pompejo Strabone, L. Porcio Catone Coſſ., ſecundo anno belli Italici, cùm equeſter ordo in judiciis dominaretur, legem tulit adjuvantibus nobilibus, quae lex vim eam habuit, quam Cicero ſignificat; nam ex ea lege Tribus ſingulae ex eo munere quinos denos ſuffragio creabant, qui eo anno judicarent. ex eo factum eſt ut Senatores quoque in eo munere eſſent, & quidam etiam ex ipſa plebe.* L. Cornelius Sulla Dictator Senatum exhauſtum ſupplevit, trecentis ex equeſtri ordine ſelectis (*b*). Verùm Ciceronis aetate haud magnus Senatorum numerus fuit: is enim *Epiſtolâ* 1. ad Q. Fratrem inquit: *Sanè frequentes fuimus: omnino ad ducentos.* Demum à Triumviris reip. conſtituendae, & à Caeſaribus mirum quantum auctus fuerit, & ex faece & colluvie civitatis, ut haberent inſtrumenta ſervitutis: tametſi Svetonius in Auguſto habet (*c*): *Senatorum affluentem numerum deformi & inconditâ turbâ (erant enim ſuper mille, & quidam indigniſſimi, & poſt necem Caeſaris per gratiam & praemium allecti, quos abortivos (d) vulgus vocabat) ad modum priſtinum & ſplendorem redegit duabus lectionibus: prima ipſorum arbitratu, quo vir virum legit; ſecunda ſuo, & Agrippae &c.*

Quum igitur A. U. DLXVII., quo noſtrum Senatuſconſultum factum eſt, Senatores eſſent in totum ccc., quorum plurimi propter aetatem & valetudinem excuſarentur, multi quoque legationibus, militiâ, aliiſve de cauſſis abeſſent, viſus eſt centenarius Senatorum numerus, ut minimum, adeſſe oportere; quò, Praetore urbano referente, poteſtas à Senatu fieret habendi Bacchanal. Aucto poſtea *Semproniâ* & *Corneliâ* lege Senatu, legitimus numerus fuere ducenti, maximè verò quum aliquem legibus ſolvi placebat, ut docet Aſconius *argumento in Cornelianam* Ciceronis: *Actum deinde eadem de re in Senatu magnis contentionibus. Tum Cornelius ita ferre rurſus coepit, ne quis in Senatu legibus ſolveretur niſi* CC. *affuiſſent, neve quis, cùm ſolutus eſſet, intercederet, cùm de ea re ad populum ferretur.* Atqui paucis interjectis annis legitimus Senatus fuere quadringenti: inquit enim Dion (*e*) de Auguſto verba faciens: *Cùm videret Senatum non ſemper frequentem convenire, decrevit ut ejus Conſulta etiam à paucioribus quàm à quadringentis fierent. Priùs enim non aliter, quàm eo numero conſtante, rata eſſe poterant.* Igitur aſſentiri non poſſum Connano, qui (*f*) pu-

(a) *lib. I. Bellor. Civil.* (b) Vide *Roſin. Antiq. lib.* VII. *cap.* V., & *Sigon. lib* II. *de antiq. jur. civ. Roman.* (c) *Cap.* XXXV. (d) Recentiores editiones habent *orcivos.* (e) apud *Roſin. lib.* VII. *cap.* VII. (f) *Commentar. jur. civil. lib.* I. *cap.* XIV. *n.* 2.

putat, Alexandri Severi temporibus numerum lege definitum ad Senatusconsultum perficiendum fuisse L. Senatorum; nam Lampridii verba in Alexandro Severo, quae ad id probandum citat, obscura sunt, ut ipsemet fatetur, & forsitan interpolata.

XXXVIII. Aliud deinde huic conjunctum, referente Q. Marcio Cos., Senatusconsultum factum est, ut de iis, quos pro indicibus Consules habuissent, integra res ad Senatum referretur, quum Sp. Postumius quaestionibus perfectis Romam redisset.

Profecto ad quaestiones exercendas Postumio hoc aliud Senatusconsultum factum est, referente Q. Marcio, qui exemplum singularis modestiae praebuit, integrum de indicibus negotium collegae reservando, quo referente de Bacchanalibus actum in Senatu fuerat. Eodem die nec duo Senatusconsulta fieri, neque bis Senatum haberi licebat, quamquam dicendo diem eximere usque ad Solis occasum nemo per leges vetabatur. Julius Capitolinus id docet *in Maximino*, de Gordiano verba faciens: *Hic annum agens aetatis quartumdecimum statim raptus est, &* NOVO GENERE *Senatusconsulti, quum eodem die Senatusconsultum factum esset, inductus in Curiam Caesar est appellatus*. Quod Gulielmus Budaeus adnotavit ad *l. ult. D. de Senatoribus*.

Singulis his centena millia aeris Quaestores urbani ex aerario darent.

P. Aebutio, & Hispalae Feceniae *centena millia aeris*, supple *gravis*, idest assium libralium, ne fiat summa nimis exigua praemium homini ingenuo, & ex ordine equestri. Quot millia aeris data fuerint servo, indici conjurationis Tarquiniensium, silentio praetermisit Livius (a): *Praemium indici pecunia ex aerario, libertas, & civitas data. Ille primum dicitur* VINDICTA *liberatus: quidam* VINDICTAE *quoque nomen ab illo tractum putant &c.* Utrique argenti decies millenas drachmas, scribit Dionysius *libro* V. Alibi (b) Livius, ubi de Carthaginiensium obsidum conjuratione ad Setiam, inquit: *Egregia duorum opera servorum indicum, & unius liberi fuit. Ei centum millia gravis aeris dari patres jusserunt. Servis vicena quina millia aeris, & libertatem: pretium eorum ex aerario solutum est dominis*. ubi notandum libero data C. millia aeris GRAVIS; servis XXV. millia *aeris*, sine alio additamento, ut intelligi possint asses tantummodo unciales. *Aebutio* igitur centena millia aeris gravis, totidemque Feceniae libertinae.

 XXXIX. Uti-

(a) *lib.* II. (b) *lib.* XXXIV.

XXXIX. Utique Cos. cum Tribunis plebis ageret, ut ad plebem primo quoque tempore ferrent, ut P. Aebutio emerita stipendia essent, ne invitus militaret, neve Censor ei equum publicum assignaret.

Ideft, ut Aebutius, quasi esset quinquagenario major, militare non cogeretur, sed vacationem haberet perpetuam, & commoda omnia veteranorum. Equestri loco natus erat, quippe cujus pater equo publico stipendia fecerat: igitur perinde haberi coepit ac si dena meruisset; qui legitimus ordini equestri numerus (a), ut Lipsius conjicit ex illis Livii verbis (b), ubi de equitibus, qui ex Cannensi clade superfuerant: *Ne praeterita stipendia procederent iis, qui equo publico meruerant, sed dena stipendia equis privatis facerent.*

Sed cur opus plebiscito? forte quia ut delectus haberi à Consulibus non poterant, nisi Tribuni plebis consentirent (quod ex Livio discimus *libro* III.) ita nec injussu plebis militaria decora, immunitas, & vacatio cuiquam tribui, qui stipendia non fecisset, aequum videbatur. Quinimmo de hujusmodi caussis militaribus soli Tribuni plebis cognoscebant, ut idem Livius docet *libro* XXXIV., ubi de militibus urbanarum legionum disserit, qui Anno Urbis conditae DLIX., Coss. P. Cornelio Scipione Africano II., Tib. Sempronio Longo, frequentes adierant Tribunos, uti caussas cognoscerent eorum, quibus emerita stipendia aut morbus caussae essent quò minus militarent: *Ob eas res tumultum esse decrevit Senatus: Tribunos plebis non placere caussas militares cognoscere, quò minus ad Edictum conveniretur* (c). Praeterea quum cetera omnia in hoc negotio perfecisset Senatus, plebem de P. Aebutii praemiis rogandam esse censuit, ad declinandam invidiam. Scitè Vellejus Paterculus (d) de M. Livio Druso: *In iis ipsis, quae pro Senatu moliebatur, Senatum habuit adversarium; non intelligentem, si qua de plebis commodis ab eo agerentur, veluti inescandae illiciendaeque multitudinis caussâ fieri, ut minoribus perceptis majora permitteret.* Dilatam fuisse puto rogationem tribuniciam ad diem IV. Idus Decembris, quo novi Tribuni eo anno magistratum inierunt.

XL. Utique Feceniae Hispalae datio, diminutio, gentis enuptio, tutoris optio item esset, quasi ei vir testamento dedisset.

Per haec (inquit Johannes Doujatius Antecessor Parisiensis, qui Livium ad usum Serenissimi Delphini enarravit) *eximebatur Hispala, mulier libertina, jure patronatus, ita ut ei in posterum concederetur potestas alienandi res suas, & patrimonium diminuendi auctore tutore, quem sibi ipsa elegisset.* Atqui jamdiu solutam fuisse jure patronatus, & Atilia-

(a) *ad* I. *Annal. Tacit.* (b) *lib.* XXVII. (c) *Brisson. de formulis lib.* II. (d) *lib.* II. *cap.* XIII.

lianum tutorem à Tribunis & Praetore accepiſſe Feceniam, docet in ſuperioribus Livius: *Ut poſt patroni mortem*, QVIA IN NVLLIVS MANV ERAT, *tutore à Tribunis, & Praetore petito, quum teſtamentum faceret &c.* Per mortem igitur patroni, fortaſſe ſine liberis, exemta fuerat jure patronatus, nactaque liberam bonorum adminiſtrationem, teſtamentique factionem. Quare id tantùm conſecuta eſt beneficio Senatus, ut ei liceret habere tutorem, quem vellet, tutelà muliebri, non pupillari, de qua ſupra dictum eſt, & nubere non modò extra familiam patroni, verùm etiam ingenuo.

XLI. Utique ei ingenuo nubere liceret, neu quid ei qui eam duxiſſet ob id fraudi ignominiaeque eſſet. Anno igitur ab Urbe condita DLXVII. haud licebat ingenuo libertinam ducere, praeſertim quae corpore quaeſtum feciſſet. Licuit poſtea, exceptis Senatoribus liberiſque eorum, per legem Juliam & Papiam Poppaeam, quae lata eſt Ann. Urb. DCCLXII. M. Papio Mutilo, Q. Poppaeo Secundo(*a*)Coſſ., teſtibus Dione (*b*), & Cajo Juriſconſulto (*c*), cujus verba ſunt: *Lege Papia cavetur, omnibus ingenuis, praeter Senatores eorumque liberos, libertinam uxorem habere licere*: non tamen lenam, neque à lenone manumiſſam, vel quae artem ludicram feciſſet, vel judicio publico damnatam, aut in adulterio deprehenſam. Ulpianus *in fragm. tit.* XIII. *Ceteri autem ingenui prohibentur ducere lenam, à lenone lenave manumiſſam, & in adulterio deprehenſam, & judicio publico damnatam; & quae artem ludicram fecerit (d).* Igitur nec eam quae corpore quaeſtum feciſſet, ſi ſeveritatem ejus temporis, quo Senatuſconſultum factum eſt, inſpiciamus. Datum eſt igitur Feceniae, propter egregia in Rempublicam merita, ut ei ingenuo nubere liceret; utique eam uxorem ducere ingenuo fraudi ignominiaeque non eſſet. Nubere autem ſic accipiendum eſt, ut juſta uxor per in manus conventionem jure Quiritium viro ingenuo fieret Fecenia; nam quò minus uxoris loco domi haberi poſſet, nullis legibus, ut puto, prohibebatur.

Habes, candide Lector, T. Livii de Bacchanalibus hiſtoriam, ſatis pro temporis anguſtia enucleatam; ut facili negotio Senatuſconſulti originem, cauſſas, ac genuinum denique ſenſum aſſequaris; maximè ſi tute ipſe colligas, & meliori, ut par eſt, ordine diſponas ea quae ſparſim, & ut forte fortunâ ſcribenti ſeſe obtulerunt, adnotavi: quod Indicis ope ſtatim conſequeris. Nunc eccum ipſum Senatuſconſultum, ita uti in ipſa tabula ahena legitur: iterumque juxta noſtram ſcribendi rationem minuſculo charactere excuſum in tironum gratiam, quibus tot diphthongi, & archaïſmi negotium faceſſere ſolent. Ipſam tabulam, ope artis chalcographicae adamuſſim depictam, habebis ad calcem operis: quod ſummae humanitati, diligentiae, ac liberalitati viri eximii, equitis Pii Nicolai Garellii, Caeſareae Majeſtatis primarii Medici, & Bibliothecae Praefecti aeternùm debebunt harum literarum ſtudioſi.

(a) Suffecti fuere ex Cal. Jul. auctore Almelovenio. (b) *lib.* LVI. (c) *l.* 23. *D. de ritu nuptiar.*
(d) Vide *Jac. Gothofredum ad leg. Jul. de maritand. ordinib. pag.* 27. & 314.

... ARCIVS. L.F. S.POSTVMIVS. L.F. COS.SENATVM CONSOLVERVNT. N. OCTOB. APVD. AEDEM
DVELONAI. SC.ARF. M. CLAVDI. M. F. L. VALERI. P. F. Q. MINVCI. C. F. DE. BACANALIBVS
(QVEI. FOIDERATEI
ESENT, ITA, EXDEICENDVM. CENSVERE. NEI QVIS. EORVM. SACANAL. HABVISE. VELET. SEI.
(QVES
ESENT, QVEI. SIBEI. DEICERENT. NECESUS. ESE. BACANAL. HABERE. EEIS. VTEI. AD. PR. VRBA-
(NVM
ROMAM. VENIRENT. DEQVE EEIS. REBVS. VBEI. EORVM. VTR A. AVDITA. ESENT. VTEI.
sic (SENATVS
NOSTER, DECERNERET, DVM, NE, MINVS, SENATORBVS, C. ADESENT. A RES, COSO-
(LERETVR
BACAS. VIR, NEQVIS, ADIESE. VELET, CEIVIS, ROMANVS. NEVE. NOMINVS, LATINI. NEVE.
(SOCIVM
QVISQVAM. NISEI. PR. VREANVM. ADIESENT. ISQVE. DE. SENATVOS. SENTENTIAD. DVM. NE
MINVS. SENATORIBVS. C. ADESENT. QVOM. EA. RES. COSOLERETVR. IOVSISENT. CENSVERE
SACERDOS. NE QVIS. VIR. ESET. MAGISTER. NEQVE. VIR. NEQVE. MVLIER. QVISQVAM. ESET
NEVE. PECVNIAM. QVISQVAM. EORVM. COMOINEM. . . ABVISE. VELET. NEVE. MAGISTATVM
NEVE. PROMAGISTRATVO. NEOVE[sic]). VIRVM. *neque mul* IEREM. QVIQVAM. FECISE. VELET
NEVE. POSTHAC. INTER. SED. CONIOVRA*se neve*. COMVOVISE. NEVE. CONSPONDISE
NEVE. CONPROMESISE. VELET. NEVE. QVISQVAM. FIDEM. INTER, SED. DEDISE. VELET
SACRA. IN. DQVOLTOD. NE QVISQVAM. FECISE. VELET. NEVE. IN. POPLICOD. NEVE. IN
PREIVATOD. NEVE. EXTRAD. VRBEM. SACRA. QVISQVAM. FECISE. VELET. NISEI
PR. VREANVM. ADIESET. ISQVE. DE. SENATVOS. SENTENTIAD. DVM. NE. MINVS
SENATORIBVS. C. ADESENT. QVOM. EA. RES. COSOLERETVR. IOVSISENT. CENSVERE
HOMINES. PLOVS. V. OINVORSEI. VIREI. ATQVE. MVLIERES. SACRA. NE. QVISQVAM
FECISE. VELET. NEVE. INTER. IBEI. VIREI. PLOVS. DVOBVS. MVLIERIBVS. PLOVS. TRIBVS
ARFVISE. VELENT. NISEI. DE. PR. VRBANI. SENATVOSQVE. SENTENTIAD. VTEI. SVPRAD
SCRIPTVM. EST. HAICE. VTEI. IN. COVENTIONID. EXDEICATIS. NE. MINVS. TRINVM
NOVNDINVM. SENATVOSQVE. SENTENTIAM. VTEI. SCIENTES. ESETIS. EORVM
SENTENTIA. ITA. FVIT. SEI. QVES. ESENT. QVEI. ARVORSVM. EAD. FECISENT. QVAM. SVPRAD
SCRIPTVM. EST. EEIS. REM. CAPVTALEM. FACIENDAM. CENSVERE. ATQVE. VTEI.
HOCE. IN. TABOLAM. AHENAM. INCEIDERETIS. ITA. SENATVS. AIQVOM. CENSVIT
VTEIQVE. EAM. FIGIER. IOVBEATIS. VBEI. FACILVMED. GNOSCIER. POTISIT. ATQVE
VTEI. EA. BACANALIA. SEI. QVA. SVNT. EXTRAD. QVAM. SEI QVID. IBEI. SACRI. EST
ITA. VTEI. SVPRAD. SCRIPTVM. EST. IN. DIEBVS. X. QVIBVS. VOBEIS. TABELAI. DATAI
ERVNT. FACIATIS. VTEI. DISMOTA. SIENT IN AGRO. TEVRANO

Q. Mar-

Q. *Marcius Lucii filius, Spurius Postumius Lucii filius Consules Senatum consuluerunt Nonis Octobris apud aedem Duellonae. Scribendo adfuerunt M. Claudius Marci filius, Lucius Valerius Publii filius, Q. Minucius Caj filius. De Bacchanalibus qui foederati essent, ita edicendum censuere. Ne quis eorum Bacchanal habuisse vellet. Si qui essent qui sibi dicerent necessum esse Bacchanal habere, iis uti ad Praetorem Urbanum Romam venirent, deque iis rebus ubi eorum verba audita essent uti Senatus noster decerneret, dum ne minus Senatoribus centum adesent, quum ea res consuleretur. Bacchas vir ne quis adesse vellet civis Romanus, neve nominis Latini, neve sociorum quisquam, nisi praetorem Urbanum adessent, isque de Senatus sententia, dum ne minus Senatoribus centum adessent quum ea res consuleretur, jussissent, censuere. Sacerdos ne quis vir esset magister, neque vir, neque mulier quisquam esset, neve pecuniam quisquam eorum communem habuisse vellet, neve magistratum, neve pro magistratu, neque virum, neque mulierem quisquam fecisse vellet, neve posthac inter se conjurasse, neve comvovisse, neve conspondisse, neve compromisisse vellet, neve quisquam fidem inter se dedisse vellet, sacra in occulto ne quisquam fecisse vellet, neve in publico, neve in privato, neve extra urbem sacra quisquam fecisse vellet, nisi praetorem Urbanum adisset, isque de Senatus sententia, dum ne minus Senatoribus centum adesent quum ea res consuleretur, jussisent, censuere. homines plus quinque universi viri atque mulieres sacra ne quisquam fecise vellet, neve interibi viri plus duobus, mulieribus plus tribus adfuise vellent, nisi de praetoris urbani Senatusque sententia uti supra scriptum est. Haecce uti in concionibus edicatis ne minus trinum nundinum, Senatusque sententiam uti scientes esetis, eorum sententia ita fuit. Si qui esent qui adversum ea fecisent quam supra scriptum est, iis rem capitalem faciendam censuere, atque uti hocce in tabulam ahenam incideretis. ita Senatus aequum censuit. utique eam figi jubeatis ubi facillime nosci potis sit, atque uti ea Bacchanalia si qua sunt, extra quam si quid ibi sacri est, ita uti supra scriptum est, in diebus decem, quibus vobis tabellae datae erunt, faciatis uti dismota sient in Agro Teurano.*

....MAR-

.... MARCIVS. L. F. S. POSTVMIVS L. F. Consules Anno Urbis DLXVII, ante Christum natum Ann. CLXXXVI. Praenomen *Marcii*, Q. propter tabellae vetustatem intercidit. In Fastis Siculis nil nisi cognomina reperias *Philippi* & *Albini*, teste Sigonio (*a*). Integra nomina habes apud Cassiodorum. In Tabulis Capitolinis nil est quod desideres (*b*):

SP. POSTVMIVS L. F. A. N. ALBINVS

Q. MARCIVS L. F. Q. N. PHILIPPVS

Equidem mirum videri potest, quòd quum plerique omnes Fasti habeant primo locò Postumium, in nostra tamen Tabula primas sibi vendicat Marcius. An quia sapienter prisci Romani omne decus in sola virtute positum esse existimabant? neque cuiquam fraudi erat si Consulis nomen, quo demum ordine in mentem venerat, scripsisset.

Illud principiò mihi valde placuit, non alia ratione praelatum fuisse Marcium, nisi quia Nonis Octobris penes ipsum erant fasces. Alternabant enim. Svetonius in Julio (*c*): *Antiquum etiam retulit morem, ut quo mense fasces non haberet, accensus ante eum iret, lictores pone sequerentur*. Isque Consul dicebatur *major*, ut docet Festus *in Majorem*: Majorem *Consulem L. Caesar putat dici vel eum, penes quem fasces sint; vel eum qui prior factus sit. Praetorem autem majorem Urbanum, minores ceteros*. Nam ambo simul Consules in Urbe Roma summo jure & imperio uti non poterant; nisi valde me fallunt Livii verba (*d*), ubi, de adaequato Minucii Magistri equitum & Fabii Dictatoris jure verba faciens, inquit: *Statuendum omnium primùm ait esse, quemadmodum imperio adaequato utantur. Se optimum ducere, aut diebus alternis, aut si majora intervalla placerent, partitis temporibus, alternis summum jus imperiumque esse*. Item eodem *libro*: *Ceterum effuse sequentibus metu insidiarum obstitit Paulus Consul, cujus eo die (nam alternis imperitabant) imperium erat*. Quando igitur in ipso conspectu hostium, ubi unius Imperatoris consilio atque solertia ad res bene gerendas opus est, alternis imperitabant; unusquisque satis intelligit, longè minore Reipublicae incommodo in ipsa Urbe fasces alternasse. Ideo alter Consulum Romam redibat circa anni finem ad habenda comitia magistratusque creandos; vel Senatusconsulto evocabatur: interdum etiam inter se comparare jubebantur, idest componere sine sortitione: vel si ambo ancipiti bello detinerentur, tum Dictator vel Interrex creabatur comitiorum habendorum tantum caussâ. Livius *lib.* XLI.: *Sedato tandem Histrico tumultu Senatusconsultum factum est, ut Coss. inter se compararent, uter eorum ad comitia habenda Romam rediret. Tum M. Junius redit*. Et eodem *libro*: *Cui Pisae provincia obvenisset, quum magistratuum creandorum tempus esset, ad comitia reverti jussit*. Itaque conjiciebam, Sp. Postumium primum processisse Kal. Januariis, Kal. deinde Februariis fasces fuisse penes Q. Marcium; &, alternando, etiam Calendis Octob. Praeterea si fides habenda est fragmentis Actorum Urbanorum, quae *Pighius* attulit in *Annalibus* (*e*) re-

(a) *In fast. & triumphis Rom.* (b) *Gruter. pag.* CCCXCIII. (c) *cap.* XX. (d) *lib.* XXII. (e) *apud Reines. class.* IV. 2.

repertaque dicuntur inter ſchedas *Ludovici Vives*, & faſces apud Conſules alternis etiam diebus fuiſſe dicantur (quod tum ex allato Livii loco *(a)* probari poteſt, tum ex alio *libri* III. *Dec.* I., ubi de reddendi juris ratione *(b)* à Decemviris excogitata ſcribit) adhuc Q. MARCIVS fuiſſet cum imperio Nonis Octobris, quibus, teſte noſtrâ tabulâ, factum perſcriptumque eſt Senatuſconſultum de Bacchanalibus. Quid verò aequius, quàm ejus Conſulis nomen priore loco ſcribi, penes quem eo menſe ac die eſſent faſces? Spectat fragmentum illud Actorum diurnorum ad An. Urb. DLXXXVI. Coſſ. L. Aemilio Paulo II. C. Licinio Craſſo; & forte in ſuſpicionem falſitatis venit propter Svetonii verba in Julio *(c)*: *Inito honore* PRIMVS OMNIVM *inſtituit, ut tam Senatus, quàm Populi* DIURNA ACTA *conficerentur, & publicarentur*. Sermo ibi eſt de Julii conſulatu collegâ M. Calpurnio Bibulo A. U. DCXCIV., nimirum annnis CIX. poſt conſulatum Aemilii, & Licinii. Si primus igitur Julius Acta diurna inſtituit, falſa & adulterina ſint fragmenta illa neceſſe eſt. Neque adverſus Svetonium adduci poſſunt Ciceronis illa ad Atticum *(d)*: *Habebam Acta Urbana uſque ad Nonas Martias, à quibus intelligebam &c.* Nam haec ſcripta ſunt à Tullio dum eſſet in Cilicia Proconſul An. Urb. DCCII., poſt Actorum diurnorum à Julio inſtitutionem. De Actis, ſive Annalibus maximis, tanquam antiquitus inſtitutis ac deinde neglectis, loquitur idem Cicero II. *de Oratore*, quae *uſque ad P. Mucium mandabat literis Pontifex Maximus, efferebatque in album, & proponebat tabulam domi, poteſtas ut eſſet Populo cognoſcendi*. Hinc forte anſam arripuit Lipſius *(e)* ſcribendi, fuiſſe *Acta Publica* à Ser. Tullio inſtituta, ut ſciret matrimonia, divortia, numerumque naſcentium, ac morientium; eademque Acta in publico Tabulario ſervata fuiſſe ad Atrium Libertatis. Vellem idoneum hujus rei auctorem indicaſſet. Annalibus res illuſtres conſignabantur, cetera diurnis Actis. Tacitus *(f)*: *Niſi cui liceat laudandis fundamentis & trabibus, quîs molem amphitheatri apud Campum Martium Caeſar extruxerat, volumina implere; quum ex dignitate Populi Rom. repertum ſit res illuſtres Annalibus, talia* DIVRNIS ACTIS *mandare*. De iiſdem Actis diurnis *Annal. lib.* III. *Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurnâ Actorum ſcripturâ reperio ullo inſigni officio functam &c.* & XVI. *Annalium: Diurna Populi Romani per provincias, per exercitus curatiùs leguntur, ut noſcatur quod Thraſea non fecerit*. Perierant *publica Acta* uſque ad Q. Mucium: ſed ea reparavit principatu ſuo Tiberius, tribus Senatoribus ad deſcribendum conquirendumque dilectis *(g)*. Lubens itaque ſententiae eorum acquieverim, qui fidem Actorum diurnorum ſuſpectam habent. Atqui perſuadere mihi non poſſum ut negem, alternis ſaltem menſibus faſces penes Conſules fuiſſe: clariſſima enim ſunt allata Svetonii verba. Neque quidpiam moveor auctoritate clariſſimi Noriſii, à Fabretto citati *(h)*, qui ait, obſervaſſe ſe in ſubſcriptionibus legum utriuſque Codicis nomina Conſulum eodem ordine ſcripta, licet diverſis menſibus: morem enim antiquum alternandi faſces

T paul-

(a) *Decad.* III. *lib.* 2. (b) Quod factum exemplo Curionum Athenienſium, de quibus vide argumentum *orat. Demoſthen. adv. Androtionem.* (c) *Cap.* XX. (d) *lib.* VI. *Epiſt.* 2. (e) *Ad* V. *Annal. Taciti* (f) *lib.* XIII. *Annal.* (g) Dio *lib.* LVII., qui ſpectat ad An. Urb. 769. apud Lipſium *comment. ad cit. Taciti locum.* (h) *Inſcript. cap.* VII. *pag.* 504.

paullatim sub Principibus desuevisse, inficias non eo; quum potestatis summae nec simulacrum quidem Consulibus reliquum esset; & commodè fasces penes utrumque viserentur, & jus & reliqua Imperii insignia penes Principem.

Redeamus in viam. Hujusmodi tamen conjecturis non diu acquievi: nam cogitanti mihi opportunè illud venit in mentem, admodum serò Consules initium anni fecisse Calendis Januarii: nec fidendum esse Plutarcho *in quaestionibus* Romanis affirmanti, Januarium idcirco primum mensem factum, quòd Cal. Jan. primi Consules, ejectis Regibus, magistratum iniverunt: nam, ut demus hoc, primos Consules Calendis Jan. processisse, hujusmodi mos haud diu duravit; quin primò *Sextilis*, deinde *Martius* fuit anni principium, ut ex pluribus Livii locis fit manifestum. *Comitia inde habita* (inquit ille *libro* III.): *creati Consules L. Aebutius, P. Servilius* CALENDIS SEXTILIBVS, *ut tunc* PRINCIPIVM ANNI AGEBATVR, *Consulatum ineunt*: nimirum anno Urbis CCXC. Anno dein CCCII. quum post latas leges XII. Tabularum penes Decemviros esset respublica, Idus Majae *solemnes ineundis magistratibus* erant, ut disertè habet idem Livius. An. Urb. CCCLI. erant Idus Decembr. *Acta deinde*, inquit Historicus (*a*), *in Senatu res est, certatumque inter collegas maledictis. pauci reip., huic, atque illi, ut quosque studium privatim, aut gratia occupaverant, adsunt. Primores patrum, sive culpâ, sive infelicitate Imperatorum tam ignominiosa clades accepta esset, censuere, non expectandum justum tempus Comitiorum; sed extemplo novos Tribunos militum creandos esse, qui* CALENDIS OCTOBRIBVS MAGISTRATVM OCCIPERENT. *In quam sententiam quum pedibus iretur, ceteri Tribuni militum nihil contradicere. At enim verò Sergius, Virginiusque, propter quos poenitere magistratum ejus anni Senatum apparebat, primò deprecari ignominiam, deinde intercedere Senatusconsulto, negare se ante* IDVS DECEMBRES, SOLEMNEM INEVNDIS MAGISTRATIBVS DIEM, *honore abituros esse*. Et paulò inferiùs: *Quum omnium assensu comprobata oratio esset, gauderentque Patres, sine Tribuniciae potestatis terriculis inventam esse aliam vim majorem ad coërcendos Magistratus, victi consensu omnium comitia Tribunorum militum habuere, qui* CALENDIS OCTOBRIBVS *magistratum occiperent, seque eam ante diem magistratu abdicavere*. Itaque legitimum ineundorum magistratuum tempus *Calendae Octobres* esse coeperunt. Sed neque hoc diu stetit: quum enim A. U. CCCLXI. L. Val. Potitus, M. Manlius Capitolinus Coss. morbo impliciti abdicassent, placuit Senatui *Calendas Quinctileis* solemnes esse: *Itaque* (verba sunt Livii eodem *lib.* V.) *quum ex Senatusconsulto Consules magistratu se abdicassent, Interrex creatur M. Furius Camillus, qui P. Cornelium Scipionem, is deinde L. Valerium Potitum Interregem prodidit. Ab eo creati sex Tribuni militum Consulari potestate; ut etiam si cui eorum incommoda valetudo fuisset, copia Magistratuum Reip. esset.* CALENDIS QVINCTILIBVS MAGISTRATVM OCCOEPERE *L. Lucretius, Servius Sulpicius &c.* Durabat hoc A. U. CCCXXIV. teste eodem Livio *lib.* VIII. *Extemplo igitur Consules novi L. Aemilius Mamer-*

(a) *Livius lib.* V.

mercus, & *Cn. Plautius eo ipſo die* CAL. QVINCTILIBVS, QVO MAGISTRATVM INIERVNT, *comparare inter ſe provincias juſſi &c.* Quamdiu id duraverit, affirmare non auſim: invenio tamen poſt annum tertium belli Punici II. Tib. Sempronium Gracchum Coſ. A. U. DXXXVIII. IDIBVS MARTIIS Conſulatum iniiſſe: *Circumacto* (inquit idem Hiſtoricus) *tertio anno Punici Belli Ti. Sempronius Coſ.* IDIBVS MARTIIS *magiſtratum iniit*. Et *Decadis* III. *lib.* VI. *in principio*: *Cn. Fulvius Centimalus, P. Sulpicius Galba Coſſ.* (*a*) *quum* IDIBVS MARTIIS MAGISTRATVM INISSENT. Aliud exemplum habes *libro* XXXI. *Omnium primum* (inquit) *eam rem* IDIBUS MARTIIS, *quo die* TUM CONSULATUS INIBATUR, *P. Sulpicius Conſul retulit*: anno ſc. Urbis DLIII. Sic Idibus Martiis magiſtratum occeptum memorat à M. Valerio Meſſalla, & C. Livio Salinatore (*b*) Ann. U. DLXV.; nempe biennio ante noſtrum Senatuſconſultum: immo & ſexennio poſt ab A. Poſtumio Albino Luſco, & C. Calpurnio Piſone (*c*): & A. U. DLXXVI. à C. Claudio Pulcro, & Tiberio Sempronio Graccho (*d*). Item A. Urb. DLXXXII. comitia conſularia indicta ad XII. Cal. Martii, quibus creati ſunt P. Licinius Craſſus, C. Caſſius Longinus (*e*). Hinc de Calendis Martiis Ovidius III. *Faſtorum v.* 145. — 149.

Nec mihi parva fides annos hinc iſſe priores,
Anna quòd hoc coepta eſt menſe Perenna coli.
Hinc etiam veteres INITI *memorantur* HONORES
Ad ſpatium belli, perfide Poene, tui.

Incertum fuit tempus comitiorum aetate Ciceronis, ut ex *libro* II. *Epiſt.* VII. XII. & XIII., & *lib.* III. *Epiſt.* II. III. IX. ad Q. Fratrem perſpici poteſt. Ipſe tamen Conſul proceſſit Cal. Jan., ut ex ejus verbis *Orat.* II. pro lege Agraria in Rullum fit manifeſtum: *Popularem me futurum eſſe Conſulem, primâ meâ illâ oratione* CAL. JANUARIIS *dixi*: & *lib.* V. *familiar. Epiſt.* II. dicit, ſe pridie Cal. Jan. abiiſſe magiſtratu. Auguſtus ſane Cal. Jan. iniit, teſte Svetonio (*f*).

Ex his omnibus id conficitur, Q. Marcii & Sp. Poſtumii aetate legitimum ineundi magiſtratus diem fuiſſe Idus Martias. Itaque, ſi rationem ineamus faſcium, erant adhuc penes Poſtumium Nonis Octobris: niſi quiſpiam dicere divinando auſit, ab Idibus Martiis ad Calendas Aprilis faſces fuiſſe penes Poſtumium, diebus veluti intercißivis; deinde penes Marcium; ac tandem duodecimo menſe, per dies paucos, à Calendis nimirum Martiis ad Idus uſque, penes eumdem Marcium. Alia igitur excogitanda eſt ratio, quamobrem in noſtra tabula Marcius fuerit primo loco ſcriptus. Et verius puto, quod neque Fabrettum latuit (*g*), nomina Conſulum fuiſſe pro lubitu reciprocata. Quinquies apud eundem habes APR. ET PAET. COS.; & tamen converſo ordine reperias in Faſtis Q. ARRIVS PAETINVS, C. VENTIDIVS APRONIANVS, qui magiſtratu functi ſunt A. U. DCCCLXXV. Opus doliare apud eundem habet APRO ET CATVL. COS.; & tamen in uno atque altero lapide

(*a*) *An. Urb.* DXLII. (*b*) *Livius lib.* XXXVIII. (*c*) *Idem lib.* XL. (*d*) *lib.* XLI. (*e*) *lib.* XLII. (*f*) *Cap.* XXVI. (*g*) *Cap.* VII. *pag.* 503.

pide Gruteriano legitur (*a*) Q. FABIO CATVLLINO. M. FLAVIO APRO COSS., qui pertinent ad A. U. DCCCLXXXII. Sic An. Urb. DCCI. Cn. Pompejus Magnus tertium Consulatum iniit primus sine collega; & nihilominus Q. Caecilii Metelli Pii, qui Consul processit ex Calendis Sextilis, nomen praeponitur in marmore agri Veronensis apud Gruterum (*b*), & Reinesium (*c*). Item SER. SCIPIO ORFITVS praeponitur Q. NONIO PRISCO apud Gruterum (*d*), quum in lapidibus quatuor collectionis M. S. Marquardi Gudii (*e*) primae sint partes *Nonii*. Exempla sunt obvia. Quando igitur veteres ordinem in hac re nihil pensi habuere, & nos quoque omnem solicitudinem deponere aequissimum puto.

Q. MARCIVS An. Urb. DLXV. Praetor Siciliam obtinuit. Post quaestionem de Bacchanalibus quum in Ligures Apuanos exercitum duxisset, rem adeo malè gessit, ut locus, ubi clades accepta est, *Saltus Martius* fuerit appellatus. Biennio post Legatus in Macedoniam profectus est ad Philippum Regem. Aliquot deinde annis interjectis cum Perseo in colloquium venit; cui cunctanti amnem, copias Romanorum & Macedonum dirimentem, trajicere, scitè inquit: *minor ad majorem*: pater namque Perseo fuerat Philippus. Consul A. U. DLXXXIV. cum Cn. Servilio Coepione Macedoniam, & bellum contra Perseum sortitus est: sed sexagenario major, ac praeterea gravis corpore, nihil memorià dignum gessit. Censor quinquennio post cum L. *Aimilio Paullo lustrum* LIII. fecit (*f*).

SP. POSTVMIVS ALBINVS fuit Praetor A. U. DLXIV., Augur A. U. DLXX. Fato functus est A. U. DLXXIX. (*g*)

Spurii praenomen per S. tantùm scriptum est, non per SP. (ut scribendum monet (*h*) Plutarchus) raró quidem, sed non unico exemplo. Nummus enim gentis Postumiae à Gutherio exhibitus (*i*) habet A. POSTVMIVS A. F. S. N. *Aulus Postumius*, *Auli Filius*, *Spurii nepos*. Tabula aerea, quae fuit Fulvii Ursini, apud Gruterum (*k*) habet SCR. ADF. A. MANLIVS A. F. SEX. IVLIVS. L. POSTVMIVS S. F.: *Spurii filium* significari unusquisque intelliget, qui sciat *Spurii* praenomen fuisse genti *Postumiae* perquam familiare: ut mirum videri possit, quomodo hanc eandem inscriptionem citet eximius Scaliger in explicatione literarum singularium Thesauri Gruteriani, ut probet S. literam poni ad signandum *Sexti* nomen. Sanè nunquam *Sextum* scriptum reperias nisi per tres literas, SEX. Forte is L. Postumius, qui in allata Ursini tabula scribendo adfuit L. Cornelio Praetori Urbano (an MERVLAE A. U. DLVI. Coss. C. Cornelio Cethego (*l*) Q. Minucio Rufo) Consul scribitur in Fastis Capitolinis A. U. DXCIX. *Spurii filius*, *Lucii nepos Albinus*, *in magistratu mortuus*, *in cujus locum suffectus est* M. ACILIVS M. F. C. N. GLABRIO.

Spurios olim dictos autumant Jurisconsulti quasi *natos sine patre*, S. P., quia patrem eum habebant, quem ostendere non poterant, unde ventrem sequebantur. Eòdem redit quod ait Lipsius, libello de nominibus

(a) *pag.* CVIII. 6., DLXXVIII. 2. (b) *pag.* LIV. 13. (c) *pag.* 119. (d) XXXII. 9. & XLVIII. 1. (e) apud Petr. Relandum *Fast. Consul. pag.* 9. (f) Haec omnia habes apud Livium *libb.* XXXVIII. XLII. XLIV., & *in Tabb. Capitolinis.* (g) *Livius libb.* XXXVI., & XXXIX. (h) *Quaest. Rom.* CIII. (i) *De veter. jur. Pontif. lib.* IV. *cap.* 19. (k) *pag.* CCCCXCIX. 12. (l) *Liv. lib.* XXXII.

bus Romanorum: *Spurius à cauſa pudenda, quia Sabinis* ſpurium *dicta pars, qua femina eſt*.

POSTVMIVS legitur ſine adſpiratione, ut ſemper in lapidibus, productione quadam praepoſitionis *poſt*, ut Cujacio placuit (*a*); quaſi *poſtimus*, qui poſtremus patri natus eſt, ſive vivo, ſive mortuo, inquit Lipſius (*b*). Quamobrem non ſunt audiendi, qui ex *Plutarcho*, Graeco homine (*c*), contendunt, *Poſthumium* ſcribendum eſſe interjectâ adſpiratione, tamquam ſi diceres, *poſt humum*, ideſt patre jam mortuo.

His Conſulibus magnam Romae fuiſſe pecuniae vim, inquit Plinius (*d*): *Populus Romanus ſtipem ſpargere coepit Sp. Poſtumio, Q. Marcio Coſſ.; tanta abundantia pecuniae erat, ut eam conferret L. Scipioni, ex qua is ludos fecit*. Athletarum etiam certamina tunc primùm edita Romae ſcribit Caſſiodorus in Chronico.

SENATVM CONSOLVERVNT pro *consuluerunt*. Nam ſonum literae V. per O ſcribebant antiqui, ut ex Verrio docet Feſtus in *Orcum*: *Orcum, quem dicimus, ait Verrius ab antiquis dictum Urgum, quòd & V. literae ſonum per O efferebant, & per C literae formam nihilominus G uſurpabant. Sed nihil affert exemplorum, ut ita eſſe credamus; niſi quòd is Deus nos maximè urgeat*. Athenaeus *libro* XI. (qui nunc non eſt ad manus) relatus à Gretſero, *De Pronunciatione linguae Graecae cap.* VI. inquit: ἐπεὶ πάντες οἱ ἀχαιοὶ (alii legunt ἀρχαῖοι, ideſt *antiqui*) τῷ ο, ἀπεχρῶντο, οὐ μόνον ἐφ' ἧς νῦν τάττε(ται) δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ ὅτε τὴν δίφθογγον διασημαίνει διὰ τὸ ο, μόνον γράφουσιν. *Omnes Achaei utebantur* O, *non ſolùm eâ facultate, qua nunc pollet, ſed etiam quum diphthongum ſignificaret*, O *tantùm pingebant*. Fabius etiam Quintilianus (*e*): *Quid* O, *atque* V. *permutata invicem, ut* HECOBA *&* NOTRIX, CULCHIDES, *&* PULYXENA *ſcriberent? ac ne in Graecis id tantùm notetur* DEDERONT, *ac* PROBAVERONT. Sic CONDIDERONT pro *condiderunt* in lapide apud Reineſium (*f*), & POSILLAE pro *Puſillae* (*g*), VIVOS pro *vivus* (*h*), quod frequentiſſimum eſt. DETOLERIT, SINGOLOS, pro *detulerit, ſingulos* reperitur apud Gruterum (*i*), & paſſim in vetuſtioribus quum libris, tum lapidibus. Sic AEQUOM pro *aequum*, QUOM pro *quum*, SERVOS pro *ſervus*, SALVOM pro *ſalvum*, VOLTIS pro *vultis* ubique apud Comicos. Hanc ſcribendi rationem per O propriam fuiſſe Oſcorum docet Priſcianus; Umbros, & Etruſcos ſcripſiſſe per V. Quum igitur Romae nil eſſet frequentius fabulis Oſcis, & Oſca lingua haberetur in pretio (unde tricordem dixere Ennium (*k*), quòd Graecè, Latinè, Oſcè ſcriberet) nil mirum ſi Oſcorum imitatione per O potiùs quàm per V. Comici ſcriberent, quos deinceps alii ſequuti ſunt. Illud magis mirum, Oſcos adeò diversâ ab Etruſcis pronuntiatione uſos, quorum eſſent coloni. Immo nec mirum: nam diverſas linguarum dialectos ipſa caeli temperies facit: quae ut ad ingenii acumen atque ſolertiam plurimum valet, ita ad verborum pronuntiationem, modò preſſam, modò elatam, mirum in modum conducit. Hinc quoſdam audias ore adſtricto, & inter dentes, dimidiata verba tanquam invitos, & cum quadam parſimonia efferre,

ut

(a) *Obſer. lib.* III. *cap.* IV. (b) *De veter. Latin. Script.* (c) *In Coriolano, & Sylla.* (d) *lib.* XXXIII. *cap.* X. (e) *Inſtit. lib.* I. *cap.* VI. (f) *Claſs.* II. 71. (g) *Claſs.* XVI. 178. (h) *Claſs.* XI. 7. 27. (i) *pag.* CIV. (k) *Gell. lib.* XVII. *cap.* XVII.

ut Ligures: quoſdam ore patulo, & laxo, claraque & ſonora voce animi ſenſus effundere, ut Neapolitani faciunt: medios inter hos Senenſes, *queis Muſa dedit ore rotundo loqui*. Adderem Florentinos, niſi ex imo gutture pronuntiantes originem adhuc oſtenderent Phoeniciam. Oſcorum igitur cum finitimis Graecis conſuetudo, commercia, cognationes; item beata frugum proventu tellus, ac Liberi Cereriſque certamine, temperatiſſimus aër, puriſſimae aquae, ad haec diverſa victus ratio, aliam linguae Oſcae indolem pronunciationemque dedere.

N. OCTOB. Dies legitimus habendi Senatum *Nonae* (*a*), ideo forſan omiſſus à Livio. Nam quod inquit Macrobius (*b*): *Nonis autem conventus* VNIVERSAE MVLTITVDINIS *vitandus aeſtimabatur*, ad nundinas, & comitia pertinere manifeſtum eſt, non ad Senatus convocationem. Auguſtus demum vetuit Septembri & Octobri menſibus haberi Senatum (*c*).

Per hos dies Duronia mater, & Sempronius Rutilus vitricus Aebutium urgebant, ut ſacris Bacchi initiari vellet; eam forſitan captantes opportunitatem, quòd inſtarent Liberalia. Vetus Calendarium ruſticum Farneſianum habet, VINDEMIAE SACRVM LIBERO. Et is menſis majorum myſteriorum Athenis, & Eleuſine, Boëdromion, ut in ſuperioribus dictum eſt.

APVD AEDEM DVELONAI. *Duelonae* pro *Bellonae*. Res notiſſima, ut olim DUONUS pro *bonus* (*d*). Varro *de lingua Latina lib.* IV. BELLONA *à bello nunc*, *quae* DUELLONA *à duello*. Feſtus: DUELLUM, *bellum*, *quòd duabus partibus de victoria contendentibus dimicatur*. *Inde perduellis*, *qui pertinaciter retinet bellum*. Hinc Horatius ad Lollium (*e*):

Graecia Barbariae lento colliſa duello.

Plautus *Epidico* (*f*):

——— M. *nempe quem in adoleſcentia*
Memorant apud Reges armis, *arte* DUELLICA
Divitias magnas ſibi adeptum? ———

Livius pariter (*g*): *Quod Populus Romanus eo tempore* DUELLUM *juſſiſſent cum rege Antiocho eſſe*. Feſtus contra, ſive ejus Epitomator Paulus: *Bellum*, inquit, *à belluis*, *quia belluarum ſit pernicioſa diſſenſio*. Nil frigidius. Immo nec belluarum. Horatius (*h*):

Neque hic lupis mos, *nec fuit leonibus*
Unquam, *niſi in diſpar genus* ———

Huc facit vetus Inſcriptio olim effoſſa in Circo Maximo (*i*):

CONSVS CONSILIO
MARS DVELLO
LARES COMITIO
POTENTES

Apud

(a) *Roſinus antiquit. lib.* VII. *cap.* VI., *& alibi.* (b) *lib.* I. *Saturn. cap.* XIII. (c) *Sveton. in Aug. cap.* XXXV. (d) *Joſ. Scaliger ad Feſtum in Bes.* (e) *lib.* I. *epiſt.* II., Vide *lib.* III. *Od.* XIV., *& lib.* IV. *Od.* XV. (f) *Act.* III. *Sc. Cave.* (g) *lib.* XXXIII. (h) *Epod.* VII. (i) *Panvin. de lud. Circenſib.*

Apud Tertullianum *libro de Spectaculis cap.* V. eſt, LARES COILLO; ubi Rigaltius notavit, ex κοῖλος, *cavus*, factum eſſe *coilum*, aut *coillum*, domus penetrale, ubi Lares colebantur. inde *coillinus*, & *coilinus*, ac tandem *incoilinus*, qui & *inquilinus*.

Sed cur apud aedem Bellonae Senatus coactus eſt? & extra pomoerium? An quia res vergere videbatur ad bellum civile, & ad ſumenda ſaga? quemadmodum initio belli civilis Caeſariani Senatuſconſultum factum eſt extra Urbem? (*a*) Conjectura non videtur contemnenda: ſed magis puto ne ſontes, & conſcii conjurationis quidpiam ſubodorarent, & vel fugâ dilaberentur, vel in apertam ſeditionem erumperent, & *in deſperatione ponerent vim ſalutis*, ut loquitur Livius. Peracto demum Senatuſconſulto & ſontibus comprehenſis, freti Conſules auctoritate Senatus, intra moenia concionem habuerunt, nempe pro Roſtris. Loca habendi Senatum diſcimus ex Feſto: *Senacula tria fuiſſe Romae, in quibus Senatus haberi ſolitus ſit, memoriae prodidit Nicoſtratus* (pluries citatus ab eodem Feſto) *in libro qui inſcribitur de Senatu habendo. Unum, ubi nunc eſt aedes Concordiae, inter Capitolium & Forum, in quo ſolebant magiſtratus de Rep. cum ſenioribus deliberare. Alterum ad Portam Capenam. Tertium intra aedem* BELLONAE, *in quo exterarum nationum legatis, quos in Urbem admittere nolebant, Senatus dabatur*. Exterae nationes non ſunt Feſto, cum quibus non amicitia, non hoſpitium, nullum foedus, commercium nullum intercedebat (*b*); ſed quibus per foeciales Populus Romanus patrio ſolemnique ritu bellum indixiſſet. Unde Livius *lib.* XXX. *Legati ex Africa Romani, ſimul Carthaginienſeſque cùm veniſſent Romam, Senatus ad* AEDEM BELLONAE *habitus eſt*. Et *lib.* XXXIII. *Brevi poſt Legati & à T. Quinctio, & ab Rege venerunt. Macedones deducti extra Urbem in* VILLAM PUBLICAM: *ibique iis locus & lautia praebita, & ad* AEDEM BELLONAE *Senatus eſt habitus*. Item *lib.* XL. *Q. Fulvius Gillo, legatus Scipionis, Carthaginienſes Romam adduxit: quibus vetitis ingredi Urbem, hoſpitium in* VILLA PVBLICA, *Senatus ad* AEDEM BELLONAE *datus eſt*. Item *lib.* XLII. *Per idem tempus legati ab rege Perſeo venerunt. Eos in oppidum intromitti non placuit, quum jam bellum Regi eorum, & Macedonibus & Senatus decreſſet, & populus juſſiſſet. In* AEDEM BELLONAE *in Senatum introducti, ita verba fecerunt*. Aliarum gentium Legati nomina profitebantur apud Praefectos aerarii ad aedem Saturni, teſte Plutarcho (*c*). Erat aedes Bellonae in IX. Urbis regione, de qua P. Victor: *Aedes Bellonae verſus portam Carmentalem. Ante hanc aedem columna index belli inferendi*. Columella hec *bellica* dicta eſt, auctore Feſto (*d*), *ſupra quam haſtam jaciebant, quum bellum indicebatur*: de qua Ovidius *Faſtorum* IV. *v.* 205. — 208.

Proſpicit à tergo ſummum brevis area circum,
Eſt ubi non parvae parva columna notae.
Hinc ſolet haſta manu belli praenuntia mitti,
In regem, & gentes cùm placet arma capi.

Vil-

(a) *Caeſ. lib.* I. *de Bell. Civili*. (b) Pomponius *l.* 5. *D. de captiv. & poſtlim. reverſ.* (c) *Quaeſt. Roman.* XLIII. (d) *Feſt. in* Bellona.

Villam publicam, de qua meminit Livius locis ſupra allatis, numerat Sex. Rufus inter loca Regionis Circi Flaminii: in ipſo Circo Flaminio, ſive in pratis Flaminiis Onufrius, libro *de Urbe Roma*. Certè extra pomoerium, ἔξω τειχῶν, ut habet Appianus *in Ibericis*. Perperam igitur Blondus eam ponit ad Circum Maximum, & in media Urbe (*a*). In nuperis deſcriptionibus veteris Romae invenias quidem Circum Flaminium intra ambitum moenium, & ſic *villam publicam*, & *Bellonae* aedem; verùm adhuc extra vetus pomoerium: neque enim ut licuit Neroni, Trajano, immo Aureliano ambitum murorum proferre, ita & pomoerium more priſco ampliare.

SC. ARF. pro *Scr, adf.* Notiſſima formula, *Scribendo adfuerunt.* Sic in tabula aerea foederis Graecè ſcripti, Coſſ. Q. Lutatio Catulo, M. Aimilio Lepido, apud Gruterum (*b*): EN KOMITIΩI. ΓΡΑΦΟΜΕΝΩΙ. ΠΑΡΗCAN.; eâdemque formulâ Senatuſconſultum pro Judaeis apud Joſephum *Antiquitatum Judaicarum lib.* XIV. *cap.* VIII. Idque plurimum faciebat ad auctoritatem Senatuſconſultis conciliandam: licet enim conficiendarum tabularum peritiſſimi eſſent ſcribae Senatus; ut apud Athenienſes γραμματεῖς, qui Senatui aſſidebant (*c*); in magnis tamen Reip. negociis, ubi ſummâ fide, prudentiâ, ac taciturnitate opus eſſet, ipſi Senatores ſcribarum munere ſaepiſſimè fungebantur; iique praeſertim in quorum ſententiam itum eſſet. Cicero ad Q. Cornificium (*d*): *Nec dubito quin ſine mea commendatione, quòd tuum eſt judicium de hominibus, ipſius Lamiae cauſsâ ſtudioſè omnia facturus ſis: quamquam erat nobis dictum, te exiſtimare, alicui Senatuſconſulto, quod contra dignitatem tuam fieret*, SCRIBENDO LAMIAM ADFVISSE; *qui omnino Conſulibus illis nunquam* FVIT AD SCRIBENDVM: *deinde omnia tunc falſa Senatuſconſulta deferebantur. Niſi forte illi etiam Semproniano Senatuſconſulto me cenſes adfuiſſe, qui ne Romae quidem tunc fui, deque eo ad te ſcripſi re recenti.* Idem ad Atticum (*e*): *Cato autem &* SCRIBENDO ADFUIT, *& ad me de ſententia ſua jucundiſſimas literas miſit*; & ad Catonem (*f*): *Reſque ipſa declarat, tibi illum honorem noſtrum ſupplicationis fuiſſe jucundum, quod* SCRIBENDO ADFUISTI. *Haec enim Senatuſconſulta non ignoro, ab amiciſſimis ejus, cujus de honore agitur, ſcribi ſolere* (*g*).

ARF. pro ADF., nam R. pro D. ſaepiſſimè apud veteres. Sic inferiùs ARFVISE pro *adfuiſſe*, ARVORSVM pro *advorſum*. In Lapide apud Gruterum (*h*) legitur ARVORSARIVS pro *Adverſarius*. Sic olim dictum ARVOCATVS, ARFINES, ARVOLARE, pro *Advocatus*, *affines*, *advolare*. Hinc ab AVRIS factum eſt *audio* (*i*), & converſa ratione pro AVDICVLAS dicimus *auriculas*, & MERIDIEM pro *medio die*: itaque olim ſcriptum FEDETRIO pro *Feretrio* (*k*). Certè inverſum ɑ Etruſcis, Romanorum finitimis, ſonabat R, ut ex vetuſtiſſimis monumentis meritò ſuſpicatur Clar. Philippus Bonarroti, *in Additamentis ad Etruriam Regalem Dempſteri*, *pag.* 22. Veriſimile eſt igitur, rudi adhuc linguâ Latinâ, priſcos illos pronuntiaſſe *arvocatus*, ſcripſiſſe AɑVOCATVS; poſt R. verò

(a) apud Pitiſcum V. Circus Flaminius. (b) *pag.* DIII. (c) *Harpocration in* ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ. (d) *Familiar. lib.* XII. *epiſt.* 29. (e) *lib.* I. *epiſt.* 7. (f) *Familiar.* XV. *ep.* VI. (g) Plura apud Briſſonium *de formulis lib.* II. (h) *pag.* DVII. (i) *Lactant. cap.* VII. *de opificio Dei.* (k) *Varro lib.* V. *de LL.*, *Velius Longus de Orthographia.*

verò literam ab Appio Claudio Craſſo inventam *(a)* , qui Coſ. cum Camillo A. U. CCCCV., ſcriptum fuiſſe ARVOCATVS; ac tandem, abjectâ caninâ literâ, reditum ad imaginem priſci characteris, & dulcioris ſoni gratiâ ſcriptum pronuntiátumque fuiſſe ADVOCATVS. Horum ignoratione, ut puto, Heſychius ait, Tyrrhenos pro ΡΕΑ dixiſſe ΔΕΑ *(b)*: nam R Etruſcorum figurâ quidem accedebat ad Δ, pronunciatione verò erat ipſum Graecorum ρ. Exarabant igitur ΔΕΑ, efferebant ΡΕΑ. Et hinc nec mirum, in veteribus Crotoniatarum quibuſdam nummis P, ſecundam literam ſyllabae ϘΡΟ, ſculptum eſſe veluti caudatum Δ. Rem doctioribus examinandam relinquo, nam & in his minimis non ſine laude verſari quandoque poſſunt.

Fabius etiam Quinctilianus eſt auctor *(c)*, fuiſſe quoſdam veterum, qui mollire pronunciationem tentaverint; & pro *adverſo*, dixiſſe *aſverſa*. Contra, S. tranſiſſe in R *(d)*: *Nam &* VALESII, inquit, *&* FVSII *in* VALERIOS, FVRIOSQVE *venerunt : ita* ARBOS, LABOS, VAPOS, *etiam &* CLAMOS, *ac* LASES *aetatis fuerunt*. Sed & pro *ara*, ASA, pro *carmen* CASMEN, pro *majore* MAJOSE *(e)*, pro *aurum* AUSOM etiam ſcriptum eſt.

M. CLAVDI. M. F. L. VALERI. P. F. Q. MINVCI. C. F. Fabri forſan vitio ſcriptum eſt *Claudi*, *Valeri*, *Minuci*, pro *Claudius*, *Valerius*, *Minucius* recto caſu, ut in omnibus, quotquot ſuperſunt, Senatuſconſultis videre licet eorum nomina, qui ſcribendo adfuerunt, & ipſa ſyntaxis poſtulat: neque enim opus erat compendiariam ſcribendi rationem in ſatis ampla tabula uſurpare, ut aliquando propter anguſtiam in nummis factitatum eſt. Sic gentis *Flaminiae* denarius, relatus à doctiſſimo Spanhemio *(f)*, habet L. FLAMINI CHILO IIII. VIR. PR. FL. *Lucius Flaminius Chilo quatuor Vir primus flavit*. Alius eſt etiam apud Urſinum cum epigraphe L. FLAMINI CILO.

Horum primus videtur *M. Claudius M. F. Marcellus*, qui Coſ. cum Q. Fabio Q. F. Labeone A. U. DLXX., & iterum cum C. Sulpicio C. F. Gallo A. U. DLXXXVII. Alter *L. Valerius P. F. Flaccus*, qui Coſ. proceſſerat ante novennium cum M. Porcio Catone A. U. DLVIII. ut in Faſtis Capitolinis. Tertium fuiſſe ſuſpicor *Q. Minucium Thermum*, qui Anno Urbis DLIX. Triumvir colonias deduxit Salernum, & Buxentum, & ſequenti anno de Liguribus in monte Albano triumphavit. Hunc tamen Faſti habent Q. F. L. N., cum noſter ſit C. F. Forte an quadratarii noſtri negligentiâ. Aqua haeret. Id modò certiſſimum eſt, tres hoſce fuiſſe ex ſenatoribus primarios, deque Republica optimè meritos.

DE BACANALIBVS. Per unicum C, & ſine adſpiratione, ut infra BACAS VIR. Nam Latini ſerò conſonantes geminare coeperunt & adſpirare, ut docent Quinctilianus *(g)*, & Cicero *de Oratore* *(h)*, unde ſcriptum TRIVMPVS pro TRIVMPHVS, & ſimilia. Sic *Paleris* pro *Phaleris* legitur in monumento *C. Canulej*, quod egomet exſcripſi ad veterem Capuam propter villam March. Corſinii Florentini:

(a) *Dempſter. Etrur. Regal. lib. I. cap. I.* (b) *citatus à clar. Editore Dempſteri Tom. I. pag. 91.* (c) *lib. XII. cap. X.* (d) *lib. I. cap. IV.* (e) *Lipſ. de vet. Latin. ſcript.* (f) *De uſu, & praeſt. diſſert. X.* (g) *lib. I. cap. V.* (h) *Cap. XLVIII., Spanhem. diſſert. II.*

C. CAN. . . . . VS
Q. F. LEG. VII. EVO
CAT. MORT. EST. ANN. NĀ
XXXV. DONAT. TORQ. ARMIL.
PALER. CORON.
Q. CANVLEIVS. Q. F.
LEG. VII. OCCEIS. IN GALL.
ANNOR. NAT. XVII.
DVO. FRATR.
IEIS. MONVM. PAT. FEC.

Heic *Bacchanalia*, ut apud Livium, ſunt loca, in quibus Bacchi myſteria peragebantur; ſive *ſacraria Liberi*, ut habent Gloſſae Iſidori. Sic apud Plautum *Aulularia Act.* III. *Sc.* I. ——— *aperit Bacchanal, adeſt*. Nonio Marcello (*a*) dicuntur *loca bacchata*, ubi fuerit debacchatum. Virgilius (*b*):

——— ò ubi campi,
Sperchiuſque, & virginibus bacchata Lacaenis
Taygeta ———

nam quidquid, inquit Nonius, *vehementius commovetur*, *bacchari voluerunt*: *Santra Nuntiis Bacchis*: *Ita obſoletum ſono Furenter ab omni parte bacchatur nemus*. Item Virgilius III. *Aeneid. verſ.* 125.

Bacchatamque jugis Naxon ———

QVEI FOIDERATEI ESENT. *Quei* pro *qui* paſſim apud veteres, ut in plebiſcito apud Gruterum *pag.* D. Sic inferiùs EXDEICENDVM pro *edicendum*, DEICERENT pro *dicerent*, SEI pro *ſi*, SIBEI pro *ſibi*, VTEI pro *uti*, EEIS pro *eis*, VBEI pro *ubi*, CEIVIS pro *civis*. In lapidibus frequenter MEILES, LEIBERTVS, PEILA, DEIVA. Lucilius plurali numero ſcribendum cenſuit *puerei* (*c*). *Jam* PVEREI *venere*, E *poſtremum facito atque* I. *Ut* PVEREI *plures fiant*. Eoſdem Lucilj verſus ex libro IX. refert Velius Longus *libro de Orthographia*, additque alios: I *ſi facis ſolum* PVSILLI, PVERI, *hoc unius fiet*. *Item hoc* ILLI *factum eſt uni, tenue hoc facis* I. *Haec* ILLEI *fecere, adde* E, *ut pinguius faciat*. Idem aliquando obſervatum in dativis tertiae declinationis *Praeconei*, *viatorei*, *operei* (*d*). Inventum eſſe ajunt Victorinus & Priſcianus ad ſignificandam ſyllabam longam: ſed pro *i* brevi poſitum aliquando reperitur.

FOIDERATEI pro *foederatei*, diphthongo Graecâ, quae tandem apud Latinos evaſit in OE. *Proilium* pro *proelium* ſcripſit Plautus *in Menaechmis* (*e*), ut in veteribus libris ſe legiſſe teſtatur Muretus; quare ubi vulgati codices habent: *uterque pro Ilio potabimus*, reponit, *proilio*, ideſt proelio.

ESENT,

(a) *In Bacchari.* (b) *Georg.* II. *v.* 486. (c) *apud Quinctil. lib.* I. *cap.* VII. (d) Vide Lipſ. *de pronunt. L.L. cap.* VIII. (e) *Act.* I. *Sc.* Anime mi. *Muret. Variar. lection. lib.* VI. *cap.* IV.

ESENT, ſcriptum per unicum S. Sic infra FECISE, ADESENT, VELET, COMPROMESISE, IOVSISENT. Nam ſemivocales non geminare diu fuit uſitati moris, uſque ad Ennium, qui hanc conſuetudinem immutavit, auctore Feſto in *Solitaurilia*. Unde in veteribus nummis SVLA, CINA legitur pro *Sulla*, *Cinna*. Docet etiam Quinctilianus (*a*), Ciceronis aevo geminari coepiſſe S. medium vocalium longarum, aut ſubjectum longis, ut in *cauſſa*, *Caſſius*, *diviſſiones*. Floruit Ennius tempore Scipionis Africani, & noſtri Senatuſconſulti.

EXDEICENDVM. *Edicere* proprium eſt Magiſtratus, & pertinet ad Juriſdictionem. Unde Principum (*b*), Praetorum, atque Aedilium Edicta in libris Juris (*c*). Quum tabula noſtra indubiae ſit vetuſtatis, nec ſemel habeat X literam (ut heic EXDEICENDVM, & in fine, EXDEICATIS, EXSTRAD) aſſentiri non poſſum Iſidoro, qui *lib.* I. *Etym. cap.* IV. ſcribit: X. *litera uſque ad Auguſti tempora nondum apud Latinos erat, ſed pro ea* C & S *ſcribebant, unde duplex vocatur, quia pro* C & S *ponitur, unde & eiſdem literis compoſitum nomen habet*. Hiſpalenſis auctoritate abreptus P. Ciacconius Toletanus, quum in Inſcriptione columnae roſtratae C. Duillii repperiſſet MAXIMOS, affirmare non dubitavit, eam non ad amuſſim reſtitutam: *Ergo*, inquit, *ut maximè quidem videtur, haec baſis poſt C. Caeſarem reſtituta fuit, ac fortaſſe etiam poſt Plinium, atque Quinctilianum, eòque ad antiquam illam ſcribendi rationem negligentiùs efficta, atque expreſſa eſt*. Quid ſi noſtram tabulam oculis quandoque Ciacconius ſubjeciſſet ſuis? reſtitutam ne dixiſſet poſt Caeſarem, immo poſt Plinium, & Quinctilianum? Sublatâ penitus Bacchanaliorum turpium memoriâ, ipſoque oppido deleto, ubi tabula fixa fuit (nam nonniſi conjecturis de agro ipſo Teurano nobis diſſerendum erit.) cui tandem bono fuiſſet tabula poſteriore aetate reſtituenda? Sane vocabula, & ſcribendi ratio non momento temporis, ſed ſenſim ac paullatim tum prodeunt, tum ſeneſcunt; & primùm dubio nec admodum conſtanti uſu nova adſciſcuntur, deinde vim atque auctoritatem per Grammaticos, claroſque Scriptores adipiſcuntur; criticorumque tandem ita contentionibus dignitatem tuentur ſuam, ut piaculare ſit ab eis vel latum unguem diſcedere. Haud felicior eſt Ciacconii conjectura dum inquit, *Duillii* nomen ejuſdem aetate fuiſſe *Bellium*, vel *Bilium*; quum Tullii locus de Oratore, ab ipſo citatus, diſertè habeat: *quum* SVPERIORES *appellati eſſent ſemper* DVELLII.

NEI pro NE. Miror inferiùs non fuiſſe ſcriptum NEIVE pro NEVE, ut in fragmentis ex aere apud Gruterum (*d*).

SACANAL pro *Bacanal*. Manifeſtus error quadratarii, qui forte Graeculus.

HABVISE VELET. *Velet* heic poſitum videtur pro *velit*. Veteres E pro I. uſi ſunt (*e*). Hinc VELLA pro *villa*, VEA pro *via* ruſticis dicta, apud Varronem *de re Ruſtic.* (*f*) Sic CEPET, EXEMET, ORNAVET, VICET invenies pro *cepit*, *exemit*, *ornavit*, *vicit*. Item MENERVAM pro *Minervam*, LEBER pro *Liber*, MAGESTER pro *Magiſter*. TIBE pro *tibi* eſt apud Catonem; & alibi *ſebe*, *quaſe* pro *ſibi*, *quaſi*. *Me* pro *mî*, & *mihi*

(a) *lib.* I. *cap.* VII. (b) *l.* 3. *C. de legib.* (c) *l.* 2. *de orig. Jur. & alibi paſſim.* (d) *pag.* DIV. DVII. (e) *Quinctil. lib.* I. *cap.* 6., *&* 7., *Varro lib.* V. *de LL.* (f) *lib.* I. *cap.* II., *&* XLVIII.

mihi eſt apud Feſtum *pag.* XCVII. Me *pro* mihi *dicebant antiqui*, *ut Ennius cùm ait libro ſecundo: Si quid me fuerit humanitus*, *ut teneatis* : *&* *Lucilius*: *Nunc ad te redeo*, *ut quae res me impendit agatur*. Fortaſſe Oſcorum id fuit ; ruſtici enim noſtrates adhuc quid ſimile ſonant, *vea* pro *via*, *vellano* pro *villano*, ideſt ruſtico, & *me pare*, *me diſſe*, pro *mi pare*, *mi diſſe* : *mihi videtur*, *mihi dixit*.

SEI QVES ESENT. A ſingulari *quis* factum eſt antiquis plurale QVES, cujus dativum, non *queis*, ſed *quibus*, ut à *civis*, *cives*, *civibus*. Feſtus in *Ques*.

NECESVS ESE pro *neceſſum*. Artificis culpâ.

EEIS, ſupple, *exdicendum eſſe*. In fragmentis aeneis apud Fulvium Urſinum, & Gruterum ſcribitur fere ſemper IEIS, uti & in monumento Canulej, quod ſupra dedimus.

VBI EORVM VTR A. Error fabrilis, pro *ubi eorum verba*.

SENATORIBVS C. ADESENT *quom* eA. Lacuna ſic eſt omnino explenda. De numero Senatorum dictum eſt in ſuperioribus.

EA RES COSOLERETVR pro *conſuleretur*. A conſulo activo, quod apud veteres habuit duos accuſandi caſus, unum rei, alterum perſonae, factum eſt paſſivum cum nominativo rei, *quom ea res conſoleretur*. Scriptum eſt ſine N, ut fere ſemper antiquis (tametſi priore linea habet CONSOLVERVNT) forte quia ejus literae ſonus non exaudiebatur. Inde cos. pro *conſul*, & *columam* pro *columnam* ſcriptum eſt, teſte Quinctiliano (*a*) : unde *columella*. Eadem forſitan ratione infra COVETIONID pro *conventionid*. Fragmentum Inſcriptionis à me exſcriptum Venuſiae, in foro

. . . . NATVS
COSOLTV. . . FE . . .
AVT SACROM . . .
AVT POVBLIC. . . .
LOCOM ESE O. . . . .
CENSVERE

Item alia Inſcriptio in arce, omnino male apud Fabrettum (*b*):

Q. RAVEIO
P. COMINIO C. F.
L. MALIO C. F.
QVAISTORES
SENATV D *sic*
COSOLVERE
IEI CENSVERE
AVT SACROM
AVT POVBLICOM
ESE . . . .

De eadem re actum puto in utroque lapide ; niſi mavis, unum & alterum eſſe unius Inſcriptionis fragmenta, & fortaſſe de Bacchanalibus. Vides heic MALIO per unicum L.

ADIE-

(a) lib. I. cap. VII. (b) Cap. III. 665.

ADIESE VELET, non quaſi *adeſſe* ab *adſum*, ſed pro *adiiſſe* ab *adeo*, ſolitâ, ut dictum eſt, mutatione I in E. Sic lineâ ſequenti *Adieſent* pro *adiiſſent*: NISI PRAETOREM VRBANVM ADIESENT. Contra ſine I *adeſe* ab *adſum*: DVM NE MINVS SENATORIBVS C. ADESENT.

NOMINVS LATINI pro *nominis Latini*. V pro I uſurpabant Romani ante C. Caeſarem: unde *optumus*, *maxumus*, pro *optimus*, *maximus*. Sic inferiùs linea XXV. REM CAPVTALEM pro CAPITALEM, & fortaſſe rectiùs à *caput*, & lineâ XXVII. FACILVMED pro *facillime*. Vetus Inſcriptio Venuſiae, quam ego exſcripſi ad fontem publicum, habet *utarus* pro *utaris*:

...SEI LEGIS NE VITVPERE...
...S L. F. PRAECO
...S AETERNVM HOC SIBE...
...SSE QVOD NATVRA TR...
...EBVS CV AMEICEIS SVI...
...OS VTARVS VALE

Ad haec, nomina tertiae non ſemel in antiquis Epigrammatis reperias cum genitivo in VS: ut apud Gruterum (*a*): HEISCE MAGISTREIS VENERVS IOVIAE, & alibi CERERVS, HONORVS; quod & vir doctiſſimus Alexius Symmachus Mazochius adnotavit (*b*).

Socii Latini nominis, poſt Romanos, ceteris Italiae populis dignitate praeſtabant. Incoluere regiones illas, quae ſunt inter oſtia Tiberis & Circejos: origine Trojani, Aboriginibus miſti. In memoriam vetuſti foederis, quotannis celebrabantur in monte Albano Latinae Feriae, quae conceptivae erant; ſacraque fiebant Jovi Latiari, quorum cauſsâ Praefectus Urbis creabatur. Notiſſima haec ſunt.

DE SENATVOS SENTENTIAD, *De Senatus ſententia*. Olim in genitivo dicebant *ſenati*, & *ſenatuis*; *quaeſti*, & *quaeſtuis*; *tumulti*, *victi*, *ſumti*, *ſalti*, *lucti*, *parti*, *fructi*, pro *tumultus*, *victus*, *ſumtus*, *ſaltus*, *luctus*, *partus*, *fructus*. Dictum eſt quoque *exercituis* pro *exercitus*, *domuis* pro *domus*, *anuis* pro *anus*, *victuis* pro *victus*, *rituis* pro *ritus*, ut eſt apud Nonium *tit. de mutata declinatione*. Bis in hac tabula ſcriptum eſt SENATVOS in genitivo pro *Senatuis*. An per tranſpoſitionem, pro *Senatous* Graecâ diphthongo, ut ſonaret *Senatus*? An ut ſyllabam facerent longam, ſcribebant per geminatum VV *Senatuus*? & nihilominus propter notiſſimam V. atque O affinitatem ſcribere heic maluerunt *Senatuos*. Velius enim Longus auctor eſt (*c*) Accium inter antiquos geminaſſe vocales, ubicumque producerentur, *amaabam*, *effaari*, *maalus* (pro pomo) *moorem*, *moorus*, *paſtoores*: alios tamen contra ſenſiſſe, qui expeditam ajebant eſſe debere ſcribendi rationem. Sic inferiùs pro *Magiſtratu* ſcriptum MAGISTRATVO, quaſi *Magiſtratuu*. PAAOSTORES habet vetus Inſcriptio in Lucania (*d*), quam ſuſpectam, & ineptam putat Cluverius (*e*), aliquanto emendatiorem adfert Gruterus (*f*). Lipſius etiam docet, poſt V. interdum in-

(a) *pag* LIX. *n.* 8. (b) *Cap.* VIII. *de Amphit. Campano.* (c) *libello de Orthographia.* (d) all' Oſteria della Polla. Eſcripſit, mecumque communicavit Cl. Vir Carolus Danius, antiquitatis callentiſſimus.
(e) *Ital. antiqu. lib.* IV. *pag.* 1296. (f) *pag.* CL. 7.

inſertum fuiſſe o., ut *Quicuomque* pro *quicumque* (*a*).

SENTENTIAD pro *ſententia*: & infra SED pro *ſe*, EXSTRAD pro *extra*, OQVOLTOD pro *oquolto*, ſive *occulto*, PREIVATOD pro *privato*, POPLICOD pro *poplico*, SVPRAD pro *ſupra*, FACILVMED, pro *facilume*. Sic in inſcriptione columnae roſtratae C. Duillii PVGNANDOD CEPET, NAVALED, PRAEDAD. Nam veteribus familiare fuit omnibus fere vocibus, in vocalem deſinentibus, ſubnectere D., ut docent Quinctilianus (*b*) & Chariſius (*c*), qui Plauti locum adducit:

Quo ted noctis dicam proficiſci foras?

Saepiſſimè id fit à Comico. Cenſet Muretus (*d*), D fuiſſe adjectum ubi prima ſubſequentis dictionis litera vocalis eſſet, ad vitandum vocalium concurſum. Inde ex *re*, & *eo* factum *redeo*; ex *re*, & *emo redimo*: quare apud Horatium (*e*) ubi vulgò legitur:

——————— *Vos, o pueri, & puellae*
Jam virum expertae, malè nominatis
Parcite verbis. ———————

reponendum putat, ex veterum codicum auctoritate, *maled ominatis*. Ad eundem locum Guilielmus Xylander adnotavit: *Nominatis ſcripſerunt, puto, quibus novum videbatur colliſionem vitare*. Et hic à ſcopo aberrat. Rectiùs Muretus: ſed ab ejus regula abeunt Inſcriptiones, & aenearum tabularum fragmenta, ubi additur *d*, etiam ſequente in principio dictionis conſonante. Noſtra habet: *De Senatuos ſententiad dum: inter ſed conjouraſſe: neve in poplicod, neve in preivatod, neve &c. arvorſum ead feciſſent: facilumed gnoſcier*. Neque in columna Duillii concurſus vocalium vitatur.

IOVSISENT pro *juſſiſſent*, ut inferiùs CONIOVRASE, pro *conjuraſſe*, NOVNDINVM, PLOVS, IOVBEATIS, IOVS. In lapide Venuſino ſuperiùs allato POVBLICOM; & frequenter in nummis, & Inſcriptionibus (*f*) FOVRIVS, FOVLVIVS, IOVDEX, COVRATOR. Sic in fragmento legis judiciariae apud Gruterum (*g*) SOVEIS pro *ſuis*. Alibi invenias OVF. pro *Vfentina Tribus*. *Noſtri etiam* (inquit Victorinus) *quoties ejuſdem ſoni longa syllaba ſcribenda eſſet, & ipſi* u *adjungebant* o. *literam. Inde ſcriptum legitis* LOVCETIOS, NOVNTIOS, LOVMEN (*h*). Sed aliquando haec ipſa diphthongus pro v brevi poſita reperitur, ut in SOVEIS: item *diebȢs* pro *diebus*, *navebȢs* pro *navibus*, uti in perantiquo Codice M. S. Philippicarum Ciceronis in bibliotheca Vaticana ſe legiſſe teſtatur P. Ciacconius (*i*). Deinde Y fuit praetermiſſum, ſcriptumque NAVEBOS, DIEBOS, NOCTEBOS: nam veteres Graeci vocalem O pronuntiabant Ȣ. Unde factum, ut pro ſimplici vocali interdum ſcriberent Ȣ, & contra pro Ȣ ſimplex o. (*k*) Poſtremò non Y. ſed o fuit exemtum, ſcriptumque *navibus*, *diebus*: nam v. Latinorùm ad ſonum Y proximè accedebat.

QVISQVAM EORVM COMOINEM, pro *communem*, ut inferiùs

(a) *libello de veterum Latinorùm ſcriptura*, *edito poſt antiquitates Romanas Kippingii* (b) *lib.* I. *cap.* VII. (c) *lib.* I. (d) *Variar.* XV. 15. (e) *lib.* III. *od.* XIV. (f) *Spanhem. diſſert.* II. (g) *pag.* DXI. (h) Vide Lipſ. *de pronunt. Ling. Lat.* (i) *ad Columnam roſtratam Duillii.* (k) *Caſaub. ad Athen. lib.* XI. *cap.* V.

rius OINVERSEI pro *univerſi*. Olim OI pro V uſurpabatur, ut OITIER pro *utier*, OITILE pro *utile* (*a*), POINICVM *pro Punico*, MOINICIPIVM, COIRAVIT (*b*). Item OISVS pro *uſus*, teſte Martiano Cappella (*c*). Sic in Inſcriptione apud Reineſium *pag. 575.*, quam adducit Relandus in Faſtis conſularibus *pag.* 14.

DEDIC. K. IVNIAS
SEX. GLABRIONE. ET C. OMOI
LO. VERIANO. COS.

pro *Homulo*, *Homullo*, *Homollo*, ut habent alii lapides.

OI. poſtea migravit in OE (*d*). Plautus *Bacchidibus* (*e*):

——— *pergamum, divinâ moenitum manu*,

ideſt *munitum*. Et *in Sticho* (*f*):

——— *tamen vivimus, nos tamen*
Efficimus pro opibus noſtra moenia ———

Ex ejuſdem Nervolaria Feſtus citat, in *Moenia*, & *Muri*:

——— *prohibentque moenia alia unde ego fungar mea*.

ideſt *munia*, *officia*; unde *munis* pro *officioſus*. Idem Plautus *in Mercatore* apud Nonium *in Munia*:

Dicens pro meritis gratum me, & munem fore.

Rem *munem* pro rem obligatam accipit Raevardus in Papiniani Reſponſo (*g*). Sic Virgilius X. *Aeneid. aggeribuſque moerorum*, pro *murorum*, ut Servius adnotavit. Inde *Poenicus* pro *Punicus*, *coeravit* pro *curavit*; *poena* quaſi *punia*, *oeſocapio*, *oeſorpatum*, pro *uſucapio*, *uſurpatum* (*h*). Obtinuit haec ſcribendi ratio donec Reſpublica ſtetit: immo ſub Auguſto. Teſtis eſt lapis Grumenti, nunc *Saponara*, ad Aedem Fratrum Minorum, quem deſcripſit cl. vir Carolus Danius.

..X. Q. POPP. AEDILIS EX F.
..R AEBVTIVS C. F. ....
..AL. AEDILES MOER ...
..EDES ∞CC. DE SVA
..EQVNIA FACIVNDV....
..OERAVER. SER. SVLPICI..
..M. MARCELLO. COS.

Murum longum pedes MCC. *de ſua pecunia faciundum aediles curavere*, Sergio Sulpicio Rufo, M. Claudio Marcello Coſſ.; qui Conſules pertinent ad annum à Roma condita DCCII., juxta Almelovenii Faſtos; quanquam in Indice Alphabetico ſunt poſteriores anno uno. Dabo aliam inſcriptionem, hoc anno MDCCXXVII. repertam inter rudera veteris Teleſiae in Samnio, circa fundamenta cujuſdam turris. Exſcripſit,

(a) *Gruter. pag.* CCCCXCIX. 12. (b) *Ciaccon. loc. cit.* (c) *lib.* III. *de napt. Philolog.* (d) *Lipſ. de pronunc. cap.* II. (e) *Act.* IV. *Sc.* Atridae. (f) *Act.* V. *Sc.* Agite. (g) *l.* 8. *D. De Public.*, & *Vectigal.*, *Raevard. var. lib.* III. *capit.* 2. (h) *Lipſ. de vet. Lat. Script.*

pſit, ejusque exemplum per epiſtolam continuò ad me miſit optimus juvenis Octavius Giannelli:

L. MVMMIVS. L. F. C. MANEIVS OF....
PR. DVO VIR. PRO LVDEIS TVRRIS DVAS
D. D. S. FACIVNDAS COERARVNT

Deducta eſt Teleſia colonia à Triumviris: Ager ejus limitibus Auguſteis eſt aſſignatus, ut docet Frontinus *de Coloniis*. Floruiſſe eam ſub Auguſto, docet ibidem vetus ara in angulo privatae cujuſdam domus, cum hac epigraphe

VENERI
GENETRICI

Item cippus, habens dignam Auguſteo ſaeculo Inſcriptionem:

MESSALLAE HON.
ET VIRTVTIS CAVS.

Ad Valerium Meſſallam Oratorem, patronum fortaſſe coloniae Teleſinae, pertinere arbitror, cui honoris & virtutis cauſsâ ſtatuam clientes poſuerint. Vides, Meſſallam per duplex LL ſcribi debere, ut optimae quaeque veterum Auctorum editiones habere ſolent. Sed nimis extra oleas. Fixum ergo ſit, Auguſti aevo COERARE ſcriptum pro CVRARE, MOEROS pro MVROS.

Pecuniam *communem* habere vetuit noſtrum Senatuſconſultum: nam ad convivia, & ſacrificia communia pecuniam communem habebant *ἱερατικὰ* collegia, ſive *κοινωνίαι*, quam qui colligebant *χαλκολόγοι* dicebantur (*a*). Solis Judaeis C. Caeſar non interdixit pecuniam in commune conferre, & convivia celebrare, ut ex Joſepho dictum eſt ſupra n. XIV.

NEVE MAGISTRATVM NEVE PRO MAGISTRATVO. Frequens haec formula. Sic in plebiſcito de Thermenſibus apud Gruterum (*b*) NEI QVIS MAGISTRATVS PROVE MAGISTRATV. *Magiſtratus* heic valet antiſtes, caput ceterorum: & quia Paculla Minia Campana prima fuit Bacchantium antiſtes, idcirco ſubdit: *neque virum*, *neque mulierem*. Vides, MAGISTRATVM ſcriptum per G & I., non per C, & E, MACESTRATVM, ut ſemper ſcriptum fuiſſe ab antiquis contendit Ciacconius (*c*). In Inſcriptione columnae roſtratae ſcriptum eſt *Maceſtratus* per C. quia nullum erat, ſi Feſtum audimus, apud veteres diſcrimen inter C & G: *Orcum* (inquit) *quem dicimus*, *ait Verrius*, *ab antiquis dictum Urgum*, *quod & V literae ſonum per O efferebant*, *& per C literae formam nihilominus G uſurpabant*; *ſed nihil affert exemplorum*, *ut ita eſſe credamus*, *niſi quod is Deus nos maximè urgeat*. Victorinus *de Orthographia* adnotavit, hanc ob rationem reperiri CN. pro GNEVS, CABINVS pro GABINVS: & poſt receptum G, coepiſſe K eſſe ſupervacuum. Diomedes verò (*d*) inquit: G *nova eſt conſonans*, *in cujus locum* C *ſolebat apponi*, *ut hodie*

(a) *Salmaſ. ad Jus Attic.*, *& Roman. cap.* IV. (b) *pag.* DI. DIX. DXI. (c) *not. ad Column. roſtrat.* (d) *lib.* II. *de art. grammat. cap.* I.

hodie cùm Gajum Caesarem notamus, scribimus C. Caesarem. Ideo post B. *literam in tertio loco digesta est, ut apud Graecos* Γ *posita reperitur in eo loco*. Inventum G, scribit Max. Victorinus, novâ forma à Sp. Carvilio: quod ex Plutarcho sumsit (*a*). Hic Carvilius, cognomento RVGA, primus omnium Romae uxorem dimisit sterilitatis causâ, A. U. DXX. (*b*). G. litteram igitur habet tabula haec nostra, quia posterior SP. Carvilio Ruga: Inscriptio Duillii non habet, quia anterior.

NEOVE VIRVM, pro NEQVE VIRVM, vitio fabri.

IN DQVOLTOD pro *in occulto*. Vir doctissimus Scipio Maffaeus (*c*), quum apud Fabrettum nostram tabulam editam legisset, necdum sciret ubinam gentium inveniretur, suspicatus est, legendum ENDO VOLGOD. Eruditè: sed non erat his locus. Vetanda fuerunt in primis *occulta* Bacchanalia: nam latebras conjurati, & magnorum scelerum participes quaerere sibi solent; nec quidquam magis à conjuratione alienum quàm arcana consilia proferre in *vulgus*. Ad haec, Senatus paulò post inquit, *neve in poplico, neve in preivato*; quare omnino supervacaneum fuisset τὸ *endo volgo*. Supervacaneum certè non fuit dicere IN OQVOLTOD; nam *occultum* est quid magis latens quàm *privatum*; & hoc agebat Senatus, ut ab occultarum coitionum formidine rempublicam liberaret.

D positum est pro O à fabro aerario, sive ignoratione Latinae linguae, sive quòd non satis idoneis instrumentis ad incidendum uteretur: nam hujusmodi D figura abortiva est, & ad O non parum accedit, ut lineâ sextâ NDSTER pro *noster*. Contra O pro D. positum vidimus in Inscriptione pagi Herculanii, quam primus edidit Vir clar. Alexius Symmachus Mazochius (*d*): A. O. X. TERMINA.... pro A. D. X. TERMINA..... *ante diem decimum Terminalia*; & lineâ VIII. SEI LVOOS FECISSENT, pro SEI LVDOS &c.

Ad Q quod attinet, inquit Victorinus (*e*): *Sed nec* G, *nec* Q *Latinus sermo introduxit. Cato de originibus ait, Sabinos, & Etruscos* Q. *literâ caruisse, quamobrem* CVRINVM *pro* QVIRINVM *scribebant*. Conflatam hanc literam putarunt ex C. & V, sic ᔕ, teste *Velio Longo* (cujus rei sunt quaedam indicia in hac tabula) ideoque non necessariam (*f*). Sed verius est, Q esse Phoenicium ϙ Koph, jamdiu pro K usurpatum, ut superiùs ex nummis Crotoniatarum adnotavimus; unamque ex XVI. literis à Cadmo in Graeciam invectis, quae *Phoeniciae vocantur propter Cadmum*, inquit Plutarchus (*g*), ἃ Φοινίκεια διὰ Κάδμον ὠνομασθέντα (*Punicae* reddere mavult Xylander): & sanè testatur Sylburgius, citatus à Gretsero (*h*), se in M. SS. Alphabetis Graecis invenisse Koph ϙ inter ϖ. & ς. Alii existimant, Q literam usu receptam, ut pinguior sonus notaretur in QVANDO, quàm si per C. simplex scriberetur CANDO: alii, ut esset unde duae vocales, sequentes C, in unam syllabam coalescerent; quum contra per C antiqui scriberent, ubi divisâ syllabâ opus esset. Unde Lucretius (*i*) *cuiret* scripsit, pro *quiret*, ut trisyllabum faceret (*k*). Veteres tamen & recentes pleraeque editiones habent ibi

(a) *Quaest. Rom.* LIV. (b) *Val. Max. lib.* II. *cap.* I., *Dionys. lib.* II., *Gell. lib.* XVII. *cap. ult.* (c) *Histor. art. Diplomat. pag.* 124. 125. (d) *Ad Tit. Amphitheatri Campani pag.* 148. (e) *De Orthographia.* (f) *Lips. de pronunt. Ling. Lat. cap.* XIII. (g) *Symposiac.* IX. *qu.* 3. (h) *De pronunt. Ling. Graec. cap.* I. (i) *lib.* I. *v.* 72. (k) *Gramm. Port. Regal. De literis cap.* VIII.

cupiret. Quum igitur neque conſonantes geminarentur, neque per unicum C vellent ſcribere, OCOLTO, & pinguius quid ſonare oporteret; neceſſe fuit uti literâ, recens adſcitâ, Q., ne *ocüolto* quadriſyllabum fieret. Obiter heic quoque notandum eſt, *occultum* dici ab antiquo *culo*, vel *coilo*, *involvo*, unde *occulo*: eâdem analogiâ, qua ſupra *de inquilinis* diximus. Hinc *culleum* dixere ſaccum, quo parricidae inſuebantur. Forte ejuſdem originis eſt *culcita*. Perſuadere mihi non poſſum, ut aſſentiar P. Victorio (*a*), qui ait, neque M. Catonem, neque Terentium ſcripſiſſe per Q., ſed per C: nam vetuſtior ambobus eſt noſtra tabula, & tamen habet Q., ut habent antiquiores etiam nummi. Praeterea quiſnam Catonis & Terentii autographa oculis unquam uſurpavit?

NEVE EXSTRAD VRBEM. Falſum eſt itaque, ut ſupra notavimus, quod ſcribit Iſidorus (*b*), literam X. Auguſti aevo primùm adſcitam, Latinoſque veteres ſcripſiſſe per C. & S.. Nam nec poſt inventum X. omiſſum fuit S. Antiqua id teſtantur monumenta, quae habent FELIXS. CAPPADOXS. MAXSVMOS. PROXSVMOS. DIXSERINT. PAXS legitur in quatuor nummis aereis Galbae, Vitellii, Veſpaſiani, & Domitiani: MAXSVMVS in nummo gentis Egnatiae: AXSIVS NASO in gente Axſia: ALEXSANDREA in gente Aemilia apud Urſinum (*c*). Forte K, quod ante S pro C ſcribebatur, tandem ſimilitudine quadam evaſit in X: quod ad ſignandum etiam denarium numerum translatum eſt, quia revera decimo loco in Alphabeto Latinorum K numeratur.

NISEI PR. VRBANVM ADIESET. ISQVE DE SENATVOS SENTENTIAD. Meritò *Praetorem Urbanum*, ut is ad Senatum referret. Abſentibus enim bellorum cauſſâ Coſſ., ex Praetoribus unus cum imperio in Urbe remanebat, iſque Senatum, ubi facto opus eſſet, cogebat. Sic abſentibus Coſſ. Appio Claudio Caeco, L. Volumnio Flammâ, bellum in Italia gerentibus, A. U. CCCCXLVI., *ſummae rerum*, inquit Livius (*d*) *Praetor L. Sempronius praeerat*. Et A. U. DXXXIX. *Senatuſconſultum factum eſt, ut L. Fulvio extra ordinem urbana provincia eſſet, iſque potiſſimum*, COSS. AD BELLVM PROFECTIS, *Urbi praeeſſent*. Conſules erant Q. Fabius Maximus Verrucoſus IV. M. Claudius Marcellus III. (*e*) Non mirum igitur, ſi à conſulatu aliquando ad Praeturam Urbanam eſſet gradus, quam τὴν μέγιστον ἔχουσαν ἀξίωμα, *maximam habentem dignationem*, vocat Plutarchus in Bruto (*f*).

INTER IBEI pro *interea*. Plautus *Aſinaria Act.* IV. *Sc.* IV.

Age tu inter ibi ab infimo da ſuavium.

Gellius (*g*) ex Catonis originibus: *Conſul interibi, dum ea pugna fit, ſe in locos tutos, atque editos ſubducit.*

HAICE VTEI IN COVENTIONID EXDICATIS. HAICE pro *haecce*. *Antiqui*, inquit Feſtus, AE *ſyllabam Graeca conſuetudine per* AI *ſcribebant*. Hinc QVAI pro *quae*, CAISAR pro *Caeſar*, PAITVS pro *Paetus*, AIMILIVS pro *Aemilius*. Sic etiam *materiaï* apud Lucretium, & quotiescumque poëtis diaereſis ex uſu fuit, *undaï*, *aulaï*, *pictaï* (*h*).

Quam-

(a) 1. *Epiſt. ad Attic.* (b) *lib.* I. *Etymol. cap.* 4. (c) *Spanhem. diſſert.* II. (d) *Lib.* X. (e) *Liv. lib.* XXIV. (f) Vide *Spanhem. Diſſert.* X. (g) *lib.* III. *cap.* VII. (h) *Quinctil. lib.* I. *cap.* VII.

Quamobrem nequeo in Fabretti ſententiam ire, qui (*a*) AI ad Claudiana potiſſimùm tempora pertinere arbitratur.

COVENTIONID. Omiſſum eſt in prima ſyllaba N., ut in COS., de quo ſupra. *Conventus* intelligitur quum multitudo *ex compluribus generibus hominum eſt contracta in unum locum. Item cùm à magiſtratibus judicii cauſsâ populus congregatur*, inquit Feſtus (*b*). Quae notio optimè quadrat his noſtri Senatuſconſulti verbis, quod per omnia fora, & conciliabula promulgandum erat. Idem Feſtus auctor eſt, *concionem*, & *conciliabulum* hoc diſtare, quòd *contio*, vel *conventus* ſint homines ipſi, qui ad nutum magiſtratus conveniunt; *conciliabulum* ſit locus, ubi in concilium convenitur. Heic unâ tantùm literâ à fabro peccatum eſt: ſcribendum enim fuit *coventioned*, non *coventionid*: nam ceteroquin *conventionem* pro *concione* aliquando poſitam, adnotavit Scaliger ad Varronis *lib.* V. *de Lingua Latina*.

NE MINVS TRINVM NVNDINVM. *Nundinas*, ſive *Mercatus* à Gloſſis appellatas, inquit Claudius Salmaſius (*c*), τελείας πανηγύρεις, ut differant ab iis *nundinis*, quae nono quoque die recurrebant apud Romanos; de quibus dubitatum eſt, utrum feriae eſſent, an ſollennes dies. Dubitatum ſanè: *Nundinas*, inquit (*d*) Feſtus, *feriatum diem eſſe voluerunt antiqui, ut ruſtici convenirent mercandi, vendendique cauſsâ, eumque nefaſtum; ne ſi liceret cum populo agi, interpellarentur nundinatores*. Et Plinius *lib.* XVIII. *cap.* III. *Ruſticae tribus laudatiſſimae eorum, qui rura haberent. Urbanae verò, in quas transferri ignominiae eſſet, deſidiae probro. Itaque quatuor ſolae erant à partibus Urbis, in queis habitabant, Suburana, Palatina, Collina, Eſquilina. Nundinis Urbem reviſitabant, & ideo* COMITIA NUNDINIS HABERI NON LICEBAT, *ne plebs ruſtica avocaretur*. Igitur, ſi Feſtum, & Plinium audimus, non erat *tribus nundinis* legis rogatio, non comitia. Atqui Macrobius (*e*) principiò ait: *Comitiales ſunt* (dies) *quibus cum populo agi licet; & faſtis quidem lege agi poteſt, cum populo non poteſt; comitialibus utrumque poteſt*. Itaque & lege agere, & cum populo agere licebat comitialibus. Deinde inquit: *Quod autem* NVNDINAS FERIAS *dixi, poteſt argui; quia Titus, de feriis ſcribens, nundinarum dies non inter ferias retulit, ſed tantùm ſollennes vocavit: & quod Julius Modeſtus affirmat, Meſſallâ augure conſulente Pontifices, an nundinarum Romanarum Nonarumque dies feriis tenerentur, reſpondiſſe eos,* NVNDINAS *ſibi ferias non videri: & quod Trebatius in libro religionum ait,* NVNDINIS *magiſtratum poſſe manumittere, judiciaque addicere. Sed contra Julius Caeſar* XVI. *Auſpiciorum libro negat,* NVNDINIS CONCIONEM *advocari poſſe, ideſt cum populo agi: ideoque* NVNDINIS *Romanorum haberi comitia non poſſe. Cornelius etiam Labeo primo faſtorum libro,* NVNDINAS *ferias eſſe pronuntiat. Cauſam verò hujus varietatis apud Granium Licinianum libro* II. *diligens lector inveniet: ait enim* NVNDINAS *Jovis ferias eſſe. Siquidem Flaminica omnibus nundinis in regia Jovi arietem ſoleat immolare, ſed lege Hortenſia effectum ut faſtae eſſent* (quae lex à nemine antiquorum, quod ſciam, niſi à Macrobio memoratur,

 ſed

(a) *Cap.* V. *pag.* 363. (b) *in* Conventus. (c) *ad Jus Attic.*, *& Roman. cap.* V. *pag.* 162. 163.
(d) *in* Nundinas. (e) *lib.* I. *Saturn. cap.* XVI.

ſed forte lata eſt à Q. Hortenſio dictatore A. U. CCCCLXVII.), *ut ruſtici, qui nundinandi cauſa in urbem veniebant, lites componerent. nefaſto enim die praetori fari non licebat. Ergo qui ferias dicunt à mendacio vindicantur, patrocinio vetuſtatis: qui contra ſentiunt, aeſtimatu aetatis, quae legem ſecuta eſt, vera depromunt.* Quae hucuſque à Macrobio tradita ſunt facile legentem inducere poſſunt, ut credant, pro temporum varietate, & uſu Reipublicae, NVNDINAS fuiſſe aliquando ferias, & nefaſtos dies, aliquando faſtos, immo & *comitiales*. Mox tamen in aliam videtur inclinare ſententiam; fuiſſe nimirum ab initio Urbis dies Nundinarum & *faſtos*, & *comitiales*, dum ait: *Rutilius ſcribit, Romanos inſtituiſſe* NVNDINAS, *ut octo quidem diebus in agris ruſtici opus facerent, nono autem die, intermiſſo rure, ad mercatum*, LEGESQVE ACCIPIENDAS *Romam venirent: & ut* SCITA *atque* CONSVLTA *frequentiore populo referrentur, quae* TRINVNDINO *die propoſita à ſingulis atque univerſis facilè noſcebantur: unde etiam mos tractus ut* LEGES TRINVNDINO DIE PROMVLGARENTVR. *Ea re etiam candidatis uſus fuit in* COMITIVM NVNDINIS VENIRE, *& in colle conſiſtere, unde coram poſſent ab univerſis videri. Sed haec omnia negligentiùs haberi coepta, & poſt abolita, poſtquam in ternundino etiam ob multitudinem plebis frequentes adeſſe coeperunt*. Non opus igitur Salmaſii conjecturâ, qui ſeparare, licet admodum verecundè, videtur (*a*) nundinas τελείας πανηγύρεις, quae *mercatus* itidem veteribus Gloſſis, & eas *Nundinas* quae nono quoque die recurrebant, quas Dio *in Claudio* interpretatur ἀγορὰν τὴν διὰ τῶν ἐννέα ἡμερῶν ἀγομένην: nam ubicumque *nundinarum* mentionem reperias vix eſt ut *mercatus*, & *ſollennium ludorum*, & *legum promulgatarum* ſermo non incidat. Jam inde ab initio Urbis trinundinis *leges rogatas*, & *comitia* habita, res notior eſt quàm ut probatione indigeat. Dionyſius *lib.* VII. (*b*): Γράφεται τὸ προβούλευμα μετὰ ταῦτα ὑπὲρ τῆς δίκης, καὶ χρόνος εἰς παρασκευὴν τῆς ἀπολογίας ὁρίζεται τῷ ἀνδρὶ μέχρι ΤΗ͂Σ ΤΡΙ'ΤΗΣ ΑΓΟΡΑ͂Σ. αἱ δ᾽ ἀγοραὶ Ῥωμαίοις ἐγίνοντο, ὡς καὶ μέχρι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων, δι᾽ ἡμέρας ἐννάτης. ἐν δὲ ταύταις συνιόντες ἐκ τῶν ἀγρῶν οἱ δημοτικοὶ εἰς τὴν πόλιν, τάς τε ἀμείψεις ἐποιοῦντο τῶν ὠνίων, καὶ τὰς δίκας παρ᾽ ἀλλήλων ἐλάμβανον, τάτε κοινὰ ὅσων ἦσαν κύριοι κατὰ τοὺς νόμους, καὶ ὅσα ἡ βουλὴ ἐπιτρέψειεν αὐτοῖς, ψῆφον ἀναλαμβάνοντες ἐπεκύρουν. *Poſt haec Senatuſconſultum fit de hac lite, & ſpatium reo ad defenſionem meditandam prorogatur in* TRINVNDINVM. *Nundinae autem Romae nono quoque die celebrabantur, ut nunc etiam. Iis* NVNDINIS *plebs agreſtis in urbem confluebat, venaliaque permutabat, &* IVRE INTER SE AGEBAT, *&* SVFFRAGIA FEREBAT *de negotiis publicis, de quibus vel leges ei permitterent arbitrium, vel Senatus ad eam referret*. Spectat hic quidem locus ad annum Urbis conditae CCLXII, M. Minucio Augurino II. A. Sempronio Atratino II. Conſulibus. Ad annum verò Urbis CCLXXXI. & conſulatum L. Pinarii Rufi Mamercini, & P. Furii Fuſi (utor libenter Faſtis à Theodoro ab Almeloveen concinnatis) illa ejuſdem Dionyſii *lib.* IX. (*c*) προσθέντων δὲ πάλιν τῶν δημάρχων ΕΙ'Σ ΤΡΙ'ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ'Ν τὴν πε-

(a) *loc. cit.* (b) *pag.* 463. *nuperae edit. Germ.* (c) *pag.* 598.

περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν, καὶ συνελθόντος ἔτι πλείονος εἰς αὐτὴν ὄχλου, τὸ παραπλήσιον τῷ προτέρῳ συνέβη γενέσθαι πάθος. *Cumque Tribuni rogationem legis iterum in* TRINVNDINVM *edixissent, ac major quàm ante turba ad* COMITIA *confluxisset, res non aliter quàm priùs magna contentione acta est.* Ad consulatum P. Volumnii Amintini Galli, Ser. Sulpicj Camerini, An. Ur. CCXCII. pertinent illa ex libro x. (*a*): τοῦτον προθέντες τὸν νόμον, ἐξουσίαν ἔδοσαν τοῖς βουλομένοις ἀντικατηγορεῖν, ἀποδείξαντες τὴν τρίτην ἀγοράν. *Hac lege propositâ, potestatem fecerunt iis, qui dissuadere vellent, in trinundinum.* Ad A. CCXCVIII. & consulatum T. Romilii Roci Vaticani, & C. Veturii Cicurini (*b*): ἔπειτα ταῖς ἑξῆς ἡμέραις τὴν τρίτην ἀπ' ἐκείνης ἐσομένην ἀγορὰν προειπόντες, ἐν ᾗ τὸν δῆμον συνάξουσι, καὶ ζημίαν ἐπιβαλοῦσι τοῖς ὑπάτοις ἀργυρικὴν, διέλυσαν τὴν ἐκκλησίαν. *Paucis diebus post, indictâ in* TRINVNDINVM *die, qua populus conveniret, & Consulibus pecuniaria irrogaretur multa, dimiserunt concionem.* De altero Decemvirorum anno, nempe Urbis CCCIII. inquit Livius *libro* III.: *Postquam verò* COMITIA *Decemviris creandis in* TRINVM NVNDINVM *indicta sunt.* De sequenti anno idem Dionysius (*c*): προβούλευμα γενήσεται τῆς βουλῆς ὑπὲρ ἀρχαιρεσιῶν· ἔπειτα ἐξοίσουσιν οἱ δέκα τὰ βουλευθέντα εἰς τὸν δῆμον, ὁρίσαντες ΑΓΟΡΑ'Ν ΤΗ'Ν ἀπὸ ταύτης ΤΡΙ'ΤΗΝ. *Primùm Senatusconsultum fiet de Comitiis, deinde Decemviri*, COMITIIS INDICTIS, *in* TERTIAS *ab hinc* NVNDINAS *patrum decreta ad populum referent.* Audiamus etiam Columellam *lib.* I. *de Re Rustica*: *Nundinarum*, ait, *conventus manifestum est propterea usurpatos, ut nonis tantummodo diebus urbanae res agerentur, reliquis administrarentur rusticae. Illis enim temporibus proceres civitatis in agris morabantur, & cùm* CONSILIVM PVBLICVM *desiderabatur, à villis arcessebatur in Senatum. Ex quo qui eos vocabant viatores nominati sunt.*

Mos itaque antiquissimus fuit rogandi leges TRINVNDINO, nec opus fuit lege Hortensiâ Macrobii, ut essent dies nundinarum fasti, & comitiales: & mirum quomodo Titus, Julius Modestus, Cornelius Labeo, Julius Caesar, atque Rutilius in diversas abierint sententias. Mos, inquam, qui postea legibus confirmatus est, nempe Caeciliâ, & Didiâ A. U. DCLV. de quibus meminit Tullius *pro Domo sua*: *Horâ nonâ illo ipso die tu es adoptatus. Si quod in ceteris* LEGIBVS TRINVNDINVM *esse oporteat, id in adoptione satis est trium esse horarum, nihil reprehendo. Sin eadem observanda sunt, ut decrevit Senatus, M. Drusi legibus, quae contra legem Caeciliam & Didiam latae essent, Populum non teneri; jam intelligis, omni genere juris, quod in sacris, quod in auspiciis, quod in legibus sit, te Tribunum plebis non fuisse.* Deinde adjecta est poena per legem Liciniam & Juniam, latam post consulatum Ciceronis, nimirum A. U. DCXCI., de qua ipse Cicero meminit *Philippicâ* V.: *Tribuni plebis tulerunt de provinciis contra Acta Caesaris, ille biennii, iste sexennii. num etiam hanc legem Populus Romanus accepit? quid? nonne ante lata quàm scripta? nonne ante factum vidimus, quàm futurum quisquam est suspicatus? ubi lex* CAECILIA & DIDIA? *ubi* PROMVLGATIO, TRINVNDINVM? *ubi* POENAE RECENTI LEGE

(a) *pag.* 629. (b) *pag.* 661. (c) *lib.* XI. *pag.* 298.

GE IVNIA *&* LICINIA ? *possuntne hae leges ratae esse sine integritu legum reliquarum?* Unde rectè colligas, veteri consuetudine olim factum, ante leges Caeciliam, & Liciniam, ut *trinundino leges promulgarentur*, perferrentur, haberenturque *comitia*; nam comitia quoque leges erant, ut idem Cicero innuit *contra Rullum*. Idcirco ad Tironem de Caesare scribens (*a*): *ad Consulatus* (inquit) *petitionem se venturum: neque se jam velle, absente se, rationem haberi sui. Se praesentem* TRINVM NVNDINVM *petiturum*. Ideſt alia *comitia* extra ordinem: quod fuit hominis leges dantis potiùs quàm accipientis, & jam aestuantis libidine dominandi.

In nostro tamen de Bacchanalibus Senatusconsulto decretum est, ut in conventibus, Populo TRIBVS NVNDINIS frequente, quod Senatus jam censuerat, Populusque Romanus subinde jusserat ediceretur: ita ut lata, & rogata, & sancita, non ferenda lex in notitiam hominum per universam Italiam perveniret. Et huc faciunt illa Rutilii apud Macrobium: *Nono autem die, intermisso rure, ad mercatum* LEGESQVE ACCIPIENDAS *Romam venirent, & ut* SCITA *atque* CONSVLTA *frequentiore populo referrentur*. Quod notandum: aliud enim fuit legem, suffragiis Populi Romani firmatam, in medium afferre, & cum obsequio accipere: aliud legem ferendam oculis subjicere, ad trutinam revocare, suadere pro concione, aut contra niti dissuadendo, antequam ad suffragia ventum esset. Hoc revera impediebat totum NVNDINARVM negocium, quum homines à mercimonio ad legis curam cogitationemque converteret; illud nihil habebat, quod aut confluentium turbam à mercando, vendendo, permutandoque, aut judices, & magistratus à jure dicundo avocaret, & averteret.

SENATVOSQVE SENTENTIAM VTI SCIENTES ESETIS. ac si dictum esset, uti *sciretis* Senatus Populique Romani sententiam de Bacchanalibus abolendis, diruendisque: *participio* vim verbi retinente, ope *verbi substantivi*. Sic *esse volentem* dicebant, *esse scientem*. Plautus *Curculione Act.* I. *Sc.* I.

> ——— *agite, bibite festivae fores,*
> *Potate, site mihi volentes propitiae.*

& *Act.* II. *Sc.* III.

> *Quos semper videas bibentes esse in oenopolio.*

Sic in formula lustrandi agri apud Catonem *de re rustica*: *Mars pater, te precor quaesoque, uti* SIES VOLENS *propitius mihi &c.* & in formula sacrificii porcae praecidaneae: *Jane Pater te, hac strue commovendo, bonas preces precor, uti* SIES VOLENS *propitius mihi, liberisque meis*. Ideſt *velis*. Sic Cicero *de Oratore*: *Est, ut scis, quasi in extrema pagina Phaedri his ipsis verbis* loquens *Socrates*; ideſt *loquitur*. Quod factum imitatione Graecorum, maximeque Atticorum; apud quos tamen plura erant verba substantiva: *εἰμὶ, τυγχάνω, ὑπάρχω, sum, γίνομαι*, seu *γίγνομαι, fio*. Unde dicebant *ἐγώ εἰμι γράφων*, *ego sum scribens*, ideſt *ἐγὼ γράφω*; & *ἐγώ εἰμι γεγραφώς*, *ego scripsi*. *ἀπεκτανώς ἐστι τὸν ἄνθρωπον*,

(a) *Familiarium lib.* XVI. 12.

του, *interfecit hominem*; *οὐκ ἔσμεν δυνάμενοι*, *non possumus*. Κἀγὼ τυγχάνω φρονῶν, inquit Dionysius Hal. *& ego sapio*. Sic reperias apud Sophoclem: *οὐ σιωπήσας ἔσῃ*; *non eris tacens*? pro *οὐ σιωπήσεις*; *non tacebis*? Item apud Lucianum: *σὺ δὲ δὴ τί πράττων τυγχάνεις*; *tu verò quid es faciens*? pro *τί πράττεις*; *quid facis*? ut etiam Gretserus notavit (*a*).

SI QVES ESENT QVEI ARVORSVM. Incipit sanctio legis poenam irrogans.

REM CAPVTALEM FACIENDAM. Ut in XII., *Tabula* IX. *cap.* VI. SI QVIN VRBE COETVS NOCTVRNOS AGITASIT CAPITAL ESTO. *Capital* (pro capitale), *facinus quod capitis poena luitur*, inquit Festus (*b*). Nonius Marcellus, *Capital dictum est capitis periculum*. *Plautus Menaechmis* (*c*): *Nunquam hercle effugiet*, *tametsi capital fecerit*. *Lucillius libro* XXVI.: *Facilè deridemur*; *scimus capital esse irascier*. Idem Plautus *Mercatore* (*d*):

EV. *Mulier alienata est abs te*. CH. *Eutyche*, *capital facis*,
EV. *Quî*? CH. *Quia aequalem & sodalem civem liberum enicas*.

Sic Arrius Menander *libro* III. *de Re militari* (*e*): *Si quis commilitonem vulneravit*, *si quidem lapide*, *militiâ rejicitur*; *si gladio*, capital *admittit*. Callistratus *lib.* V. *de cognitionibus* (*f*): *Aliâ quoque lege Agrariâ*, *quam Divus Nerva tulit*, *cavetur*, *ut si servus*, *servave insciente domino dolo malo fecerit*, capital *esset*. Exempla sunt obvia. Eâdem analogiâ dicitur *Vectigal*, *Animal*, *Bacanal*, *Minerval*, immo *Virginal*, *Feminal*, *puteal*. Aliud est *capital* tegumenti genus apud Varronem *libro* IV. *de LL.*: *Dictum capital à capite quod sacerdotulae in capite etiam nunc solent habere*.

IN TABOLAM AHENAM, vulgò *aeneam*, vel *aeream*. Sic Ovidius *Metamorph.* I. *v.* 125.

Tertia post illas successit ahenea proles,
Saevior ingeniis, *& ad horrida promtior arma*.

Horatius *libro* I. *Epist.* I. *v.* 60.

——————— *hìc murus aheneus esto*.

Cujus rei rationem discimus ex Gellio (*g*): H. *litera* (inquit) *sive illam spiritum magis quàm literam dici oportet*, *inserebant eam veteres nostri plerisque vocibus verborum firmandis*, *roborandisque*, *ut sonus earum esset vividior*, *vegetiorque*: *atque id videntur fecisse studio & exemplo linguae Atticae*. & infra: *Sed quoniam* AHENI *quoque exemplo usi sumus*, *venit nobis in memoriam*, *fidum optatumque multi nominis Romae Grammaticum ostendisse mihi librum Aeneidos secundum*, *mirandae vetustatis*, *emtum in sigillariis* XX. *aureis*, *quem ipsius Vergilii fuisse credebat*; *in quo duo isti versus cùm ita scripti forent*:

Vestibulum ante ipsum, *primoque in limine Pyrrhus*
Exultat telis, *& luce coruscus aëna*.

ad-

(a) *Cap.* 2. *Syntax. Graec.* (b) *in Capital.* (c) *Act.* I. *Sc.* I. (d) *Act.* III. *Sc.* 4. (e) *l.* 6. §. 6. *D. de re militari* (f) *l. ult.* §. I. *D. de termino moto.* (g) *lib.* II. *cap.* III.

additam ſupra vidimus H *literam*, *&* AHENA *factum*. *Sic in alio quoque Vergilii verſu in optimis libris ſcriptum invenimus.*

Aut foliis undam tepidi deſpumat aheni.

Ad firmandam Gellii ſententiam tabula noſtra plurimùm valet.

Res memoriâ dignas quum poſtibus, tum frontibus aedium inſculpere moris fuit, quin & tabulis aeneis, quae in intima aedium parte aſſervabantur. Vetus epigramma in *catalectis Pithoei lib.* III. (*a*)

Viator audi; ſi libeat intus veni,
Tabula eſt aenea, quae te cuncta perdocet.

VTEIQVE EAM FIGIER IOVBEATIS. Leges in aes incidi conſueviſſe, ac publicè figi, notum eſt. Livius *libro* III. *Priuſquam Urbem Conſules egrederentur, leges Decemvirales, quibus Tabulis* XII. *eſt nomen, in aes inciſas in publico propoſuerunt.* Eadem habet Dionyſius *libro* X. Somniaſſe igitur vigilantem Pomponium Juriſconſultum liquet, qui tradit (*b*), leges XII. in tabulas eboreas praeſcriptas fuiſſe: quod ab aliis eſt animadverſum. Huc faciunt illa Plauti *Trinummo* (*c*)

——————————— mores
Leges perduxerunt jam in poteſtatem ſuam, magis qui ſunt
Obnoxii quàm parentes liberis: eae miſerae etiam
Ad parietem ſunt FIXAE *clavis ferreis, ubi malos mores*
Affigi nimio fuerat aequius. ——————

Ovidius *Metamorphoseωn* I. 91. 92.

——— *nec verba minacia* FIXO
AERE *legebantur* ———

Cicero *Philippicâ* I. *Aſſentiri etiam nos Ser. Sulpicio clariſſimo viro voluit, ne qua* TABVLA *poſt Idus Martias ullius decreti Caeſaris, aut beneficii* FIGERETVR. & infra: *Acta Caeſaris firma erunt: quae ille in* AES INCIDIT, *in quo populi juſſa, perpetuaſque leges eſſe voluit, pro nihilo habebuntur.* item inferiùs: *id lex erit, & in* AES INCIDI *videbitis.* Hinc illud Q. Haterii apud Tacitum (*d*): *Ejus diei Senatuſconſulta aureis literis in Curia* FIGENDA. Nil mirum, quando in argenteam columnam inciſa eſt oratio illa (*e*), quam, à Seneca dictatam, Nero in Senatu recitavit in ipſis Imperii primordiis; quaeque riſu excepta eſt, quum eò devenit, ut Claudii prudentiam exquiſitis laudibus in caelum efferret (*f*). Sanè invaluit mos, ut Principum orationes in aes inciderentur (*g*): & *Plinius in Panegyrico*, veluti novum quid, narrat Senatus ſententiam, de Senatorum etiam acclamationibus in aes incidendis.

Non in unicam tantùm tabulam lex incidebatur, ſed plures fiebant eodem exemplo, ut plurima aera docent, quae adhuc ſuperſunt (*h*). Tacitus

(a) *Voſſ. not. in Paterc. lib.* I. (b) *l.* 2. *§.* 4. *D. de orig. jur.* (c) *Act.* IV. *Sc.* 3. (d) III. *Annal.* (e) *Xiphilinus citatus a Lipſio ad* XIII. *Annal. Taciti.* (f) *Tacit.* XIII. *Annal.* (g) *Ex Dione Lipſius ad eundem librum.* (h) Tabula honeſtae miſſionis in muſaeo Andreinio Florentiae, edita à Clar. Ant. Franc. Gorio, & iterum à V. Clar. Scipione Maffaei *in hiſt. Art. diplomat.*

Annalium XI. *Quo exemplo Claudius tres literas adjecit, quae usui imperitante eo, post obliteratae, aspiciuntur etiam nunc in* AERE, *publicandis plebiscitis* PER FORA AC TEMPLA FIXO. Etiam ut in colonias, municipia, praefecturas, extraque Italiam mitterentur: quod factum esse imitatione Graecorum, ex *Platonis* loco in *Minoë* docet Guilielmus Budaeus (*a*): ὁ γὰρ Τάλως τρὶς περιῄει τοῦ ἐνιαυτοῦ κατὰ τὰς κώμας φυλάττων τοὺς νόμους ἐν αὐταῖς, ἐν χαλκοῖς γραμματίοις ἔχων γεγραμμένους τοὺς νόμους. *Hic enim Talos ter in singulos annos regionem passim obibat, custodiae legum intentus*, AEREASQVE LEGVM TABVLAS *pagatim circumferens*. Aliae, prorsus diversae, fuere tabulae aereae, in quibus incidebantur leges, formaeque agrorum, quum coloniae deducerentur, agrique assignarentur, de quibus inquit Venulejus Jurisconsultus: *Qui tabulam aeneam legis, formamve agrorum, aut quid aliud refixerit, vel quid inde immutaverit, lege Julia peculatus tenetur* (*b*). Siculus Flaccus de conditionibus Agrorum, tit. *de divisis & assignatis*: *Quidam formas, quarum mentio habita est, in aere sculpserunt, idest in aereis tabulis scripserunt. Hìc tamen quidquid instituerunt, curandum erit ut fide publica aestimetur, neu quis voluntariò finem proferat. Illa tantùm fides videatur quae aereis tabulis manifestata est*. Aggenus vocat *aerescripturam* Commentariis in Frontinum de limitibus agrorum. *Aeris libros*, *Aeris tabulas* Hyginus de *Limitibus Constituendis*. *Omnes significationes & formas aeris tabulis inscribemus*: & infra: *Libros aeris & typum totius perticae linteis descriptum, secundum suas terminationes adscriptis affinibus, tabulario Caesaris inferemus*.

Principiò L. Valerius Poplicola Potitus, M. Horatius Barbatus, qui primi post Decemviros cum consulari imperio rempublicam administrarunt, An. Ur. CCCIV instituerunt ut *Senatusconsulta in aedem Cereris ad Aediles Plebis deferrentur, quae ante arbitrio Consulum supprimebantur, vitiabantur*, ut Livius memoriae prodidit (*c*). Idque factum est exemplo Atheniensium, qui publicas tabulas in aede Matris Deûm asservabant (*d*), ἐν τῷ Μητρῴῳ; eique tabulario praefectum appellabant τὸν Δημόσιον (*e*). Apud Dionem tamen *lib.* LVII. invenies ipsum tabularium τὸ δημόσιον nuncupatum. Deinde cum ceteris tabulis legum, quòd aeneae erant, ad aerarium deferri, & cum publicis pecuniis condi coeperunt in aede Saturni atque Opis, in vico jugario ad capitolini montis radices (*f*): unde Livius *libro* XXXV. *Verùm quum sint notissimae sibi cum consule inimicitiae, quid ab eo posse quemquam aequi expectare, qui per infrequentiam furtim factum S.C. ad Aerarium detulerit*. Et Tullius de M. Antonio (*g*): *Sed Senatus etiam consulta, pecuniâ acceptâ, falsa referebat: syngraphae obsignabantur: senatusconsulta tanquam facta ad Aerarium referebantur*. Tacitus *Annalium* III.: *Factum S.C. ne decreta Patrum ante diem decimum in Aerarium deferrentur*. Fuit id olim sub Quaestoribus, postquam negligentiâ Tribunorum plebis & Aedilium, ad quos ea cura jamdiu pertinuit, error & confusio incidissent; deinde quum absente Julio nulli Quaestores essent creati, duo-

Y bus

(a) *ad l. un. D. de offic. Praef. Praetor. versâ pag.* 57. (b) *in l. qui tabulam* 8. *D. ad leg. Jul. pecul.* (c) *lib.* III. (d) *Julianus Imp. orat.* V. & VI., *Harpocration in* ΜΗΤΡΩΟΝ. (e) *Ex Athen. lib.* V. *Reinesius classe* VII. 24. (f) *Plutarch. quaest. Rom.* XLII., *Sveton. in Jul. cap.* XXVIII. (g) *Philippica* V.

bus Aedilibus id negotium datum est, donec Augustus Praetores Praetoriosve viros substituit (*a*). Reditum ad Quaestores sub Claudio: ac tandem Praefectos aerarii creavit Nero. Tacitus XIII. *Annal. Dein Princeps curam tabularum publicarum à Quaestoribus ad Praefectos transtulit. Variè habita, ac saepe immutata ejus rei forma. Nam Augustus permisit Senatui deligere praefectos, dein, ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero praetorum qui praeessent. Neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quaestores rursum imposuit; iisque, ne metu offensionum segniùs consulerent, extra ordinem honores permisit. Sed deerat robur aetatis eum primum magistratum capessentibus. Igitur Nero praefecturâ (*) perfunctos, & experientiâ probatos delegit.* Legesis quae ad hunc locum Lipsius notavit.

Aedes Saturni, sive Aerarium pars erat Capitolii in VIII. Urbis Regione (*b*), quod clarè ostendit Cicero III. *in Catilinam: Nam profectò memoriâ tenetis, Cottâ & Torquato Coss. (c) complureis in Capitolio turreis de caelo esse percussas, cùm & simulacra Deorum immortalium depulsa sunt, & statuae veterum hominum dejectae, & legum aera liquefacta.* Quae superfuere, & quae deinceps incisa sunt proculdubio Neronianum incendium absumsit: ait enim Svetonius: (*d*) *Domus priscorum ducum arserunt, hostilibus adhuc spoliis adornatae, Deorumque aedes ab Regibus, ac deinde Punicis & Gallicis bellis votae dedicataeque.* Harum plurimas fuisse in Capitolio, quis neget? Incendium sanè etiam loca edita corripuit, teste Tacito (*e*): *Impetu pervagatum incendium plana primùm, deinde in edita surgens, rursum inferiora populando, anteiit remedia velocitate mali.* Si quid autem ex tot tantisque cladibus reliquum fuit, consumtum est eo incendio, quod Vitelliani, expugnato Sabino, qui ad Vespasiani partes transierat, excitârunt: de quibus Josephus (*f*): διαρπάσαντές τε οἱ στρατιῶται τὰ ἀναθήματα, τὸν ναὸν ἐμπιπρῶσι (*g*): *milites que, quum donaria omnia diripuissent, templum succendunt* (*h*). Hanc praecipuè ob rationem (aut ego valde fallor) omnia restituenda, ac praesertim tabulas legum, suscepit postea Vespasianus: de quo Svetonius (*i*): *Ipse restitutionem Capitolii aggressus, ruderibus purgandis manus primus admovit, ac suo collo quaedam extulit, aerearumque tabularum tria millia, quae simul conflagraverant, restituenda suscepit, undique investigatis exemplaribus: instrumentum imperii pulcherrimum, ac vetustissimum, quo continebantur penè ab exordio Urbis Senatusconsulta, Plebiscita, de societate, & foedere, ac privilegio cuicunque concessis.* Nimirum ignoravit Svetonius *turreis de caelo percussas, & legum aera liquefacta Cottâ & Torquato Coss.* Quinimmo decretam à Senatu eam restitutionem, scribit Tacitus (*k*), adhuc absente Vespasiano: *Mox Deos respexere. restitui placuit Capitolium: eaque omnia Valerius Asiaticus, Consul designatus, censuit.* & infra: *Censuerat Helvidius ut Capitolium publicè restitueretur, adjuvaret Vespasianus. Eam sententiam modestissimus quisque silentio, deinde oblivio transmisit.* Demum: *Quo die Senatum ingressus est Domitianus,*

(a) *Dio lib.* LIII. (*) *forte* praeturâ. (b) *Sex. Rufus, P. Victor, Panvin. de Urbe Roma pag.* 144. 185. 186. *edit. Paris.* 1588. *in* 8. (c) *An. Urb.* DCLXXXVIII. (d) *in Nerone cap.* XXXVIII. (e) XV. *Annal.* (f) *De bello Judaico lib.* IV. *cap.* XI. 4. (g) *al.* ἐνέπρησαν, *ut notavit Cl. Hudsonius.* (h) Vide Dionem *lib.* LXV. *in fin.* (i) *Cap.* VIII. (k) IV. *Histor.*

nus, de absentia patris, fratrisque, ac juventa sua, &c. .... tum sorte ducti per quos redderentur bello rapta, quique aera legum vetustate delapsa noscerent, figerentque, & qui Fastos adulatione temporum foedatos exonerarent, modumque publicis impensis facerent. AERA LEGVM *vetustate delapsa*, non *incendio absumta* inquit Historicus. Sed utrumque verum.

Nulla ab allatis auctoribus injicitur mentio legis Regiae, sive de summo Augusti imperio: quam tabulam, verè instrumentum imperii ac dominationis pulcherrimnm, restitutam in primis oportebat. Id tantum de Octavio Svetonius (*a*): *Tribuniciam potestatem perpetuam recepit; in qua semel atque iterum per singula lustra collegam sibi cooptavit. Recepit & morum legumque regimen aequè perpetuum: quo jure, quamquam sine censurae honore, censum tamen populi egit: primum ac tertium cum collega, medium solus*. Quinimmo Hubertus Goltzius, cui magnae curae fuit C. Octavii honores in literas referre, & qui in Fastis Augusteis, à se concinnatis, sine ullo auctore scripsit, perpetuam Dictaturam, quam ut invidiosam (*b*) proculdubio aversatus est, Octavium sumsisse An. U. DCCXXX., & ex v. Kal. Jul. abdicasse, ipse, inquam, Goltzius integro volumine, quod de Augusto scripsit, ne verbum quidem de *lege Regia* ausus est facere. Sciebat enim, delatos quidem Octavio summos in republica magistratus, sed per singula quinquennia, aut decennia ab eo initos; cooptato etiam quandoque collegâ, ut loco citato tradit Svetonius; immo de restituenda republica ipsum quandoque seriò cogitasse: quae mirum quantum absunt à summo imperio, & lege Regia. Praeterea gravissimè in principatum peccasset Vespasianus, si veterem quidem legem de Augusti imperio in aes restitui neglexisset, novúm verò Senatusconsultum, ut ipse legibus solveretur, fieri sivisset. Quid enim magis idoneum ad solvendam vim dominationis, quàm leges non utique dare, sed accipere? & patribus conscriptis summam potestatem acceptam ferre? Quid si Senatus aut memoriâ veteris libertatis, aut recentibus contumeliis permotus, restituendae reipublicae opportunitatem arripuisset, certisque legibus ac veluti cancellis eam potestatem cohibendam atque continendam existimasset? Quid si de ea re more prisco ferri placuisset ad populum comitiis centuriatis? quid si populus Vespasiano Tribuniciam potestatem abrogasset, nec legionarii dissensissent, satis Caligulae, Neronis, Vitelliique scelera, ac flagitia dominationis pertaesi? Ferendum erat.

Reponet aliquis, legi apud Gruterum (*c*) legis Regiae fragmentum, quae de imperio Vespasiani lata est, haud suspectae apud antiquarios fidei: ubi inter cetera scriptum est: VTIQVE QVIBVS LEGIBVS PLEBEIVE SCITIS SCRIPTVM FVIT NE DIVVS AVGVSTVS TIBERIVSVE IVLIVS CAESAR AVG. TIBERIVSQVE CLAVDIVS CAESAR AVG. GERMANICVS (cur omissus Caligula?) TENERENTVR. IIS LEGIBVS PLEBISQVE SCITIS IMP. CAESAR VESPASIANVS SOLVTVS SIT. Atqui, si fragmento fides, jam non unicam legem Regiam latam fuisse fatendum erit, sed de imperio quoque Tiberii, & Claudii; immo & ceterorum principum à Di-

(a) *In Octavio cap.* XXVII. (b) Post necem Julii sublata est penitus Dictatura per legem *Antoniam*, ut constat ex Ciceronis *Philippica* I., & Appiano *lib.* III. (c) *pag.* CCXLII.

vo Augusto ad Vespasianum? Quidni enim? Quo magis mirum, omnes hujusmodi leges perpetuo silentio ab historicis praetermissas, nullumque de iis vestigium neque in aereis tabulis, neque in nummis, neque in lapidibus usquam gentium inveniri? Adeone nihili fuit lex de summo Pop. Rom. imperio? Nam adulationes Jurisconsultorum nihil moror (*a*). Contra, magnus regnandi artifex Tiberius, ratus fore rem periculi plenissimam si populi suffragiis morum legumque regimen, aut jus reipublicae constituendae exemplo Augusti singulis decenniis acciperet; consultò abstinuit, & ludos tantùm decennales celebravit, teste Dione (*b*); satis sibi prospectum existimans quòd Populus Romanus inani tantùm rumore jus sibi comitiorum ademtum questus esset, & in sua verba jurasset (*c*); ipse relationibus Consulum jure tribuniciae potestatis intercederet. Hinc illa Taciti: *Addebat Messalla Valerius, renovandum per annos sacramentum in nomen Tiberii; interrogatusque à Tiberio, num se mandante eam sententiam promsisset? sponte dixisse, respondit, veritus Tiberii offensionem, iramque in caedes facile erupturam*. Suppostitium igitur atque adulterinum esse fragmentum illud de imperio Vespasiani per me dicas licet, quousque meliora à viris doctis in medium afferantur.

GNOSCIER POTISIT. *Dignosci possit*. Ex antiquo verbo *Gnosco*, quod fluxit à Graeco γινώσκω. Vel à *nosco*, quod per figuram, quam Grammatici *Prothesin* vocant, evasit in *Gnosco*, adjecto G in principio dictionis. Sic *Gnavus* pro antiquo *Navus*, *Gnarus* pro *Narus*, *Gnatus* pro *Natus*, *Gnobilis* pro *Nobilis*. Festus: *Nobilem*, inquit, *antiqui pro noto ponebant, & quidem per* G *literam, ut Plautus in Pseudolo*:

Peregrina facies videtur hominis, atque gnobilis.

Locus est ex *Actu* IV. *Sc.* II.: sed longè meliùs in vulgatis editionibus legitur:

Peregrina facies videtur hominis, atque ignobilis.

nam Ballio leno loquitur de Simia clamydato sycophanta, qui unà cum Pseudolo servo advenerat, falsas ei redditurus literas, quasi à Polymachaeroplacide milite, ut Phoenicium meretricem auferret: neque veri simile est sycophantam fuisse adeo liberali facie, ut homo nobilis callido lenoni videretur.

POTISIT. Veteres dixere *potis sum*, *potens sum*, pro *possum*; *sciens sum* pro *scio* more Graecorum, ut paullò superiùs adnotavimus. Pacuvius apud Varronem (*d*): *Nulla res aequè cicurare, neque mederi potis est, neque reficere*. Ab eodem fonte *poti* pro *potiri*, quo usus est idem Pacuvius in *Iliona* apud Nonium (*e*), *potesse* pro *posse*, & similia.

FACIATIS VTI DISMOTA SIENT, pro *dimota*. s. ante M, & ante N olim ponebatur: ut POESNIS pro *Poenis*, CASMENAS pro *Camenas*, CESNAS pro *cenas*, auctore Festo; & DVSMOSVM locum dicebant pro *dumosum*, COSMITTERE pro *committere*. Sic apud Varronem (*f*) scri-

(a) *Ulpianus l.* 1. *D. de constitutionib. Princip.*, §. *Sed & quod Principi Instit. de Just. & jur.*, *Pomponius. l.* 2. *de orig.* Jur. §. XI. (b) *lib.* LVII. (c) *Tacit.* I. *Annal.* (d) *lib.* VII. *de LL.* (e) *De contrariis generibus Verborum in* poti. (f) *loco cit.*

ſcriptum invenitur CASMILVS pro *Camillus* : *Igitur dicitur in nuptiis Caſmillus qui cumerum (a) fert , in quo quid ſit in miniſterio plerique extrinſecùs nectunt : hinc Caſmillus nominatur in Samothraces myſteriis Dius quidam adminiſter diis magnis (b) . Verbum Graecum arbitror , quod apud Callimachum in poëmateis ejus inveni* . Haec Varro , Virgilius *libro* XI. *Aeneid. v.* 542. 343.

——————————— matriſque vocavit
Nomine Caſmillae mutatâ parte Camillam .

Ad *Caſmenas* tamen quod attinet , ea ratio ſcribendi per S. haud diu manſit ; ſed per R ſcriptum dictumque *Carmenae* , eodem libro docet Varro: *At quas memorat noſſe vos Caſmenas , Caſmenarum priſcum vocabulum ita natum atque ſcriptum eſt . alibi* CARMENAE *ab eadem origine ſunt declinatae , ut in multis verbis , in quo antiqui dicebant* S , *poſtea dicunt* R , *ut in carmine Saliorum ſunt haec* : COSAVLI , DOLOSI , ESO . *Omnia verò adpatula coëmiſſe (c) : Jam* CVSIATI , MVSES , RVSE , *dumque Janus venet : poſt* MELIOS *melior* , FOEDESVM *foederum* , PLVSIMA *plurima*, ASENA *arena* , IANITOS *janitor* . *Quare* CASMENA *Carmena : inde Carmina* . R *poſtea extrito* CAMENA *factum* . In baſi etiam columnae roſtratae legitur TRIRESMOS pro TRIREMES . Ad ſua igitur tantummodo tempora reſpexit Velius Longus (*d*) , quum inquit , integram praepoſitionem *Dis* ubique ſcribi , praeterquam ſi dictio ſequens incipiat ab M , N , L , ut *dimovit* , *dinoſcit* , *diluit* .

Diſmota ſient in agro Teurano : regimine ſumto non à *dimoveo* , ſed à verbo ſubſtantivo SVM : dicimus enim *eſt in Urbe* , *eſt in agro* . Tantundem igitur valet *diſmota ſient in agro* , quantum ſi ſcriptum fuiſſet , *Faciatis uti nuſquam poſthac ſint Bacchanalia in agro Teurano.*

IN AGRO TEVRANO. Principiò cogitabam , agrum Teuranum eundem eſſe ac Thuriorum , deceptus quadam vocum affinitate , & Strabonis loco , qui regionem Taurianam ponit ſupra Thurios : ſed re perpenſa facilè comperi , me multis paraſangis à recta aberraſſe via . Equidem Thurii , Achaeorum , & Troezeniorum coloni (*e*) Duce Philoctete (*f*) , Tarentini ſinus accolae fuere , inter Sybarim & Crathim fluvios , ad ipſum Iſthmum , qui per ſtadia CCC. ad Cerillos uſque pertinet , Lucaniamque à Brutiis ſeparat . Strabo *libro* VI. *Geograph.* (*g*) Ἔστι δ' ἡ μὲν Λουκανία μεταξὺ τῆς τε παραλίας τῆς Τυῤῥηνικῆς καὶ τῆς Σικελικῆς , τῆς μὲν ἀπὸ τοῦ Σιλάριδος μέχρι Λάου , τῆς δ' ἀπὸ Μεταποντίου μέχρι Θουρίων· κατὰ δὲ τὴν ἤπειρον ἀπὸ Σαυνιτῶν μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ ἀπὸ Θουρίων εἰς Κηρίλλους , πλησίον Λάου· στάδιοι δ' εἰσὶ τοῦ ἰσθμοῦ , τ. Ὑπὲρ δὲ τούτων , Βρέττιοι χεῤῥόνησον οἰκοῦντες· ἐν ταύτῃ δ' ἄλλη περιείληπται χεῤῥόνησος ἡ τὸν ἰσθμὸν ἔχουσα τὸν ἀπὸ Σκυλλητίου ἐπὶ τὸν Ἱππωνιάτην κόλπον . *Sita eſt autem Lucania inter oram Tyrrheni ac Siculi maris , illic à Silaro uſque ad Laum , heic à Metaponto uſque ad Thurios : in continente autem à Samnitibus uſque ad iſthmum , qui à Thuriis ad Cerillum pertinet , prope Laum : iſthmus ſtadia occupat* CCC. *Supra hos Bruttii peninſulam incolunt , quae aliam includit peninſulam , in qua eſt*

(a) Vas nuptiale , de quo vide Feſtum. (b) Mercurius , *de quo ſupra pag.* 21. (c) *aliter* conveniſſe. (d) *lib. de Orthogr.* (e) *Ariſtotel. Polit. lib.* V., *G. Hill ad Dionyſ. Geogr. v.* 373. (f) *Juſtin. lib.* XX. *in princ.* (g) *pag.* 255.

est isthmus à sinu Scylletio ad Hipponiatem sinum porrectus. Graphicè regionem oculis lectorum subjicit Geographus, quem diligentissimè universam Italiam lustrasse nullus dubito. A Thuriis ad Rhegium peninsula, cujus isthmus ab ostio Sybaris fluvii ad Cerillos, prope Laum, qui in mare Tyrrhenum influit. Dehinc regio latè patet à Blanda, nunc *Belvedere*, ad Crimisum promontorium, vulgò *lo Cirò*; itemque à Clampetia, vulgò *Amantia* (falsò quibusdam *Napitium*) ad Lacinium, & tria Japygum promontoria, quorum postremum appellant *Capo rizzuto*. Inde sinus Scyllacius, ad Jonii partem illam spectans, quam veteres *Ausonium mare* appellaverunt; qui respondens Hipponiati sinui, sive Lametino ad Tyrrhenum mare, angustiorem alium isthmum efficit ab *Scyllacio* oppido ad *Aquas Angitias*, & *Angitolam fluvium*. Ecce minorem peninsulam, quam includit major Bruttiorum peninsula. De ea Strabo paulò superiùs: ἔστι δ᾽ αὐτὸς ὁ ἰσθμὸς ἑκατὸν καὶ ξ στάδιοι, μεταξὺ δυοῖν κόλπων, τοῦ τε Ἱππωνιάτου, ὃν Ἀντίοχος Ναπιτῖνον εἴρηκε, καὶ τοῦ Σκυλλητικοῦ. *Is isthmus stadiorum* CLX *inter duos jacet sinus, Hipponiatem (quem Napitinum (a) nominavit Antiochus) atque Scylletium*. Napetinum sinum per η scribit Dionysius Halicarnasseus (*b*), ut infra videbimus. Quum igitur nulla non ratio suadeat, in ipso agro Teurano, ubi quondam fixa fuit, ahenam tabulam repertam esse; situmque sit *Tiriolum oppidulum* cis minorem, ultra majorem Strabonis isthmum, Meridiem versus; à *S. Eufemia*, quod est oppidum in interiore Hipponiate sinu non longè ab ostio Lameti fluvii, millibus passuum XVI. distans; à Catacio, nunc *Catanzaro*, ad Ortum mill. pass. VII., à *Mayda* ad Austrum mill. pass. XII., à Scyllacio mill. pass. XII., à Crotone mill. pass. XLV., ab ostio Sybaris, atque adeo à Thuriis in sinu Tarentino plusquam LX.; manifestum est nihil agro Teurano cum agro Thuriorum proprio esse commune.

Ad haec, Thurii iidem ac Sybaritae (*c*), auctore Stephano: Θούριοι, πόλις Ἰταλίας, ἡ πρότερον Σύβαρις ἀπὸ Θουρίας πηγῆς· ὕστερον δὲ Κωπίαι. *Thurii urbs Italiae, quae ante Sybaris, à Thurio fonte: postea verò Copiae (d)*. Tradunt enim, anno III. Olympiadis LXVII. Crotoniatas, duce Milone athleta, insigni clade Sybaritas affecisse; quum ille jussisset tibicines canere eos numeros, ad quos hostium equi inter epulas saltare consueverant (*e*). *Jove* valdè *irato* eos periisse scribit Dionysius Geographus *v.* 372. — 374.

Ἔστι δέ τοι κἀκεῖθι, Διὸς μέγα χωσαμένοιο
Δειλαίη Σύβαρις ναέτας στενάχουσα πεσόντας,
Μηναμένους ὑπὲρ αἶσαν ἐπ᾽ Ἀλφειοῦ γεράεσσι.
Est autem etiam ibi Jove valde irato
Infelix Sybaris, incolas gemens interemptos,
Qui insanierunt supra modum ob Alphaei praemia.

Jove irato, vel quòd dona Jovi Olympio dicata diripuissent, τὰ ἐν ναῷ ἀναθήματα, ut habet Eustathius (*f*); vel quòd, uti oraculum Del-

(a) Vide *Dionys. lib.* I. *pag.* 27. (b) *eod. loc.* (c) *Suidas in* Alexis. (d) quae desumta sunt ex Strabone *lib.* VI., quem vide *pag.* 263. *edit. Paris.* (e) *Aelian. lib.* XVI. *histor. animal. cap.* XXIII.
(f) ad eumdem Geographi locum, citatus à Guil. Hill *in commentar.*

Delphicum praenunciaverat, plus hominem quàm Deum coluerunt: herus enim quidam, quum ſervum in ipſo Junonis templo flagris caedere non temperaſſet, confugientem tandem ad ſepulcrum paternum caedere deſtitit (*a*). Citharoedum ad ipſam Junonis aram trucidatum à Sybaritis, tradit Aelianus (*b*). Ceterùm Sybaritarum reliquiae à Theſſalis collectae dicuntur, & in antiquos lares deductae (*c*); à Crotoniatis autem iterum expulſae Olympiadis LXXXIII. anno I.; & biennio poſt Thurios urbem aedificatam narrant. Anno à Roma condita CCCCLI., Coſſ. M. Livio Dentre & M. Aemilio Paulo, capti Thurii a Graecis; mox Graecis ademti. Livius *lib.* X. *Eodem anno claſſis Graecorum, Cleonymo duce Lacedaemonio, ad Italiae littora appulſa Thurias urbem in Salentinis cepit. Adverſus hunc hoſtem Coſ. Aemilius miſſus praelio uno fugatum compulit in naves. Thuriae redditae veteri cultori; Salentinoque agro pax parta.* Thurios, diu ſecundâ fortunâ uſos, tandem Lucanis paruiſſe, ex Graecis (*d*) Latiniſque ſcriptoribus colligit Ph. Cluverius; quumque Lucani à Tarentinis oppreſſi tandem eſſent, ad Romanos confugiſſe; qui Latinam coloniam eò deduxerunt, eodem Ann. Urb. DLIX., quo Tempſam, & Crotonem, Coſſ. P. Scipione Africano II. & Tib. Sempronio Longo. Sed fruſtra Livium *libro* XXXIV. teſtem advocat Cluverius: ille enim diſertè tradit *libro* XXXV., coloniam in Thuriorum agrum ſequenti anno deductam fuiſſe, Coſſ. L. Cornelio Merula & Q. Minucio Thermo, exiguumque pro agri copia colonorum numerum ibi relictum à Triumviris. Inde coloniae nomen *Copiae* factum, haud ineptè dixeris (*e*). Non igitur agrum Teuranum, neque Thurinum in Edicti de Bacchanalibus tabula dixiſſent Romani poſt octo annos à colonia deducta, ſed agrum *Copiatarum*. Saltem *Thurium*, nam gentile à *Thuriis* fit *Thurius*, non Thurinus: unde corrigendus eſt Plinii locus *libro* XXXIV. *cap.* IV., & pro *Thurini* legendum *Thurii*: quod non latuit Fulvium Urſinum in notis ad *Dionyſii Halicarnaſſei Eclogam* V. *de legationibus, pag.* 106. *edit. Plantin.* Liquet etiam, ut obiter hoc moneam, non eſſe de Thuriis ad mare ſuperum accipienda verba Svetonii (*f*), ubi, de Auguſti origine verba faciens, *agrum Thurinum* nominat, *pagum Thurinum*, *regionem Thurinam*; unde Octavius per contumeliam à M. Antonio *Thurinus* eſt appellatus: neque enim pagi appellatio nobiliſſimae Bruttiorum urbi coloniaeque Latinae convenit, nec niſi frigidiſſimam inde cavillandi occaſionem captaſſet Antonius. Magis eſt igitur ut dicamus, pagum *Thurinum*, vel *Turinum* Svetonii à *Turio* fluvio nomen ſumſiſſe, quem ſex millibus paſſuum Româ abeſſe docet Livius (*g*). De eodem pago accipiendus eſt Paterculus, ubi Annium Milonem circa *Turios* oppreſſum narrat (*h*).

Teuranum fieri ab antiqua *Terina*, quam evertit Hannibal, dum tuta-

(a) *Euſtath. loco cit.*, *Stephanus in* Σύβαρις. (b) *Var. hiſt. lib.* III. *cap.* XLIII. (c) Quò ſpectat Thuriorum nummus argenteus apud me, habens ut ceteri taurum cornupetam, cum inſcriptione ΘΟΥΡΙΩΝ; ſed, quod non obvium, in extimo plano, pedibus Tauri ſuppoſito, legitur literis parviſſimis ΜΟΛΟΣΣΟΣ: nam Theſſaliae partem Moloſſi, Epirotica gens nobiliſſima, incoluit, teſte Strabone *lib.* IX. *pag.* 429. 430. Thurium igitur conditum, & nummus cuſus ante ſecundam cladem à Crotoniatis illatam. (d) *Strabo lib.* VI. *pag.* 263. (e) Triſtanus *Tom.* I. *Comment. hiſtor. pag.* 18. citatus à Vaillantio *Numiſm. aer. Impp. in colon. in Julio pag.* 4. exiſtimat ad Thurium M. Graeciae urbem pertinere nummum, in quo capita Julii & Auguſti viſuntur cervicibus oppoſitis, & in adverſa area navis Praetoria, ſub qua ſcriptum COPIA. Ipſe Vaillantius & Harduinus in diverſas abeunt ſententias. (f) *in Auguſto cap.* II. III. VII. (g) *lib.* XXVI. (h) Vide *Ger. Voſſii notas ad Paterculi lib.* II. *cap.* LXVIII.

tutari non poſſet (*a*), vetat analogia: ejus gentile eſt *Terinaeus*, ut veteres nummi docent cum inſcriptione ΤΕΡΙΝΑΙΟΝ (*b*), & Stephanus in ΤΕΡΙΝΑ (*c*).

Eſt igitur aliunde petenda agri *Teurani* appellatio: nec ulla commodior eâ, quam ex Strabone diſcimus (*d*): ὑπὲρ δὲ τῶν Θουρίων, inquit, καὶ ἡ Ταυριανὴ χώρα λεγομένη ἵδρυται. *Super Thurios eſt etiam ſita regio, quae vocatur Tauriana.* Hunc locum immeritò ſollicitat Philippus Cluverius (*e*), & pro Ταυριανὴ reponendum contendit Θουριανή: nam gentilia, inquit, vocabula à Thurio refert Stephanus, Θουρῖνος, & Θουριανός, *Thurinus*, *Thurianus*. Atqui Strabo aliam prorſus regionem in animo habuit, quàm quae proximè Thurios circumjacet: quid enim dicto opus fuiſſet, *Thuriorum* regionem appellari *Thurinam*, aut *Thurianam*? praeſertim quum poſt pauca de ipſis Thuriis eſſet verba facturus? Ideo inquit, *ſupra Thurios* ὑπὲρ δὲ τῶν Θουρίων, non *circa Thurios* περὶ δὲ τοὺς Θουρίους. Immo neque Stephanus *Thurinos*, & *Thurianos* appellatos ſcribit, tametſi analogia id poſtulare videtur, ſed *Thurios*, *Thuriacos*, *Thuriatas*, & *Thurienſes*.

Tauriana itaque Strabonis regio, quae eſt ſupra Thurios, ideſt quae incipit ſupra fines Thuriorum, ſive ager *Teuranus*, in latum quidem pertinet ad uſque Lai fluminis oſtium; & nominis veſtigia ſatis apparent in mediterraneo oppido haud incelebri ad Apennini radices, etiam nunc *Torano* (*f*): in longum verò protenditur ad fretum Siculum; dictaque eſt meo judicio *Tauriana* à jugis montium, qui mediam ſecant Italiam. Omnes enim inalpini *Tauri* dicti ſunt, ut ipſemet Cluverius alibi docet (*g*). Ad rem Stephanus: Ταῦρος, ὄρος διὰ μέσης Ἀσίας διῆκον· Διότι ταύρους οἱ παλαιοὶ πάντα ὅσα μεγάλα καὶ βίαια ἐπωνόμαζον, Ἢ προτομὴ ταύρου τὰ πρὸς τῇ θαλάσσῃ αὐτοῦ ἀπείκασε. Τὸ ἐθνικὸν Ταυριανὸς, πλεονασμῷ τοῦ α, ὡς Ζυγιανός. *Taurus, mons per mediam Aſiam pertinens: quòd antiqui omnia magna & violenta* tauros *cognominabant. Vel effigiei tauri partes ejus ad mare ſimiles erant. Gentile Taurianus, pleonaſmo literae a, ut Zygianus.* Quare laudandus eſt magnus Salmaſius, qui alium Stephani locum de Tauriſcis populis alpinis emendavit, & pro οἳ καὶ τρῶοι λέγονται; legit οἳ καὶ ταῦροι λέγονται. Hac eadem ratione nomen ſortita eſt *Taurica Cherſoneſus*, regio montibus aſpera, de qua Scymnus Chius (*h*) meminit, ubi de adventu Iphigeniae ex Aulide;

Εἰσὶ δὲ τοῖς ὄχλοις μὲν οἱ Ταῦροι συχνοί.
Βίον δὲ ὄρειον νομάδα τ' ἐζηλωκότες,
Τὴν δ' ὠμότητα βάρβαροί τε καὶ φονεῖς,
Ἱλασκόμενοι τὰ θεῖα τοῖς ἀσεβήμασιν.
Turbis abundant maximè frequentibus

Tau-

(a) *Strabo lib.* VI. (b) Per Ο, non per Ω, ut in vetuſtiſſimis Graecorum nummis ſaepiſſimè invenias. (c) Ubi videndae doctiſſimi Holſtenii caſtigationes, & notae (d) *lib.* VI. *pag.* 254. (e) *Ital. antiqu. pag.* 1271. (f) Fr. Leander Albertus *Ital. region.* VII. veterem Dampetiam exiſtimat; ſed valde nec uno modo fallitur; tum alii qui huic ſententiae acquieſcunt: eſt enim Dampetia eadem ac *Lampetia*, ſive *Clampetia*: haec verò, teſte Lycophrone apud Holſtenium *notis*, & *caſtigationibus in Stephanum* in ΛΑΜΠΕΤΕΙΑ, oppidum erat maritimum ad Hipponium montem, ideſt ad extimum cornu Hipponiatis ſinus, hodie *Amantia*. (g) *De Vindelicia cap.* 2., *Holſtenius ad Stephanum in* ΤΑΥΡΙΣΚΟΙ. (h) Cujus fragmenta cum verſione Holſtenii edita ſunt *Tomo* II. *Stephani Byzantini pag.* 376. 377.

Tauri, vagamque in montibus vitam trahunt,
Crudelitate, caedibusque barbari,
Ipsum sceleribus impiis numen colunt.

Praeterea neque Cluverium latebat, Italiam ab Italo Rege appellatam, quasi *Taurinam*, quae antea Oenotria dicebatur (*a*). Nam Ἴταλος, vel Ἰταλὸς est vitulus, sive taurus, ab ἴτης quia animosus. Immo non aliam olim regionem dictam fuisse Italiam, quàm hanc ipsam, de qua tractamus, quaeque olim Oenotriis paruit, ut pluribus docet Strabo; unde Virgilius (*b*):

Oenotrii coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixisse, ducis de nomine, gentem.

Strabo *lib.* VI. (*c*) Φησὶ δ' Ἀντίοχος ἐν τῷ περὶ τῆς Ἰταλίας συγγράμματι, ταύτην Ἰταλίαν κληθῆναι, καὶ περὶ ταύτης συγγράφειν, πρότερον δ' Οἰνωτρίαν προσαγορεύεσθαι· ὅριον δ' αὐτῆς ἀποφαίνει πρὸς μὲν τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει, τὸ αὐτὸ ὅπερ καὶ τῆς Βρεττίας ἔφαμεν, τὸν Λαὸν ποταμόν· πρὸς δὲ τῷ Σικελικῷ, τὸ Μεταπόντιον· τὴν δὲ Ταραντίνην ἣ συνεχὴς τῷ Μεταποντίῳ ἐστὶν, ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας ὀνομάζει, Ἰάπυγας καλῶν ἔτι δ' ἀνώτερον, Οἰνωτρούς τε καὶ Ἰταλοὺς μόνους ἔφη καλεῖσθαι, τοὺς ἐντὸς τοῦ ἰσθμοῦ πρὸς τὸν Σικελικὸν κεκλιμένους πορθμόν· *Antiochus in opere quod de Italia conscripsit, hanc regionem ait Italiam appellatam fuisse, ac de ea se scribere: priùs autem dictam fuisse Oenotriam. Terminum autem ei constituit, ad mare quidem Tyrrhenum, quem & nos Bruttiis assignavimus, Laum flumen; ad Siculum autem fretum, Metapontium. Sed Tarentinam regionem, quae continuò agrum Metapontinum subsequitur, extra Italiam sub Japygiae nomine censet. Apud vetustiores autem ait eos tantùm Oenotros ac Italos fuisse habitos, qui intra Isthmum siti versus fretum vergerent Siculum.* Dionysius eadem fere habet *lib.* I. (*d*) Ἰταλία δὲ ἀνὰ χρόνον ὠνομάσθη, ἐπ' ἀνδρὸς δυνατοῦ, ὄνομα Ἰταλοῦ. τοῦτον δὲ φησὶν Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος ἀγαθὸν καὶ σοφὸν γεγενημένον καὶ τῶν πλησιοχώρων τοὺς μὲν λόγοις ἀναπείθοντα, τοὺς δὲ βίᾳ προσαγόμενον, ἅπασαν ὑφ' ἑαυτοῦ ποιήσασθαι τὴν γῆν, ὅση ἐντὸς ἦν τῶν κόλπων τοῦ τε Ναπητίνου καὶ τοῦ Σκυλητίνου· ἣν δὴ πρώτην κληθῆναι Ἰταλίαν, ἐπὶ τοῦ Ἰταλοῦ· *Italia verò post nominata est sub viro praepotente Italo. Hunc Antiochus Syracusanus ait, bonum & sapientem fuisse, & propinquarum regionum hominibus partim oratione persuasis, partim vi coactis, totam eam terram sub imperium suum redegisse, quanta patet Napetinum sinum inter & Scyletinum: eamque primùm Italiam vocatam Itali temporibus* (*e*). Pro Ναπητίνου Glareanus substituit Νεπεσίνου, sed Musis omnibus adversantibus. Strabo, superiùs allatus, habet per ι, Ναπιτῖνον κόλπον. Ex *Napitio* factum est oppidum, quod nunc dicitur *lo Pizzo*, in intimo sinu, haud longe à Vibona.

Si quid tentandum est, potiùs emendaverim Stephani locum in ΛΑ-

 ΜΗ-

(a) *Strabo lib.* VI. *pag.* 354. 355. (b) I. *Aeneid. vers.* 536. 537. (c) *pag.* 254. (d) *pag.* 27.
(e) Ab ipso Cluverio haec verba afferuntur *Ital. antiq. pag.* 1290.

MHTI'NOI, ubi legitur: ΛΑΜΗΤΙ'ΝΟΙ, πόλις, ἀπὸ Λαμήτȣ ποταμοῦ πρὸς Κρότωνα. *Lametini, urbs à Lameto fluvio juxta Crotonem*. Principiò enim *Lametini* ſunt ipſi cives, ὁ πολίτης, Λαμητῖνος. *Civis, Lametinus*. Urbs igitur Λαμήτια, vel Λαμήτεια, ut paulo poſt ΛΑΜΠΗ'ΤΕΙΑ, πόλις, *Lampetia, urbs*, quam Latini Clampetiam dixere: vel Λάμητος eſt oppidum, civis Λαμήτιος, uti ex Lycophrone & Tzetze notavit Holſtenius (*a*). Deinde, τὸ, πρὸς Κρότωνα falſum. *Lametia* enim oppidum, unde *Lametini*, ſitum erat ad ipſos fontes Lameti fluvii in mediterraneis ad radices Apennini; quod rectè notavit Voſſius, *obſervationibus ad Melam* (*b*); tametſi fallitur putans, oppidum dici nunc *Maida*. Hoc enim magis vergit ad meridiem: *Lametia* verò hodie dicitur *Amato* à cognomine fluvio, qui ferè in medium ſinum Hipponiatem, ſive Napetinum delabitur: quod oppidum aequo ferè intervallo jacet inter duo maria, Auſonium, ſive Scylletium, & Tyrrhenum; diſtat verò à Crotone L. & ampliùs paſſuum millibus, ſive ſtadiis CCCC. Quomodo ergo πρὸς Κρότωνα; potiùs πρὸς Οὐϊϐώναν, *non longè à Vibona*, ſive Hipponio, unde ſinui nomen. Sed neque hoc verum; nam longe propior Vibonae *Metaurus* fluvius. Erroris cauſſam ſubodoraſſe mihi videor, nomina ſimiliter terminantia Lameti, & Neaethi fluviorum. De hoc Plinius *libro* III. *cap*. XI. *A Lacinio promontorio ſecundus Europae ſinus incipit magno ambitu flexus, & Acroceraunio Epiri finitur promontorio, à quo abeſt* LXXV. *millia paſſ. Oppidum* CROTO, *amnis* NEAETHVS. *Oppidum Thurium inter duos amnes Crathim & Sybarim, ubi fuit urbs eodem nomine*. Νέαιθος etiam dicitur Straboni παρά τὸ τὰς ναῦς αἴθειν, quòd Trojanae mulieres poſt everſum Ilium navigationis taedio navigia ibi incenderunt. Stephano eſt Ναύαιθος, in ἈΣΚΑΝΙ'Α. Hic fluvius verè πρὸς Κρότωνα impoſuit Stephano, vel ejus Epitomatori.

Ut è diverticulo in viam, Ptolomaeum quoque corrigit Cluverius, *Tauriani* nominis hoſtis: ubi enim inquit ille;

Λάȣ ποτ. ἐκϐολαὶ	*Lai flum. Oſtia*
Τέμψα πόλις	*Tempſa urbs*
Ταυριανὸς σκόπελος	*Taurianus ſcopulus*
Ἱππωνιάτης κόλπος	*Hipponiates ſinus*

legendum contendit Τέμψα πόλις, Τεριναῖος σκόπελος. *Ideſt*, inquit, *Ligaea inſula, ſive Terina, quae nunc etiam Petra, ſcopulus Terinaeus, maris receſſu relictus in ſicco*. Correctionem non improbaverim; ſed quadrant in Cluverium verba Holſtenii adverſus Stephanum Byzantinum in ΤΕ'ΡΙΝΑ: *Licophronis auctoritatem fruſtra praetendit Stephanus, ut ex oppido inſulam nobis effingat. neque enim Lycophron inſulam eſſe affirmat* (Terinam) *ſed locum maritimum fuiſſe ſignificat*. Mirum quòd Plinium quoque, & Melam emendare in animum non induxit ſuum Cluverius. TAVRIANVM, inquit Plinius, *Portus Oreſtis, & Medua* (*c*). Pomponius autem Mela (*d*), ab extrema Italia inci-

(a) *Caſtigationib. in Stephanum*. (b) *Citatus à Berckelio ad Stephanum in* ΛΑΜΗΤΙ'ΝΟΙ. (c) *lib*. III. *cap*. V. (d) *lib*. II. *cap*. II.

cipiens, *Rhegium*, *Scylla*, TAURIANUM, & *Metaurum*. Forte eandem memorat Stephanus in ΤΑΥΡΑΝΙ'Α, dum inquit: ΤΑΥΡΑΝΙ'Α, πόλις Ἰταλίας. ἐθνικὸν Ταυρανῖνος, ὡς Πλακεντῖνος, καὶ Ταυρανιάνος. *Taurania, urbs Italiae. Gentile Tauraninus, ut Placentinus, & Tauranianus*. Quamobrem minus ignoſcendum cenſeo Abrahamo Berckelio, ad hunc locum dicenti: *Quum nulla uſquam apud alios Auctores reperiatur Italiae Urbs Taurania, omnino perſuaſum habeo ſcripſiſſe Stephanum* Ταυρασία, Ταυρασῖνος, καὶ Ταυρασιανός. *Ita etiam Appianus in Hannibalicis nominat:* Καὶ μικρὸν ἀναπαύσας, προσέβαλλε Ταυρασίᾳ, πόλει Κελτικῇ. *Quum aliquantulum quieviſſet, Taurafiam, Gallicam urbem, bello petiit. Illam nempe quae poſtea dicta eſt Auguſta Taurinorum.*

Taurianum Melae, & Plinii (quando *Seminariam* ex ejus ruinis originem duxiſſe putant (*a*) Geographi) aberat à loco, ubi noſtra tabula reperta eſt, ſexaginta & amplius paſſuum millibus; duplum ab oſtio Sybaris, & à Thuriis; tantundem fere à Lao, qui Lucaniam à Brutiis ſeparat: nec tamen diffiteor, fuiſſe *Taurianum* in ipſo agro *Teurano*, ſive regione *Tauriana* Strabonis, quae à perpetuis jugis montium dicta eſt, & longè latèque patuit: ita ut à majore Bruttiorum iſthmo Rhegium verſus progredientibus laevâ eſſet deſcenſus ad *Crotonem*, *Lacinium* & *Japygum* promontoria, *Scylletium* ſinum, *Cocynthum* promontorium, *Locros*, *Cauloniam*; dexterâ ad *Cerillos*, *Tempſam*, *Clampetiam*, *Napetinum* ſive Hipponiatem ſinum, *Vaticanum* promontorium, *Metaurum*, *Taurianum*, *Portum Oreſtis*, *Meduam*, *Scyllam*. Medius itaque inter duo longè diſſita extrema, & in ipſo umbilico agri *Teurani* fuit locus (nunc *Tiriolo*, veteribus forte *Numiſtro*) qui maximè opportunus viſus fuit figendae Tabulae noſtri Senatuſconſulti de Bacchanalibus.

Quum haec typographis jam tradita eſſent, operique finem impoſuiſſem, ecce literas à Clar. equite Pio Nicolao Garellio, ex quibus opportunè didici, Taurianam Melae & Plinii ſtetiſſe exeunte ſaeculo VI.: Gregorius enim Magnus ſcribens ad Petrum Subdiaconum (*b*) inquit: *Venerabilis Paulinus, Epiſcopus Tauri Civitatis Provinciae Brutiorum, nobis aſſeruit &c.* ubi adnotarunt viri docti: *Variè quoque ſcribitur hujus civitatis nomen in M.SS.: nam in Vaticano legitur* TAURINAE, *al.* TAURANAE, *al.* TAURINAE. *Urbs olim fuit Epiſcopalis Brutiorum, everſa à Saracenis inter Rhegium & Hipponium*. Eidem Paulino Eccleſiam Liparitanam regendam dedit Gregorius *Epiſt.* XVII. *libro* II. (*c*) ſubdens: *Eccleſiam verò Taurianenſem, quoties opportunum tempus credideris, viſitabis*. De qua re *Epiſtolâ* XVI. (*d*) ad Maximianum Syracuſanum Epiſcopum ſcribens, inquit: *Quia igitur Eccleſia Liparitana ſacerdote privata dignoſcitur, ideo Paulinum, Taurianenſis Eccleſiae Epiſcopum, in praedicta Eccleſia Liparitana fraternitas tua sine mora praeeſſe conſtituat*. *Tauriatinensis* pro *Taurianensis* in veteribus edi-

 tio-

(a) Camillus Peregrinius *lib.* II. *Hiſt. Princip. Longobard. ad oram pag.* 47. adnotavit. *Fuit Tauriana ad mare, ubi nunc* Palma *prope Seminariam*. Incolae tamen exiſtimant, ubi nunc eſt Palma fuiſſe *Portum Oreſtis*.
(b) *Epiſt.* 39. *lib.* I. *juxta vet. Edit.*, *epiſt.* 41. *edit. Pariſ. anno* 1705. (c) *In vet. Edit. epiſt.* 13. (d) *In vet. edit.* 26.

tionibus legiſſe videtur Holſtenius (*a*), quem in hac re facem ſibi praetuliſſe ingenuè, pro ſuo more, indicavit mihi laudatus Garellius.

Item Saeculo VII. Etenim Georgius Epiſcopus Taurianenſis ſubſcripſit Actioni IV. Concilii Oecumenici VI., Cpolitani III. (*b*): *Γεώργιος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας Ταυριανῆς ἐπαρχίας Καλαβρίας &c. Georgius minimus Epiſcopus Sanctae Eccleſiae Taurianae provinciae Calabriae.*

Saeculo VIII. Actioni IV. Concilii Nicaeni II., ſive Oecumenici VII. (*c*) ſubſcripſit: *Θεόδωρος ἀνάξιος Ἐπίσκοπος Ταυριανῆς &c. Theodorus indignus Epiſcopus Taurianae.* Et paullo ante ſubſcripſerat *Στέφανος ἀνάξιος Ἐπίσκοπος Βιβώνων. Stephanus indignus Epiſcopus Vibonenſium.*

Quin ſaeculo IX. labente adhuc utraque ſedes erat ſub Metropolitano Rhegienſi, hic ſub Conſtantinopolitano Patriarcha; ut didici *ex Ordine praeſidentiae Metropolitanorum, qui ſuberant Apoſtolico throno Conſtantinopolis, & ſubjectorum eis Epiſcoporum juxta Diſpoſitionem Leonis Imperatoris cognomento Philoſophi*, apud Leunclavium *Juris Graeco-Romani libro* II. (*d*) Nempe ſub Rhegienſi Epiſcopo erant Epiſcopi:

α.	ὁ Βιβώνης	1	*Vibonenſis*
β	ὁ Ταυριάνης	2	*Taurianae*
γ	ὁ Λοκρίδος	3	*Locridis*
δ	ὁ Ρουσιάνου	4	*Ruſiani*
ε	ὁ Σκυλακίου	5	*Scylacii*
ς	ὁ Τροπαίου	6	*Tropaei*
ζ	ὁ Ἀμαντείας &c.	7	*Amantiae &c.*

Imperaſſe Leonem Philoſophum ab Ann. Chr. DCCCLXXXVI. ad CMVIII., notiſſimum eſt. Ex eadem *Diſpoſitione* mira lux affulget allatis Gregorii Magni Epiſtolis. *Paginâ* enim 101. ejuſdem *Juris Graeco-Romani* tam Rhegienſis, quàm Syracuſanus Metropolitani dicuntur *avulſi* à Dioeceſi Romana ἀποσπασθέντες ἐκ τῆς Ρ'ωμαϊκῆς διοικήσεως: & paulò inferiùs legitur, *Syracuſano* ſubeſſe Eccleſiam *Liparenſem*. Scimus igitur, quamobrem ad Maximianum Syracuſanum Epiſcopum ſcripſerit Romanus Pontifex, de Liparitana Eccleſia à Paulino Taurianenſi regenda; necdum enim Rhegienſis, aut Syracuſana ſedes *avulſae* fuerant à Dioeceſi, ſive Patriarchatu Romano; nec Liparitanae Eccleſiae Paulinum praefici inſcio Syracuſano decuit.

Saeculo tandem XI. *Tauriana*, & *Vibona* à Saracenis videntur fuiſſe deletae. Tametſi enim Saeculo IX. Brutios, & univerſam Calabriam Barbari vaſtaverint (*e*), anno nihilominus MIX. *menſe Auguſti* (inquit Lupus Protoſpata) *apprehenderunt Saraceni civitatem Coſentiam, rupto foedere nomine Cayti Sati &c. & Anno* MXX. *deſcenderunt Saraceni cum Rayce, & obſederunt Biſinianum, & illud apprehenderunt.* Quo tempore, quum potiundae Italiae omnem fere ſpem abjeciſſent, vero

(a) *Not. ad Ital. antiqu. Cluver. edit. Rom. in* 8. *ann.* 1666. *pag.* 299. (b) *Tom.* VI. *collect. Labb. pag.* 694. (c) *Tom.* VII. *Concil. Labb. pag.* 329. (d) *pag.* 97. (e) *Oſtienſ. lib.* I. *cap.* XXXV. *Sigon. de regno Ital. lib.* V.

vero valde videtur ſimile, majori rabie in harum regionum minora oppida Barbaros ſaeviiſſe. Igitur Tauriana & Vibonâ jam vacuis penituſque deſertis, optimum factu viſum eſt Rogerio Nortmanno, Calabriae & Siciliae Comiti, ſi earum ſedes Epiſcopales in unam Miletenſem coaleſcerent: quod à Pontifice Max. Gregorio VII. facilè impetravit. Sic enim ille inquit in diplomate ad Arnulphum Epiſcopum Miletenſem (a): Ὡς ὅτι αἱ ἐκκλησίαι τῆς Βιβώνης, καὶ τῆς Ταυριανῆς ἐπισκοπῆς διὰ τὰς πραχθήσας ἁμαρτίας ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν ἀκατοίκητοι, καὶ ὀλεσμέναι. Κἀγὼ Ρυκέρης Θεοῦ χάριτι κόμης καλαβρίας, καὶ σικελίας προνοία θεία ἡμῖν ἐγγίσασα, ὡς ἐπέγνων, ἠθέλησα αὐτὰ τὰ δύο καθήματα εἰς μίαν ἐκκλησίαν ἀνεγείρειν τοῦ μιλήτου, καὶ αὐτὴ ἡ μία οὔτε τῆς Βιβώνης, οὔτε τῆς ταυριανῆς ὀνομάζεσθαι, ἀλλὰ τοῦ μιλήτου τὴν Θεοῦ εὐδοκοῦντος, εἰς ὄνομα τῆς θεοτόκου, καὶ τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν, καὶ ἀρχιερέως Νικολάου πεποίηκα. ταύτην ἕνεκα εἰς τὸ στερεῶσαι εἰσῆλθον εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τοῦ ἐνδόξου κορυφαίου Πέτρου πάπα Γρηγορίου ἑβδόμου. *Quoniam Eccleſiae Epiſcopales Bibonae & Taurianae, propter patrata ſcelera ab hominibus deſertae atque deperditae ſunt, & ego Rogerius Dei Gratiâ Comes Calabriae & Siciliae, annuente nobis divinâ providentiâ, ut novi, volui duas has Cathedras in unam Eccleſiam Miletenſem redigere, & hanc unam, nec Bibonae, nec Taurianae nomine, ſed Miletenſem vocare, quam, Deo favente, nomini Dei Genitricis, & Sancti Nicolai Epiſcopi patris noſtri dicavi. Quare hujus rei cauſâ confirmandae petii conſpectum Sanctiſſimi Papae Gregorii Septimi, qui glorioſi Apoſtolorum Principis Petri ſedem tenet.* Sic olim vertit Nic. Alemannus Vaticanae Bibliothecae Praefectus; ſed aliud agens. Hoc enim diploma datum eſt menſe Octobri (ſine die) Indictione x., Anno Mundi, juxta computum Graecorum & Syrorum, 6595. (b); ideſt anno aerae vulgaris Chriſtianae 1087., quo anno Victor III. Petri ſedem tenebat, defuncto jampridem Gregorio VII. Anno Chriſti 1085. (c) Haec de Tauriana maritima Brutiorum urbe in gratiam viri doctiſſimi dicta ſunto.

TA-

(a) Apud *Ughell. Ital. Sacr. Tom.* I. *edit. Venet. ann.* 1717. *pag.* 943., & 944. (b) Aera Mundi Graecorum & Syrorum Eccleſiaſtica ab Adam ad Chriſtum anni 5508. inquit Scaliger *de emendat. tempor. lib.* V. ubi *de Indictione Cpolitana.* (c) *Sigon. de regno Ital. lib.* IX.

TABULA I.

Aeneam tabulam ob oculos ponit, in qua Edictum de Bacchanalibus coërcendis ex Senatusconsulto incisum est. Ornamenta ex testis marinarum testudinum, conchisque margaritiferis, intermixto auro, addi curavit Illustris vir Joh. Baptista Cigala, Tiriolen. in Brutiis Princeps, ad CAESAREM dono missurus.

TABULA II.

Corybantes duos exhibet, in onyce unum, in sarda alterum, affabrè caelatos, ex Museo laudati equitis Pii Nicolai Garellii. Quum Corybantes dico, non eos intelligo, sive heroas, sive daemonas, quos cum Curetibus & Idaeis dactylis quidam confundunt, de quibus *pagg.* 17. 23.; sed lymphaticos illos homines thyrsigeros, Rheae, Bacchique sacris operari solitos, de quibus *pagg.* 24. *&* 43.: ambos exsectos & verè Gallos, de quorum vesania quaedam in medium attuli *pagg.* 24. 42. 43. Quod notandum: integris enim generationis organis visitur Corybas in Museo Serenissimi Magni Ducis Etruriae allatus à clar. Gorio (*a*): opus Pigmonis, quem Pergamum appellavit vir eruditissimus Philippus Stoschius *Tab.* XLIX. praestantissimi operis, cui titulus *Gemmae antiquae caelatae*. Forte ex Atheniensibus unum effinxit Pigmo, qui à venere quidem abstinebant, sed integri; ut ex Juliani Imp. loco notavi extremâ *pag.* 43.

Ex nostris unus dexterâ thyrsum quatit, laevâ summisque digitis pendulum gestat cantharum potorium, sive cotylum unius tantùm ansae, qualem in nummo Alexandri II. vulgò *Zebinnae*, & in nummo Seleuci Epiphanis Nicatoris cernere licet apud (*b*) Vaillantium; aliumque habet humi dejectum sub sinistro pede retrorsum elato. Alter contra, vultu magis distorto, dexterum pedem retrorsum tollit (*c*), ex humero dextero pendente nebride: neque alium cantharum subjectum habet; neque sub dextero pede, ut primus, ferulam, aut quid simile. Uterque caput & comas jactant, ut scribit Ovidius, citatus *pag.* 33., & Apulejus *pag.* 83. Vide Casaubonum ad Lampridii Elagabalum, & *Exercit.* XIV. *in Baronium Diatriba* IX.

Media inter duas gemmas est effigies solidi ex aere pueri, sinistrâ in clypeolum erectum impositâ, dexterâ clavam nodosam, eamque breviorem sive sudem substinentis: ignobili & rudi admodum artificio, ut facile vel saeculi barbariem, vel artificis imperitiam, vel utrumque animadvertas. Unum ex pueris Curetibus per me dicas licet, quos Rhea jussit arma ad scuta collidere, ne Jovis vagitus ad Saturni aures perveniret: de qua fabula dixi *pagg.* 17. 18.: id namque docere videtur Ovidius, qui Curetas à Corybantibus, uti & eorum arma separat (*d*):

Pars

(a) *Tom. I. Inscript. antiquar. in Etruriae Urbibus extantium Tab.* V. 1. (b) *In Seleucidarum Imperio pagg.* 319. 320. 465. (b) Ut Bacchus in nummis Laodicensium, Tejorum, Perinthiorum, Sicyoniorum, Cretensium &c. apud Vaillantium in Nummis *Impp. Graecis pagg.* 4. 7. 17. 24. 26. 28. *&c.* (d) *Fastorum lib.* IV. *v.* 209. 210.

Pars clypeos ſudibus, galeas pars tundit inanes:
Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.

Non diffiteor, aliud legi apud Lucianum libro περὶ ὀρχήσεως : diſertè enim inquit, Curetas ad ſcuta colliſiſſe gladios τὰ ξίφη, non ſudes; nec abludit Lucretius *libro* II. *v.* 633. — 636.

Dictaeos referunt Curetas, qui Jovis illum
Vagitum in Creta quondam occultaſſe feruntur,
Cùm pueri circum puerum pernice choreâ
Armati in numerum pulſarent aeribus aera.

Quinimmo, ut nuper humaniſſimè per literas me monuit laudatus eques Garellius, in Trajani nummo argenteo, relato inter *ſelecta numiſmata* à P. Seguino (*a*), viſitur Imp. caput cum Latina inſcriptione, & in averſa area mulier in rupe ſedens, cui adſtant viri duo galeati, ſcutum & gladium geſtantes, cum inſcriptione Graeca ΔΙΚΤΥΝΝΑ. ΚΡΗΤ.; quos eximius antiquarius Corybantes, ſive Curetas exiſtimat, qui Rheae, ſive Dictynnae parturienti adfuere (*b*). Sic in Trajani Decii nummo maximi moduli, apud eumdem Seguinum (*c*), Cybele, ſive Rhea viſitur puerum ulnis geſtans, quam juvenes armati tres clypeis protegunt: ubi vir doctiſſimus notavit: *Quis enim non videat, viros illos tres, armis inſtructos, Curetes eſſe aut Corybantes, qui clypeorum & gladiorum colliſione & crepitu Saturno puerperii notitiam praeripiunt.* Nec aliam fuiſſe armaturam Corybantum obſervavit Carolus Patinus ad nummum Caracallae (*d*).

Verùm ex iis, quae ſupra attulimus *pagg.* 17. — 21. unuſquiſque ſatis intelligit, rem non eſſe adeò expeditam, ut de Curetum & Corybantum armis, ceteroque cultu habituque corporis certum judicium fieri poſſit. Nam Curetas clypeolis & haſtis armatos tradit Hyginus, gladiis Lucianus, ſudibus Ovidius. Corybantes à Curetibus ſeparare videntur Servius, Ovidius, Lucianus, Tzetzes in Lycophronem, Graecorumque plures apud Strabonem *lib.* X., qui rem in medio relinquit. Alii Corybantes, Curetas, & Cabiros confundunt: quod cum eorum ſententia pugnat, qui Cabiros Deos magnos putant (*e*). Quamobrem haud facile admiſerim quae Carolus Patinus ſcripſit ad nummum Maximini, à Magnetibus cuſo (*f*): immo nec pro certo affirmaverim, in averſa ejus nummi parte viros armatos eſſe Curetas aut Corybantes: nam figura muliebris, quae ibi viſitur in media nummi area, ſiniſtro genu ſubmiſſo, dexteroque brachio ſupra dexterum genu poſito, quidvis potiùs ſignificare videtur, quàm Rheam. An ne decuit Deam ſic parturientem fingere? Ad haec, armati tres, qui circumſtant, dexterâ gladios ſiniſtrâ clypeos geſtantes, nihilque minus quàm ſaltantibus

(a) *pag.* 126. *Edit. Pariſ.* 1684. (b) Eumdem nummum longè vero majorem, neque ad unguem expreſſum habes apud Triſtanum *Comment. hiſtor. in Trajano n.* 17. *pag.* 409.; pro gladiis enim longiores haſtas dedit: nec mirum, quando, contra veterum nummorum fidem, lilii florem appinxit *Spei* in nummis Alexandri Severi, Saloninae, & Tetrici: quamobrem multo ſale perfrictus eſt à Joh. Jacobo Chiffletio *Lilii Francici pagg.* 23. 24. (c) *Numiſm. ſelect. pag.* 188. *Edit. Pariſ. ann.* 1684. (d) *Epiſtol. de Natalitiis donis.* (e) Vide *ſupra pagg.* 21. — 23. (f) *Theſaur. Numiſm. max. moduli cap.* V. *pag.* I. 25. *Edit. Pariſ. in* 4. *ann.* 1673.

bus ſimiles, non bene videntur in mulierem animati; cujus turritum caput cur non urbem aliquam, aut provinciam denotet, militum fidem, auxiliumque implorantem? In nummis ſanè Laodicenſium, & Magnetum apud Vaillantium (*a*) Rhea Jovem puerum ulnis gerit, & Corybantes, ſive Curetes adſunt cum tympanis. Quin idem auctor in Elagabalo *pag.* 128. de alio nummo Magnetum, qui cuſus eſt ſub ſcriba M. Aurelio Ariſtomacho, inquit: *Jupiter infans & nudus, cippo inſidens inter duos Corybantes, ſupra clypeos baculis verberantes.* Habes itaque nummum quidem Graecum, ſed planè ex Ovidii ſententia. Ut igitur jure reprehendere non poſſum viros illos eruditos, qui Corybantibus, & Curetibus, quos eoſdem putant, gladios appingunt; ita dabitur viciſſim mihi venia, quòd aeneam imagunculam Curetis eſſe pronunciavi. Sedentem finxit artifex veluti munere perfunctum, Laremve, aut Genium in Larario colendum: impuberem, quia impuberes juſſit Rhea circa Jovem vagientem clypeolis & gladiis, vel haſtis, vel ſudibus crepare.

In inferiori tabulae parte magnum illum Bacchicum craterem, ſive phialam effingendam curavi, quae Neapoli viſitur in Aede maxima ex lapide Aethiopico immmenſi ponderis. Et quia ſcalam, ut vocant, palmorum Neapolitanorum adjeci, monitum benevolum Lectorem volo, eſſe palmum Neapolitanum ad Romanum ut XII. ad XI.

AAA. Corybantum ſive Gallorum lymphaticorum larvae triſtificae, & aſpectu injucundae.

BB. Anſarum reliquiae, quas puto anſis Etruſcorum vaſorum fuiſſe ſimiles.

CCCC. Thyrſi breviores, in nuces pineas deſinentes, teniiſque revincti.

DD. Baccharum, ſive Maenadum larvae, hederaceis foliis corymbiſque coronatae, ad hilaritatem & jocos compoſitae: hanc enim praedicant vini eſſe vim & efficaciam, ut eos potiſſimùm excitet animi affectus, ad quos naturâ proclives ſumus. Juvenculas igitur hilares finxit artifex, ut quae vino calentes facilè feruntur ad dicacitatem & venerem; Corybantes contra triſtiores, utpote qui membra ſibi per ſummam inſaniam ſuperſtitionemque miris modis diſſecabant, deque Veneris voluptatibus exſecti macieque confecti deſperabant.

Nummi omnes, qui in eadem tabula exhibentur, extant Vindobonae in Muſeo Cl. Garellii, uno Syracuſarum majoris moduli excepto, qui ad Caeſaream Gazam ſpectat. Crotoniatarum nummos citavimus *pagg.* 16. *&* 157. ad oſtendendum uſum Phoenicii *Koph* ϙ pro Graecorum K, & Laconicam Crotoniatarum originem. Tripode ſunt inſignes, vel quia Pythii monitu Crotonem condidit Miſcellus quidam Achaeus, uti Syracuſas Archias Corinthius (*b*): vel quia Croto athletarum numero nobilis (unâ enim Olympiade ſeptem viri, qui ſtadio vicere, omnes fuerunt Crotoniatae; unde adagium Κροτωνιατῶν ἔσχατος τῶν ἄλλων Ἑλλάνων πρῶτος (*c*): vel ad ſignificandam

(a) *Numm. Impp. Graec pagg.* 103. 104. (b) Cujus rei hiſtoriam lege apud Strabonem *lib.* VI., & Stephanum Byzant. in ΣΥΡΑΚΟΥΣΑΙ. Achaei origine erant Phthiotae, & Spartam olim habitarunt, teſte eodem Strabone *lib.* VIII. *pag.* 383.; itaque haec non pugnant cum Laconica Crotonis, quam principiò dicebamus, origine.
(c) *Strabo lib.* VI.

dam in Pythio certamine victoriam: praemium enim quum in Bacchi, tum in Apollinis certaminibus tripodem (*a*) esse decuit, quando idem habebatur Bacchus atque Apollo. Quò spectat etiam vas diotum ad tripodis dexteram in priore nummo, simillimus ei, qui in nummo *Antiochi Epiphanis Dionysi* visitur apud Vaillantium (*b*): cujusmodi aureis & argenteis Hieronici, seu victores in Pythiis ludis donabantur (*c*); immo & Olympicis (*d*), & Isthmiis (*e*). Aquilae typus ad Jovem, & victores in Olympiis ludis pertinere videtur, uti & ramus ex oleastro. Eadem columnae Jonicae epistylio insistit, quòd ad Milonem athletam non malè referas, qui labantem Gymnasii columnam usque eò humeris substentavit (*f*), dum philosophi omnes Pythagorici, qui ibidem pro more convenerant, in tuto se reciperent: quod ipse tandem nisu majore fecit. In averso nummo praeter tripodem visitur oblongum quidpiam duos tuberculos habens (uti & in primo ad crateris sinistram nummo) quod granum hordei refert, nisi ego valde fallor: forte quia in Demetriis certaminibus praemium fuit hordeum, uti ex Pindari interprete notavit idem Vaillantius (*g*). Neque abludit in primo nummo candelabrum; magna enim Eleusinia noctu fiebant, addito lampadophororum certamine, ut supra notavimus *pagg.* 64. 65. Cancer, sive pagurus in extremo minimoque nummo forsitan maritimum urbis situm denotat. Tripodi addita est lyra in averso nummo, nam in Pythiis ludis musicâ, & poësi certabatur, teste Plutarcho (*h*). Notandum, tripodem in eodem averso nummo esse *incusum*, uti & epigraphem, quae à dexterâ ad sinistram ordine praepostero legitur.

Idem *Koph* Phoenicium cernitur in Syracusarum nummo, quem Cl. Garellius longè majore diligentià effingendum curavit quàm Spanhemius (*i*). Heic enim muliebre caput est longè ornatiùs: & in epigraphe non modò *Koph* Phoenicium vides (quod non mirum, quum Phoenices Siciliam olim habitaverint, teste (*k*) Thucydide) sed & Ƀ pro Ρ, & Ο pro Ω, ΣΥɃΑϘΟΣΙΟΝ; & in aversa quoque parte sub biga ΣΥɃΑ. Ad antiquissimam, omniumque brevissimam Aeolicam Dialectum hujusmodi Ƀ pertinere putavit Gruterus (*l*): atqui Siculorum lingua accedebat ad Doricam, & maximè Syracusanorum, qui Dores (*m*), uti & Agrigentini, & eorum auctores Geloi. Vir biga vectus, & à victoria coronatus, est forsitan Agesias ille Syracusanus, de quo Pindarus *Olymp. Ode* VI., vel Hieron Aetnaeus, de quo *Pyth. Od.* I.

In summa Tabula *Agrigentinorum* nummus habet idem Ƀ, ac praeterea C pro Γ., quod Spanhemio notatum *Differt.* II. (*n*). Epigraphes elementa partim recto ordine conspiciuntur, partim à dextera ad laevam; nimirum supra aquilam ΑΚɃΑC, infra ΞΟΤΝΑ, ΑΚɃΑCΑΝΤΟΣ. Geloorum coloniam *Agrigentum*, à flumine cognomine, ut plerasque alias Siciliae urbes, dictam scribunt Stephanus (*o*), Thucydides (*p*), & Aristarchus apud Pindari Scholiasten *Olymp.* II.; unde

Aa ϖο-

(a) Ut supra *pagg.* 93. & 102., *Pindar. Pyth. od.* XI., *Horat. lib.* IV. *od.* VIII. (b) *In Seleucidar. Imperio pag.* 384. (c) Idem *in nummis Impp. Graec. pag.* 341. & 342. 343. 345. ex nummo Caracallae à Thracibus cuso, & Severi à Perinthiis, & Getae à Philadelphiensibus. (d) *Pindar. Olymp. od.* IX. (e) Idem *Isthm. od.* I. (f) *Strabo lib.* VI. *pag.* 263. (g) *Numism. Impp. Graec., ubi de Festis, & certaminibus Urbium, in* ΔΗΜΗΤΡΙΑ *pag* 333. (h) *Sympos.* V. *qu.* II. (i) *differt.* II. *de Usu, & praest. pag.* 96. *Tom.* I. (k) *lib.* VI. *in princ.* (l) *pagg.* XXVII. XXVIII. (m) *Pindar. Pyth. od.* I. *Stroph.* IV., *Thucydid. lib.* VII. *pag.* 525. *edit. Stephani* 1588. (n) *pag.* 102. (o) *in* ΑΚΡΑΓΑΝΤΕΣ. (p) *lib.* VI. *in princ. pag.* 412.

ποταμία Α᾿κράγας *fluvialis Agrigentus* Pindaro *Pyth. Ode* VI. Idem flumen ſignificari videtur per cancrum, ſubjecto ∽, quae figura imitatur flexuoſi amnis curſum : niſi mavis ſtudium rei navalis notari, ut in nummo gentis Serviliae apud Fulvium Urſinum *(a)*; aut Lybicam amphiſibaenam, cui ſerpenti geminum caput, hoc eſt ad caput & ad caudam, teſte Plinio *libro* VII. *cap.* XXII.; ad ſignificandum fortaſſe Carthaginienſium in illa Siciliae ora imperium. Amphiſibaenam argenteam pro amuleto geſtatam à Childerico II. Francorum Rege, ſcripſit Jo: Jacobus Chiffletius in *Lilio Francico (b)*. Aquila inſidens capitulo Jonico ſpectat vel ad Theronem curru victoriam in Olympicis adepto, de quo Pindarus *Olymp. Od.* II. *&* III.; vel ad Exenetum civem Agrigentinum, qui victor item ex Olympia advenit Olympiade XCII.; vel ad celebre, & omnium Siciliae maximum templum Jovis Olympii *(c)*. Fuere enim qui urbis conditorem putarent Acragantem, Jove & Aſterope Oceani filia natum *(d)*; tametſi Polybius & fluvium, & urbem *Agragam* nominari ſcribit, quòd fertile ibi eſt ſolum & foecundus ager *(e)*. Capitulum Jonicum pro Strabonis ſententia faceret, qui Jonicam coloniam Agrigentum putat *libro* VI. *pag.* 272., niſi certum eſſet, Agrigentum incoluiſſe Geloos Dores, auctoribus Ariſtonoo & Pyſtilo, anno prope centeſimo octavo à ſuae urbis initio, quae condita eſt à Cretenſibus & Rhodiis anno CCCCV. poſt Syracuſas habitari coeptas *(f)*. Hinc Geloorum quoque nummi habent C pro Γ, ut in elegantiſſimo tetradrachmo laudati equitis Garellii cernere licet, cum inſcriptione CΕΛΑΣ. Huc facit quod inquit Plinius *libro* VII. *cap.* LVII. *Gentium conſenſus tacitus primus omnium conſpiravit, ut Jonum literis uterentur*. Quamobrem utrumque ſtare poteſt, & fuiſſe tum Agrigentinos, tum Geloos origine Dores, & vetuſtis Jonum characteribus uſos. Subdit idem Plinius cap. ſequ. *Veteres Graecas fuiſſe eaſdem penè quae nunc ſunt Latinae, indicio erit Delphica tabula antiqui aeris, quae eſt hodie in palatio, dono principum Minervae dicata in Bibliotheca &c.* Nec igitur mirum ſi P ad Latinum R quàm proximè accedat, tam in Syracuſanorum, quàm in Agrigentinorum vetuſtiſſimis nummis. Idemque judicium eſto de C litera pro Γ; nam veteres Latinos C olim pinxiſſe, non G, ſupra notavimus *pag.* 156.

AD-

(a) *Edit. Roman. pag.* 242. (b) *pag.* 140., ubi amuleti figuram exhibet. (c) Ex Diodoro Fazellus *lib.* VI. *cap.* I. *pagg.* 127. *&* 130. *edit. Panormi.* (d) *Stephanus loco cit.* (e) apud Fazellum *lib. cap.* I. (f) *Thucydides lib.* VI. *pag.* 412., *& lib.* VII. *pag.* 526.

ADDENDA.

Pag. 18. in extrema ora, post notatum Ovidii locum IV. Fastorum, *adde*: Vide de Corybantibus, Gallis, Curetibus & Matre Magna Lucretium *libro* II. *v.* 598. — 658.

Pag. 20. post Ovidii versus *adde*: Jalysus urbs in Rhodo insula, à Jalyso heroë dicta; unde Rhodii Jalysii dicuntur à Dionysio Geographo (*a*):

——————————— ἄντα δ' πέζης
Αἰγυπτίης Ῥόδος ἐστὶν, Ἰηλυσίων πέδον ἀνδρῶν.
——————————— *ex adverso autem orae*
Aegyptiae Rhodus est, Jalysiorum hominum.

Telchinas, qui Rhodum tenuerunt, fascinatores, & praestigiatores fuisse memoriae proditum est. *βασκάνους φασὶ καὶ γόητας*, inquit Strabo *libro* XIV. (*b*) Nomen inditum à Phoenicibus docet Bochartus (*c*), nam *talchus* est incantator, à verbo *lachas*, *incantare*.

Pag. 30. post *lin.* 28. *adde*: nam Indi Δεῦνον Regem vocabant, ut ex Etymologico magno adnotavit Maussacus *Dissertat. in Harpocration.*

Pag. 34. post signum (*m*): quò facit serpens cistâ prosiliens in Alexandri Magni nummo apud Carolum Patinum: *Numism. Imper. medii & minimi moduli pag.* 13.

Pag. 38. *lin.* 12. post κρατηρίσκος. Hinc Philonidem quendam propter vinolentiam cotylam nuncupatum, narrat *Dionysius Halicarn. in excerptis de legationibus* (*d*).

Pag. 41. *lin. pen.* post *contectis*, ut inquit Plutarchus *Symposiac.* IV. *qu.* 5. (*e*)

Pag. 45. *lin. pen. marg.* post locum Sponii, *adde*: & in elegantissima Bacchi tabula marmorea in aedibus Farnesianis Romae, cujus exemplum, à clarissimo (eheu) Francisco Blanchinio acceptum, in aes incidi curavi, ad exornandam libri frontem.

Pag. 46. *lin.* 29. post *Festus*, *adde*, & Servius ad X. Virgilii *v.* 254.

Pag. 47 post *Comoedia*, adde asteriscum, & nota in imo margine: non obscurè id docet Plutarchus *Symposiacῶν libro* V. *qu.* II., ubi certamen Tragicum in Pythiis ludis adscititium vocat.

Pag. 48. *lin.* 7. post *recisum*. Vide varias de hac re Scriptorum sententias apud Th. Dempsterum *Etruriae Regalis lib.* III. *cap.* XI. & LXXI.

Pag. 49. post locum Oppiani, notâ (*a*) *in marg. adde*: Vide Philostratum *Imag. lib.* I., Spanhem. *dissert.* III., Vailliantium de Seleucidarum Imperio (*f*) *in Antiocho Epiphane Dionysio*.

Pag. 52. *vers.* 15. post locum Ovidii. Item Euripidis Phoenissis *v.* 652. — 658.

Pag. 62. *lin. antepen.* post *cum bacchatione*. Isis de se ipsa apud Apulejum *libro* XI. *En adsum tuis commota, Luci, precibus rerum natura parens, elementorum omnium domina, sacculorum progenies initia-*

 lis

(a) *v.* 504. 505. (b) *pag.* 653. 654. (c) Citatus à Guilielmo Hill. *comment. ad Dionys. pag.* 201.
(d) *cap.* IV. *pag.* 743. (e) *pag.* 671. (f) *pag* 484.

lis ...... Cujus numen unicum multiformi ſpecie, ritu vario, nomine multijugo totus veneratur orbis. Inde primigenii Phryges Peſſinuntiam nominant Deûm matrem; hinc autochtones Attici Cecropiam Minervam, illinc fluctuantes Cyprii Paphiam Venerem, Cretes ſagittiferi Dictynnam Dianam, Siculi trilingues Stygiam Proſerpinam, Eleuſinii vetuſtam Deam Cererem. Junonem alii, alii Bellonam, alii Hecaten, Ramnuſiam alii &c.

Pag. 63. *ad not. margin.* (*o*) adde. Sed quatuor gradus agnovit idem Caſaubonus *Exercit.* XVI. in primam partem *Annal. Baronii*, *Diatriba* XLIV., ubi accuratè de myſteriis & purgationibus veterum.

Pag. 68. *lin.* 2. poſt *Calactini*. Eupolemi Calactini fit mentio apud Tullium *libro* IV. *in Verrem*.

Pag. 77. *lin. pen.* poſt *lapidem*, adde aſteriſcum, cui reſpondeat in margine, Livius *libro* XXIX.

Pag. 85. *lin.* 5. poſt verba Svetonii. Iſidis templa fuiſſe intra urbem Romam, quum Veſpaſianus & Titus de Judaeis triumpharunt, non obſcurè indicat Joſephus *libro* VII. *de Bello Judaico cap.* V.

Et in *imo margine*, poſt *Sveton. cap.* XII., adde. Unde Othonis nummus aereus, in cujus averſa area eſt Canopus, Aegyptiorum ventrioſum numen, apud Patinum *Numiſm. Imp. medii & minimi moduli pag.* 135., memoratus à Vaillantio in *Numiſm. Imp. Graecis pag.* 19.

lin. 14. poſt Lampridii verba de Commodo, *adde*: quò facit nummus apud Patinum *Theſaur. Numiſm. cap.* 7. *pag.* 174.

Pag. 96 *lin.* 16. poſt *ferrent*. De iis Tullius *libro* IV. *in Verrem*.

Pag. 101. ad notam (*f*) *adde*. Vide Vaillantium *de Seleucidarum Imperio*, *pag.* 385., ubi de Antiocho Epiphane.

Pag. 128. *lin.* 16. poſt *evadant*. Juſtinus *lib.* XX., tametſi aliò reſpicit: *Sed dum mori honeſtè quaerunt, feliciùs vicerunt. Nec alia cauſſa victoriae fuit, quàm quod deſperaverint.*

Pag. 152. *lin. pen.* poſt *Bacchanalibus*. Sic ſacrum & publicum ſeparantur apud Plautum *Trinummo Act.* IV. *Sc.* III.

—— *leges mori ſerviunt, mores autem*
Rapere properant quâ ſacrum, quâ publicum.

contra quam ſentire videtur Ulpianus in *l.* I. §. 2. *D. de juſtit. & jure*, ubi Jus publicum conſiſtere ait in *ſacris*, *ſacerdotibus*, *& magiſtratibus*.

Pag. 175. *lin.* 25. poſt *Scyllam*: Et huc refer illa Th. Dempſteri *lib.* IV. *Etrur. Regal. cap.* 7., ubi, poſt allatam Pauli Warnefridi Italiae Deſcriptionem, *lib.* II. *de geſt. Longobard. cap.* XIV., qui octavo loco ponit Lucaniam, & in ea Rhegium, inquit: *Aſcheraz olim dicebatur, docuit ex Flavio Joſepho Gabriel Barrius; & ejus incolae* TAVROCINI *ex Probo Grammatico in vita Virgilii*. Veſtigia quaedam veri haec ſunt, ſed tenebris mirum in modum obſita.

F I N I S.

Haec pauca calamo properante addidi, haud cetera neſcius longè plurima, optima, ſelecta in hoc genere ſcriptionis addi poſſe. Curſim legendo aliquot errata typographica animadverti, quae facile à quovis erudito lectore emendari poterunt: quamobrem ea adnotare conſultò praetermiſi.

SCRIPTO-

SCRIPTORES
QUORUM TESTIMONIIS USI SUMUS.

B

C

Clau-

Kalen-

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

IN-

INDEX

RERUM ET VERBORUM.

Apa-

Bac-

Bel-

M

—— Bac-

O

Or-

P

Q

S

P. Sci-

P. Ser-

Syr-

X

Z

Dominus Canonicus Vanalesta revideat, & referat. Neapoli 16. Junii 1728.
D. ANTONIUS CANONICUS CASTELLI VICARIUS GENERALIS.
D. Petrus Marcus Giptius Canonicus Deputatus.

EMINENTISSIME PRINCEPS

LIbrum, cui titulus *Senatusconsulti de Bacchanalibus, sive Aeneae vetustae Tabulae Musei Caesarei Vindobonensis Explicatio, Auctore Matthaeo Aegyptio*, ut par erat, Te jubente, perlegi diligenter; summaque animi mei voluptate Auctoris doctrinam, elegantiam, sapientiam ita sum admiratus, ut ad ipsum aequis laudibus excipiendum me prorsum imparem sentiam: quibus ceteroqui non indiget, cùm satis superque à sapientissimis viris ubique locorum pro meritis celebretur. Paucis rem expediam: tanta est eruditione, ac aurei seculi lepore conscriptum Opus, ut ne vel minimum quidem antiquitatis, Romanique sermonis optandum supersit amatoribus; nihilque quod ad illam, quam aggressus est provinciam illustrandam, exornandam, explendam facit, intactum relictum esse videatur. Quapropter, cùm nihil invenerim quod Catholicae Fidei, morumque regulis adversetur, opus dignissimum censeo ut quàm citissimè typis mandetur; ubi tua, Princeps Eminentissime, quae semper praehabenda est, accesserit auctoritas. Datum Neapoli Kal. Augusti Anno cIↃIↃccxxIx.

Em. T.

Humill., & Obsequentiss. Famulus
Dominicus Vanalesta.

Attenta supradicta Relatione, imprimatur. Neapoli 1. Augusti 1729.
D. ANTONIUS CANONICUS CASTELLI VICARIUS GENERALIS.
D. Petrus Marcus Giptius Canonicus Deputatus.

Magnificus Franciscus Valletta videat, & in scriptis referat.
PISACANE REG. VENTURA REG. CASTELLI REG.
Provisum per S. Em. Neapoli 6. Julii 1728.
Mastellonus.

EXCELLENTISSIME PRINCEPS.

QUantam vetustati lucem afferant antiqua quae supersunt monumenta, norunt vel qui mediocriter literis sunt imbuti; at nullam profectò, nisi eruditorum virorum industriâ à temporum injuria vindicarentur, atque ipsorum lucubrationibus explanata in dias luminis auras prodirent; quamobrem magnum in re literaria nomen sibi compararunt, summisque laudibus sunt cumulandi Gruterus, Sponius, Reinesius, aliique. At non imparem meretur laudem vir eruditissimus, mihique amicissimus Matthaeus Aegyptius, per omnem fere aetatem in antiquitatis studio versatus, Senatusconsultum de Bacchanalibus in aenea tabella, eximium sane monumentum, docto ac luculento commentario in lucem proferens; quem quum tuo jussu perlegissem, nil quod regia jura, bonosque mores offendat continere reperi; quapropter illum praelo dignum censeo. Neapoli Kal. Aug. MDCCXXIX.

E. T.

Addictissimus Cliens
Franciscus Valletta.

Visa supradicta Relatione imprimatur, verùm in publicatione servetur Regia Pragmatica.
MAZZACCARA REG. ULLOA REG. PISACANE REG.
VENTURA REG. CASTELLI REG.
Provisum per S. E. Neapoli 13. Septembris 1729.
Mastellonus.

